

STUDIU

PERCEPȚII ASUPRA DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

SONDAJ DE OPINIE PUBLICĂ 2025

STUDIU
PERCEPȚII ASUPRA
DREPTURILOR OMULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA
SONDAJ DE OPINIE PUBLICĂ 2025

*Ediția engleză:
Study on perceptions of human rights in the
Republic of Moldova*

*Opiniile exprimate în prezenta lucrare constituie
responsabilitatea autorilor și nu reflectă, în mod
necesar, politica oficială a Consiliului Europei sau
poziția Oficiului Avocatului Poporului.*

Această lucrare a fost elaborată cu sprijinul
financiar al proiectelor Consiliului Europei
„Sprijin pentru Oficiul Avocatului Poporului
în protecția drepturilor omului în Republica
Moldova – Etapa I”, „Îmbunătățirea practicilor
electorale în Republica Moldova 2025-2028” și
„Promovarea dialogului pe mai multe niveluri,
a guvernării deschise și a drepturilor omului la
nivel local în Republica Moldova” care fac parte
din Planul de Acțiuni al Consiliului Europei
pentru Republica Moldova 2025-2028.

Reproducerea extraselor (până la 500 de
cuvinte) este autorizată, cu excepția scopurilor
comerciale, atât timp cât este păstrată
integritatea textului, extrasul nu este utilizat în
afara contextului, nu oferă informații incomplete
sau nu induce în eroare cititorul în alt fel, cu
privire la natura, domeniul de aplicare sau
conținutul textului. Textul sursă trebuie să
menționeze întotdeauna după cum urmează
„Consiliul Europei, anul publicării”. Toate celelalte
cereri referitoare la reproducerea / traducerea
integrală sau parțială a documentului trebuie
adresate Direcției Publicații și Identitate Vizuală,
Consiliul Europei, F-67075 Strasbourg Cedex sau
publishing@coe.int

Orice altă corespondență referitoare la
această publicație se va adresa Direcției
I a Departamentului pentru Drepturile
Omului și Cooperare în domeniul Justiției,
Directoratul drepturile omului, Directoratul
general drepturile omului și supremația legii,
F-67075 Strasbourg Cedex sau
dgi-coordination@coe.int

Copertă și machetă: Artpoligraf SRL

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

Această publicație nu a fost supusă revizuirii de
către Unitatea Editorială în vederea corectării
eventualelor erori tipografice și gramaticale.

© Consiliul Europei, august 2026

Tipărit de ÎS Tipografia Centrală

Avocatul Poporului contribuie la apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului prin prevenirea și investigarea încălcării acestora, examinarea cazurilor individuale care evidențiază probleme sistemice și intervenția în cazuri de interes public major; monitorizează și raportează respectarea drepturilor și libertăților fundamentale la nivel național, formulează recomandări și contribuie la perfecționarea legislației și politicilor publice, precum și desfășoară activități de informare, educație și cooperare națională și internațională în domeniul drepturilor omului.

www.ombudsman.md

Mulțumiri

Prezentul studiu a fost elaborat de echipa Centrului de Analiză și Investigații în Sociologie, Politologie și Psihologie CIVIS, la solicitarea Oficiului Avocatului Poporului. Realizarea cercetării a fost posibilă datorită sprijinului oferit de Consiliul Europei prin intermediul proiectelor implementate în Republica Moldova: „Sprijin pentru Oficiul Avocatului Poporului în protecția drepturilor omului în Republica Moldova – Etapa I”, „Promovarea dialogului pe mai multe niveluri, a guvernării deschise și a drepturilor omului la nivel local în Republica Moldova”, „Îmbunătățirea practicilor electorale în Republica Moldova 2025-2028”.

Mulțumiri sunt adresate tuturor persoanelor care au participat la cercetare și au contribuit, prin opiniile și experiențele împărtășite, la conturarea unei perspective clare asupra situației drepturilor omului în Republica Moldova.

Cuprins

Mulțumiri	6
Abrevieri	9
Lista figurilor	10
Lista tabelelor	14
Context	15
Metodologia de cercetare	16
CAPITOLUL I. NIVELUL DE INFORMARE ȘI ACCESIBILITATEA INFORMAȚIILOR PRIVIND DREPTURILE OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA	20
CAPITOLUL II. NIVELUL DE RESPECTARE A DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA	24
2.1. Percepții privind respectarea drepturilor omului în general	24
2.2. Percepții privind respectarea drepturilor omului în cazul anumitor grupuri de persoane	28
2.3. Percepții privind respectarea anumitor drepturi	32
DREPTUL LA EDUCAȚIE	32
DREPTUL LA OCROTIREA SĂNĂTĂȚII	34
DREPTUL LA UN MEDIU ÎNCONJURĂTOR SĂNĂTOS	36
DREPTUL LA MUNCĂ ȘI LA PROTECȚIA MUNCII	38
DREPTUL LA PROTECȚIE SOCIALĂ	40
LIBERTATEA DE ÎNTRUNIRE ȘI ASOCIERE	42
DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL	44
DREPTUL LA VIAȚĂ, INTEGRITATE FIZICĂ ȘI PSIHICĂ	44
DREPTUL LA INFORMAȚIE, LIBERTATEA OPINIEI ȘI EXPRIMĂRII	47
DREPTUL LA EGALITATE ȘI NEDISCRIMINARE	49
DREPTUL LA VOT	51
CAPITOLUL III. RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI LA NIVEL LOCAL	55
3.1. Nivelul de informare privind drepturile omului la nivel local	55
3.2. Nivelul de transparență și accesul la informațiile de interes public la nivel local	61
CAPITOLUL IV. SISTEMUL DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA	67
4.1. Percepții privind funcționarea sistemului de protecție a drepturilor omului	67
4.2. Experiențe privind încălcarea drepturilor omului și accesul la remedii	69

Cuprins

CAPITOLUL V. PERCEPȚII PRIVIND DREPTURILE COPILULUI	76
5.1. Nivelul de informare privind drepturile copilului și percepțiile asupra respectării acestora	76
5.2. Percepțiile copiilor privind drepturile lor	81
CAPITOLUL VI. NIVELUL DE CONȘTIENTIZARE ȘI EXERCITARE A DREPTURILOR OMULUI ÎN RÂNDUL PERSOANELOR STRĂMUTATE	94
CAPITOLUL VII. SITUAȚIA DREPTURILOR OMULUI ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ	107
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	120

Abrevieri

CAPI – Computer-Assisted Personal Interviewing (interviu personal asistat de calculator)

CEC – Comisia Electorală Centrală

CES – Cerințe Educaționale Speciale

Curtea Europeană – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

DFG – Discuție de tip focus-grup

HIV – Virusul Imunodeficienței Umane

IA – Interviu aprofundat

LGBTQI+ – Lesbieni, gay, bisexuale, transgen, queer, intersex și alte persoane cu orientări sexuale, identități de gen, expresii de gen sau caracteristici sexuale diverse.

NR – Nu răspund

NȘ – Nu știu

OAP – Oficiul Avocatului Poporului

ONG – Organizație non-guvernamentală

OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

PNUD – Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare

p.p. – Puncte procentuale

SIDA – Sindromul Imunodeficienței Dobândite

Lista figurilor

Figura 1.	Spuneți-mi vă rog, cât de bine vă considerați informat(ă) despre drepturile omului?	20
Figura 2.	În ultimele 12 luni, ați căutat activ informații despre drepturile omului?	20
Figura 3.	Care este cea mai mare barieră când căutați informații?	21
Figura 4.1.	În ce măsură sunteți de acord cu următoarea afirmație: „Există o lipsă de cunoștințe în domeniul drepturilor omului în rândul populației?”	21
Figura 4.2.	În ce măsură sunteți de acord cu afirmația: „Există o lipsă de cunoștințe în domeniul drepturilor omului în rândul ...?”	22
Figura 5.	Credeți că informația despre drepturile omului și posibilitățile de apărare a acestora este accesibilă?	22
Figura 6.	În general, cât de frecvent sunt încălcate drepturile omului în Republica Moldova?	24
Figura 7.	Cum apreciați situația privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în prezent, comparativ cu anii 2018/2019/2022/2024?	24
Figura 7.1.	Cum apreciați situația privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în prezent, comparativ cu anul 2024?	25
Figura 8.	În ce măsură credeți că corupția poate afecta respectarea drepturilor omului în Republica Moldova?	25
Figura 9.	Per general, în ce măsură sunt respectate următoarele drepturi și libertăți în Republica Moldova?	26
Figura 9.1.	Per general, în ce măsură sunt respectate următoarele drepturi și libertăți în Republica Moldova? DATE ÎN DINAMICĂ	27
Figura 10.	În ce măsură sunt respectate următoarele drepturi și libertăți în cazul persoanelor strămutate aflate în Republica Moldova?	28
Figura 10.1.	În ce măsură sunt respectate următoarele drepturi și libertăți în cazul persoanelor strămutate aflate în Republica Moldova? DATE ÎN DINAMICĂ	29
Figura 11.	În ce măsură credeți că, în Republica Moldova, sunt respectate drepturile și libertățile persoanelor din următoarele grupuri?	30
Figura 11.1.	În ce măsură credeți că, în Republica Moldova, sunt respectate drepturile și libertățile persoanelor din următoarele grupuri? DATE ÎN DINAMICĂ	31
Figura 12.1.	Evaluați pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „În foarte mică măsură” și 10 „În foarte mare măsură”, în ce măsură considerați că ...? (Populația generală)	32
Figura 12.2.	Evaluați pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „În foarte mică măsură” și 10 „În foarte mare măsură”, în ce măsură considerați că ...? (Părinți/îngrijitori)	33
Figura 12.3.	Evaluați pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „În foarte mică măsură” și 10 „În foarte mare măsură”, în ce măsură considerați că ...? (Persoane strămutate)	33
Figura 13.	Indicați gradul dvs. de acord cu fiecare afirmație despre accesul la servicii medicale în Republica Moldova. SCOR MEDIU	34
Figura 13.1.	Indicați gradul dvs. de acord cu fiecare afirmație despre accesul la servicii medicale în Republica Moldova. (Populația generală)	35
Figura 14.	În ce măsură credeți că statul asigură dreptul la ocrotirea sănătății pentru următoarele categorii de persoane în Republica Moldova?	35
Figura 14.1.	În ce măsură credeți că statul asigură dreptul la ocrotirea sănătății pentru următoarele categorii de persoane în Republica Moldova? (Populația generală) DATE ÎN DINAMICĂ	36
Figura 15.	În ce măsură considerați că în localitatea dvs. este respectat dreptul la un mediu înconjurător sănătos?	37

Lista figurilor

Figura 16.	Care, în opinia dvs., sunt cele mai grave probleme ce țin de respectarea dreptului la un mediu înconjurător sănătos?	37
Figura 17.	În ce măsură sunteți de acord cu afirmația: „Autoritățile publică la timp informații despre riscurile de mediu și invită cetățenii să participe la decizii (consultări publice)”	38
Figura 18.	În ce măsură considerați că, în situația dvs. actuală, sunt asigurate următoarele?	39
Figura 19.	În ce măsură, după părerea Dvs., sunt asigurate următoarele aspecte la locul de muncă în Republica Moldova?	39
Figura 20.	În ce măsură credeți că statul asigură dreptul la muncă pentru următoarele categorii de persoane în Republica Moldova?	40
Figura 21.	Indicați gradul de acord cu afirmațiile de mai jos privind ajutorul social.	40
Figura 21.1.	Indicați gradul de acord cu afirmațiile de mai jos privind ajutorul social. SCOR MEDIU	41
Figura 22.	În ce măsură, după părerea dvs., mărirea următoarelor plăți și prestații în Republica Moldova permit un nivel adecvat de trai?	41
Figura 23.	În ce măsură Vă simțiți liber să participați sau să realizați următoarele acțiuni...?	42
Figura 23.1.	În ce măsură Vă simțiți liber să participați sau să realizați următoarele acțiuni...? DATE COMPARATIVE	43
Figura 24.	În ce măsură considerați că este asigurat dreptul la un proces echitabil (de judecată) următoarelor categorii de persoane?	44
Figura 25.	Indicați gradul de acord cu afirmația: „Mă simt în siguranță în localitatea în care locuiesc”.	45
Figura 26.	În ce măsură considerați că sunteți protejat(ă) în următoarele situații...?	46
Figura 27.	Cât de des considerați că este încălcat dreptul unor categorii de persoane din Republica Moldova de a nu fi supus torturii și tratamentelor inumane și degradante?	46
Figura 28.	În ce măsură credeți că în Republica Moldova sunt respectate următoarele drepturi?	47
Figura 29.	În ce măsură credeți că ar fi riscant să vă exprimați opiniile despre...?	48
Figura 30.	Cât de îngrijorat(ă) sunteți că Inteligența Artificială ar putea afecta drepturile omului (de ex. viața privată, protecția datelor cu caracter personal, etc.)?	49
Figura 31.	În ultimele 12 luni, cât de frecvent ați observat că oamenii sunt discriminați în următoarele contexte ...?	50
Figura 32.	În ce măsură sunteți de acord cu următoarea afirmație: „Femeile au aceleași oportunități pentru realizare profesională și personală ca și bărbații?”	50
Figura 33.	Vă rugăm să indicați dacă ați auzit despre fiecare dintre următoarele metode alternative de vot.	51
Figura 34.	Cât de pregătiți credeți că sunt cetățenii moldoveni pentru utilizarea următoarelor metode alternative de vot?	51
Figura 35.	Credeți că introducerea metodelor alternative de vot va crește rata participării la alegeri?	52
Figura 36.	În opinia Dvs., pentru a garanta exercitarea deplină a dreptului la vot, pentru care categorii de alegători considerați că ar trebui asigurată posibilitatea votării prin Internet?	52
Figura 37.	În legătură cu dreptul la vot garantat cetățenilor Republicii Moldova (în prezent - de la 18 ani), vă rugăm să indicați dacă susțineți fiecare dintre următoarele.	53
Figura 38.	În legătură cu ultimele alegeri desfășurate în Republica Moldova, indicați cât de acord sunteți cu următoarele afirmații?	54

Lista figurilor

Figura 39.	În ce măsură credeți că Primăria oferă informații cetățenilor despre drepturile omului?	55
Figura 40.	Cum pot angajații Primăriei contribui la informarea și educarea populației privind drepturile omului?	56
Figura 41.	În ultimele 12 luni, ați participat la vreo activitate de informare privind drepturile omului organizată de Primărie?	56
Figura 41.1.	La ce fel de activități de informare privind drepturile omului organizate de Primărie ați participat?	57
Figura 42.	Ați folosit informațiile furnizate de Primărie pentru a vă exercita un drept sau pentru a depune o plângere?	57
Figura 42.1.	Care drept a fost vizat?	58
Figura 43.	Cât de încrezător(oare) sunteți că informațiile furnizate de Primărie vă pot ajuta să vă apărați drepturile?	58
Figura 44.	În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații privind plângerile la nivel local?	59
Figura 45.	În ultimele 12 luni, ați cunoscut pe cineva care a depus o plângere la Primărie?	59
Figura 46.	Cât de sigur(ă) v-ați simți dacă ați depune o plângere împotriva Primăriei?	60
Figura 47.	Care ar fi primele trei domenii în care Primăria ar trebui să îmbunătățească respectarea drepturilor omului?	60
Figura 48.	Care dintre următoarele practici de transparență le-ați observat în localitatea dvs. în ultimele 12 luni?	61
Figura 49.	În ultimele 12 luni, ați solicitat informații de la Primărie?	62
Figura 49.1.	Prin ce canale ați solicitat?	62
Figura 50.	După părerea dvs., în ce măsură dvs. ca și cetățean vă este asigurat dreptul de participare la luarea deciziilor în cadrul administrației publice locale (primăria/ consiliul local) în comunitatea dvs.?	63
Figura 51.	Ați participat la o consultare publică sau ați urmărit ședințele Consiliului local?	63
Figura 52.	Vă voi citi o serie de afirmații. Vă rog să-mi spuneți dacă sunteți sau nu de acord cu ele.	64
Figura 53.	În ce măsură sunteți de acord cu afirmația: „Bugetul local ia în considerare nevoile grupurilor vulnerabile?”	65
Figura 54.	În ultimele 12 luni, dvs. personal ați simțit vreo îmbunătățire a serviciilor prestate de Primărie (apă, salubritate, condiții în grădiniță, iluminat etc.)?	65
Figura 55.	Specificați tipul de serviciu care a fost îmbunătățit.	66
Figura 56.	Ce bariere ați întâmpinat în accesul la servicii publice la nivel local în ultimele 12 luni?	66
Figura 57.	În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații privind sistemul de protecție a drepturilor omului din Republica Moldova?	67
Figura 58.	În ce măsură sunteți de acord că actualele politici în domeniul drepturilor omului ...?	68
Figura 59.	Unde ați apela în primul rând în cazul încălcării drepturilor dvs. sau ale rudelor dvs.?	68
Figura 60.	Ce drepturi vi s-au încălcat personal în ultimii 2 ani?	69
Figura 60.1.	Ce drepturi vi s-au încălcat personal în ultimii 2 ani? DATE COMPARATIVE	70
Figura 61.	Ați încercat să vă revendicați/apărați drepturile respective când v-au fost încălcate?	71
Figura 61.1.	Ați încercat să vă revendicați/apărați drepturile respective când v-au fost încălcate? DATE COMPARATIVE	72
Figura 62.	În cazul în care v-ați adresat cu privire la încălcarea vreunui drept, la ce instituții ați apelat?	73

Lista figurilor

Figura 62.1.	În cazul în care v-ați adresat cu privire la încălcarea vreunui drept, la ce instituții ați apelat? Răspuns multiplu DATE COMPARATIVE	74
Figura 63.	V-ați adresat în ultimii 2 ani instanței de judecată?	74
Figura 64.	În cazul în care v-ați adresat instanțelor de judecată, cât de mulțumit(ă) ați rămas de această experiență?	75
Figura 65.	În ultimii 2 ani, ați participat la vreo activitate de apărare a drepturilor omului?	75
Figura 66.	Spuneți-mi vă rog, în ce măsură considerați că sunteți informat(ă) cu privire la drepturile copilului?	76
Figura 67.	Credeți că informația despre drepturile copilului și posibilitățile de apărare a acestora este accesibilă?	76
Figura 68.	După părerea dvs., în ce măsură copiii din Republica Moldova le sunt asigurate drepturile și nevoile specifice?	77
Figura 69.	Vă rog să apreciați în ce măsură tuturor copiilor din Republica Moldova le sunt asigurate următoarele drepturi?	77
Figura 70.	După părerea dvs., în ce măsură în Republica Moldova le sunt asigurate drepturile și nevoile specifice următoarelor categorii de copii...?	78
Figura 71.	În ce măsură considerați că ...?	79
Figura 72.	În ultimele 12 luni, în ce măsură au fost asigurate pentru copilul/copiii dvs.?	79
Figura 73.	În ultimele 12 luni, în ce măsură au fost asigurate la școală/grădinița copilului?	80
Figura 74.	În ce măsură copiii participă la procesele decizionale în...?	80
Figura 75.	Cât de des vă consultați copilul în legătură cu deciziile de familie care îl privesc?	81
Figura 76.	Spuneți-ne vă rog, în ce măsură știți...?	94
Figura 77.	Dacă ați avea o problemă privind drepturile dvs., unde v-ați adresa mai întâi?	96
Figura 78.	În ce măsură vă simțiți în siguranță să vă adresați autorităților pentru probleme legate de drepturile dvs.?	97
Figura 79.	În ce măsură considerați că, în Republica Moldova, persoanele strămutate au acces egal și în timp util la educație și servicii esențiale (sănătate, locuință, sprijin social)?	98
Figura 80.	Aveți în grijă copii cu vârsta sub 18 ani?	98
Figura 81.	Copiii au fost înscriși la educație (grădiniță/școală) în Republica Moldova și frecventează?	99
Figura 82.	În ce măsură considerați că, în ultimele 12 luni, ați avut acces la următoarele servicii/condiții?	100
Figura 83.	În ce măsură considerați că, în ultimele 12 luni, ați avut acces la următoarele servicii/condiții?	101
Figura 84.	În ce măsură considerați că aveți dreptul și posibilitatea reală de a munci?	102
Figura 85.	Care este cea mai mare barieră pentru angajare?	102
Figura 86.	În ce măsură considerați că ...?	103
Figura 87.	În ce măsură ați întâlnit tratament egal în Republica Moldova (fără discriminare) în următoarele contexte?	103
Figura 88.	De când vă aflați în Republica Moldova, ați participat la vreuna dintre următoarele activități?	105
Figura 89.	În ce măsură simțiți că faceți parte din comunitatea locală?	105

Lista tabelelor

Tabelul 1.	Profilul socio-demografic al respondenților – populație generală	17
Tabelul 2.	Profilul socio-demografic al respondenților – gospodării cu copii/persoane strămutate	18

Context

Respectarea și promovarea drepturilor omului constituie elemente fundamentale ale unui stat democratic și ale unei societăți bazate pe valorile demnității umane, egalității, nediscriminării și statului de drept. În acest context, evaluarea percepțiilor populației privind situația drepturilor omului reprezintă un instrument esențial pentru înțelegerea provocărilor existente, identificarea vulnerabilităților și fundamentarea politicilor publice și a măsurilor instituționale orientate spre consolidarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale.

Prezentul studiu, intitulat „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova. Sondaj de opinie publică 2025”, are drept scop evaluarea percepțiilor diferitor categorii de respondenți privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, atât la nivel general, cât și în raport cu anumite categorii specifice de drepturi și grupuri sociale. Totodată, cercetarea urmărește identificarea nivelului de informare al populației, a gradului de încredere în mecanismele de protecție a drepturilor omului și experiențelor directe sau indirecte legate de încălcarea drepturilor fundamentale.

Cercetarea a fost realizată la nivel național, cu excepția regiunii transnistrene și a inclus respondenți din mediul rural și urban, **acoperind în total 144 de localități din Republica Moldova**. Grupurile țintă ale studiului au fost reprezentate de:

- ▶ populația generală cu vârsta de 18 ani și peste;
- ▶ gospodăriile cu copii;
- ▶ persoanele strămutate din Ucraina, aflate pe teritoriul Republicii Moldova.

În total, **au fost intervievați față în față 1610 respondenți**, dintre care:

- ▶ 1003 respondenți din categoria populație generală;
- ▶ 304 respondenți din cadrul gospodăriilor cu copii;
- ▶ 303 persoane strămutate din Ucraina.

Colectarea datelor s-a desfășurat în perioada 17 decembrie 2025 – 13 februarie 2026.

Pe lângă componenta cantitativă, studiul a inclus și o componentă calitativă, menită să aprofundeze anumite aspecte relevante ale cercetării. În acest sens, au fost realizate:

- ▶ două discuții de grup cu copii din ciclul gimnazial și liceal;
- ▶ două discuții de grup cu persoane strămutate din Ucraina;
- ▶ șase interviuri aprofundate cu experți privind situația drepturilor omului în regiunea transnistreană.

Totodată, studiul nu se limitează la o analiză statică a contextului existent, ci propune și o perspectivă evolutivă asupra principalelor tendințe în domeniu. Prin integrarea unei analize comparative în dinamică, documentul evidențiază progresele, dificultățile și eventualele regrese înregistrate în timp, contribuind la o înțelegere mai aprofundată a transformărilor sociale, instituționale și normative din domeniul drepturilor omului.

În acest sens, pentru anumite dimensiuni analizate, studiul oferă date comparative cu cercetările similare realizate în anii 2016, 2018, 2020 și 2023. Această abordare permite corelarea evoluțiilor legislative și instituționale cu schimbările observate în percepțiile publicului, precum și identificarea tendințelor privind nivelul de încredere în instituțiile relevante, gradul de informare al populației și accesul efectiv la mecanismele de protecție a drepturilor omului.

Prin concluziile și constatările sale, studiul urmărește să contribuie la consolidarea politicilor și intervențiilor orientate spre protecția și promovarea drepturilor omului în Republica Moldova, precum și la dezvoltarea unor mecanisme instituționale mai eficiente și mai accesibile pentru toate categoriile de populație.

Metodologia de cercetare

Studiul a fost realizat în baza principiului triangulației – utilizarea metodelor cantitative și calitative de cercetare și abordarea mai multor tipuri de actori vizați de subiectul cercetării.

Componenta cantitativă

- ▶ **Metode de cercetare:** sondaj național reprezentativ (cu excepția regiunii transnistrene).
- ▶ **Tehnica de cercetare:** interviu față în față asistat de computer (CAPI) cu acces on-line la domiciliul respondentului, în baza unui chestionar structurat.
- ▶ **Grupuri țintă:**
 1. Populația generală
 2. Gospodăriile cu copii
 3. Persoane strămutate din Ucraina.
- ▶ **Mărime eșantion: Eșantion total colectat: 1610 respondenți**
 1. Populația generală – 1003 respondenți (72% interviuri realizate în limba română și 28% în limba rusă). Eroarea de eșantionare +/- 3,1%.
 2. Gospodăriile cu copii – 304 respondenți (77% interviuri realizate în limba română și 23% în limba rusă). Eroarea de eșantionare +/- 5,7%.
 3. Persoane strămutate din Ucraina – 303 respondenți (3% interviuri realizate în limba română și 97% în limba rusă). Eroarea de eșantionare +/- 5,7%.
- ▶ **Instrument de cercetare:** chestionar cu întrebări închise și semi-deschise. Au fost elaborate chestionare separate pentru fiecare grup țintă. Gospodăriile cu copii și persoanele strămutate au răspuns și la unele întrebări adresate populației generale. Pentru populația generală, studiul a fost realizat în conformitate cu metodologia utilizată în cercetările anterioare din 2023, 2020, 2018 și 2016, în vederea asigurării comparabilității datelor. Din aceleași considerente, chestionarul a păstrat, în parte, structura și formulările utilizate anterior.
- ▶ **Durata medie a interviului:** 38 minute pentru populația generală, 26 minute pentru gospodăriile cu copii și 27 minute pentru persoane strămutate.
- ▶ **Perioada de colectare a datelor:** 17 decembrie 2025 - 13 februarie 2026.
- ▶ **Principii de eșantionare**
 - *Populația generală* – empiric (principiile probabilității se aplică doar la primele două etape de eșantionare – regiune și localitate), multistadial (4 nivele), stratificat.
 - *Gospodăriile cu copii* – empiric (principiile probabilității se aplică doar la primele două etape de eșantionare – regiune și localitate), multistadial (4 nivele), stratificat.
 - *Persoane strămutate* – empiric, multistadial (4 nivele), stratificat, cu aplicarea metodei de selecție – bulgăre de zăpadă.
- ▶ **Rata de participare:**

Pentru a realiza 1610 interviuri validate, au fost contactate 7965 gospodării. Drept urmare, rata brută de participare la sondaj (rezultată din numărul total de gospodării vizitate) a fost de 20,2%. Rata netă de participare la sondaj (excluzând gospodăriile fără contact, abandonate) a fost de 33,3%. Din totalul interviurilor inițiate, 5,2% au fost abandonate de respondent la un moment dat în timpul procesului de interviu.

▶ Ponderarea bazei de date

Baza de date cu populația generală a fost ponderată pentru a reflecta distribuția oficială a populației în zonele studiate conform celor mai recente date disponibile (populația rezidentă obișnuită 2025). Variabilele utilizate pentru procedura de ponderare au fost genul (masculin și feminin), grupele de vârstă (18-34 ani, 35-54 ani și 55+ ani), tip localitate (rural și urban), regiune de dezvoltare (Chișinău, Nord, Centru și Sud).

Structura eșantionului natural obținut a prezentat diferențe semnificative la nivel de grupe de vârstă (subreprezentarea persoanelor cu vârstă cuprinsă între 35-54 ani) și gen (subreprezentarea bărbaților). Coeficientul de ponderare utilizat a fost valoarea medie dintre profilul statisticii oficiale și profilul eșantionului studiat, pentru a echilibra populația reală a țării și a exclude, pe de o parte, pe cei implicați în migrația forței de muncă și pentru a echilibra mobilitatea internă – care este predominant de la sate la orașele mari (în principal Chișinău), în special pentru tineri.

Tabelul 1. Profilul socio-demografic al respondenților – populația generală

TOTAL	Date neponderate		Date ponderate	
	1003	Procent	1003	Procent
REGIUNE				
mun. Chișinău	270	27%	276	28%
Nord	272	27%	271	27%
Centru	275	27%	274	27%
Sud	186	19%	182	18%
MEDIU DE REȘEDINȚĂ				
Urban	435	44%	437	44%
Rural	568	56%	566	56%
SEX				
Masculin	367	37%	431	43%
Feminin	636	63%	572	57%
VÂRSTA				
18-34 ani	216	21%	226	22%
35-54 ani	288	29%	346	35%
55 ani +	499	50%	431	43%
NIVEL DE STUDII				
Scăzut	243	24%	246	24%
Mediu	443	44%	447	45%
Înalt	317	32%	310	31%
NIVEL DE VENIT				
Scăzut	481	48%	481	48%
Mediu	368	37%	367	37%
Înalt	116	11%	116	11%
Refuz	38	4%	39	4%
ETNIE 1				
Moldovean	689	69%	703	70%
Român	117	12%	112	11%
Rus	63	6%	63	6%
Ucrainean	60	6%	55	6%
Găgăuz	49	5%	47	5%
Alta	25	2%	24	2%
ETNIE 2				
Etnie majoritară	806	81%	815	82%
Etnie minoritară	197	19%	189	18%
PERSOANE CU DIZABILITATE ÎN GOSPODĂRIE				
Da	126	13%	123	12%
Nu	877	87%	880	88%
OCUPAȚIA				
Angajat	463	46%	488	49%
Neangajat	227	23%	244	24%
Pensionar	313	31%	271	27%

Tabelul 2. Profilul socio-demografic al respondenților – gospodării cu copii/persoane strămutate

TOTAL	Gospodării cu copii		Persoane strămutate	
	304	Procent	303	Procent
REGIUNE				
mun. Chișinău	74	25%	114	38%
Nord	86	28%	83	27%
Centru	86	28%	66	22%
Sud	58	19%	40	13%
MEDIU DE REȘEDINȚĂ				
Urban	135	44%	234	77%
Rural	169	56%	69	23%
SEX				
Masculin	58	19%	55	18%
Feminin	246	81%	248	82%
VÂRSTA				
18-34 ani	114	38%	50	16%
35-54 ani	177	58%	127	42%
55 ani +	13	4%	126	42%
NIVEL DE STUDII				
Scăzut	77	25%	53	17%
Mediu	101	33%	110	37%
Înalt	126	42%	140	46%
NIVEL DE VENIT				
Scăzut	119	39%	194	64%
Mediu	121	40%	86	28%
Înalt	51	17%	7	2%
Refuz	13	4%	16	5%
ETNIE 1				
Moldovean	228	75%	20	7%
Român	24	8%	1	0,3%
Rus	11	4%	17	6%
Ucrainean	11	4%	244	80%
Găgăuz	14	5%	2	1%
Alta	16	4%	19	6%
ETNIE 2				
Etnie majoritară	252	83%	21	7%
Etnie minoritară	52	17%	282	93%
PERSOANE CU DIZABILITATE ÎN GOSPODĂRIE				
Da	36	12%	57	19%
Nu	268	88%	246	81%
OCUPAȚIA				
Angajat	161	53%	73	24%
Neangajat	137	45%	147	49%
Pensionar	6	2%	83	27%

Interviuri aprofundate

Scop:	Obținerea de informații calitative pentru obiectivele cercetării, date care nu pot fi obținute prin studiu cantitativ, în virtutea limitărilor sale.
Metoda:	Interviu aprofundat
Instrument:	Formular de recrutare și ghid cu întrebări deschise
Durata medie:	32 minute
Grup țintă:	Experți în probleme legate de drepturile omului în regiunea transnistreană
Mărime eșantion:	6 interviuri aprofundate
Logistica:	Toate interviurile au fost înregistrate audio, iar ulterior stenografiate.

Discuții de grup

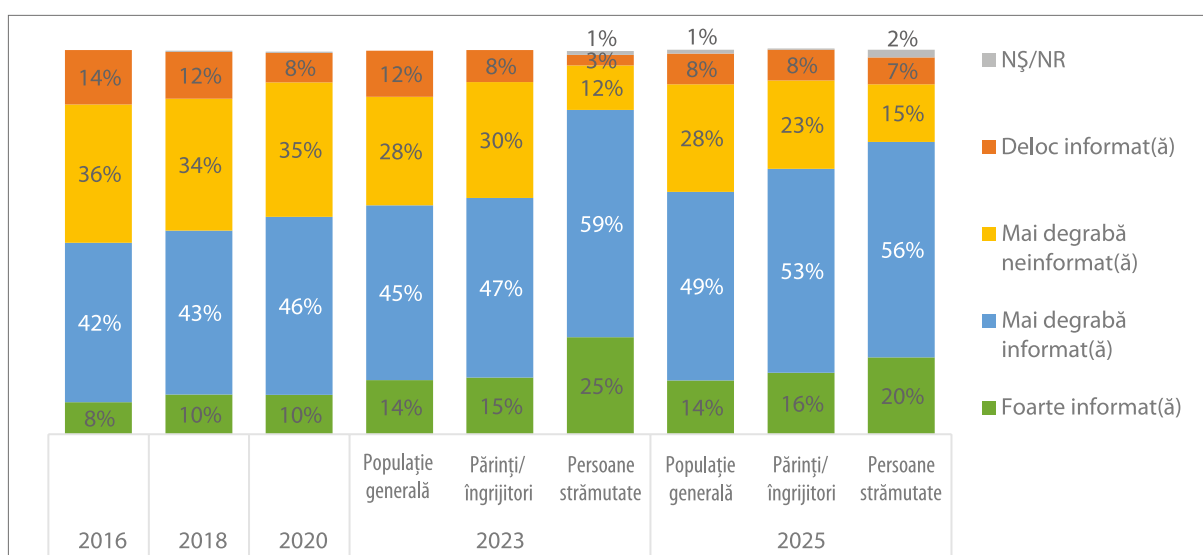
Scop:	Obținerea de informații calitative pentru obiectivele cercetării, date care nu pot fi obținute prin studiu cantitativ, în virtutea limitărilor sale.
Metoda:	Discuție focus grup
Instrument:	Formular de recrutare și ghid cu întrebări deschise
Durata medie:	124 minute
Grup țintă:	▶ O discuție de grup cu copii în vârstă de 12-14 ani (nouă participanți – patru băieți și cinci fete) ▶ O discuție de grup cu copii în vârstă de 15-17 ani (nouă participanți – patru băieți și cinci fete) ▶ Două discuții de grup cu persoane strămutate sau refugiați (19 participanți – șase bărbați și 13 femei)
Mărime eșantion și grup țintă:	În total au participat 37 de persoane la patru discuții de grup, cu o medie de 9.25 persoane per grup.
Logistica:	Toate discuțiile de grup au fost înregistrate audio și video, iar ulterior stenografiate. Discuțiile de grup au avut loc la sediul Centrului CIVIS.

CAPITOLUL I. Nivelul de informare și accesibilitatea informațiilor privind drepturile omului în Republica Moldova

Nivelul de informare autoapreciat privind drepturile omului în rândul populației generale și al gospodăriilor cu copii poate fi considerat moderat, având în vedere că 63% dintre respondenții din rândul populației generale și 69% dintre respondenții din gospodăriile cu copii se consideră suficient de informați în acest domeniu (Figura 1). Comparativ cu populația locală, în rândul persoanelor strămutate nivelul de informare ajunge la 76%.

Totuși, ponderea respondenților care se consideră foarte bine informați cu privire la drepturile omului rămâne relativ redusă, fără a depăși 20%, indiferent de categoria de respondenți.

Figura 1. Spuneți-mi vă rog, cât de bine vă considerați informat(ă) despre drepturile omului?

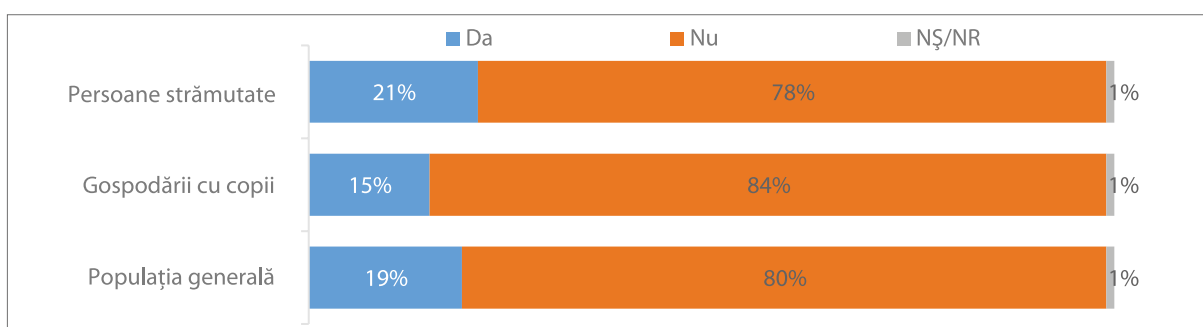

Categoriile de respondenți care se consideră mai puțin informați cu privire la drepturile omului sunt persoanele din regiunea de Sud a țării (46%), bărbații (38%), persoanele în etate (44%), persoanele cu un nivel scăzut de studii (49%), precum și reprezentanții minorităților etnice (48%).

Comparativ cu studiul precedent, nivelul de informare autoapreciat a crescut cu 4 p.p. în rândul populației generale și cu 7 p.p. în rândul gospodăriilor cu copii, însă a înregistrat o scădere de 8 p.p. în rândul persoanelor strămutate.

Totodată, în medie, doar una din cinci persoane a căutat în mod activ informații despre drepturile omului în ultimele 12 luni (Figura 2), fără diferențe semnificative din punct de vedere statistic între diferitele categorii de respondenți.

Figura 2. În ultimele 12 luni, ați căutat activ informații despre drepturile omului?

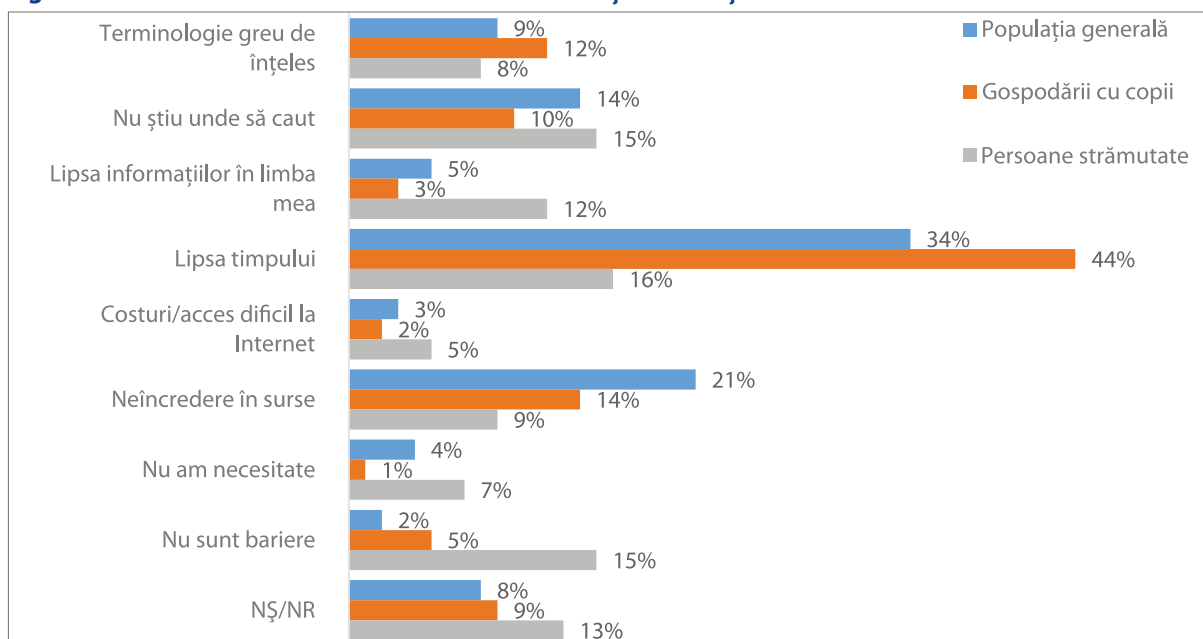

În acest sens, mai activi în căutarea informațiilor despre drepturile omului au fost tinerii (24%), persoanele cu un nivel înalt de studii (24%), precum și persoanele care se consideră informate cu privire la drepturile omului (24%).

Principala barieră în accesarea informațiilor privind drepturile omului, atât pentru populația generală (34%), cât și pentru gospodăriile cu copii (44%), este lipsa sau insuficiența timpului (Figura 3). Printre barierele secundare se regăsesc neîncrederea în sursele de informare (21% în rândul populației generale și 14% în rândul gospodăriilor cu copii), dificultatea de a identifica sau căuta informația necesară (14% și, respectiv, 10%), precum și utilizarea unei terminologii dificil de înțeles (9% și 12%).

În cazul persoanelor strămutate, barierele identificate sunt similare, însă acestea se distribuie într-o manieră mai echilibrată, fără ca vreuna să se evidențieze drept predominantă.

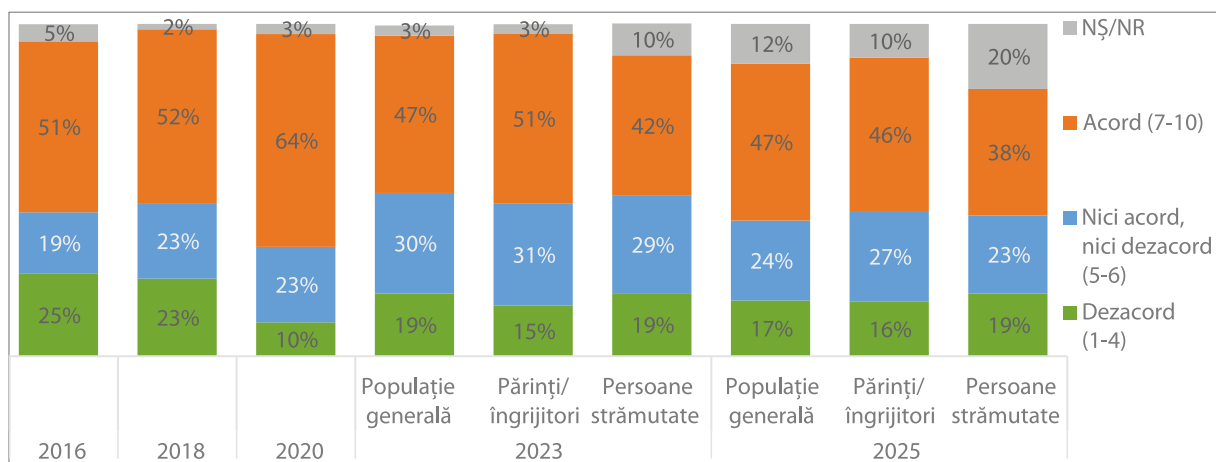
Figura 3. Care este cea mai mare barieră când căutați informații?

Insuficiența timpului este invocată într-o proporție mai mare de către locuitorii din mediul rural, respondenții din regiunile Centru și Sud, precum și de persoanele cu vârsta de până la 60 de ani, respectiv de populația activă din punct de vedere economic. Dificultățile legate de identificarea și căutarea informației predomină în rândul persoanelor în etate și al celor cu un nivel redus sau mediu de studii.

Aproape fiecare al doilea respondent din rândul populației generale și al gospodăriilor cu copii, precum și 38% din categoria persoanelor strămutate, s-au declarat relativ puternic de acord cu afirmația potrivit căreia există o lipsă de cunoștințe în domeniul drepturilor omului la nivelul populației, în general (Figura 4.1.).

Figura 4.1. În ce măsură sunteți de acord cu următoarea afirmație: „Există o lipsă de cunoștințe în domeniul drepturilor omului în rândul populației?” Scală de la 1 la 10, unde 1 semnifică „Total dezacord”, iar 10 semnifică „Total de acord”

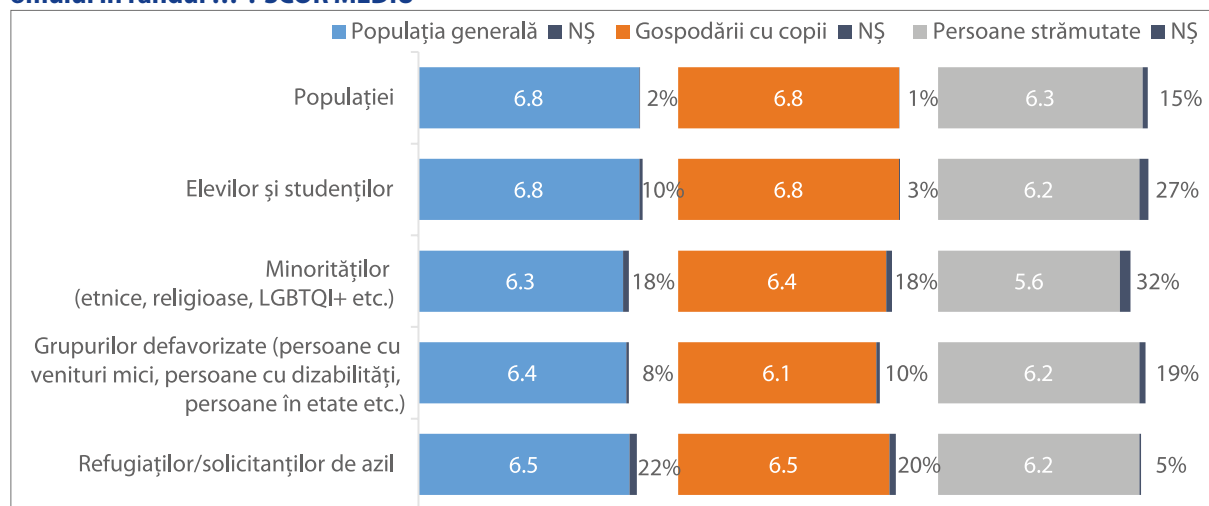

Compararea acestor rezultate cu nivelul de informare autoapreciat evidențiază o aparentă contradicție. Aceasta poate fi explicată prin faptul că, la nivel individual, majoritatea respondenților se consideră suficient de informați, însă apreciază că alte persoane din comunitate sunt insuficient informate în acest domeniu.

Aceste tendințe de percepție se mențin, în linii generale, similare celor reflectate în studiile precedente, fiind observate doar fluctuații minore între categoriile respondenților care s-au declarat puternic sau moderat de acord cu afirmația respectivă.

În continuare, respondenții au evaluat nivelul cunoștințelor despre drepturile omului în rândul a cinci categorii distincte de persoane, prezentate în Figura 4.2.

Figura 4.2. Evaluând pe o scală de la 1 la 10, unde 1 semnifică „Total dezacord”, iar 10 semnifică „Total de acord”, în ce măsură sunteți de acord cu afirmația: „Există o lipsă de cunoștințe în domeniul drepturilor omului în rândul ...”? SCOR MEDIU

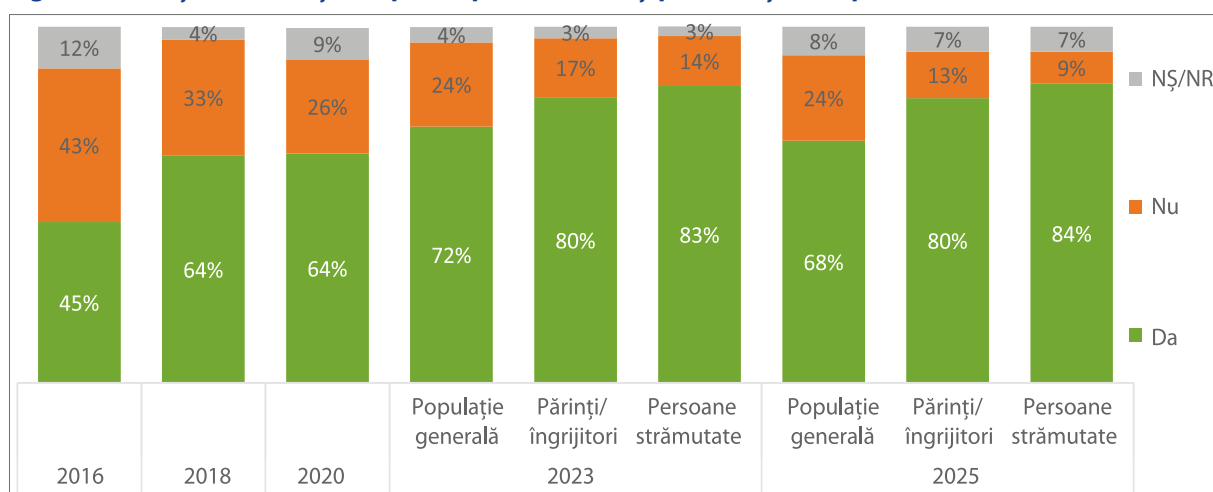

Rezultatele evidențiază o percepție comună între cele trei tipuri de respondenți, potrivit căreia insuficiența informațiilor este mai pronunțată în cazul populației generale și al elevilor. Pentru aceste categorii, scorul mediu al aprecierii a constituit 6,6 puncte (cu cât scorul este mai mare, cu atât nivelul de acord cu afirmația evaluată este mai ridicat).

Cele mai reduse scoruri au fost înregistrate în cazul minorităților (6,1 puncte) și al grupurilor defavorizate (6,2 puncte). Această percepție poate fi explicată inclusiv prin faptul că o pondere mai mare dintre respondenți au selectat răspunsul „nu știu” în raport cu aceste categorii, ceea ce poate indica un nivel mai redus de familiarizare sau certitudine privind situația acestora.

Nivelul general de informare și cunoaștere a drepturilor omului este strâns corelat cu gradul de accesibilitate a informațiilor din acest domeniu. Rezultatele cercetării arată că aproximativ 7 din 10 respondenți din categoria populației generale și 8 din 10 respondenți din categoriile părinților și îngrijitorilor, precum și a persoanelor strămutate consideră că informațiile privind drepturile omului și mecanismele disponibile/posibilitățile pentru apărarea acestora sunt accesibile (Figura 5).

Figura 5. Credeți că informația despre drepturile omului și posibilitățile de apărare a acestora este accesibilă?

Această percepție nu a înregistrat modificări semnificative din punct de vedere statistic comparativ cu studiul precedent. Totuși, se observă o ușoară tendință de diminuare, determinată în principal de creșterea ponderii persoanelor indecise. O posibilă explicație pentru această evoluție este faptul că un număr mai redus de respondenți au căutat informații privind drepturile omului și, prin urmare, nu pot aprecia cu certitudine în ce măsură aceste informații sunt accesibile în prezent.

Datele relevă diferențe și între anumite categorii socio-demografice. Astfel, persoanele tinere consideră într-o măsură semnificativ mai mare decât persoanele în etate că informațiile privind drepturile omului și mecanismele de apărare a acestora sunt accesibile (85% comparativ cu 55%). Percepții similare se regăsesc și în funcție de nivelul de studii și apartenența etnică: 78% dintre persoanele cu un nivel înalt de educație apreciază informațiile ca fiind accesibile, comparativ cu 59% dintre cele cu un nivel scăzut de studii, iar 71% dintre reprezentanții grupului etnic majoritar împărtășesc această opinie, față de 59% dintre reprezentanții grupurilor etnice minoritare.

CAPITOLUL II. Nivelul de respectare a drepturilor omului în Republica Moldova

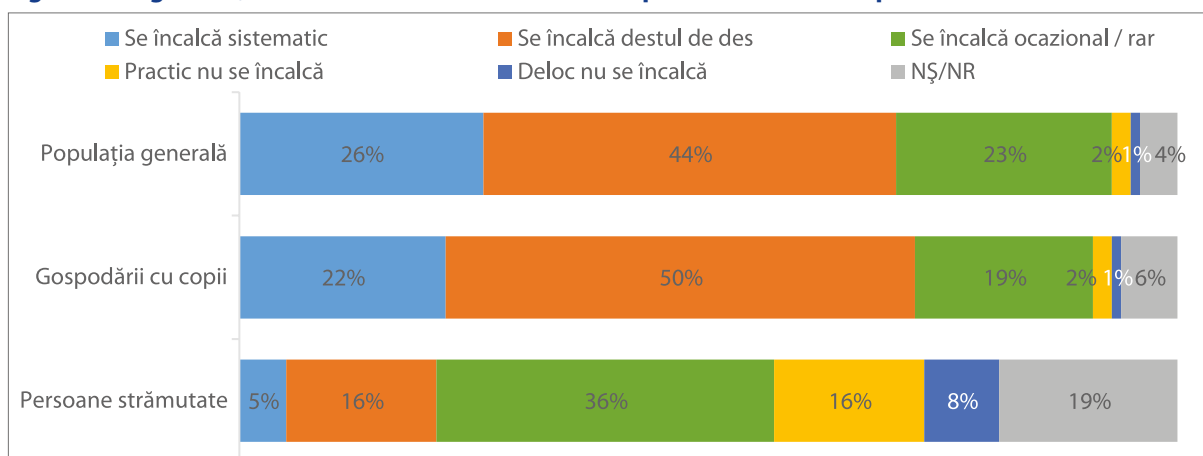
2.1. Percepții privind respectarea drepturilor omului în general

Rezultatele cercetării indică faptul că 70% dintre respondenții din categoria populației generale și 72% dintre părinți/îngrijitori consideră că drepturile omului în Republica Moldova sunt încălcate frecvent, respectiv în mod sistematic sau destul de des. În contrast, doar 21% dintre respondenții din categoria persoanelor strămutate împărtășesc aceeași percepție (Figura 6).

Totodată, aproape fiecare al patrulea respondent din rândul populației generale și al gospodăriilor cu copii apreciază că încălcările drepturilor omului au loc în mod sistematic.

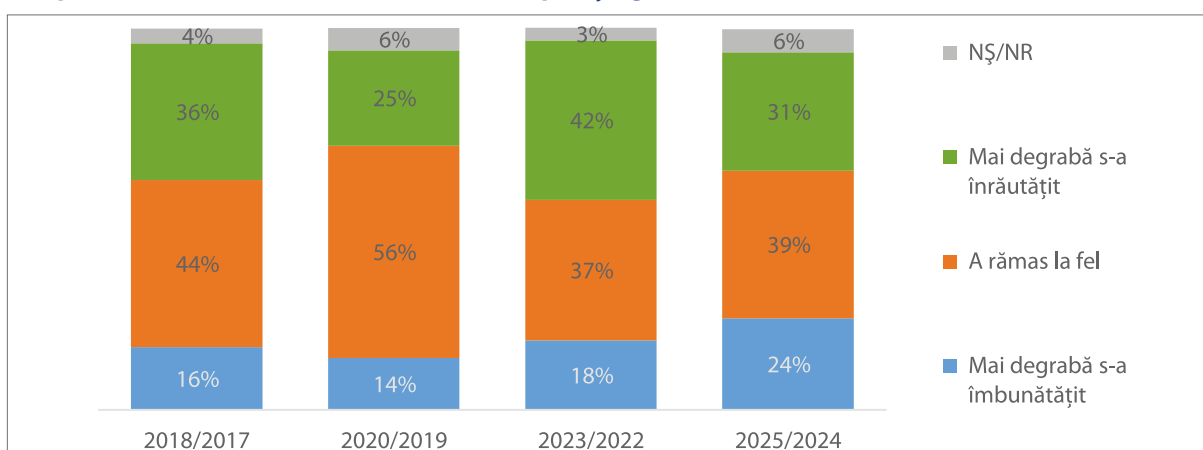
Această percepție este mai pronunțată în rândul persoanelor de sex masculin (31%), al persoanelor în etate (33%), al celor cu un nivel redus de studii (30%) și venituri mici (34%), în rândul minorităților etnice (35%) și al persoanelor care au trecut prin experiențe de încălcare a propriilor drepturi (35%).

Figura 6. În general, cât de frecvent sunt încălcate drepturile omului în Republica Moldova?

La întrebarea privind evoluția respectării drepturilor omului comparativ cu anii precedenți, cea mai frecventă opinie exprimată de respondenții din categoria populației generale este că situația a rămas neschimbată (39%). Aceasta este urmată de percepția potrivit căreia situația s-a înrăutățit (31%), în timp ce 24% dintre respondenți consideră că respectarea drepturilor omului s-a îmbunătățit.

Figura 7. Cum apreciați situația privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în prezent, comparativ cu anii 2018/2019/2022/2024? Populația generală

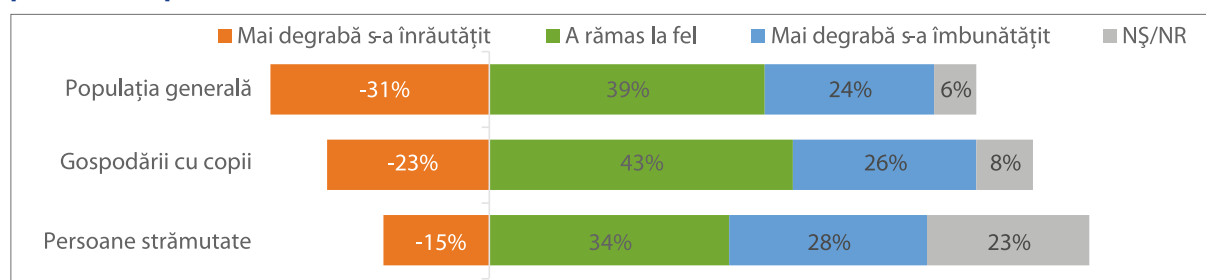

Totodată, se menține tendința de creștere a ponderii persoanelor care apreciază o evoluție pozitivă a situației privind respectarea drepturilor omului, tendință evidențiată și în studiile precedente. Comparativ cu cercetarea anterioară, ponderea respondenților care consideră că situația s-a îmbunătățit a crescut semnificativ, de la 18% la 24%. Această evoluție este determinată în principal de reducerea numărului persoanelor care apreciază că situația s-a înrăutățit, ponderea acestora scăzând de la 42% la 31%.

Ponderea persoanelor care consideră că situația privind respectarea drepturilor omului s-a înrăutățit este mai ridicată în rândul locuitorilor din regiunea de Sud (42%), al persoanelor de sex masculin (35%), al persoanelor în etate (41%), al celor cu venituri reduse (43%) și al reprezentanților minorităților etnice (57%).

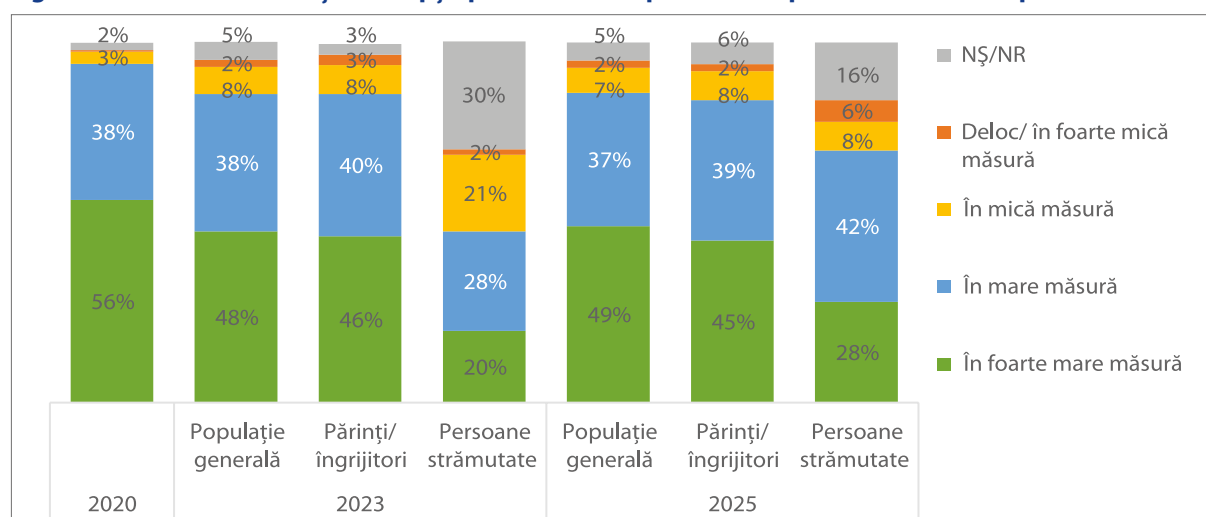
Analiza comparativă a celor trei categorii de respondenți evidențiază faptul că percepția negativă privind evoluția situației drepturilor omului predomină semnificativ în rândul populației generale (31%), comparativ cu gospodăriile cu copii (23%) și persoanele strămutate (15%) (Figura 7.1).

Figura 7.1. Cum apreciați situația privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în prezent, comparativ cu anul 2024?

Grupurile de persoane care apreciază în mod mai optimist evoluția respectării drepturilor omului sunt reprezentate, într-o proporție mai mare, de tineri (31%), persoanele cu un nivel înalt de studii (29%) și de venit (34%), persoanele aparținând grupului etnic majoritar (27%, comparativ cu doar 8% în rândul minorităților etnice), în special etnicii români (50%), precum și persoanele care se consideră informate cu privire la drepturile omului (29%, de două ori mai mult decât în rândul celor care nu se consideră informate). Chiar și în rândul persoanelor care s-au confruntat cu încălcarea propriilor drepturi, 19% apreciază că respectarea drepturilor omului s-a îmbunătățit comparativ cu anul 2023. Din perspectivă regională, aproximativ fiecare a patra persoană din municipiul Chișinău și din regiunile Nord și Centru apreciază pozitiv evoluția respectării drepturilor omului, proporție de aproape două ori mai mare decât în regiunea Sud.

Figura 8. În ce măsură credeți că corupția poate afecta respectarea drepturilor omului în Republica Moldova?

În opinia respondenților, respectarea drepturilor omului în Republica Moldova este afectată în mod semnificativ de corupție.

Astfel, practic 9 din 10 respondenți din categoria populației generale, 8 din 10 părinți/îngrijitori și 7 din 10 persoane strămutate consideră că corupția are un impact negativ asupra respectării drepturilor omului (Figura 8). Totodată, aproximativ jumătate dintre respondenții din populația generală și din rândul părinților se declară ferm convinși de această influență. Convingerea fermă o vociferează în proporție mai mare locuitorii din Chișinău și regiunea Centru, persoanele în etate, persoanele cu nivel înalt de venit și de studii.

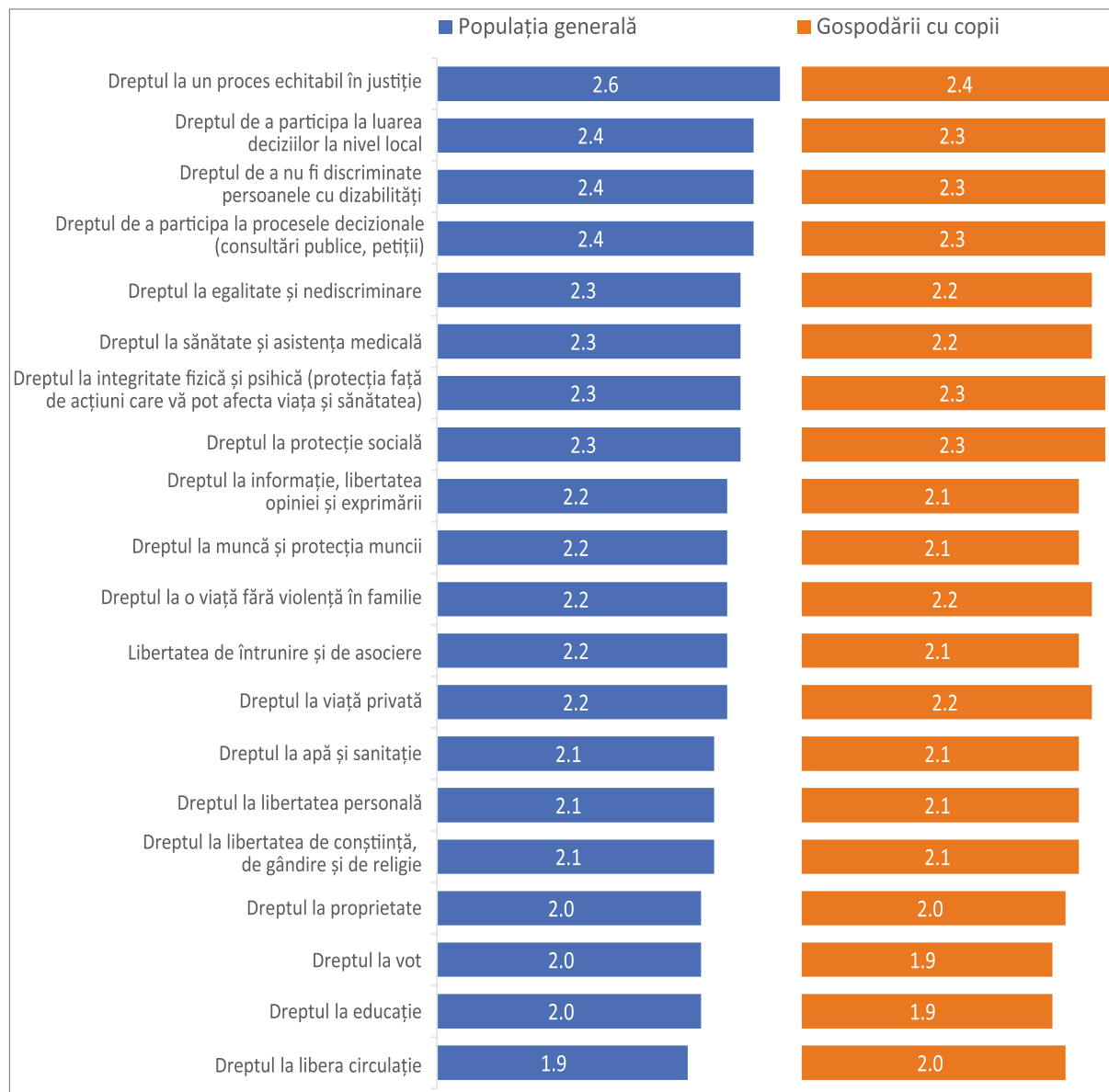
Percepția respectivă nu s-a schimbat deloc față de studiul precedent și aproape deloc față de studiul din 2020.

În continuare, a fost evaluată percepția populației generale și a gospodăriilor cu copii privind gradul de respectare a unei serii de 20 de drepturi și libertăți specifice (Figura 9). Evaluarea a fost realizată pe o scală de 4 puncte, unde 1 corespunde opțiunii „în foarte mare măsură”, iar 4 – „deloc”. Graficul prezintă scorul mediu obținut pentru fiecare drept, astfel încât cu cât valoarea scorului este mai apropiată de 1, cu atât respondenții apreciază într-o măsură mai mare că dreptul sau libertatea respectivă este respectată.

În medie, ambele categorii de respondenți au acordat scorul de 2,2 puncte pentru nivelul de respectare al celor 20 de drepturi și libertăți analizate, ceea ce indică percepția unei respectări a acestora aproape în mare măsură.

Figura 9. Per general, în ce măsură sunt respectate următoarele drepturi și libertăți în Republica Moldova? SCOR MEDIU

Scală de evaluare de 4 puncte, unde 1- „În foarte mare măsură”, iar 4 – „Deloc”.

Nu s-au înregistrat diferențe foarte pronunțate între aprecierile acordate diferitelor drepturi și libertăți, în special în cazul respondenților din cadrul gospodăriilor cu copii, unde percepțiile se mențin relativ uniforme. Cu toate acestea, respondenții consideră că drepturile respectate în cea mai mare măsură sunt dreptul la libera circulație, dreptul la educație, dreptul la proprietate și dreptul la vot.

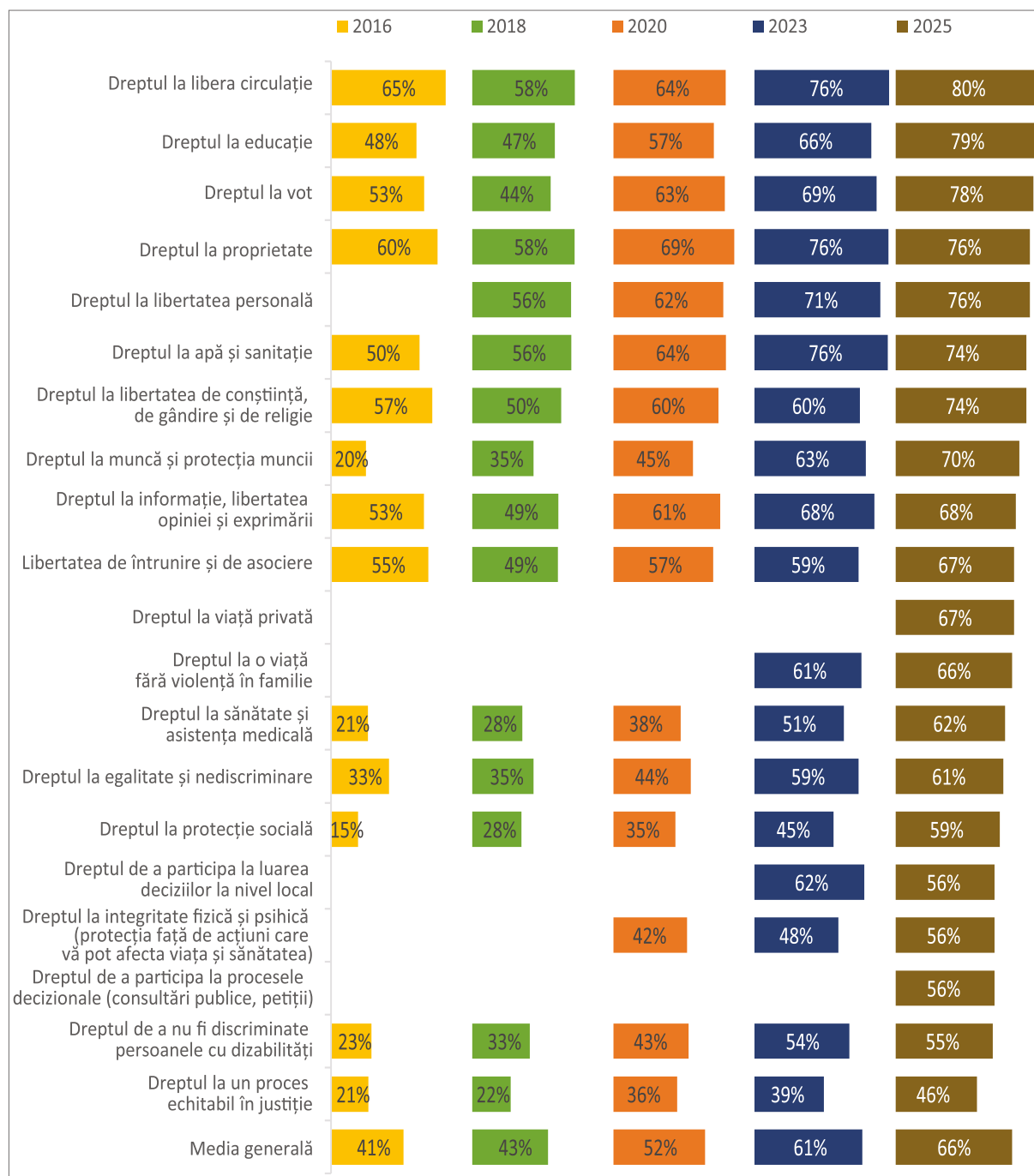
La polul opus, drepturile percepute ca fiind respectate într-o măsură mai redusă sunt dreptul la un proces echitabil, dreptul persoanelor cu dizabilități de a nu fi discriminate, precum și dreptul de a participa la procesele decizionale și la luarea deciziilor la nivel local.

Evoluția percepțiilor populației generale privind respectarea drepturilor și libertăților fundamentale evidențiază o tendință constant pozitivă. Dacă în anul 2016 nivelul mediu de apreciere a respectării drepturilor individuale

era de 41%, în 2025 acesta a ajuns la 66% (Figura 9.1). Această evoluție reflectă o percepție tot mai favorabilă asupra respectării drepturilor omului și poate fi interpretată ca un indicator relevant al consolidării proceselor democratice și al dezvoltării culturii drepturilor omului în Republica Moldova.

Figura 9.1. Per general, în ce măsură sunt respectate următoarele drepturi și libertăți în Republica Moldova? DATE ÎN DINAMICĂ

Rezultatele sunt pentru populația generală. Sunt prezentate răspunsurile „În foarte mare măsură” și „În mare măsură”

Deși tendința generală în mare parte rămâne pozitivă, există și unele drepturi care au înregistrat regres comparativ cu studiul precedent, în special Dreptul de a participa la luarea deciziilor la nivel local (-6 p.p.) și Dreptul la apă și sanitație (-2 p.p.).

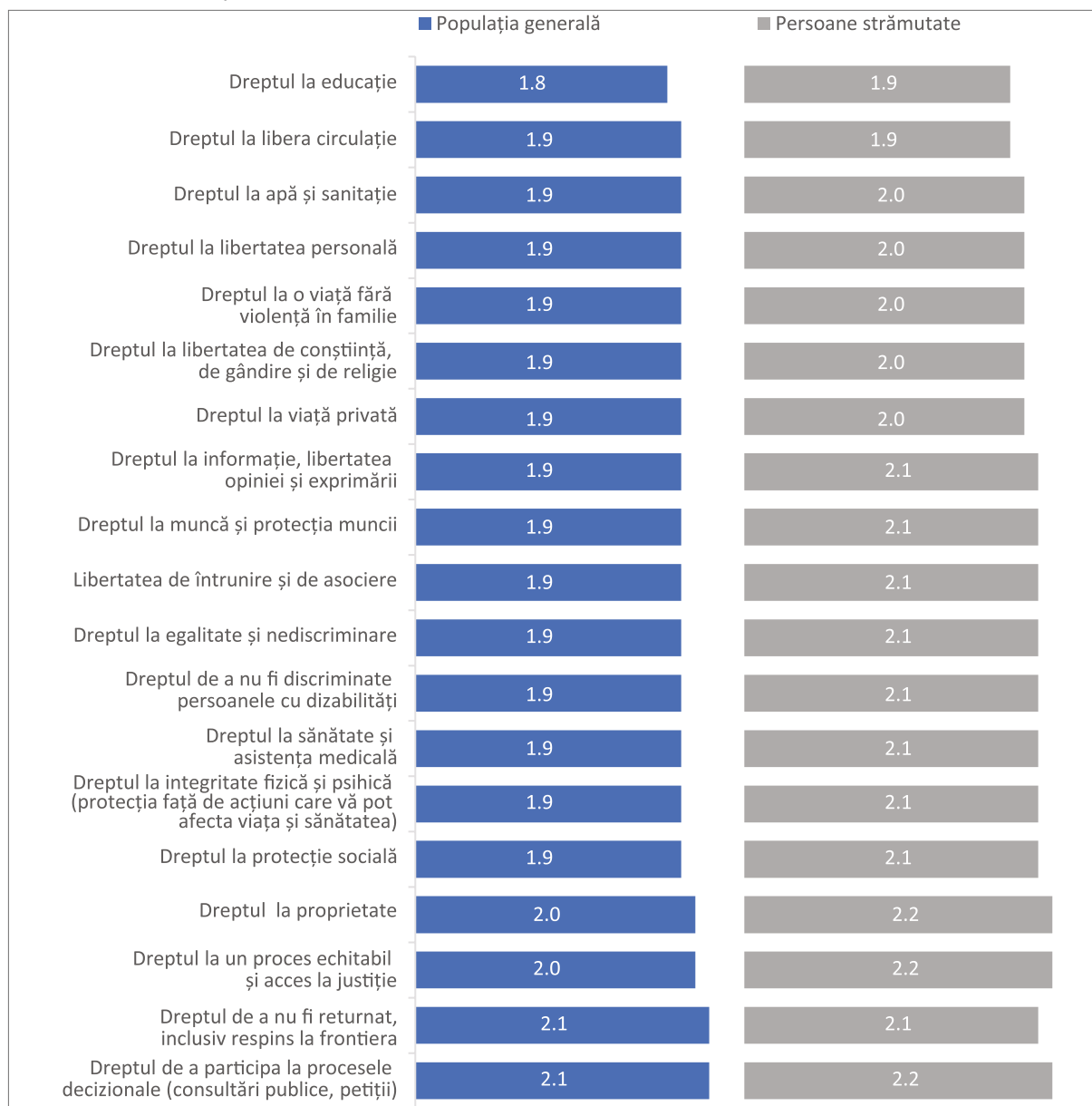
În același timp, majoritatea drepturilor au cunoscut o evoluție pozitivă, cele mai semnificative creșteri fiind înregistrate în cazul Dreptului la protecție socială (+14 p.p.), Dreptului la libertatea de conștiință, de gândire și de religie (+14 p.p.), Dreptului la educație (+13 p.p.), precum și al Dreptului la sănătate și asistență medicală (+11 p.p.).

2.2. Percepții privind respectarea drepturilor omului în cazul anumitor grupuri de persoane

În cazul persoanelor strămutate, respectarea drepturilor acestora a fost evaluată conform aceleiași metodologii. Rezultatele din Figura 10 arată că scorul mediu acordat pentru ansamblul drepturilor evaluate a constituit 1,9 puncte în rândul populației generale și 2,1 puncte în rândul persoanelor strămutate. Aceste date indică faptul că persoanele strămutate percep, într-o măsură mai mare, că drepturile lor sunt mai puțin respectate comparativ cu percepția populației generale.

Figura 10. În ce măsură sunt respectate următoarele drepturi și libertăți în cazul persoanelor strămutate, aflate în Republica Moldova? SCOR MEDIU

Scala de evaluare de 4 puncte, unde 1 - „În foarte mare măsură”, iar 4 - „Deloc”.

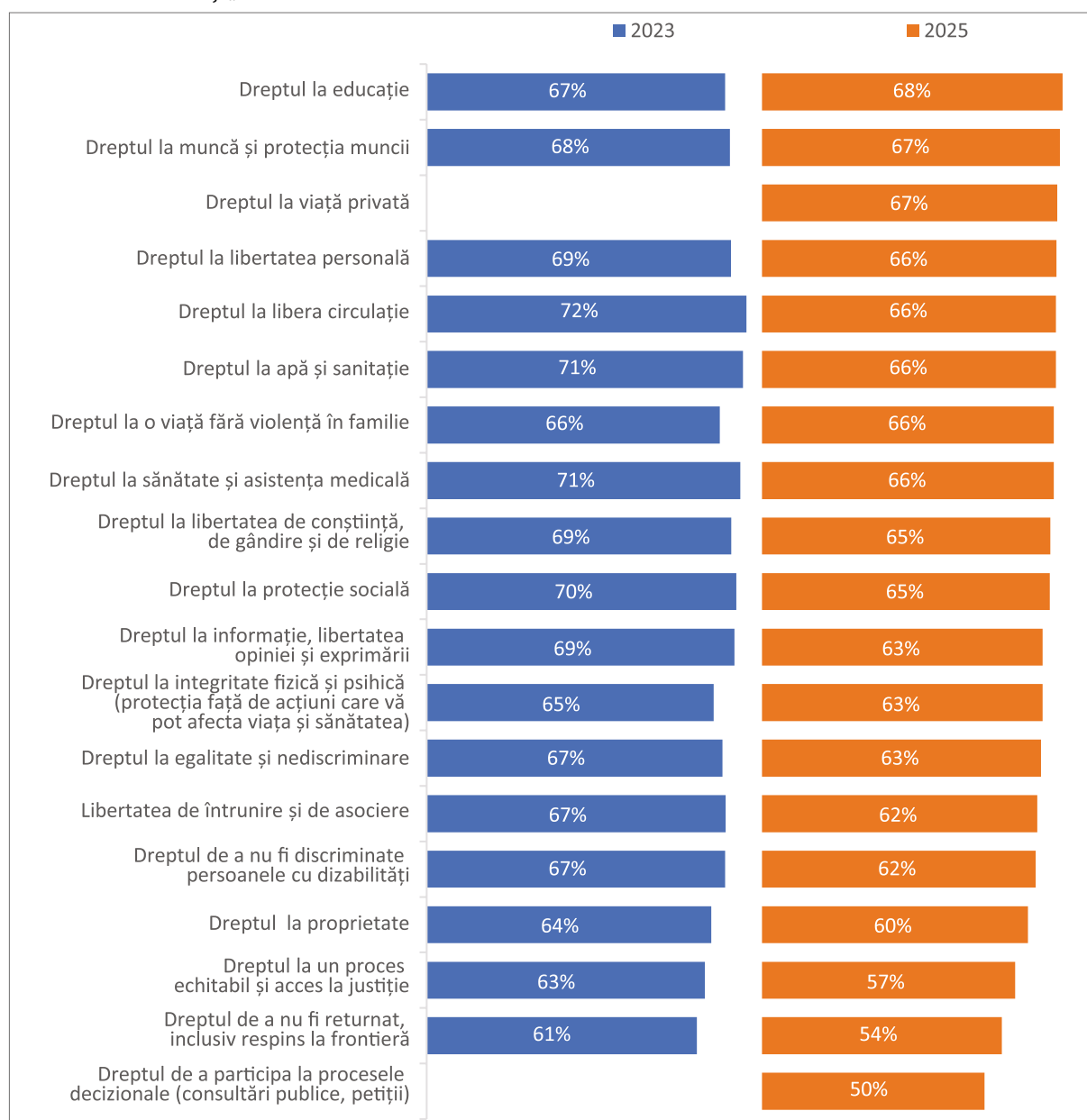
Nu au fost înregistrate diferențe semnificative din punct de vedere statistic în aprecierea respectării fiecărui drept în parte. Variațiile observate sunt de aproximativ 0,2 puncte, considerabil mai reduse comparativ cu cele constatate în evaluarea respectării drepturilor populației generale (Figura 9).

Aceste rezultate sugerează că populația generală percepe drepturile persoanelor strămutate ca fiind respectate într-o măsură mai mare decât drepturile populației băștinașe.

Analiza comparativă cu datele studiului precedent arată că percepțiile privind respectarea drepturilor persoanelor strămutate nu au suferit modificări majore, deși se observă o ușoară tendință de deteriorare. Astfel, ponderea respondenților care consideră că drepturile acestora sunt respectate a scăzut de la 67% în 2023 la 63% în 2025 (Figura 10.1).

Figura 10.1. În ce măsură sunt respectate următoarele drepturi și libertăți în cazul persoanelor strămutate, aflate în Republica Moldova? DATE ÎN DINAMICĂ

Rezultatele reflectă răspunsurile respondenților din categoria populației generale. Sunt prezentate răspunsurile „În foarte mare măsură” și „În mare măsură”.

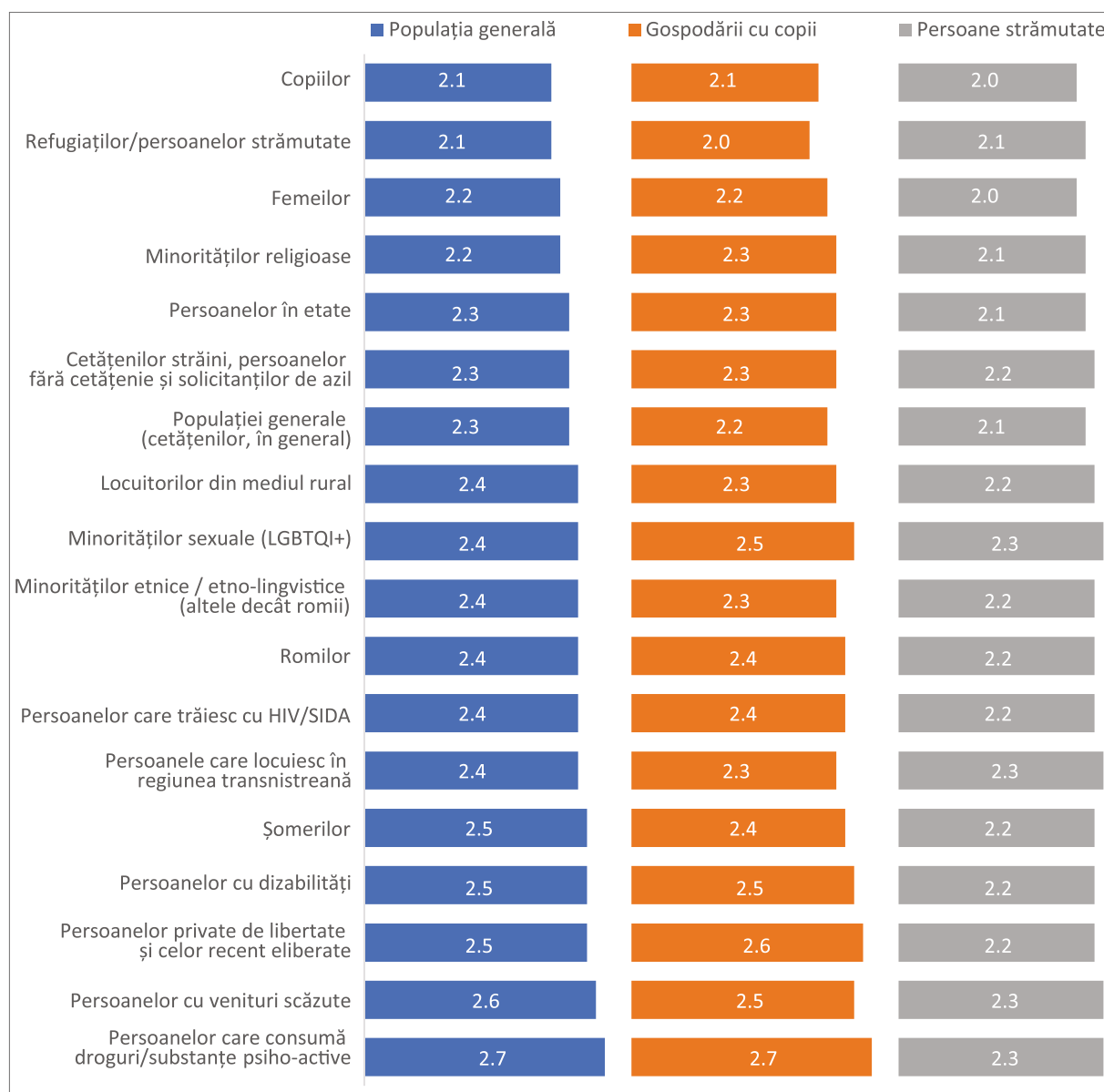
Diferențe mai semnificative în sensul înrăutățirii situației privind respectarea drepturilor specifice în rândul persoanelor strămutate s-au înregistrat la următoarele drepturi: Dreptul de a nu fi returnat, inclusiv respins la frontieră (-7 p.p.), Dreptul la libera circulație (-6 p.p.), Dreptul la informație, libertatea opiniei și exprimării (-6 p.p.), Dreptul de a nu fi discriminate persoanele cu dizabilități (-6 p.p.), Dreptul la un proces echitabil și acces la justiție (-6 p.p.).

În continuare, respondenții au apreciat nivelul de respectare a drepturilor și libertăților pentru 18 grupuri de persoane (Figura 11).

Scorul mediu acordat pentru toate grupurile de persoane a fost de 2,4 puncte din partea respondenților din cadrul populației generale și a gospodăriilor cu copii, comparativ cu 2,2 puncte din partea persoanelor strămutate. Aceste valori pot fi calificate drept o apreciere moderată, situându-se între opțiunile de răspuns „În mare măsură” și „În mică măsură”.

Figura 11. În ce măsură credeți că, în Republica Moldova, sunt respectate drepturile și libertățile persoanelor din următoarele grupuri? SCOR MEDIU

Scala de evaluare de 4 puncte, unde 1- „În foarte mare măsură”, iar 4 – „Deloc”.

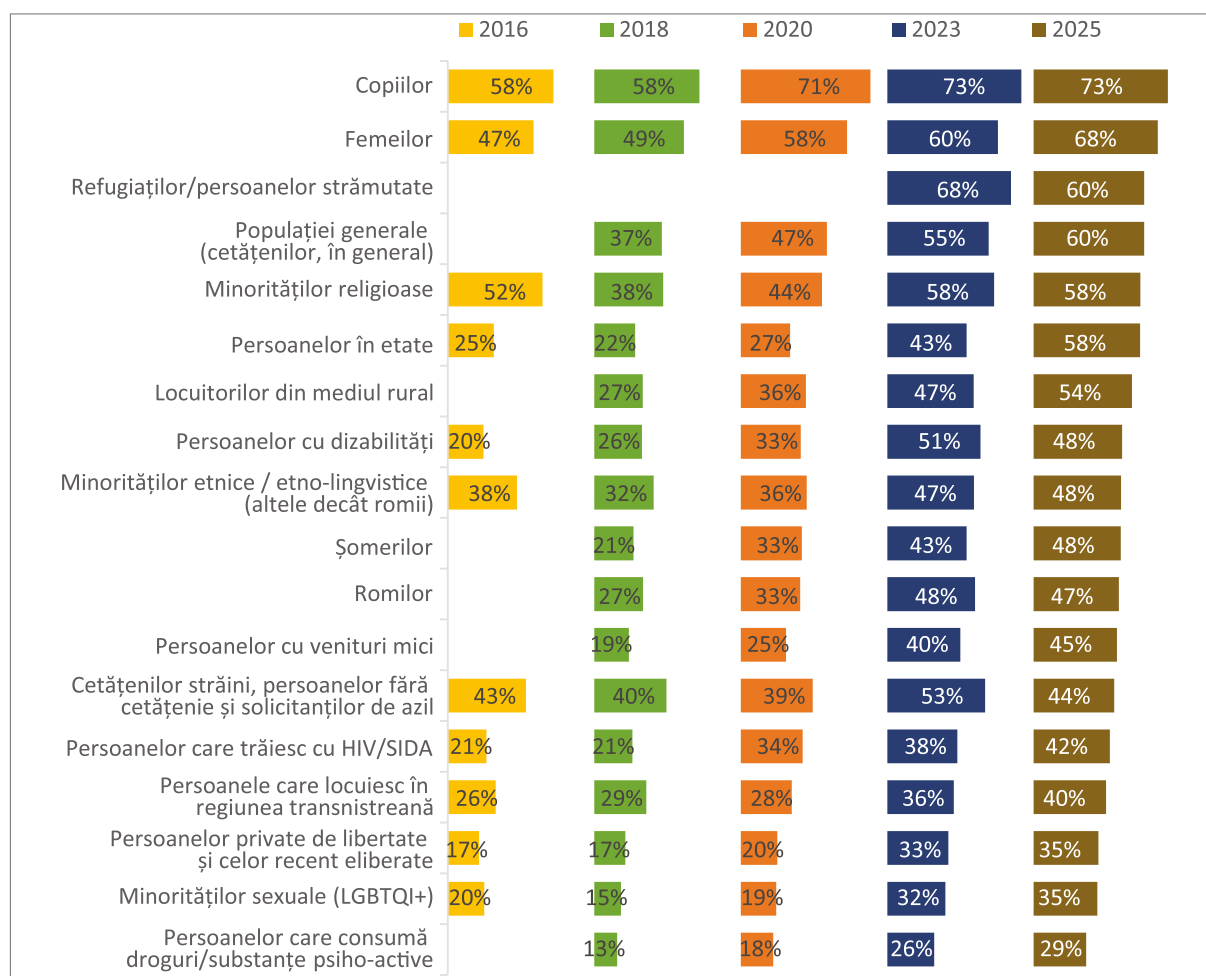

Analiza comparativă a datelor din studiile precedente indică o evoluție pozitivă a percepțiilor privind respectarea drepturilor diferitor categorii de persoane: de la o medie de 29% în 2018, la 47% în 2023 și 50% în 2025 (Figura 11.1). Datele evidențiază o creștere graduală a percepției privind respectarea drepturilor în raport cu majoritatea grupurilor analizate, deși evoluția nu este uniformă pentru toate categoriile sociale.

Totodată, în percepția respondenților, drepturile sunt mai puțin respectate în cazul următoarelor grupuri vulnerabile: Persoanele care consumă droguri/substanțe psihoactive (2,6 puncte – scor mediu pentru toate cele trei categorii de respondenți), Persoanele cu venituri mici (2,5 puncte), Șomerii (2,4 puncte), Persoanele cu dizabilități (2,4 puncte), Minoritățile sexuale (2,4 puncte), precum și Persoanele private de libertate și cele recent eliberate (2,4 puncte).

Figura 11.1. În ce măsură credeți că, în Republica Moldova, sunt respectate drepturile și libertățile persoanelor din următoarele grupuri? DATE ÎN DINAMICĂ

Rezultatele reflectă răspunsurile respondenților din categoria populației generale. Sunt prezentate răspunsurile „În foarte mare măsură” și „Mare măsură”.

În percepția respondenților, cele mai mari îmbunătățiri privind respectarea drepturilor anumitor grupuri, s-au înregistrat în cazul persoanelor în etate (+15 p.p.), femeilor (+7 p.p.) și locuitorilor din mediul rural (+7 p.p.).

Totodată, comparativ cu studiul precedent, respondenții apreciază într-o măsură mai redusă că sunt respectate drepturile cetățenilor străini, persoanelor fără cetățenie și solicitanților de azil (-9 p.p.), persoanelor strămutate (-7 p.p.), persoanelor cu dizabilități (-3 p.p.) și romilor (-1 p.p.), ceea ce indică o deteriorare a percepției asupra situației acestor grupuri.

Analiza aprofundată evidențiază un tipar potrivit căruia persoanele tind să evalueze mai favorabil respectarea drepturilor grupurilor din care nu fac parte, comparativ cu percepția membrilor acelor grupuri. Astfel:

- bărbații, într-o proporție mai mare decât femeile (cu 5 p.p.), consideră că drepturile și libertățile femeilor sunt respectate în mare sau foarte mare măsură (70% față de 65%);
- tinerii apreciază într-o proporție semnificativ mai mare decât persoanele de peste 60 de ani (cu 13 p.p.) că drepturile persoanelor în etate sunt respectate (65% față de 52%);
- locuitorii din mediul rural apreciază într-o proporție mai mare decât cei din mediul urban (cu 9 p.p.) că drepturile persoanelor din mediul rural sunt respectate (58% față de 49%);
- persoanele angajate consideră într-o proporție semnificativ mai mare decât cele neangajate (cu 11 p.p.) că drepturile șomerilor sunt respectate (53% față de 42%);
- reprezentanții majorității etnice apreciază într-o proporție semnificativ mai mare decât reprezentanții minorităților etnice (cu 18 p.p.) că drepturile minorităților etnice și etno-lingvistice sunt respectate (51% față de 33%).

În schimb, nu se constată diferențe semnificative statistic între grupurile analizate în ceea ce privește percepțiile asupra respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități și ale persoanelor cu venituri scăzute.

2.3. Percepții privind respectarea anumitor drepturi

DREPTUL LA EDUCAȚIE

79% dintre respondenții din categoria populație generală consideră că dreptul la educație este respectat în mare sau în foarte mare măsură.

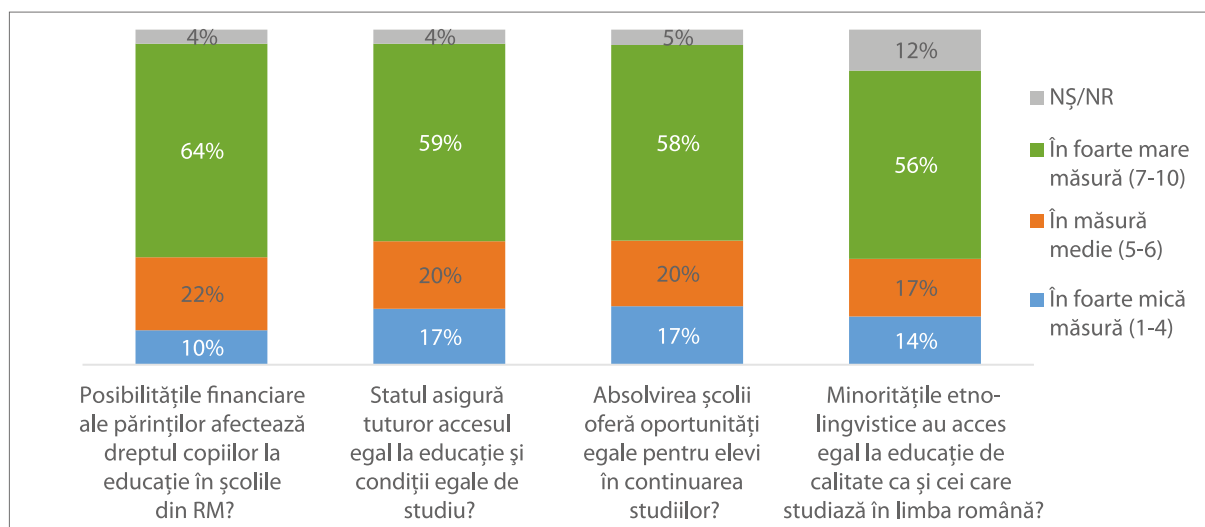
Respectarea dreptului la educație a fost evaluată prin intermediul a patru afirmații, utilizând o scală de apreciere de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „în foarte mică măsură”, iar 10 – „în foarte mare măsură”:

- Posibilitățile financiare ale părinților afectează dreptul copiilor la educație în școlile din Republica Moldova;
- Statul asigură tuturor acces egal la educație și condiții egale de studiu;
- Absolvirea școlii oferă oportunități egale elevilor pentru continuarea studiilor;
- Minoritățile etno-lingvistice beneficiază de acces egal la educație de calitate, la fel ca cei care studiază în limba română.

Rezultatele prezentate în Figura 12.1 evidențiază câteva constatări relevante privind percepția asupra respectării dreptului la educație:

- Astfel, 64% dintre respondenții din categoria populației generale consideră că posibilitățile financiare ale părinților afectează accesul copiilor la educație în școlile din Republica Moldova. Mai mult, fiecare al treilea respondent apreciază „în foarte mare măsură” această influență, acordând scorul maxim de 10 puncte. Această percepție este mai pronunțată în rândul locuitorilor municipiului Chișinău și ai regiunii Sud, persoanelor din mediul urban, respondenților cu venituri reduse și minorităților etnice.
- În același timp, aproximativ 6 din 10 respondenți apreciază că principiul echității în educație este respectat, inclusiv în ceea ce privește accesul minorităților etno-lingvistice la educație. Totuși, percepțiile diferă considerabil în rândul persoanelor aparținând minorităților etnice. Astfel, fiecare al doilea respondent din această categorie apreciază, în mică sau foarte mică măsură, că minoritățile etno-lingvistice beneficiază de acces egal la o educație de calitate în raport cu persoanele care studiază în limba română.

Figura 12.1. Evaluări pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „în foarte mică măsură” și 10 „în foarte mare măsură”, în ce măsură considerați că ...? (Populația generală)

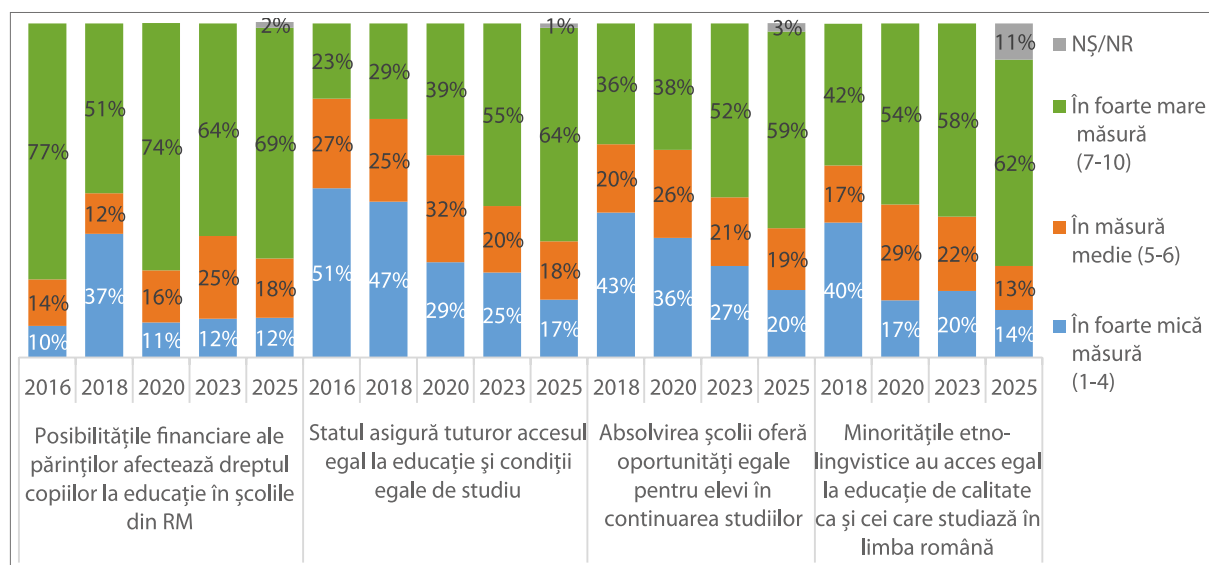
- Rezultatele evidențiază o percepție contradictorie în rândul populației. Pe de o parte, o proporție semnificativă a respondenților consideră că statul asigură acces egal la educație și condiții egale de studiu. Pe de altă parte, un număr aproape similar afirmă că exercitarea efectivă a dreptului la educație este influențată în mod semnificativ de posibilitățile financiare ale părinților. Această situație sugerează că, deși cadrul formal al egalității de acces este perceput ca existent, în practică factorii socio-economici continuă să genereze inegalități reale în exercitarea dreptului la educație, afectând în special persoanele cu resurse financiare reduse.

Percepțiile gospodăriilor cu copii (Figura 12.2) și ale persoanelor strămutate (Figura 12.3) privind influența situației financiare asupra exercitării dreptului copiilor la educație sunt, în linii generale, similare celor exprimate de populația generală. Totuși, gospodăriile cu copii evidențiază într-o proporție mai mare față de populația generală (+5 p.p.) impactul negativ al resurselor financiare insuficiente asupra dreptului la educație.

Comparativ cu studiul precedent, aceste percepții par să se fi accentuat atât în rândul părinților (+5 p.p.), cât și al persoanelor strămutate (+4 p.p.) deși, variațiile înregistrate se încadrează în limitele erorii de eșantionare.

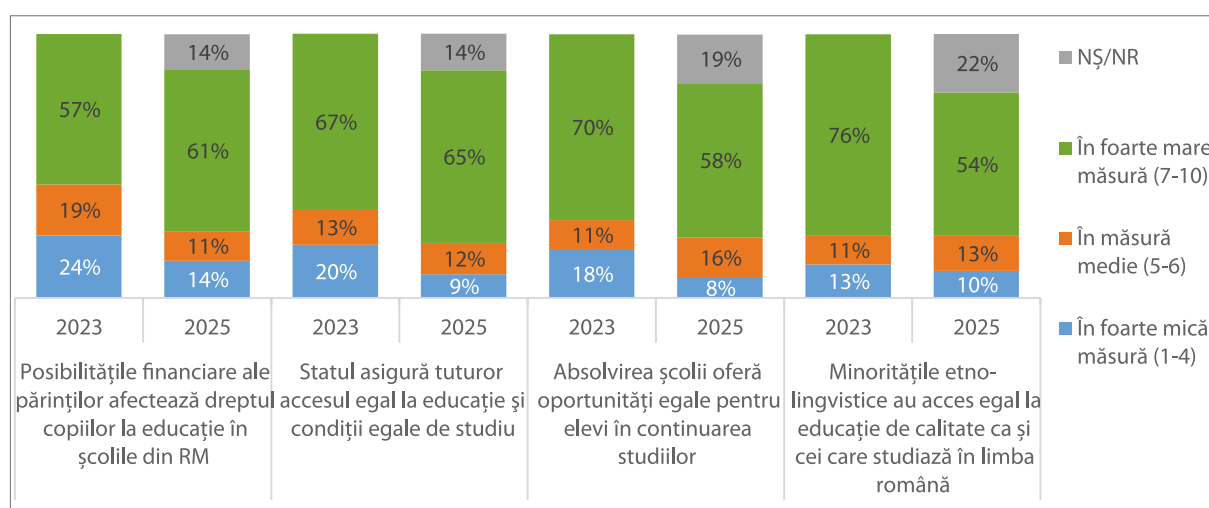
Totodată, majoritatea respondenților din cadrul gospodăriilor cu copii — aproximativ 6 din 10 părinți — consideră, similar celor din categoria populației generale, că principiul echității este respectat în sistemul educațional, inclusiv în ceea ce privește accesul minorităților etno-lingvistice la educație, în creștere față de studiile precedente pentru ambele categorii de respondenți.

Figura 12.2. Evaluări pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „În foarte mică măsură” și 10 „În foarte mare măsură”, în ce măsură considerați că ...? (Părinți/îngrijitori)

Totodată, majoritatea respondenților din gospodăriile cu copii și din categoria persoanelor strămutate — aproximativ 6 din 10 în ambele grupuri — consideră, similar populației generale, că statul asigură accesul tuturor la educație, inclusiv al minorităților etno-lingvistice.

Figura 12.3. Evaluări pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „În foarte mică măsură” și 10 „În foarte mare măsură”, în ce măsură considerați că ...? (Persoane strămutate)

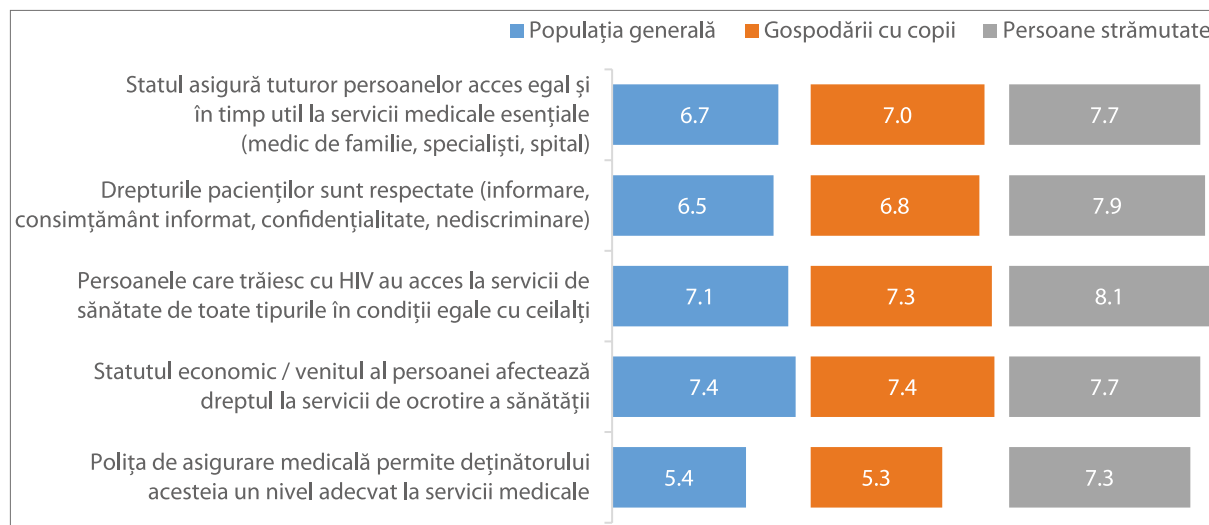
DREPTUL LA OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

62% dintre respondenții din populația generală consideră că dreptul la ocrotirea sănătății și la asistență medicală este respectat în mare sau în foarte mare măsură.

Percepțiile față de dreptul la ocrotirea sănătății au fost măsurate prin intermediul exprimării acordului pe o scală de 10 puncte față de 5 afirmații ilustrate în Figura 13. Rezultatele obținute atestă o percepție moderat pozitivă din partea populației generale în ceea ce privește asigurarea accesului egal pentru persoanele cu HIV (7,1 puncte), asigurarea din partea statului a accesului egal și în timp util pentru servicii medicale de bază (6,7 puncte) și respectarea drepturilor pacienților (6,5 puncte). Totodată, respondenții consideră că exercitarea efectivă a dreptului la ocrotirea sănătății este puternic influențată de nivelul veniturilor persoanelor (7,4 puncte din 10 puncte maxim), ca și în cazul dreptului la educație.

Cu referire la eficiența poliței de asigurare medicală, aceasta înregistrează un scor mediu de doar 5,4 puncte din 10. Acest rezultat reflectă un nivel relativ scăzut de acord cu afirmația că polița de asigurare medicală oferă acces adecvat la serviciile medicale necesare. Datele sugerează că o parte semnificativă a populației chestionate nu percepe polița ca fiind pe deplin eficientă în garantarea accesului real la servicii de sănătate, ceea ce poate indica existența unor limitări practice ale sistemului, precum acoperirea insuficientă a anumitor servicii, costurile suplimentare suportate de pacienți sau diverse bariere administrative. În ansamblu, percepțiile sunt relativ polarizate: aproximativ jumătate dintre respondenți consideră polița ineficientă sau mai degrabă ineficientă, în timp ce cealaltă jumătate o apreciază drept eficientă sau într-o anumită măsură eficientă. Evaluările negative sunt mai frecvente în rândul locuitorilor din municipiul Chișinău și din regiunea Sud, al persoanelor din mediul urban, al celor cu vârste cuprinse între 35 și 59 de ani, al persoanelor cu venituri reduse și al respondenților aparținând minorităților etnice.

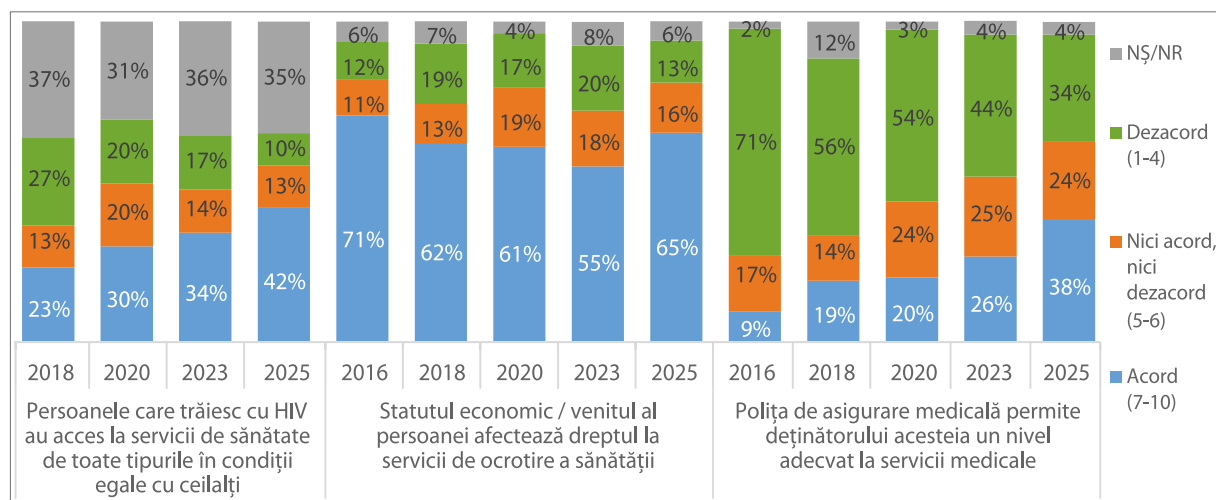
Figura 13. Indicați gradul dvs. de acord cu fiecare afirmație despre accesul la servicii medicale în Republica Moldova, pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „Dezacord total”, iar 10 „Acord total”. SCOR MEDIU

Percepțiile respondenților din cadrul gospodăriilor cu copii sunt similare cu cele ale populației generale în raport cu cele 5 afirmații, iar persoanele strămutate sunt semnificativ mai optimiste la nivelul tuturor afirmațiilor, dar în mod special cu referire la eficiența poliței de asigurare medicală (o diferență de 1,9 puncte comparativ cu populația generală).

Analiza comparativă cu studiile precedente arată o dinamică continuă pozitivă a percepțiilor populației generale privind accesul egal al persoanelor cu HIV la serviciile de sănătate (de la 23% în 2018 la 42% în 2025, cu o diferență pozitivă de 8 p.p. față de studiul precedent) și, în special, cu privire la eficiența poliței de asigurare medicală (o creștere de la 9% în 2016 la 38% în 2025 sau +12 p.p. față de studiul precedent) (Figura 13.1). Important de menționat că această dinamică pozitivă este preponderent din contul diminuării ponderii persoanelor cu percepții negative (ponderea celor cu percepții moderate rămâne relativ constantă).

Figura 13.1. Indicați gradul dvs. de acord cu fiecare afirmație despre accesul la servicii medicale în Republica Moldova, pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „Dezacord total”, iar 10 „Acord total”: (populația generală)

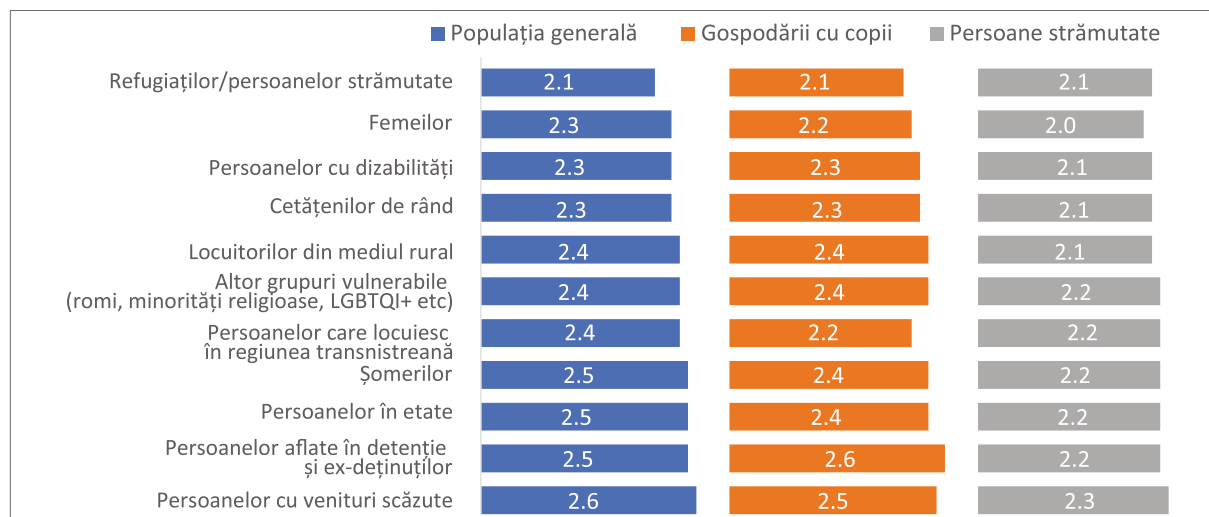
Ponderea persoanelor care consideră că nivelul veniturilor influențează accesul la servicii medicale a crescut de la 55% în 2023 la 65% în 2025. Această percepție este mai pronunțată în rândul respondenților din regiunea Sud (74%) și municipiul Chișinău (71%), al persoanelor vârstnice (68%) și al celor cu venituri reduse (67%).

Figura 14 ilustrează percepțiile despre măsura în care statul asigură dreptul la ocrotirea sănătății pentru 11 categorii de persoane. Interpretarea rezultatelor se bazează pe scorul mediu pe o scală de la 1 la 4, unde valorile mai apropiate de 1 indică o percepție conform căreia acest drept este asigurat într-o măsură foarte mare.

Scorul mediu privind asigurarea dreptului la sănătate pentru toate categoriile de persoane analizate este de 2,4 puncte din partea populației generale, ceea ce este echivalent cu o percepție moderată (se asigură în măsură medie).

Figura 14. În ce măsură credeți că statul asigură dreptul la ocrotirea sănătății pentru următoarele categorii de persoane în Republica Moldova? SCOR MEDIU

Scală de la 1 la 4, unde 1 înseamnă „În foarte mare măsură” și 4 „Deloc”.

Respondenții din cadrul gospodăriilor cu copii exprimă o evaluare ușor mai favorabilă, cu un scor mediu de 2,3 puncte, în timp ce persoanele strămutate înregistrează cea mai pozitivă percepție, cu un scor mediu de 2,2 puncte. În percepția populației generale, persoanelor strămutate li se asigură dreptul la sănătate în proporție semnificativ mai mare față de celelalte categorii (scor mediu de 2,1 puncte, comparativ cu scorul de 2,3 pentru cetățenii de rând). În schimb, în opinia acestora, cele mai vulnerabile categorii de populație din perspectiva asigurării acestui drept sunt persoanele cu venituri mici (2,6 puncte), șomerii (2,5 puncte), persoanele în etate (2,5 puncte), persoanele aflate în detenție și ex-deținuții (2,5 puncte) care înregistrează cele mai ridicate scoruri și, implicit, cele mai negative percepții.

Datele comparative prezentate în Figura 14.1 evidențiază o tendință constant pozitivă a percepțiilor privind respectarea dreptului la ocrotirea sănătății. Comparativ cu anul 2023, o evoluție pozitivă a percepțiilor privind respectarea dreptului la ocrotirea sănătății s-a înregistrat în cazul majorității categoriilor de persoane analizate, cu excepția persoanelor strămutate, pentru care se constată o scădere de 4 p.p.

Pondere medie a respondenților care consideră că acest drept este asigurat în mare sau în foarte mare măsură a crescut semnificativ în ultimul deceniu, de la 13% în 2016 la 50% în 2025. Comparativ cu studiul precedent (2023), se constată o creștere de 4 p.p.

Potrivit percepțiilor populației generale, cele mai pronunțate îmbunătățiri privind asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății au fost înregistrate pentru femei (+8 p.p.), locuitorii din mediul rural (+7 p.p.), persoanele în etate (+7 p.p.) și persoanele cu dizabilități (+7 p.p.).

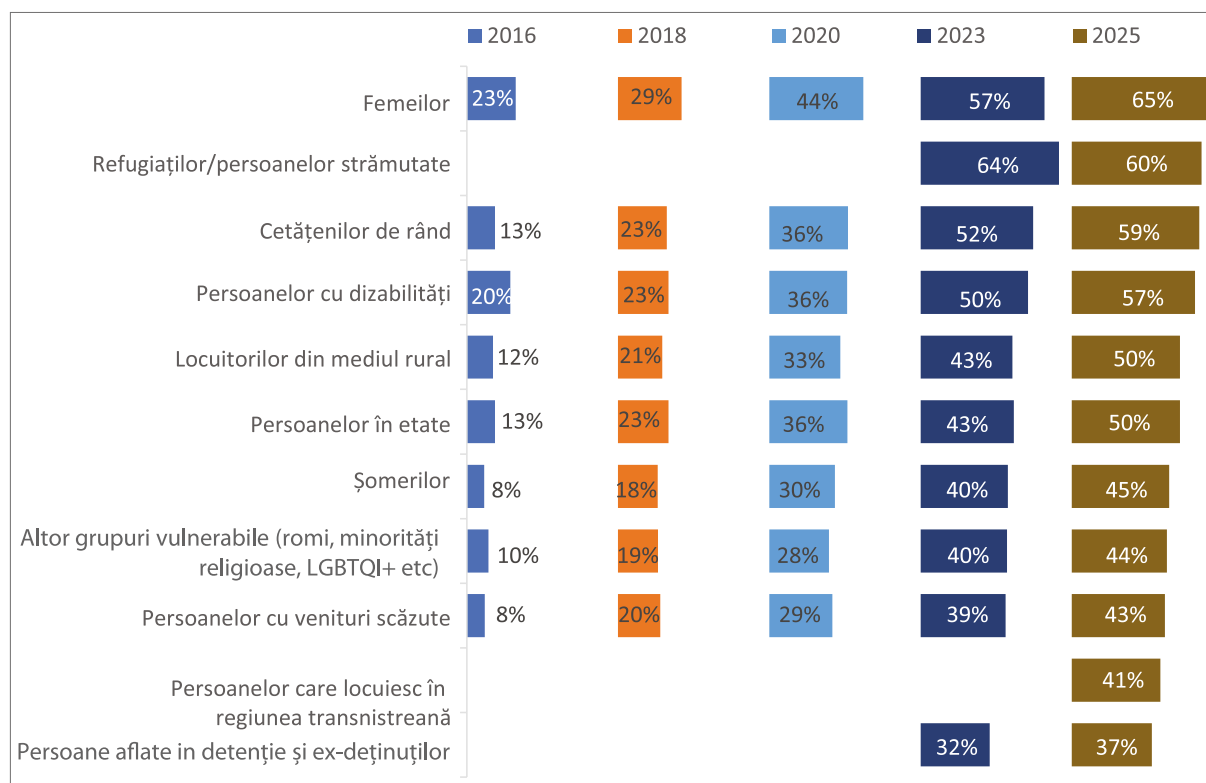
Asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății pentru femei, în mare sau foarte mare măsură, este apreciată mai frecvent de locuitorii din mediul rural (68%), rezidenții regiunii Centru (71%), tineri (70%), persoanele cu un nivel înalt de studii (71%), reprezentanții majorității etnice (68%) și gospodăriile care includ membri cu dizabilități (72%). Percepțiile nu diferă semnificativ statistic în funcție de sexul respondentului.

În ceea ce privește dreptul la ocrotirea sănătății al locuitorilor din mediul rural, aprecierile pozitive sunt mai frecvente chiar în rândul locuitorilor din mediul rural (57%), al rezidenților regiunii Centru (58%), al tinerilor (59%), al persoanelor cu un nivel înalt de studii (57%), al reprezentanților majorității etnice (53%) și al gospodăriilor care au membri ai familiei cu dizabilități (58%).

Un profil socio-demografic similar se regăsește și în cazul percepțiilor privind respectarea dreptului la ocrotirea sănătății pentru persoanele în etate și pentru persoanele cu dizabilități.

Figura 14.1. În ce măsură credeți că statul asigură dreptul la ocrotirea sănătății pentru următoarele categorii de persoane în Republica Moldova? (populația generală) DATE ÎN DINAMICĂ

Sunt reflectate răspunsurile „În foarte mare măsură” și „În mare măsură”

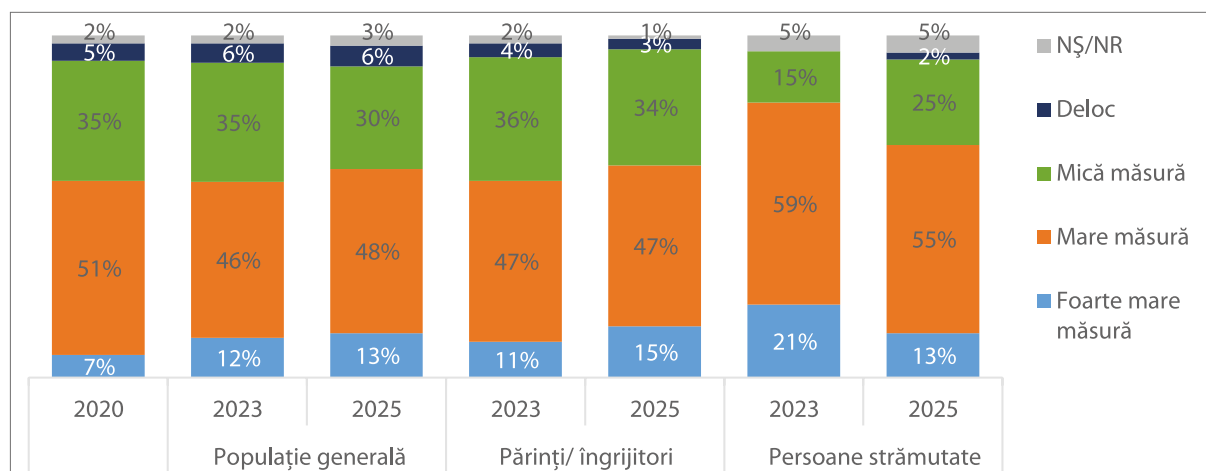
În linii generale, percepția privind îmbunătățirea accesului la sănătate a diferitor categorii de persoane este în concordanță cu dinamica pozitivă a percepțiilor generale privind dreptul la ocrotirea sănătății.

DREPTUL LA UN MEDIU ÎNCONJURĂTOR SĂNĂTOS

74% dintre respondenții din populația generală consideră că dreptul la apă și sanitație este respectat în mare sau în foarte mare măsură.

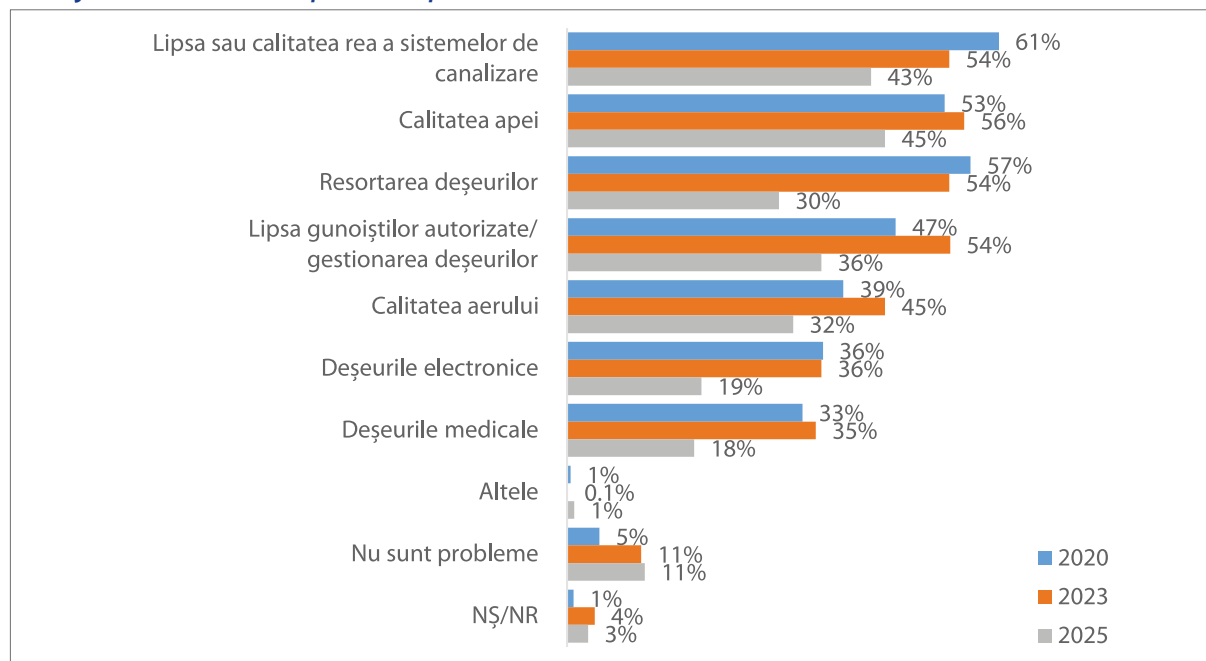
Dreptul la un mediu înconjurător sănătos a fost evaluat prin prisma percepției respondenților asupra măsurii în care acesta este asigurat în localitatea lor de reședință. Astfel, aproximativ 6 din 10 respondenți atât din rândul populației generale, cât și al gospodăriilor cu copii consideră că dreptul la un mediu înconjurător sănătos este respectat în mare sau în foarte mare măsură în localitatea în care locuiesc (Figura 15) în timp ce persoanele strămutate sunt puțin mai optimiste (68%). Persoanele cu percepții pozitive provin în proporție mai mare din regiunea de Nord și Centru și din mediul rural. Doar 6% dintre respondenții din categoria populației generale consideră că dreptul la un mediu înconjurător sănătos nu este respectat deloc, această percepție fiind mai pronunțată în rândul locuitorilor din regiunea Sud, al minorităților etnice și al persoanelor în etate.

Figura 15. În ce măsură considerați că în localitatea dvs. este respectat dreptul la un mediu înconjurător sănătos?

Comparativ cu studiile precedente, percepțiile privind respectarea dreptului la un mediu înconjurător sănătos nu au înregistrat schimbări statistice semnificative. Totuși, se observă o ușoară creștere, de aproximativ 4 p.p. în rândul respondenților din categoria populației generale și a părinților/îngrijitorilor comparativ cu studiul din 2023. În schimb, în cazul persoanelor strămutate se constată o diminuare semnificativă a percepțiilor pozitive, ponderea celor care consideră că acest drept este respectat scăzând de la 80% la 68%.

Figura 16. Care, în opinia dvs., sunt cele mai grave probleme ce țin de respectarea dreptului la un mediu înconjurător sănătos? Răspuns multiplu

Principalele cinci probleme legate de respectarea dreptului la un mediu înconjurător sănătos au rămas neschimbate comparativ cu studiul precedent (Figura 16). Totuși, se constată o diminuare semnificativă a frecvenței cu care acestea sunt menționate de respondenți, reducerea medie fiind de aproximativ 16 p.p.

Cele mai pronunțate scăderi au fost înregistrate în cazul problemelor legate de sortarea deșeurilor (-24 p.p.), lipsa gunoștilor autorizate și gestionarea deșeurilor (-18 p.p.), precum și gestionarea deșeurilor electronice și medicale (-17 p.p.). Aceste evoluții sugerează că, deși problemele persistă la nivel general, respondenții percep o gestionare treptat mai eficientă a acestora.

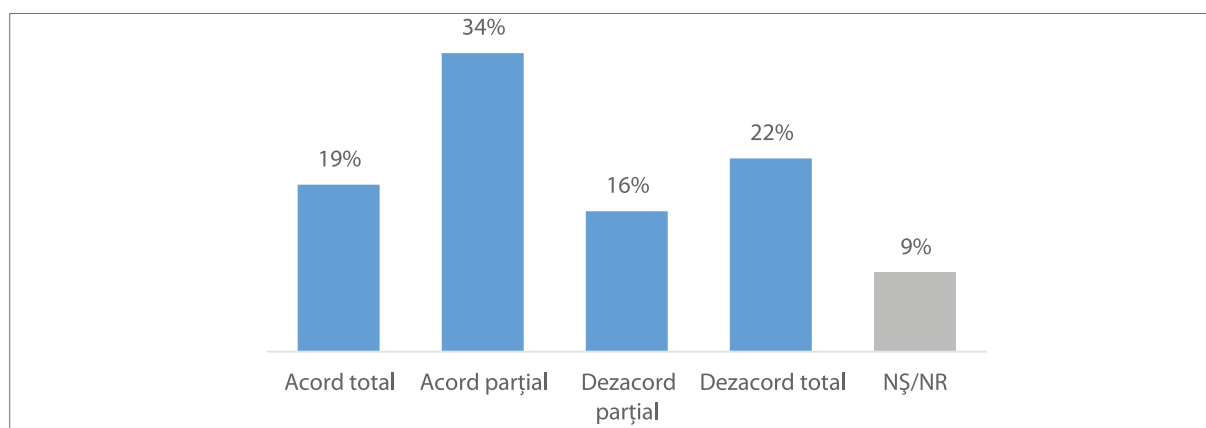
În continuare, pentru aproximativ 4 din 10 respondenți, cele mai importante probleme care afectează dreptul la un mediu înconjurător sănătos rămân a fi lipsa sau calitatea rea a sistemelor de canalizare și calitatea apei. Totodată, fiecare al treilea respondent indică drept probleme majore sortarea și gestionarea deșeurilor, precum și calitatea aerului.

Problemele legate de canalizare sunt invocate mai frecvent de locuitorii municipiului Chișinău și ai regiunii Centru, de persoanele din mediul rural, de persoanele în etate și de respondenții cu un nivel înalt de studii.

Problemele legate de calitatea apei, precum și gestionarea și sortarea deșeurilor sunt menționate într-o proporție mai mare de locuitorii municipiului Chișinău și ai regiunii Centru, de persoanele din mediul urban, de femei și de respondenții cu nivel mediu sau înalt de studii.

Problemele legate de calitatea aerului sunt semnalate preponderent de locuitorii municipiului Chișinău și ai regiunii Nord, de persoanele din mediul urban, de femei și de respondenții cu nivel mediu și înalt de studii.

Figura 17. În ce măsură sunteți de acord cu afirmația: Autoritățile publică la timp informații despre riscurile de mediu și invită cetățenii să participe la decizii (consultări publice) în acest domeniu.

Fiecare al doilea respondent (53%) declară că este de acord cu afirmația potrivit căreia autoritățile publice informează la timp populația despre riscurile de mediu și implică cetățenii în consultări publice (Figura 17). Totuși, doar 19% dintre respondenți își exprimă acordul în mod ferm.

În ansamblu, percepțiile pozitive și cele negative privind comunicarea autorităților în domeniul riscurilor de mediu sunt relativ echilibrate, inclusiv la nivelul opiniilor extreme (acord total versus dezacord total).

Dezacordul total față de afirmația de mai sus este exprimat într-o proporție mai mare de locuitorii municipiului Chișinău și ai regiunii Sud, de persoanele din mediul urban, de populația în etate și de minoritățile etnice.

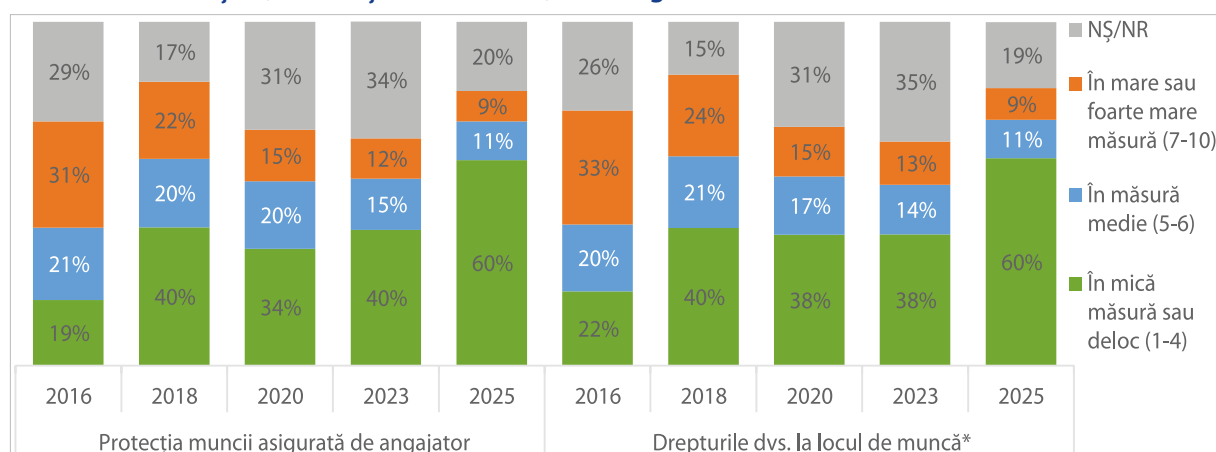
DREPTUL LA MUNCĂ ȘI LA PROTECȚIA MUNCII

70% dintre respondenții din categoria populației generale consideră că dreptul la muncă și la protecția muncii este respectat în mare sau foarte mare măsură.

În continuare, dreptul la muncă și la protecția muncii a fost evaluat pe baza a patru întrebări: două cu caracter general, privind respectarea drepturilor la locul de muncă și asigurarea protecției de către angajator, și două cu caracter specific: referitor la asigurarea a cinci aspecte esențiale la locul de muncă și privind garantarea dreptului la muncă pentru nouă categorii de persoane.

În ceea ce privește asigurarea dreptului la muncă și protecția muncii, 60% dintre respondenți afirmă că acestea le sunt garantate în mare și în foarte mare măsură (Figura 18). La polul opus, percepțiile privind asigurarea deficitară a acestor drepturi sunt mai frecvent întâlnite în rândul locuitorilor din regiunile de Sud (16%) și Nord (12%), al persoanelor din mediul urban (12%), precum și al minorităților etnice (17%), în special în cazul etnicilor găgăuzi (29%). Un tipar similar se observă și în ceea ce privește percepțiile referitoare la protecția muncii.

Figura 18. Evaluând pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „Deloc”, iar 10 „În foarte mare măsură”, în ce măsură considerați că, în situația Dvs. actuală, sunt asigurate următoarele?

*Formularea folosită în studiile 2016/2018/2020/2023 a fost Asigurarea drepturilor la muncă

Comparativ cu studiul precedent, se atestă o îmbunătățire semnificativă la ambele aspecte: în medie de la 39% în 2023 la 60% în 2025. Per total, scorul mediu privind asigurarea drepturilor și protecției la locul de muncă are valoarea de 7,7 puncte pe scala de 10 puncte, ceea ce echivalează cu un scor moderat înalt.

Figura 19. În ce măsură, după părerea Dvs., sunt asigurate următoarele aspecte la locul de muncă în Republica Moldova? SCOR MEDIU

Scală de evaluare de la 1 la 4 puncte, unde 1 înseamnă „În foarte mare măsură” și 4 „Deloc”

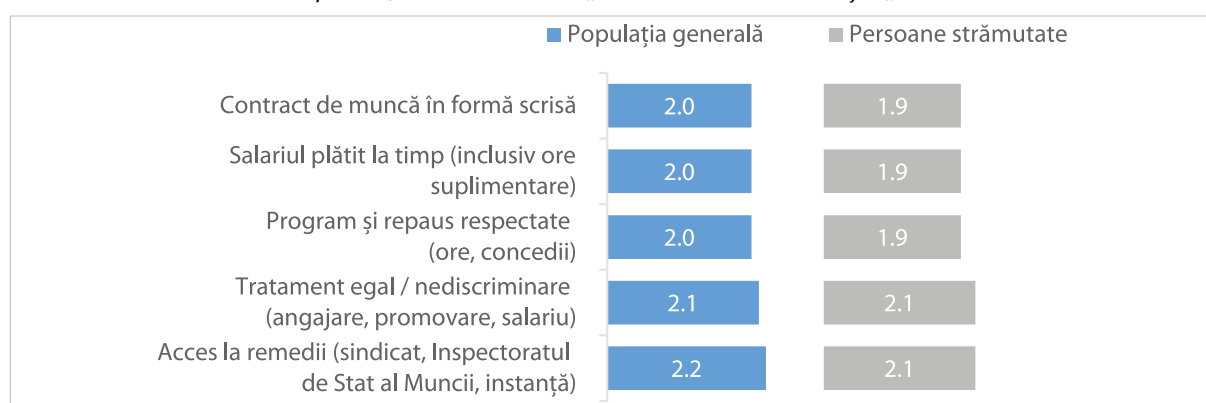

Figura 19 ilustrează percepțiile despre măsura în care sunt asigurate următoarele aspecte la locul de muncă (contract, salariu la timp, program adecvat, tratament egal și acces la remedii). Percepțiile au fost măsurate pe scala de 4 puncte. Cu cât scorul mediu este mai aproape de 1, cu atât asigurarea dreptului este mai mare.

Scorul mediu general pentru toate cele 5 aspecte este de 2,1 puncte pentru populația generală și 2,0 puncte pentru persoanele strămutate, ceea ce echivalează cu calificativul – se asigură în mare măsură. Comparativ cu respondenții din categoria populației generale, persoanele strămutate par să aibă o percepție ușor mai favorabilă privind asigurarea acestor drepturi, posibil și în contextul măsurilor de sprijin asociate statutului lor.

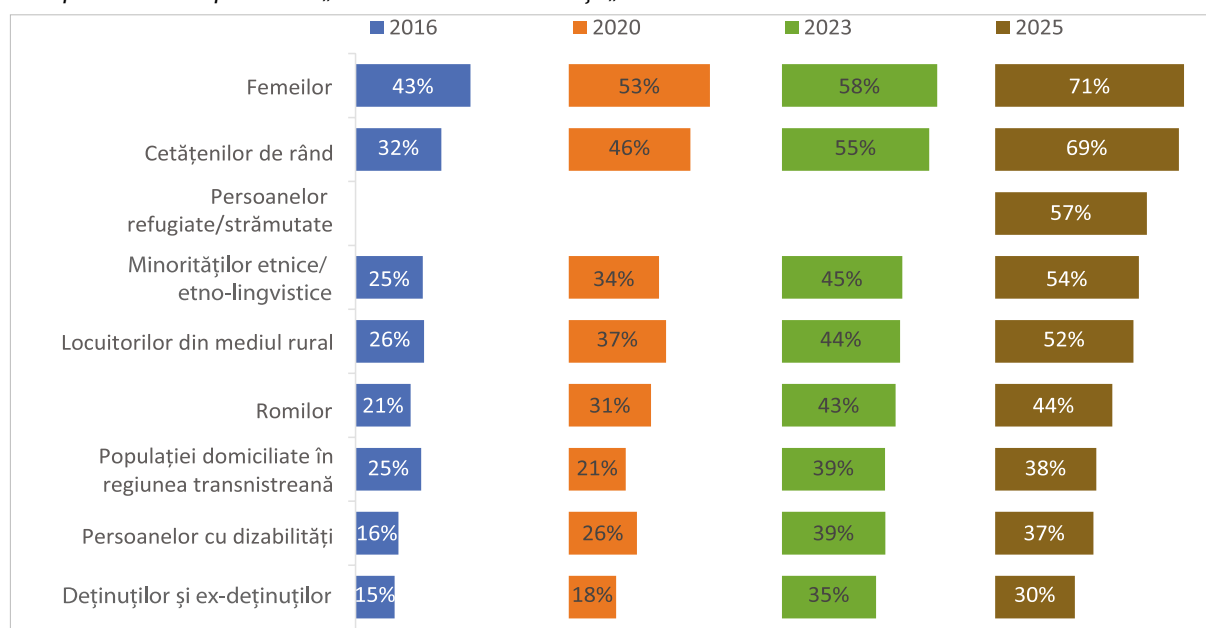
Totodată, o parte a respondenților din categoria populației generale indică existența unor lacune, astfel că, în ceea ce privește cele cinci aspecte evaluate, 18% dintre respondenți consideră că existența contractelor în formă scrisă este asigurată în mică măsură sau deloc. Proporția crește la 21% în cazul plății la timp a salariului și al respectării programului de muncă, iar 25% apreciază că tratamentul egal și accesul la remedii sunt asigurate doar în mică măsură sau deloc. Percepțiile negative prevalează la bărbați, locuitori din mediul urban, persoane care au copii minori, etnici minoritari.

La întrebarea privind asigurarea dreptului la muncă pentru diferite categorii de persoane datele comparative ilustrate în Figura 20 atestă o dinamică pozitivă constantă. Ponderea medie a persoanelor care consideră că dreptul este asigurat în foarte mare sau mare măsură a crescut de la 25% în 2016 la 50% în 2025 (+5p.p. față de 2023).

Dintre cele 8 categorii de persoane analizate și în studiile precedente, pentru 5 se atestă o creștere procentuală a percepției privind asigurarea dreptului la muncă. Cele mai pronunțate creșteri se înregistrează în cazul cetățenilor de rând (+14 p.p.) și femeilor (+13 p.p.).

Figura 20. În ce măsură credeți că statul asigură dreptul la muncă pentru următoarele categorii de persoane în Republica Moldova?

Sunt prezentate răspunsurile: „În foarte mare măsură” și „În mare măsură”

Per ansamblu, femeile continuă să fie percepute drept categoria cea mai favorizată în ceea ce privește asigurarea dreptului la muncă, această tendință menținându-se constantă în toate studiile realizate începând cu anul 2016. În schimb, în cazul deținuților și foștilor deținuți, al persoanelor cu dizabilități și al populației din regiunea transnistreană, se constată o ușoară diminuare a percepției privind asigurarea acestui drept, însă variațiile înregistrate sunt nesemnificative.

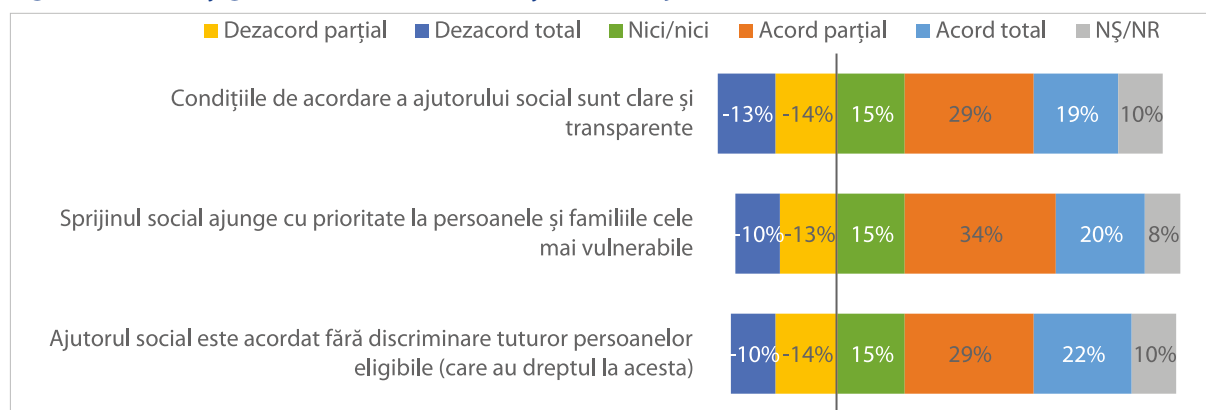
DREPTUL LA PROTECȚIE SOCIALĂ

59% dintre respondenții din categoria populație generală afirmă că dreptul la protecția socială este respectat în mare sau în foarte mare măsură.

Percepțiile privind respectarea dreptului la protecție socială au fost evaluate pe baza a două întrebări: una referitoare la acordarea ajutorului social și alta privind măsura în care diferitele tipuri de plăți sociale sunt adecvate nivelului de trai în Republica Moldova.

În medie, fiecare al doilea respondent are o opinie pozitivă despre cele trei aspecte măsurate privind ajutorul social (Figura 21): 48% sunt de acord că cerințele de acordare a ajutorului social sunt clare și transparente, 54% consideră că sprijinul social ajunge cu prioritate la persoanele și familiile cele mai vulnerabile și 51% sunt de acord că acesta este acordat fără discriminare persoanelor care au acest drept.

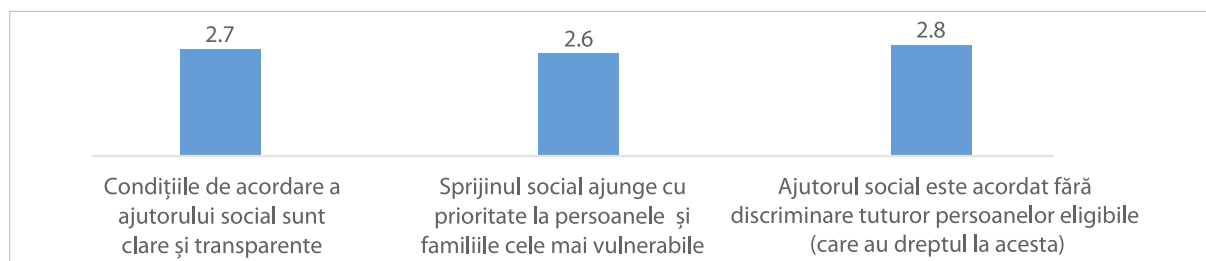
Figura 21. Indicați gradul de acord cu afirmațiile de mai jos:

Per ansamblu, evaluările privind sistemul de ajutor social sunt relativ echilibrate pentru toate aspectele analizate, o proporție semnificativă a respondenților exprimând opinii neutre sau rezervate.

Figura 21.1. Indicați gradul de acord cu afirmațiile de mai jos. SCOR MEDIU

Scala de evaluare de 5 puncte, unde 1 înseamnă „Dezacord total”, iar 5 „Acord total”.

Scorul mediu acordat sistemului este de 2,7 puncte pe o scală de la 1 la 5, unde 1 reprezintă „dezacord total”, iar 5 „acord total”. Acest rezultat indică o percepție moderată, ușor favorabilă, asupra sistemului de ajutor social (Figura 21.1). Aceste rezultate sugerează existența unor așteptări și necesități de îmbunătățire în ceea ce privește funcționarea și accesibilitatea sistemului de ajutor social.

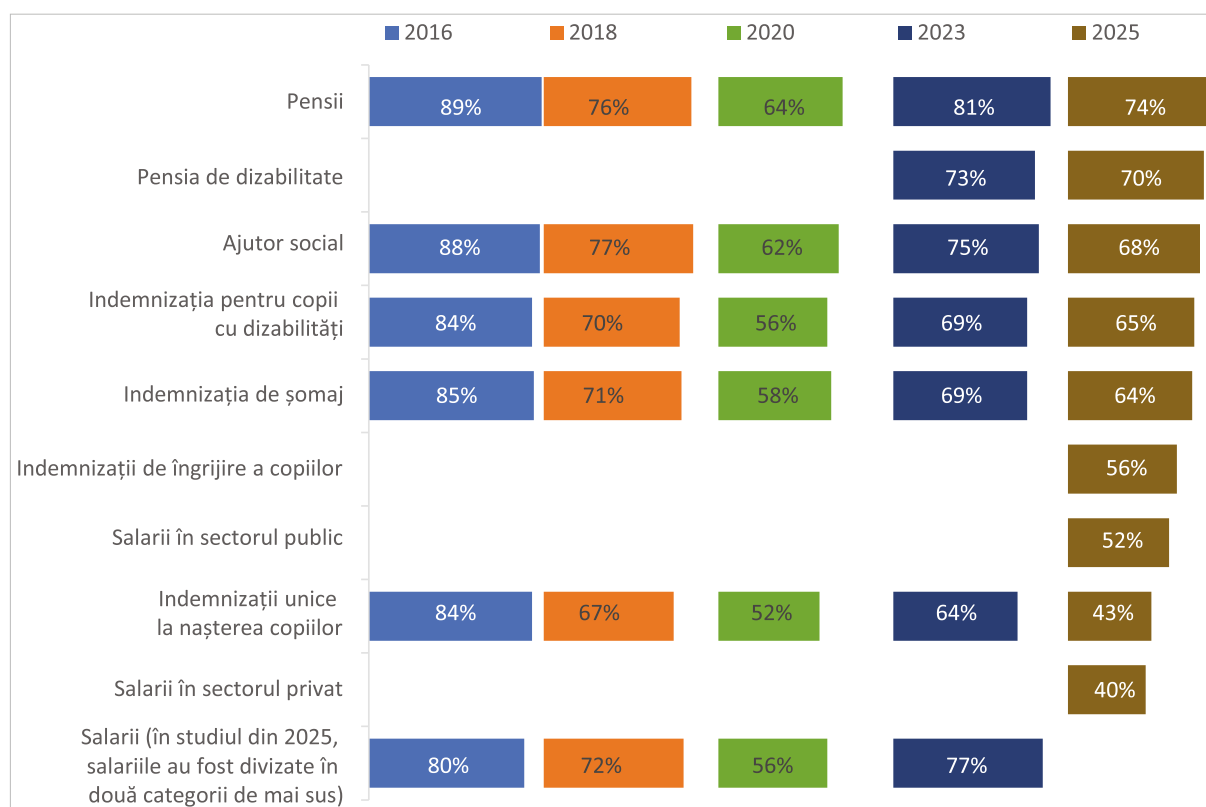
Percepțiile mai rezervate sau dezacordul față de afirmațiile privind ajutorul social se regăsesc mai frecvent în regiunea de Nord, în mediul urban, în rândul bărbaților, al persoanelor cu venituri reduse și al persoanelor aparținând minorităților etnice.

Analiza dreptului la protecție socială a fost completată prin evaluarea percepțiilor populației privind măsura în care nouă tipuri de plăți și prestații sociale corespund nivelului de trai în Republica Moldova (Figura 22). Rezultatele indică faptul că, pentru toate cele nouă categorii analizate, predomină percepțiile potrivit cărora acestea răspund doar parțial necesităților populației: în medie, 59% dintre respondenți consideră că plățile și prestațiile respective asigură în mică măsură sau deloc un nivel adecvat de trai.

Dintre toate categoriile de plăți și prestații analizate, salariile din sectorul privat și indemnizațiile unice la nașterea copilului sunt evaluate cel mai favorabil. Astfel, 46% dintre respondenți consideră că salariile din sectorul privat asigură un nivel de trai adecvat, iar 45% împărtășesc aceeași opinie în privința indemnizațiilor unice la nașterea copilului. Cu toate acestea, chiar și pentru aceste categorii, ponderea persoanelor care le apreciază drept suficiente este apropiată de cea a respondenților care le consideră insuficiente.

Figura 22. În ce măsură, după părerea Dvs., mărimea următoarelor plăți și prestații în Republica Moldova oferă un nivel adecvat de trai?

Sunt prezentate răspunsurile: „În mică măsură” și „Deloc”.

Cele mai puțin favorabil apreciate rămân a fi pensiile, 74% dintre respondenți considerând că acestea asigură în mică măsură sau deloc un trai decent. Evaluări similare sunt atribuite pensiilor de dizabilitate (70%), ajutorului social (68%), indemnizațiilor pentru copiii cu dizabilități (65%) și indemnizațiilor de șomaj (64%). Aceste rezultate reflectă percepția larg răspândită că prestațiile sociale destinate unor categorii vulnerabile rămân insuficiente în raport cu necesitățile.

Totodată, fiecare al doilea respondent apreciază negativ nivelul salariilor din sectorul public. Percepțiile mai critice sunt mai frecvente în rândul locuitorilor municipiului Chișinău și ai mediului urban, al persoanelor cu vârsta de peste 35 de ani, precum și al minorităților etnice.

Comparativ cu studiul precedent, datele sugerează totuși o evoluție pozitivă a percepțiilor populației. Dacă în 2023, în medie, 73% dintre respondenți considerau că plățile și prestațiile sociale nu asigură un nivel adecvat de trai, în 2025 această pondere a scăzut la 59%. Cele mai semnificative îmbunătățiri ale percepțiilor se observă în cazul salariilor, unde percepția privind caracterul neadecvat al acestora s-a redus cu aproximativ 30 p.p. (calcul realizat prin compararea mediei percepțiilor privind salariile din sectorul public și privat cu indicatorul general privind salariile utilizat în 2023), precum și în cazul indemnizației unice la nașterea copilului, unde diminuarea percepțiilor negative a fost de 21 p.p.

Și în cazul pensiilor și al ajutorului social se constată o ameliorare relativ semnificativă a percepțiilor, ponderea opiniilor negative reducându-se cu aproximativ 7 p.p. comparativ cu studiul precedent.

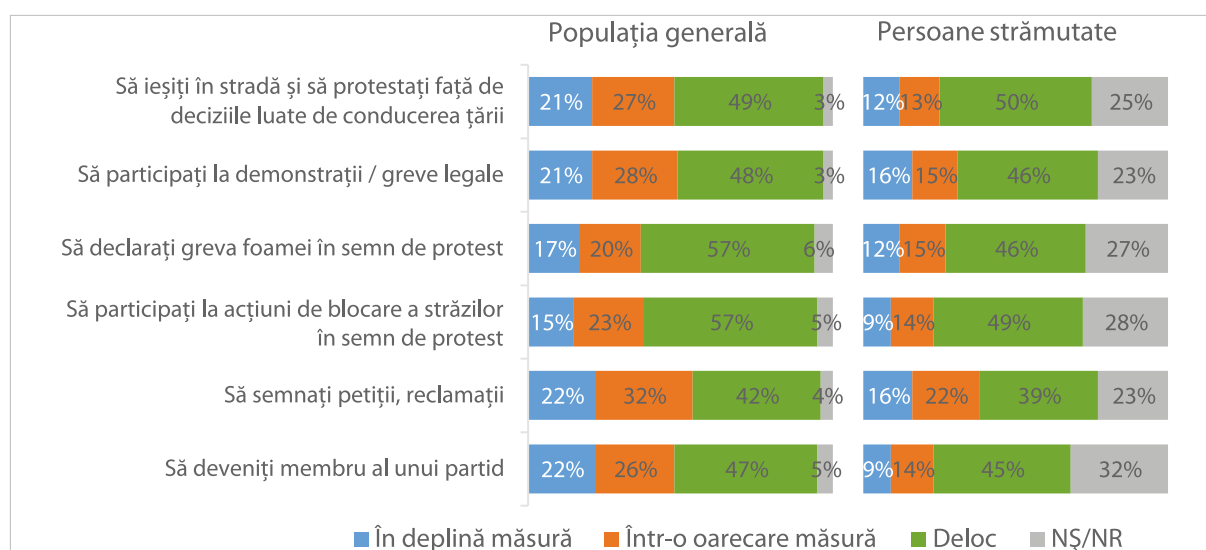
LIBERTATEA DE ÎNTRUNIRE ȘI ASOCIERE

67% dintre respondenții din categoria populație generală afirmă că libertatea de întrunire și asociere este respectată în mare sau foarte mare măsură.

Acest drept a fost examinat prin prisma nivelului de libertate pe care respondenții consideră că îl au pentru asociere sau pentru a participa la diferite forme de protest. Deși aproximativ două treimi dintre aceștia apreciază, la nivel general, că libertatea de întrunire și asociere este respectată în mare sau foarte mare măsură, răspunsurile la întrebările privind situații concrete indică o percepție mai nuanțată.

Astfel, nivelul de libertate resimțit pentru participarea la proteste sau pentru întreprinderea unor acțiuni de revendicare și apărare a drepturilor este mai redus decât cel reflectat de evaluările generale: în medie, fiecare al doilea respondent declară că nu se simte deloc liber să participe sau să desfășoare vreuna dintre cele șase forme de protest/acțiuni analizate în cadrul studiului, la care se adaugă încă 1/4 dintre respondenți care se simt liberi doar într-o oarecare măsură. Această discrepanță sugerează existența unui decalaj între percepția generală asupra respectării dreptului și experiența practică a exercitării acestuia.

Figura 23. În ce măsură vă simțiți liber să participați sau să realizați următoarele acțiuni...?

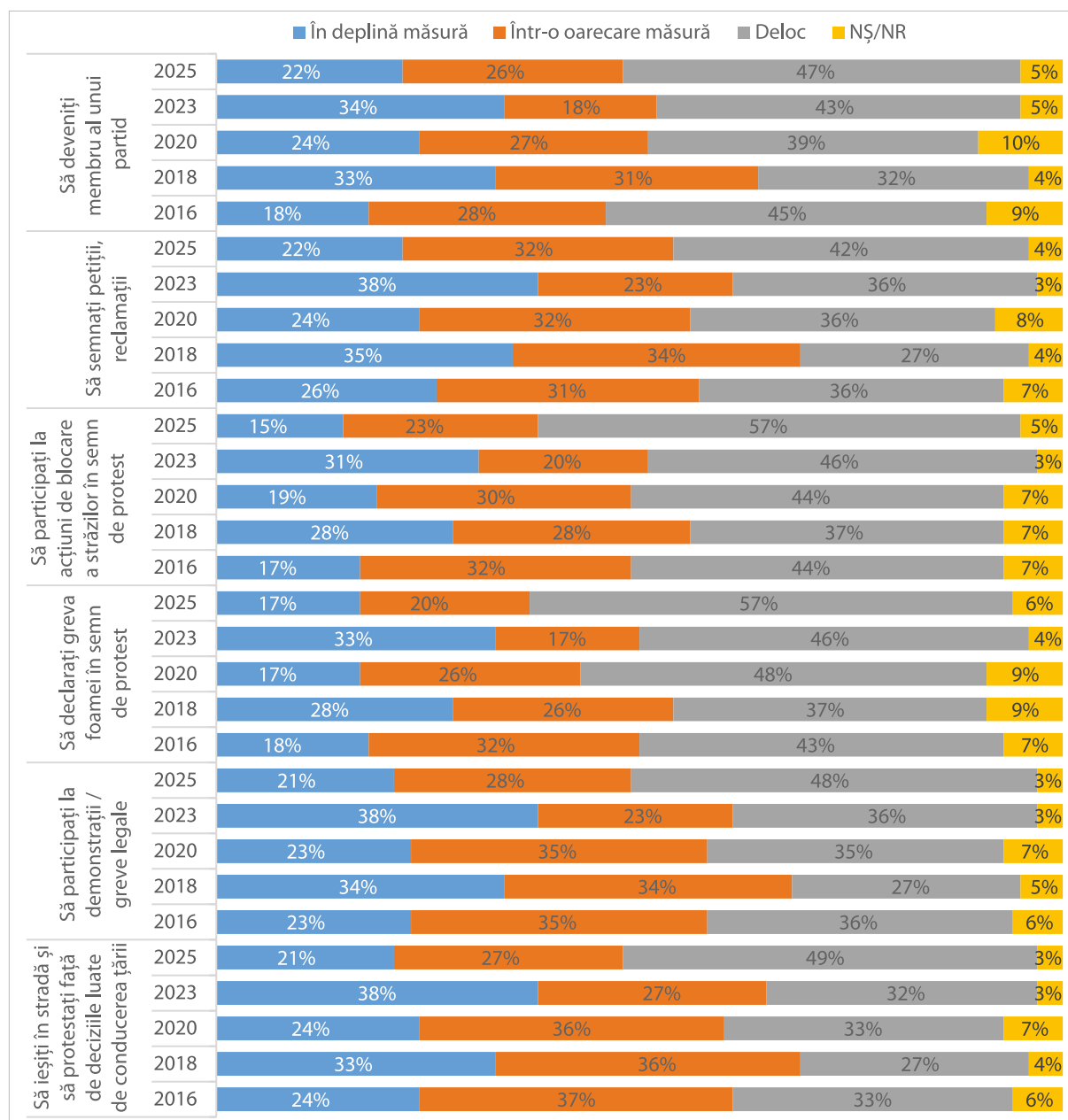
Doar fiecare al cincilea respondent se declară în deplină măsură liber să participe la orice formă de protest sau acțiune din cele măsurate, în special rezidenții din regiunea Centru și Sud, persoane cu nivel înalt de studii, etnicii români (fiecare al doilea), persoanele care se declară a fi informate despre drepturile omului.

Formele de protest în privința cărora gradul de libertate este resimțit în proporție semnificativ mai mică sunt declararea grevei foamei în semn de protest (57% deloc) și participarea la acțiuni de blocare a străzilor în semn de protest (57%).

Nivelul lipsei de libertate pentru acțiunile de protest resimțit din partea persoanelor strămutate este în mare parte similar cu cel al populației generale.

Comparativ cu studiul precedent gradul de libertate resimțit pentru participarea la diferite forme de protest sau asociere a scăzut semnificativ. La nivelul celor șase acțiuni măsurate, ponderea medie a respondenților care declară că nu se simt deloc liberi a crescut cu 10 p.p., de la 40% în 2023 la 50% în 2025 (Figura 23.1).

Figura 23.1. În ce măsură Vă simțiți liber să participați sau să realizați următoarele acțiuni...? DATE COMPARATIVE

De altfel, pentru toate formele de acțiuni și protest analizate, se constată o creștere a ponderii persoanelor care declară că nu se simt deloc libere să participe, majorările înregistrate variind între 6 și 17 p.p.

Cea mai accentuată diminuare a libertății resimțite se observă în cazul protestelor față de deciziile conducerii țării: dacă în 2023, 32% dintre respondenți declarau că nu se simt deloc liberi să iasă în stradă pentru a protesta, în 2025 această pondere a ajuns la 49%, ceea ce reprezintă o creștere de 17 p.p.

DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL

46% dintre respondenții din categoria populație generală afirmă că dreptul la un proces echitabil în justiție este respectat în mare sau foarte mare măsură.

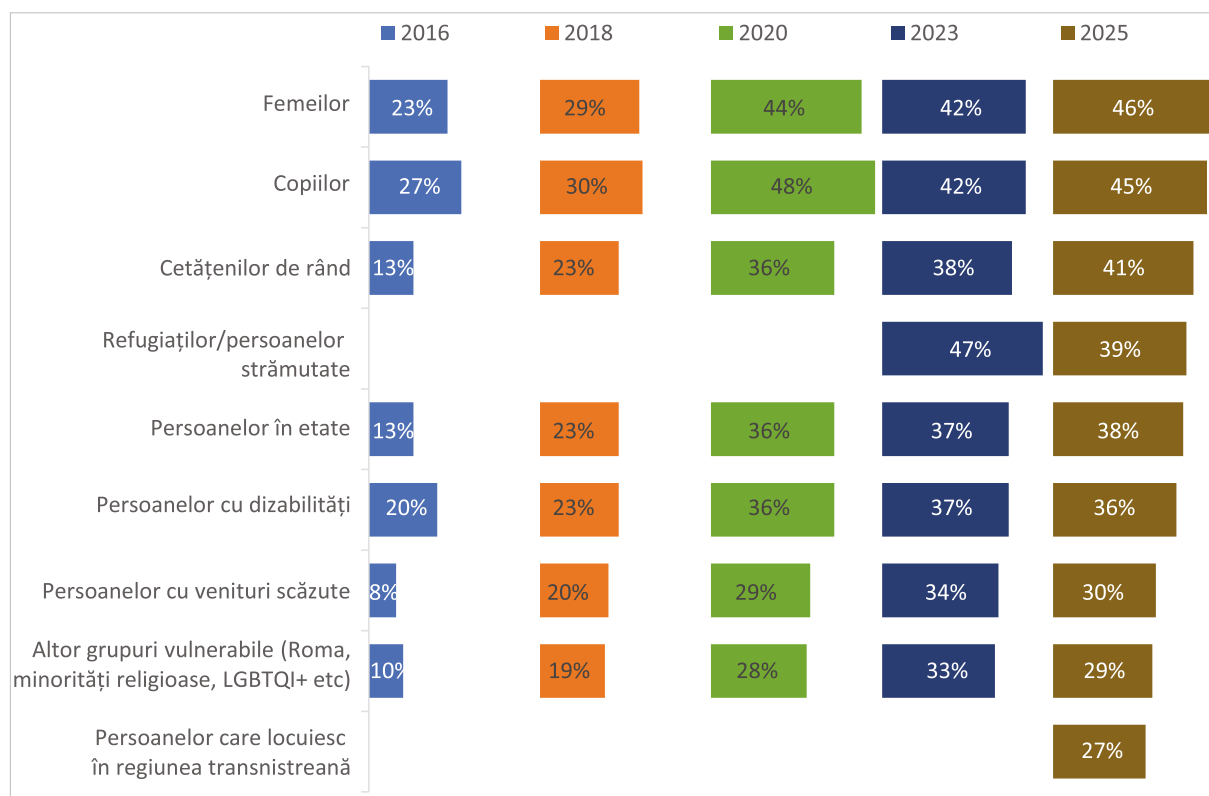
Dreptul la un proces echitabil se numără în continuare printre drepturile percepute ca fiind cel mai puțin respectate. Pentru o înțelegere mai aprofundată a opiniei publice, respondenții au evaluat gradul în care acest drept este asigurat în cazul a nouă categorii de persoane (Figura 24).

În medie, 37% dintre respondenți — aproximativ fiecare al treilea — consideră că acest drept este asigurat în mare sau foarte mare măsură pentru categoriile analizate. Comparativ cu studiul precedent, percepția generală a rămas relativ stabilă (39% în 2023 față de 37% în 2025).

La nivelul diferitelor categorii de persoane se constată însă evoluții diferite. Percepția s-a îmbunătățit în cazul femeilor (+4 p.p.), în timp ce s-a deteriorat în cazul persoanelor strămutate (-8 p.p.) și al persoanelor cu venituri mici (-4 p.p.).

Figura 24. În ce măsură considerați că este asigurat dreptul la un proces echitabil (de judecată) următoarelor categorii de persoane?

Sunt prezentate răspunsurile: „În mare măsură” și „În foarte mare măsură”.

Dintre categoriile de persoane analizate, cele mai vulnerabile în ceea ce privește asigurarea dreptului la un proces echitabil sunt percepute persoanele care locuiesc în regiunea transnistreană (27%) – categorie analizată distinct pentru prima dată în cadrul studiului, urmate de grupurile minoritare (etnice, religioase etc.) (29%) și de persoanele cu venituri scăzute (30%).

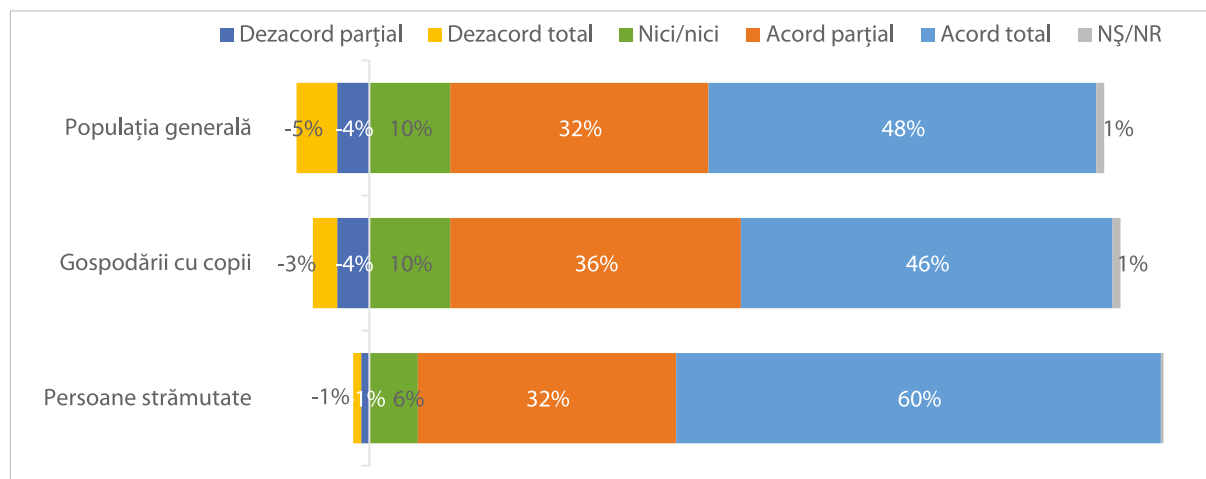
DREPTUL LA VIAȚĂ, INTEGRITATE FIZICĂ ȘI PSIHIcĂ

55% dintre respondenții din categoria populație generală afirmă că dreptul la viață, integritatea fizică și psihică este respectat în mare sau foarte mare măsură.

Percepțiile privind respectarea dreptului la viață, integritate fizică și psihică au fost analizate în profunzime printr-un set de întrebări care au vizat mai multe dimensiuni: nivelul de siguranță resimțit în localitatea de trai, gradul de protecție împotriva infracțiunilor violente, torturii și tratamentelor inumane sau degradante, precum și percepțiile referitoare la respectarea dreptului de a nu fi supus torturii, evaluate în raport cu nouă categorii de persoane.

În ceea ce privește sentimentul de siguranță în localitatea de trai, 8 din 10 respondenți din rândul populației generale și al gospodăriilor cu copii, precum și 9 din 10 persoane strămutate, declară că se simt în siguranță în localitatea în care locuiesc (Figura 25). Totuși, nivelul celor care afirmă că se simt în deplină siguranță este mai redus, această percepție fiind exprimată de 48% dintre respondenții din populația generală, 46% dintre gospodăriile cu copii și 60% dintre persoanele strămutate.

Figura 25. Indicați gradul de acord cu afirmația: Mă simt în siguranță în localitatea în care locuiesc.

La polul opus, 9% dintre respondenții din categoria populației generale au declarat că nu se simt în siguranță în localitatea de trai. Acest sentiment este mai pronunțat în rândul locuitorilor din regiunea Sud (18%), al persoanelor din mediul urban (13%), al bărbaților (12%), al persoanelor cu venituri mici (13%), al minorităților etnice (20%, în special în rândul etnicilor găgăuzi), precum și al pensionarilor (14%).

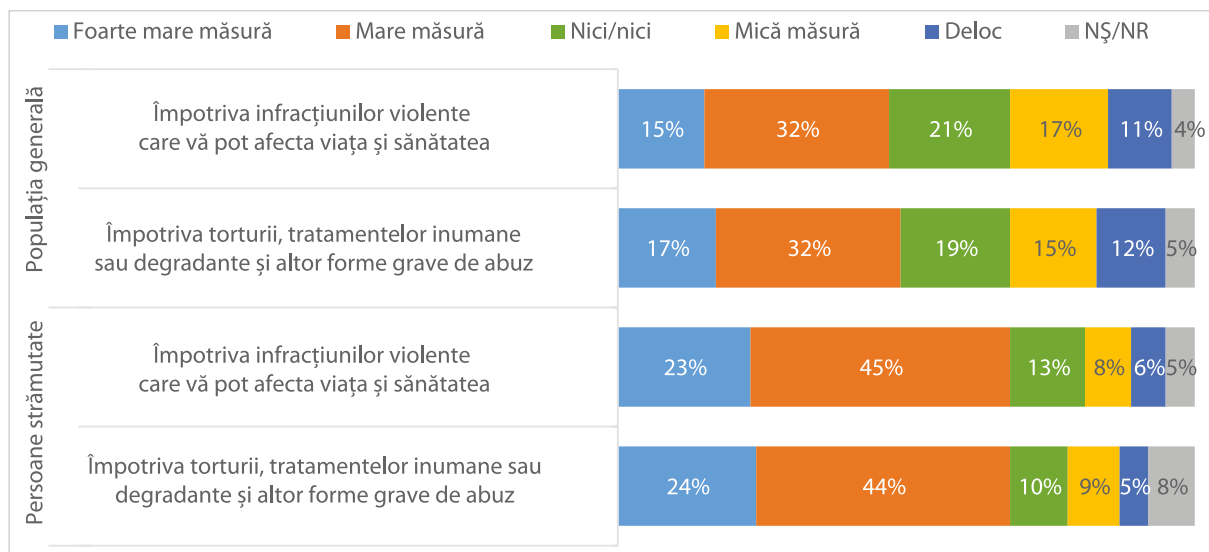
Totodată, aproximativ jumătate dintre respondenții din categoria populației generale (Figura 26) afirmă că se simt protejați atât împotriva infracțiunilor violente care le pot afecta viața și sănătatea (47%), cât și împotriva torturii, tratamentelor inumane sau degradante și altor forme grave de abuz, inclusiv manifestări precum violența fizică sau psihologică, tratamentele umilitoare, condițiile de detenție necorespunzătoare ori alte forme de abuz (49%).

Comparativ cu populația generală, persoanele strămutate declară într-o proporție semnificativ mai mare că se simt protejate împotriva infracțiunilor și tipurilor de comportamente violente enumerate (68%). Această percepție poate fi explicată, probabil, prin faptul că Republica Moldova este percepută de către persoanele strămutate ca oferind un nivel mai ridicat de siguranță și protecție comparativ cu contextul din Ucraina, marcat de războiul de agresiune al Federației Ruse împotriva Ucrainei.

Deși aproximativ 7 din 10 respondenți din categoria populației generale consideră că sunt protejați împotriva torturii și violenței cel puțin într-o măsură medie, circa un sfert dintre aceștia (27%–28%) declară că nu se simt protejați de astfel de forme de abuz.

Această percepție este mai pronunțată în rândul bărbaților (33%, comparativ cu 24% în cazul femeilor), al persoanelor cu venituri mici (32%), al minorităților etnice (41%), al celor care nu se simt în siguranță în localitatea de trai (67%), precum și al persoanelor care au trecut anterior prin situații de încălcare a drepturilor lor (35%).

Figura 26. În ce măsură considerați că sunteți protejat în următoarele situații...?

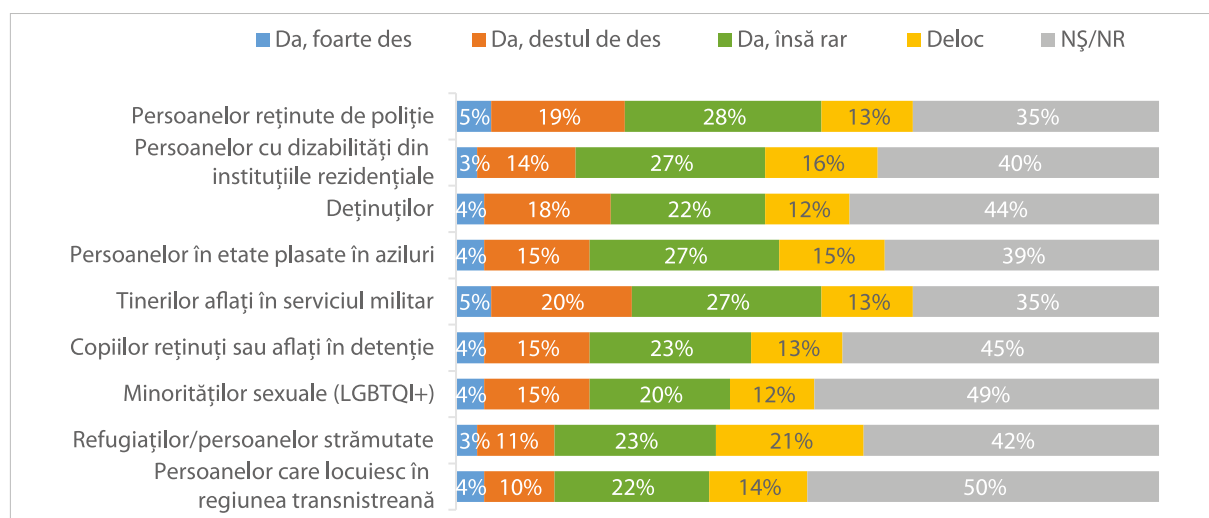

Analiza răspunsurilor la întrebarea privind frecvența încălcării dreptului de a nu fi supus torturii și tratamentelor inumane sau degradante evidențiază o concentrare a percepțiilor asupra persoanelor reținute de poliție și tinerilor aflați în serviciul militar, acestea fiind identificate cel mai frecvent dintre cele nouă categorii de persoane evaluate. Această opțiune indică faptul că, în percepția publică, riscurile de abuz sunt asociate în mod predominant cu situațiile în care persoanele se află sub control direct al autorităților statului.

La polul opus, rezultatele indică un nivel mai redus de formare a opiniei în ceea ce privește situația persoanelor care locuiesc în regiunea transnistreană și a minorităților sexuale (LGBTQI+).

În medie, 44% dintre respondenți exprimă opinia că dreptul de a nu fi supus torturii și tratamentelor inumane sau degradante este încălcat în cazul tuturor categoriilor de persoane evaluate (Figura 27). 19% consideră că astfel de încălcări au loc deseori (des și foarte des), în special în raport cu tinerii aflați în serviciul militar (25%), persoanele reținute de poliție (24%) și persoanele aflate în detenție (22%).

Figura 27. Cât de des considerați că este încălcat dreptul unor categorii de persoane din Republica Moldova de a nu fi supus torturii și tratamentelor inumane și degradante?

Totodată, la nivel general, se remarcă un nivel semnificativ de incertitudine: aproximativ 42% dintre respondenți nu s-au pronunțat cu privire la frecvența încălcării acestui drept, indicând fie dificultăți în evaluarea situației, fie o cunoaștere insuficientă a conținutului dreptului și a formelor sale de încălcare.

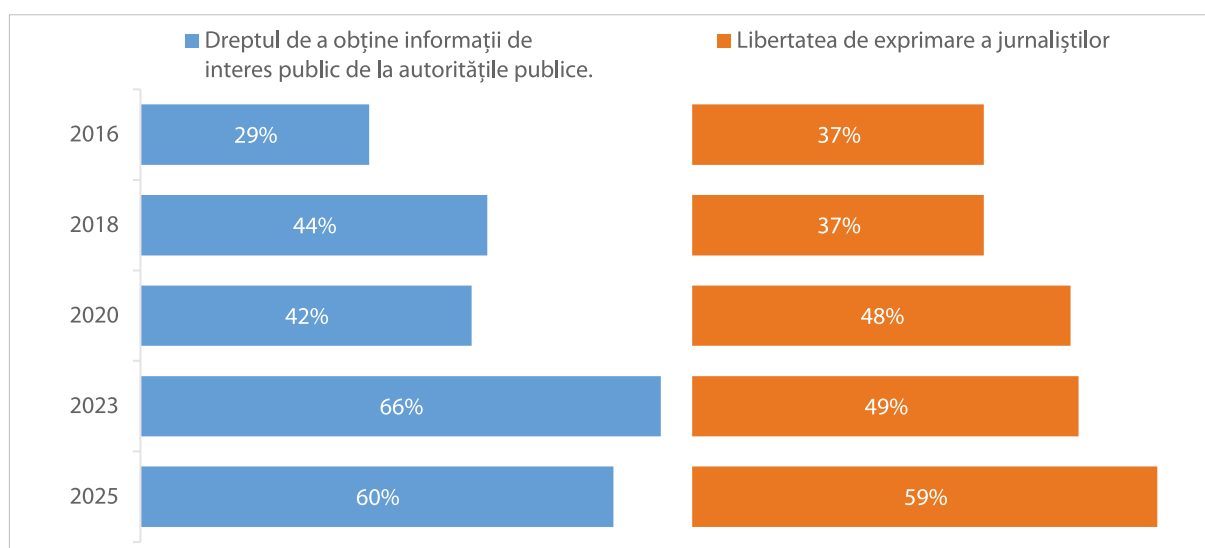
DREPTUL LA INFORMAȚIE, LIBERTATEA OPINIEI ȘI EXPRIMĂRII

68% dintre respondenții din categoria populației generale consideră că dreptul la informație, precum și libertatea opiniei și a exprimării sunt respectate în mare sau foarte mare măsură.

Percepțiile privind dreptul la informație, libertatea opiniei și de exprimare au fost aprofundate printr-un set de întrebări care au vizat, pe de o parte, accesul la informații de interes public și nivelul de respectare a libertății de exprimare a jurnaliștilor, iar pe de altă parte, riscurile asociate exprimării opiniilor în raport cu anumite categorii de persoane și subiecte. Astfel, 60% dintre respondenții din categoria populației generale consideră că dreptul de a obține informații de interes public de la autoritățile publice este respectat în mare măsură, acordând note între 7 și 10 pe o scală de 10 puncte (Figura 28). O percepție similară se înregistrează și în ceea ce privește libertatea de exprimare a jurnaliștilor, 59% dintre respondenți apreciind că acest drept este respectat în mare măsură.

Comparativ cu studiul precedent, percepția privind respectarea dreptului de a obține informații de interes public a înregistrat o scădere de 6 p.p. În schimb, percepția referitoare la respectarea libertății de exprimare a jurnaliștilor a crescut semnificativ, cu 10 p.p., continuând tendința ascendentă observată în ultimii ani.

Figura 28. În ce măsură credeți că în Republica Moldova sunt respectate următoarele drepturi? (suma răspunsurilor 7-10)

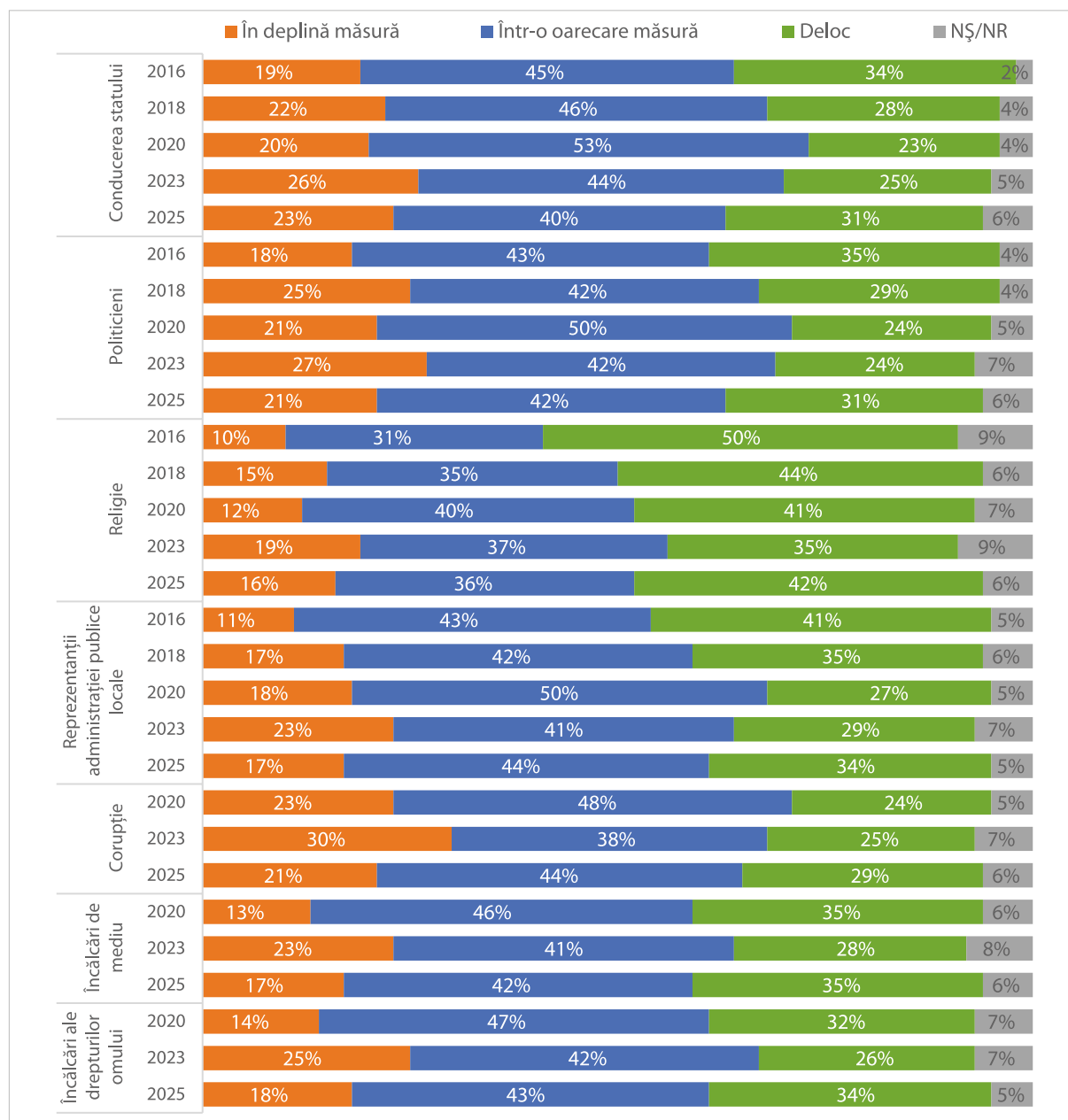

Percepțiile mai critice privind respectarea dreptului de a obține informații de interes public sunt mai frecvente în municipiul Chișinău și în regiunea Sud, în mediul urban, în rândul persoanelor în vârstă — într-o proporție de aproximativ două ori mai mare comparativ cu tinerii — precum și în rândul minorităților etnice.

În continuare, Figura 29 ilustrează percepțiile populației privind riscurile asociate exprimării opiniilor în raport cu trei categorii de actori — conducerea statului, politicienii și autoritățile publice locale — precum și cu patru subiecte: religia, corupția, încălcările de mediu și încălcările drepturilor omului.

În medie, doar o treime dintre respondenți consideră că exprimarea opiniilor cu privire la aceste persoane sau subiecte nu implică niciun risc. În același timp, 42% apreciază că este riscant într-o oarecare măsură, iar 19% consideră că riscul este unul ridicat.

Figura 29. În ce măsură credeți că ar fi riscant să vă exprimați opiniile despre...?

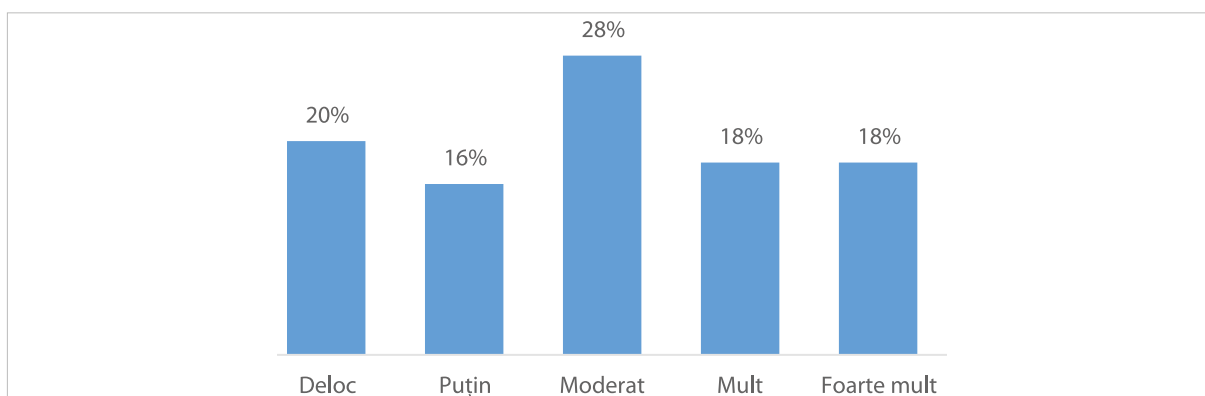
Exprimarea opiniilor este percepută ca fiind cea mai riscantă în raport cu conducerea statului (23%), politicienii și subiectele legate de corupție (câte 21%). Totuși, diferențele față de celelalte categorii de persoane și subiecte analizate sunt relativ reduse, cel puțin 16% dintre respondenți considerând că exprimarea opiniilor despre religie este, de asemenea, în mare măsură riscantă.

Comparativ cu studiul realizat în 2023, se observă o diminuare a percepțiilor extrem de negative: în medie, ponderea persoanelor care consideră exprimarea opiniilor ca fiind foarte riscantă a scăzut cu 6 p.p. Această tendință se regăsește la nivelul tuturor categoriilor analizate, fiind mai pronunțată în cazul subiectelor legate de corupție (-9 p.p.) și al încălcărilor drepturilor omului (-7 p.p.).

În paralel, a crescut, în medie, cu 6 p.p. ponderea percepțiilor pozitive, respectiv a respondenților care consideră că exprimarea opiniilor nu implică niciun risc.

Un aspect total nou măsurat în acest studiu ține de impactul potențial negativ al Inteligenței Artificiale asupra drepturilor omului.

Figura 30. Cât de îngrijorat(ă) sunteți că Inteligența Artificială ar putea afecta drepturile omului (de ex. viața privată, protecția datelor cu caracter personal, etc.)?

În acest context, studiul relevă o distribuție aproape echilibrată a opiniilor: 36% dintre respondenți declară că nu sunt deloc sau sunt puțin îngrijorați de un posibil impact negativ al Inteligenței Artificiale asupra drepturilor omului, alți 36% afirmă că sunt îngrijorați (mult și foarte mult), iar 28% manifestă un nivel moderat de îngrijorare (Figura 30).

Privind strict din perspectiva existenței unei forme de îngrijorare, se poate constata că aproximativ două treimi din populație manifestă cel puțin un anumit grad de preocupare în legătură cu acest subiect.

Niveluri mai ridicate de îngrijorare față de riscurile pe care Inteligența Artificială le-ar putea avea asupra drepturilor omului se înregistrează în rândul femeilor (41%, comparativ cu 29% dintre bărbați), precum și în cadrul gospodăriilor cu copii (42%).

DREPTUL LA EGALITATE ȘI NEDISCRIMINARE

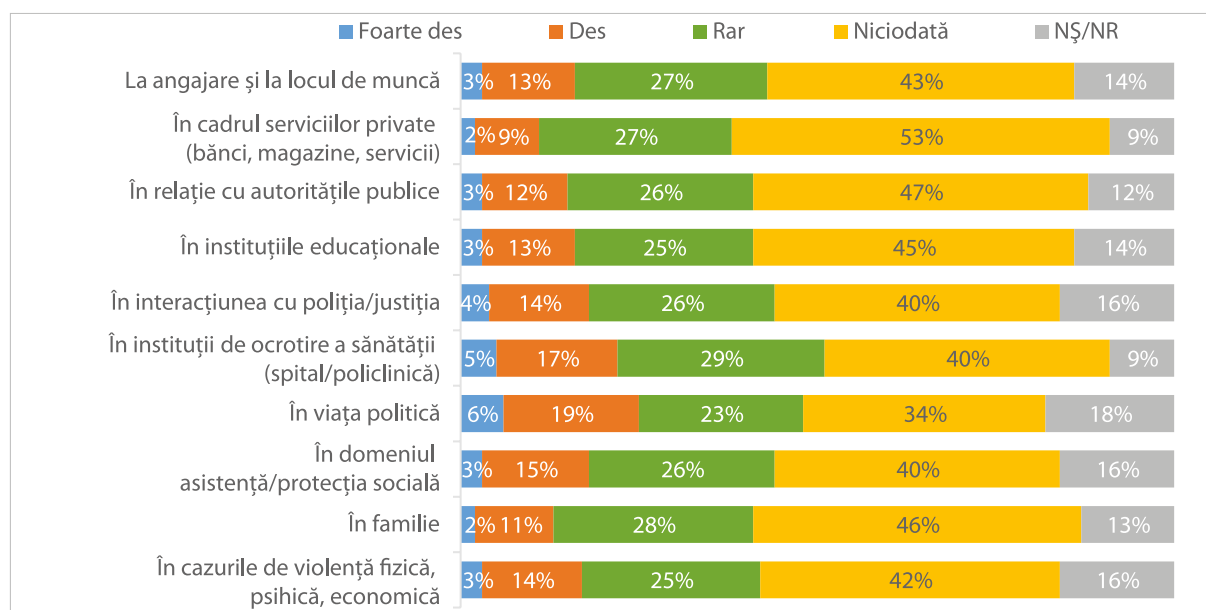
61% dintre respondenții din categoria populație generală afirmă că dreptul la egalitate și nediscriminare este respectat în mare sau foarte mare măsură.

Percepțiile privind respectarea dreptului la egalitate și nediscriminare au fost analizate din perspectiva a două dimensiuni principale: pe de o parte, identificarea și observarea situațiilor de discriminare în 10 contexte distincte ale vieții sociale, iar pe de altă parte, evaluarea nivelului de respectare a egalității de gen în procesul de realizare profesională și personală.

Datele colectate indică faptul că fenomenul discriminării continuă să fie perceput ca prezent într-o serie de contexte ale vieții cotidiene (Figura 31). În medie, 17% dintre respondenți apreciază că astfel de situații au loc des sau foarte des. Cele mai frecvent menționate contexte sunt în politică (25%) și în instituțiile de ocrotire a sănătății (22%).

La polul opus, cazurile de discriminare sunt percepute mai rar în relațiile cu serviciile private (11%) și în cadrul familiei (13%). Totodată, chiar și aceste valori rămân relevante din perspectiva respectării standardelor privind egalitatea și nediscriminarea, în condițiile în care în mod ideal, incidența discriminării ar trebui să fie inexistentă în orice context social.

Figura 31. În ultimele 12 luni, cât de frecvent ați observat că oamenii sunt discriminați în următoarele contexte:

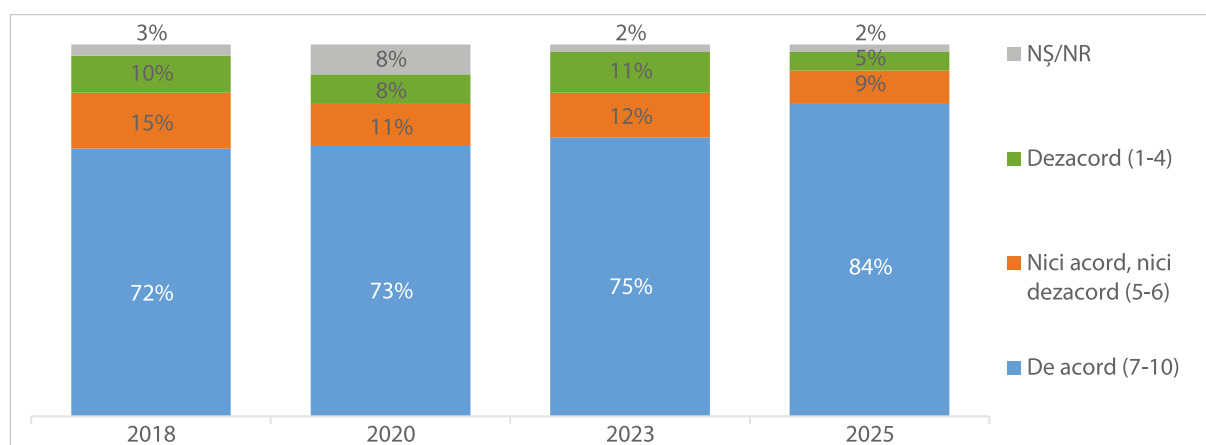
Analiza aprofundată a răspunsurilor atestă faptul că, per total, 69% dintre respondenți au fost martori la cel puțin un caz de discriminare în cele 10 contexte măsurate în ultimele 12 luni, respectiv 31% nu au observat nici o situație de discriminare (sau nu își aduc aminte). Mai mult ca atât, 22% dintre respondenți au fost martori la situații de discriminare în toate cele 10 contexte măsurate. Totodată, 42% au raportat că s-au confruntat cu asemenea situații des sau foarte des (cel puțin în unul din cele 10 contexte măsurate).

Ponderea populației care a observat incidente de discriminare este mai mare în regiunea Centru (83%), în rândul tinerilor (83%), persoanelor cu nivel înalt al studiilor (79%), grupului etnic majoritar (71%), gospodăriilor cu copii minori (78%), persoanelor informate despre drepturile omului (72%).

În ceea ce privește egalitatea de gen, percepțiile populației indică o consolidare a opiniei că dreptul femeilor la oportunități egale cu bărbații, atât în plan profesional, cât și personal, este în mare măsură respectat, în opinia a 84% dintre respondenți din categoria populației generale (Figura 32).

Comparativ cu studiul precedent, percepțiile pozitive au crescut semnificativ, de la 75% la 84% (+9 p.p.). În general, trendul este unul continuu pozitiv din 2018.

Figura 32. Evaluați pe o scală de la 1 la 10, unde 1 - Total dezacord iar 10 - Total de acord, în ce măsură sunteți de acord cu următoarea afirmație: Femeile au aceleași oportunități pentru realizare profesională și personală ca și bărbații?

Doar 5% dintre respondenți consideră că femeile nu beneficiază de oportunități egale cu cele ale bărbaților, această pondere fiind aproape de două ori mai mică comparativ cu studiul precedent.

Scorul mediu acordat egalității de șanse în realizarea profesională și personală este de 8,6 puncte pe o scală de la 1 la 10, ceea ce reflectă o percepție preponderent pozitivă asupra acestui aspect. Totuși, se observă diferențe moderate între femei și bărbați: femeile evaluează nivelul egalității de șanse ușor mai rezervat decât bărbații, scorul mediu acordat fiind de 8,5 puncte comparativ cu 8,8 puncte în rândul bărbaților.

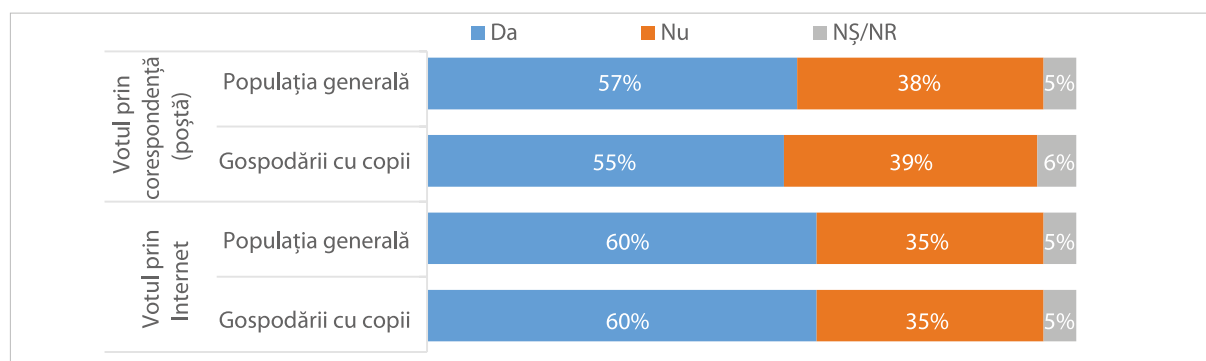
DREPTUL LA VOT

78% dintre respondenții din categoria populație generală afirmă că dreptul la vot în Republica Moldova este respectat în mare sau foarte mare măsură.

Secțiunea privind dreptul la vot analizează percepțiile privind exercitarea acestuia din mai multe perspective relevante, inclusiv atitudinile față de metodele alternative de vot, dreptul de vot al diferitelor categorii de persoane, oportunitatea reducerii pragului de vârstă, precum și nivelul de informare în contextul ultimelor alegeri parlamentare din anul 2025.

Studiul abordează din nou tema votului la distanță, inclusă anterior în ediția din 2023, iar datele indică un nivel moderat de cunoaștere a metodelor alternative de vot (prin corespondență și prin Internet), aproximativ 6 din 10 respondenți din populația generală și din categoria părinților declarând că le cunosc (Figura 33).

Figura 33. Vă rugăm să indicați dacă ați auzit despre fiecare dintre următoarele metode alternative de vot:

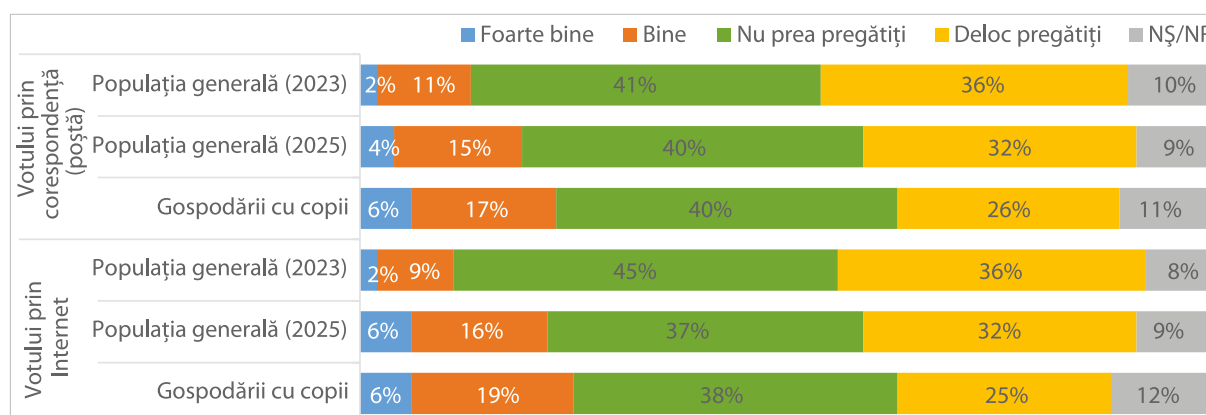

Respondenții din categoria gospodăriilor cu copii în proporție puțin mai mare au auzit despre votul prin Internet (60%) comparativ cu votul prin corespondență (55%).

Nivelul de cunoaștere a metodelor alternative de vot este semnificativ mai mic în rândul respondenților din regiunea de Sud (49%), în rândul populației cu nivel mic de studii (52%) și venit (56%).

Opinia dominantă în rândul respondenților, atât din categoria populației generale, cât și din categoria gospodăriilor cu copii, este că cetățenii nu sunt încă pregătiți pentru utilizarea celor două metode alternative de vot (Figura 34). În medie, 71% dintre respondenții din categoria populației generale și 65% dintre cei din categoria gospodăriilor cu copii susțin această afirmație. Mai mult, aproximativ o treime dintre respondenți consideră că cetățenii nu sunt deloc pregătiți pentru utilizarea acestor metode.

Figura 34. Cât de pregătiți credeți că sunt cetățenii moldoveni pentru utilizarea următoarelor metode alternative de vot?

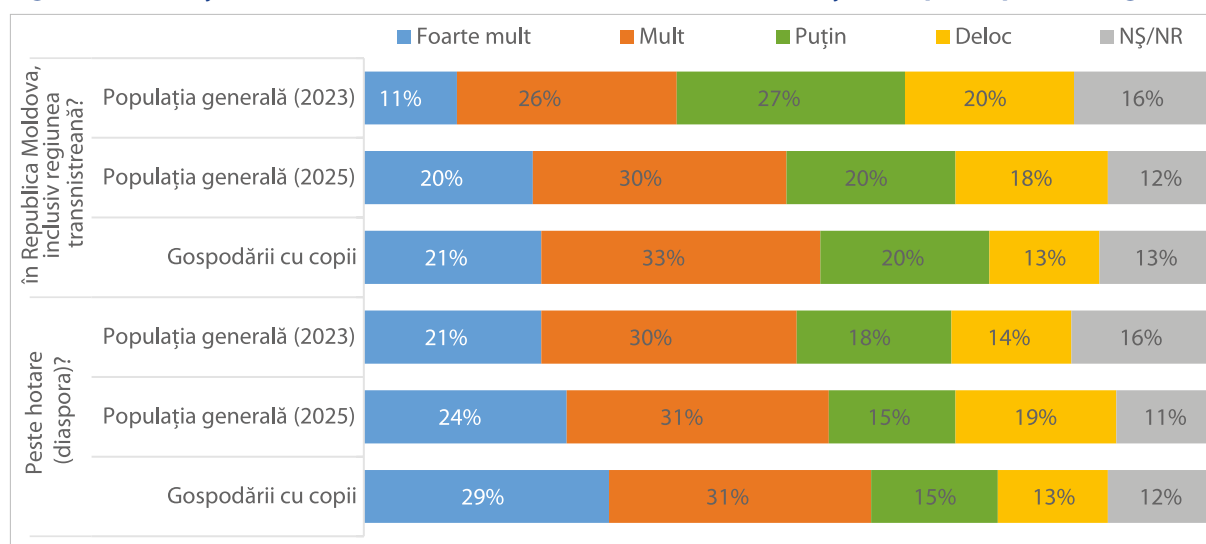
Totuși, comparativ cu studiul precedent, percepțiile privind nivelul de pregătire a cetățenilor pentru utilizarea metodelor alternative de vot s-au îmbunătățit. Ponderea respondenților care consideră că cetățenii sunt pregătiți pentru votul prin corespondență a crescut cu 6 p.p., de la 13% în 2023 la 19% în 2025. În cazul votului prin Internet, această pondere s-a dublat, crescând de la 11% în 2023 la 22% în 2025. Respondenții care tind să considere într-o măsură mai mare că cetățenii sunt pregătiți pentru utilizarea metodelor alternative de vot sunt, în principal, tinerii, persoanele cu un nivel mai înalt de studii și cele cu venituri mai mari.

Cu toate acestea, evaluarea generală rămâne mai degrabă rezervată. Scorul mediu privind nivelul de pregătire pentru utilizarea metodelor alternative de vot este de 3,1 puncte pe o scală de la 1 la 5, unde 1 înseamnă „foarte pregătit”, iar 5 „deloc pregătit”, ceea ce reflectă o percepție a unui nivel relativ scăzut de pregătire a cetățenilor.

Deși majoritatea respondenților apreciază că cetățenii nu sunt încă pregătiți pentru utilizarea metodelor alternative de vot, aproape fiecare al doilea consideră că introducerea acestor metode ar putea contribui semnificativ la creșterea participării electorale, atât în cazul populației din țară, inclusiv din regiunea transnistreană (50%), cât și al diasporei (55%) – Figura 35. Percepții similare se regăsesc și în rândul gospodăriilor cu copii, care manifestă un nivel ușor mai ridicat de optimism: 54% în ceea ce privește participarea populației din țară și 60% în cazul diasporei.

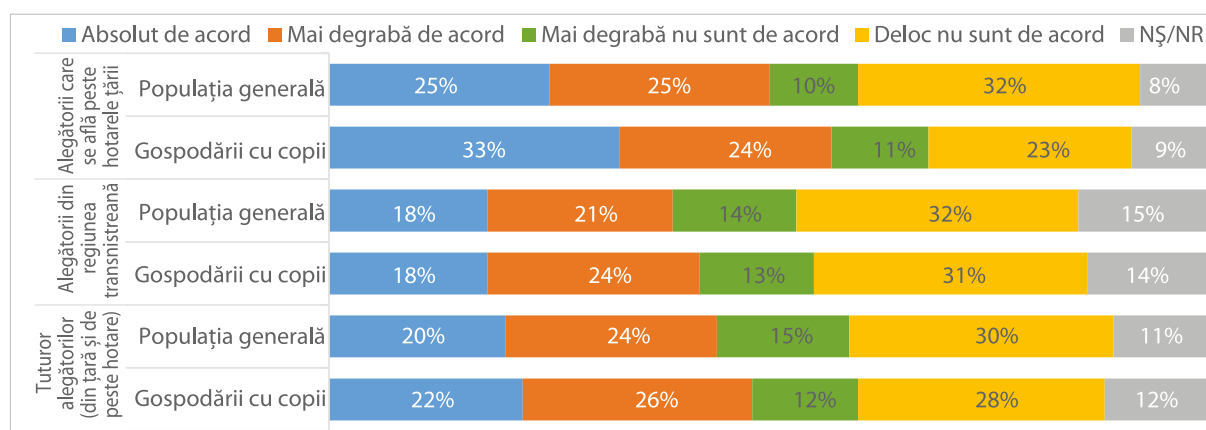
Comparativ cu studiul precedent, ponderea respondenților care apreciază pozitiv utilitatea metodelor alternative de vot a crescut semnificativ. Astfel, procentul celor care consideră că aceste metode ar putea contribui la creșterea participării electorale în interiorul țării a crescut de la 37% la 50%, iar în cazul diasporei, de la 51% la 55%. Ponderea respondenților optimiști este mai ridicată în rândul tinerilor, al persoanelor de sex masculin și al celor cu venituri mai mari, deși chiar și în rândul persoanelor în etate, aproximativ fiecare a doua persoană împărtășește această opinie.

Figura 35. Credeți că introducerea metodelor alternative de vot va crește rata participării la alegeri?

Practic fiecare al doilea respondent (din ambele categorii) consideră că posibilitatea votării prin internet ar trebui asigurată tuturor alegătorilor pentru a garanta exercitarea deplină a dreptului la vot (Figura 36).

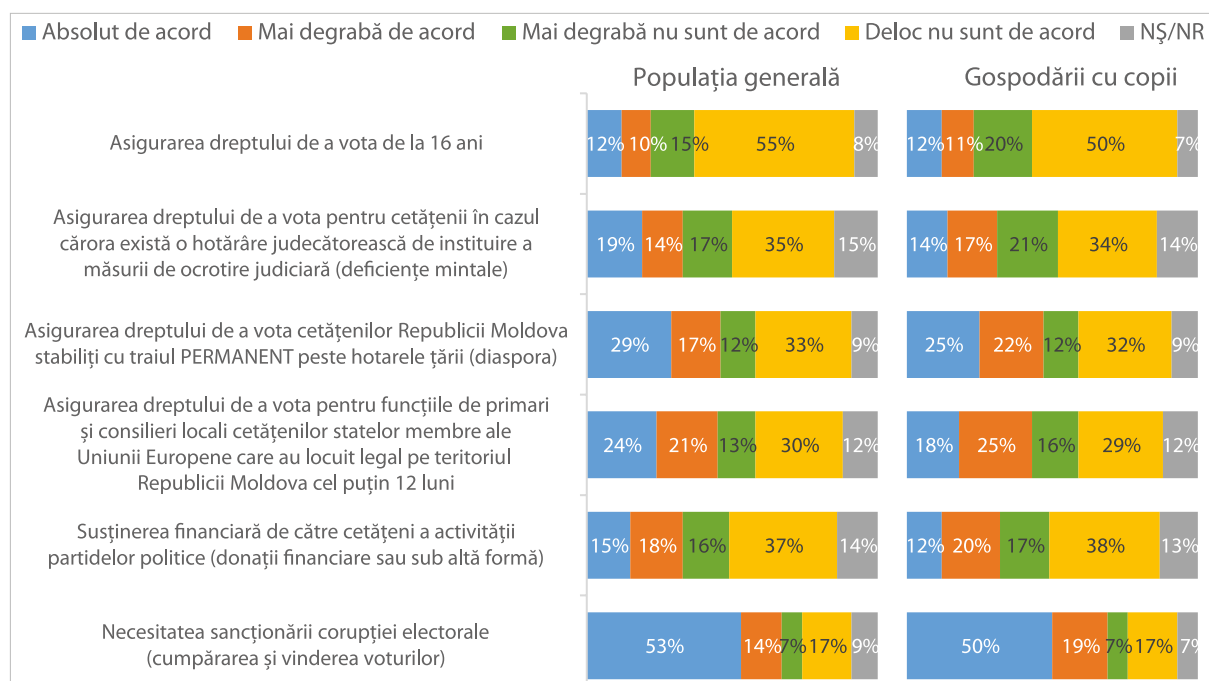
Figura 36. În opinia dvs., pentru a garanta exercitarea deplină a dreptului la vot, pentru care categorii de alegători considerați că ar trebui asigurată posibilitatea votării prin Internet?

Totuși, opinia dominantă este că de acest drept ar trebui să beneficieze în primul rând alegătorii de peste hotare, această opțiune fiind susținută de 50% dintre respondenții din categoria populație generală și de 57% dintre cei din gospodăriile cu copii. În același timp, opoziția față de oferirea acestui drept diasporei este mai pronunțată în rândul femeilor, al locuitorilor din mediul urban, al persoanelor de peste 35 de ani (vârstă medie și înaintată), al celor cu nivel scăzut de educație, precum și al minorităților etnice, unde nivelul de dezacord ajunge până la 59%.

În continuare, a fost măsurată percepția populației cu privire la diferite afirmații și situații legate de procesul de votare în Republica Moldova, ilustrate în Figura 37.

Figura 37. În legătură cu dreptul la vot garantat cetățenilor Republicii Moldova (în prezent - de la 18 ani), vă rugăm să indicați dacă susțineți fiecare dintre următoarele.

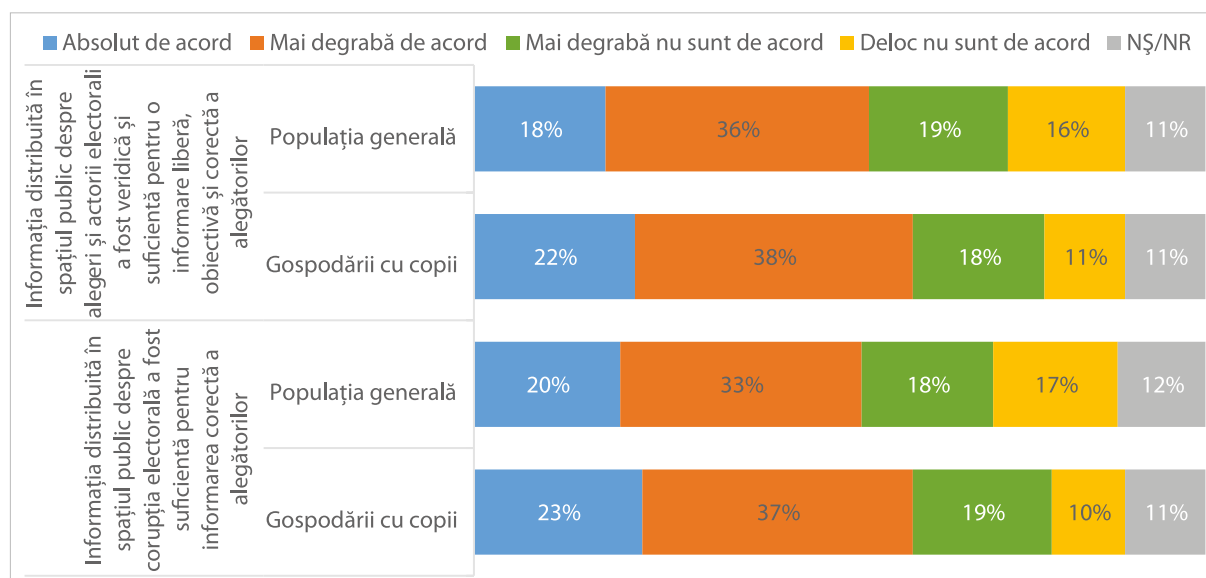

Percepțiile respondenților față de cele 6 situații potențiale măsurate se grupează în felul următor:

- **Acceptare**
 - Singura situație susținută de o majoritate clară a respondenților este necesitatea sancționării corupției electorale (67% în rândul populației generale și 69% în rândul gospodăriilor cu copii). Cu toate acestea, 24% dintre respondenții din populația generală și 24% dintre cei din gospodăriile cu copii nu susțin această măsură, în timp ce 9%, respectiv 7%, nu și-au exprimat o opinie. Analiza profilului celor care nu susțin măsura arată că niveluri mai ridicate de dezacord se regăsesc în special în rândul locuitorilor din regiunea Nord, al persoanelor din mediul rural, al tinerilor și al celor cu un nivel scăzut de studii.
- **Respingere**
 - Șapte din zece respondenți, atât din categoria populației generale, cât și din cea a gospodăriilor cu copii, se pronunță împotriva acordării dreptului de vot începând cu vârsta de 16 ani. Aceste rezultate indică o percepție predominant rezervată față de o eventuală reducere a vârstei electorale, majoritatea respondenților considerând, implicit, că exercitarea dreptului de vot ar trebui să rămână asociată pragului actual de majorat. Totodată, susținerea unei asemenea modificări este mai pronunțată în rândul locuitorilor din municipiul Chișinău și al celor din regiunea Sud.
 - Fiecare al doilea respondent (opinie dominantă) nu este de acord cu asigurarea dreptului de a vota persoanelor față de care a fost instituită, prin hotărâre judecătorească, măsura de ocrotire judiciară. În același timp, un nivel similar de dezacord se înregistrează și în raport cu implicarea cetățenilor în susținerea financiară a activității partidelor politice (donații financiare sau sub altă formă).
- **Balansare**
 - În ceea ce privește asigurarea dreptului de vot pentru cetățenii Republicii Moldova stabiliți permanent peste hotarele țării (diaspora), precum și acordarea dreptului de a vota pentru funcțiile de primari și consilieri locali cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene care au locuit legal pe teritoriul Republicii Moldova timp de cel puțin 12 luni, opiniile respondenților sunt împărțite aproape în mod egal între susținere și opoziție.

Cu referire la informațiile distribuite în spațiul public în contextul alegerilor din 2025, opinia predominantă, atât în rândul populației generale, cât și, într-o măsură mai accentuată, în rândul gospodăriilor cu copii, este că acestea au fost suficient de veridice și complete pentru a permite o informare liberă, obiectivă și corectă a alegătorilor. Această opinie este împărtășită de 54% dintre respondenții din categoria populației generale și de 60% dintre respondenții din categoria gospodăriilor cu copii. În mod similar, peste jumătate dintre respondenți consideră că și informațiile privind corupția electorală au fost suficiente pentru a asigura o informare adecvată a cetățenilor (53% în rândul populației generale și 60% în rândul gospodăriilor cu copii), conform datelor prezentate în Figura 38.

Figura 38. În legătură cu ultimele alegeri desfășurate în Republica Moldova, indicați cât de acord sunteți cu următoarele afirmații:

Ponderea grupurilor de respondenți cu opinie pozitivă față de veridicitatea și suficiența informațională în timpul scrutinului electoral din 2025 este cu 50% mai mare față de grupurile de respondenți cu opinie negativă în cazul populației generale și dublu în cazul gospodăriilor cu copii.

CAPITOLUL III. Respectarea drepturilor omului la nivel local

Autoritățile publice locale joacă un rol esențial în promovarea și protecția drepturilor omului, fiind instituțiile cele mai apropiate de cetățeni și de nevoile cotidiene ale comunităților. Prin deciziile și acțiunile lor, acestea influențează direct accesul la servicii publice, participarea la viața comunității, protecția grupurilor vulnerabile și exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților fundamentale.

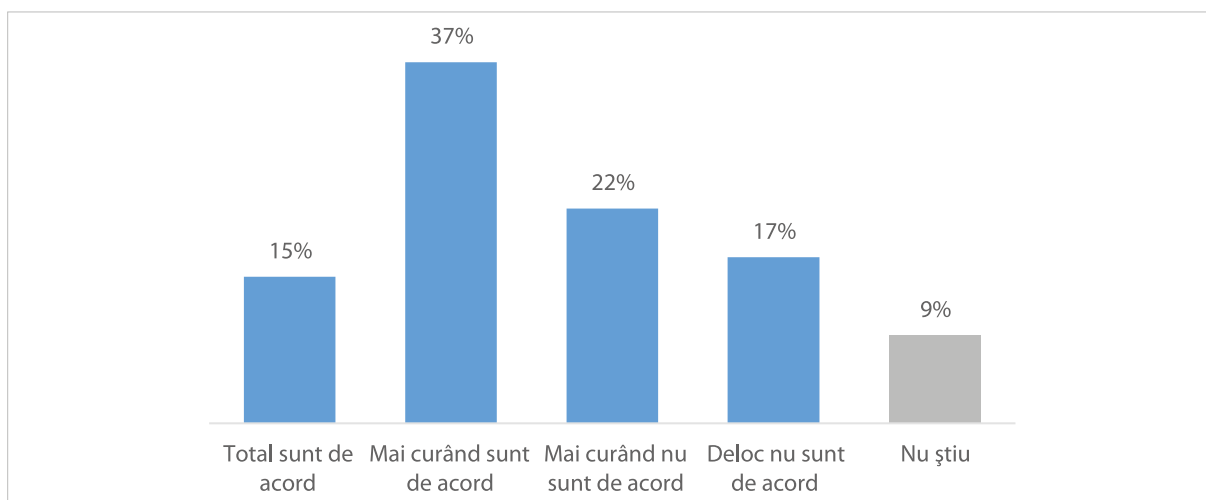
În acest context, prezentul capitol analizează percepțiile cetățenilor privind accesibilitatea informațiilor de interes public la nivel local, nivelul de transparență al autorităților publice locale, precum și gradul de implicare a cetățenilor în procesul decizional și în viața comunității. De asemenea, sunt examinate modalitățile de comunicare dintre autorități și cetățeni, precum și gradul în care autoritățile răspund nevoilor și preocupărilor comunității.

3.1. Nivelul de informare privind drepturile omului la nivel local

O informare clară și accesibilă contribuie atât la creșterea nivelului de conștientizare a populației, cât și la consolidarea încrederii în instituțiile publice și la stimularea participării cetățenilor la viața comunității.

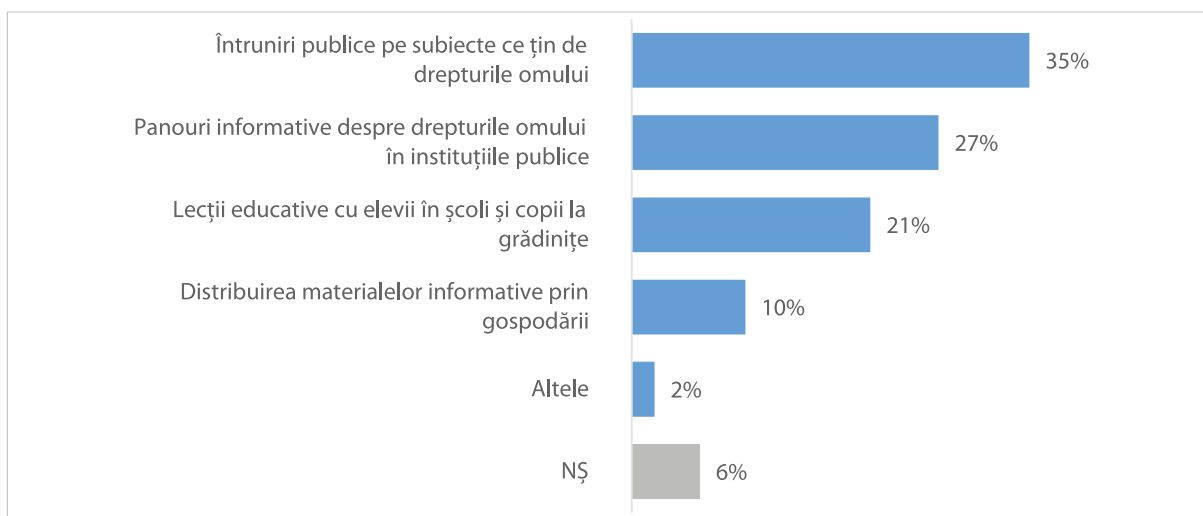
Datele studiului arată că fiecare al doilea respondent (52%) din categoria populației generale consideră că autoritățile publice locale oferă informații cetățenilor cu privire la drepturile omului (Figura 39). Totuși, doar 15% dintre respondenți declară că sunt în totalitate de acord cu această afirmație, ponderea fiind mai ridicată în rândul locuitorilor din regiunea de Sud (21%) și al celor din mediul rural (21%).

Figura 39. În ce măsură credeți că Primăria oferă informații cetățenilor despre drepturile omului?

În linii generale, la acest indicator opiniile sunt relativ echilibrate între evaluările pozitive și cele negative. Situația este mai problematică (în viziunea celor 17% deloc de acord) în mun. Chișinău (20%), în mediul urban (21%), în viziunea respondenților în etate (24%), a minorităților etnice (28%).

Figura 40. Cum pot angajații Primăriei contribui la informarea și educarea populației privind drepturile omului?

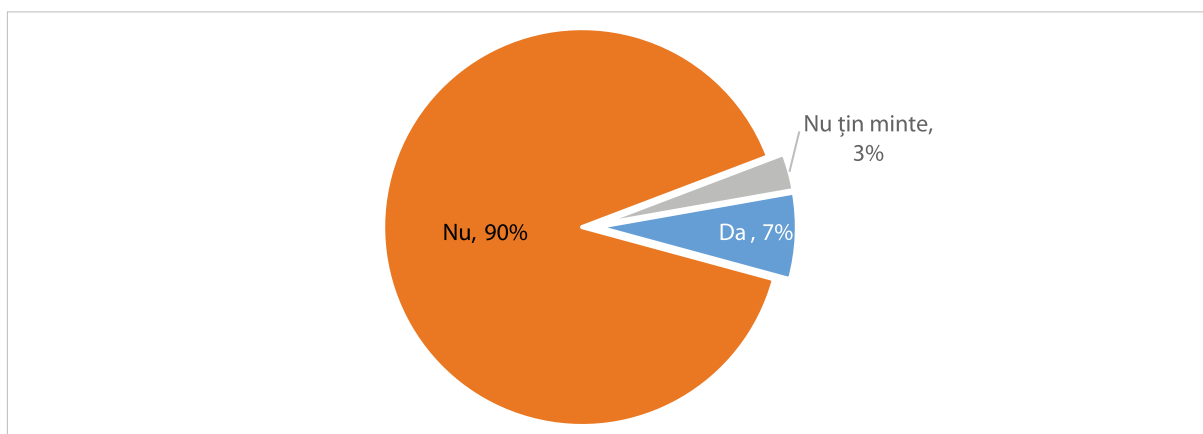
Măsura principală pe care ar trebui să o adopte autoritățile publice locale pentru a optimiza informarea și educarea populației privind drepturile omului vizează organizarea periodică și sistematică de întruniri publice pe subiectul respectiv (35%) - Figura 40.

Măsurile secundare vizează instalarea de panouri informative privind drepturile omului în instituțiile publice (27%) și organizarea de lecții tematice în instituțiile preșcolare și școlare (21%).

Pentru lecțiile educative optează preponderent tinerii și persoanele cu un nivel înalt de studii.

Locuitorii din mediul rural și din afara municipiului Chișinău optează mai frecvent pentru întruniri publice, în timp ce locuitorii municipiului Chișinău tind să prefere panourile informative și lecțiile educative.

Figura 41. În ultimele 12 luni, ați participat la vreo activitate de informare privind drepturile omului organizată de Primărie?

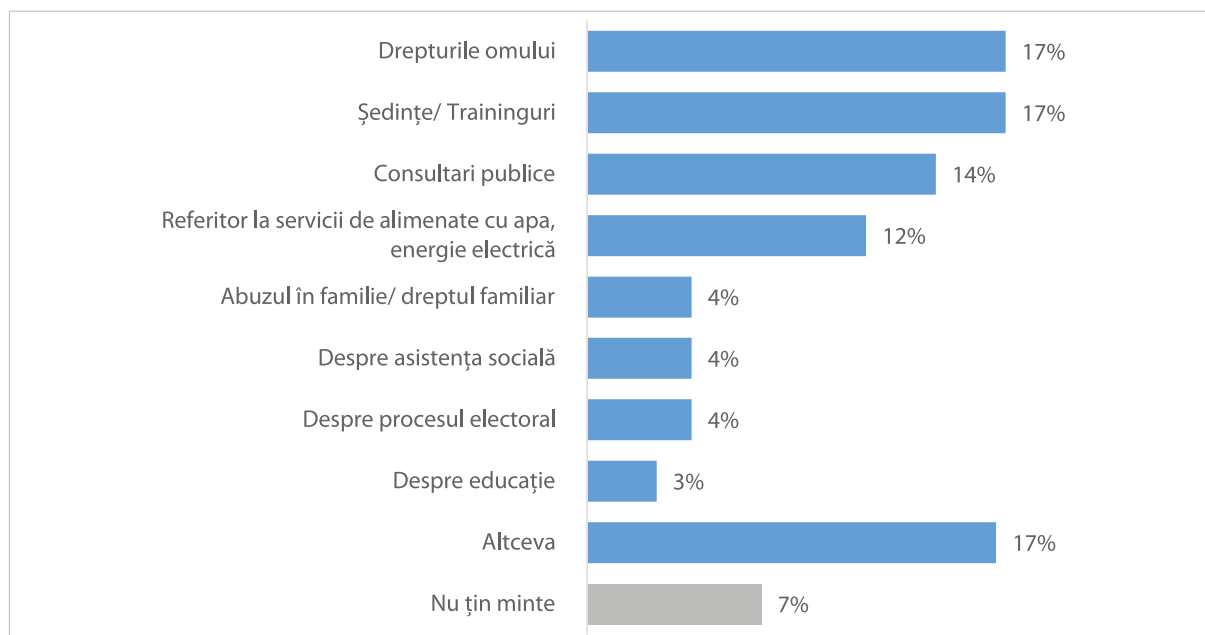

Potrivit datelor studiului, 7% dintre cetățenii intervievați au participat, în ultimele 12 luni, la cel puțin o activitate de informare privind drepturile omului organizată de primărie (Figura 41).

Participarea este mai frecventă în rândul rezidenților din regiunile Nord și Centru, unde ponderea este de două ori mai mare comparativ cu regiunea Sud.

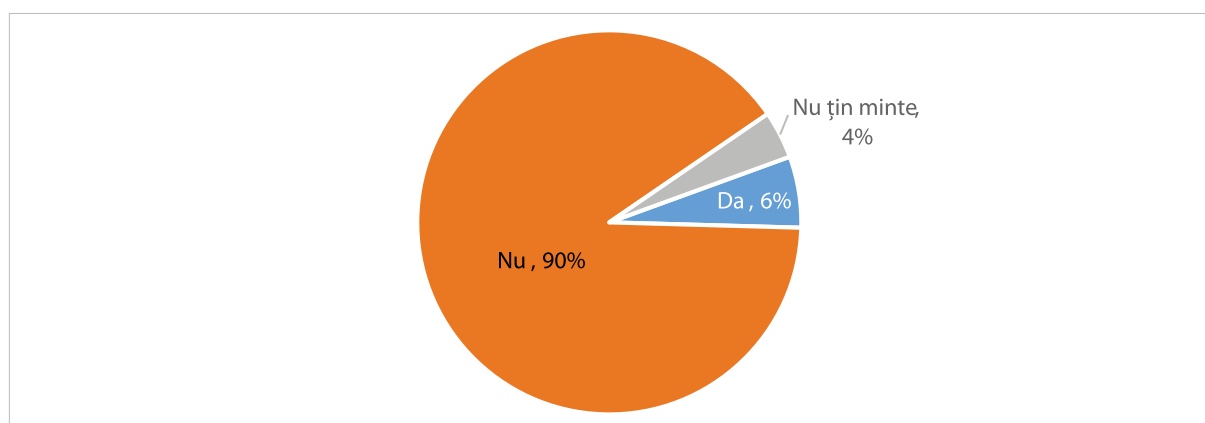
Figura 41.1 La ce fel de activități de informare privind drepturile omului organizate de Primărie ați participat? Întrebare deschisă

Eșantion: 69 respondenți

Fiind rugați să ofere mai multe informații despre activitățile la care au participat, unii respondenți au făcut referire la tipul activităților organizate (ședințe, consultări publice), iar alții au menționat tematicile abordate, precum drepturile omului în general, serviciile de asistență socială, abuzul în familie, servicii publice precum alimentarea cu apă și energie electrică, procesul electoral sau educația.

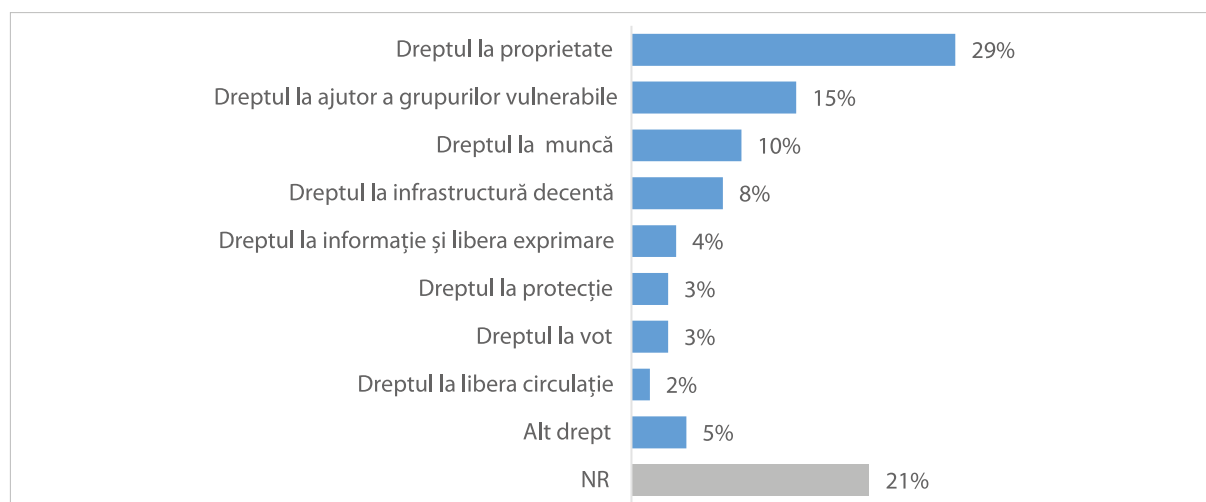
Figura 42. Ați folosit informațiile furnizate de Primărie pentru a vă exercita un drept sau pentru a depune o plângere?

6% dintre respondenți afirmă că, în urma informațiilor oferite de Primărie, și-au exercitat sau protejat un drept ori au depus o plângere în acest sens (Figura 42).

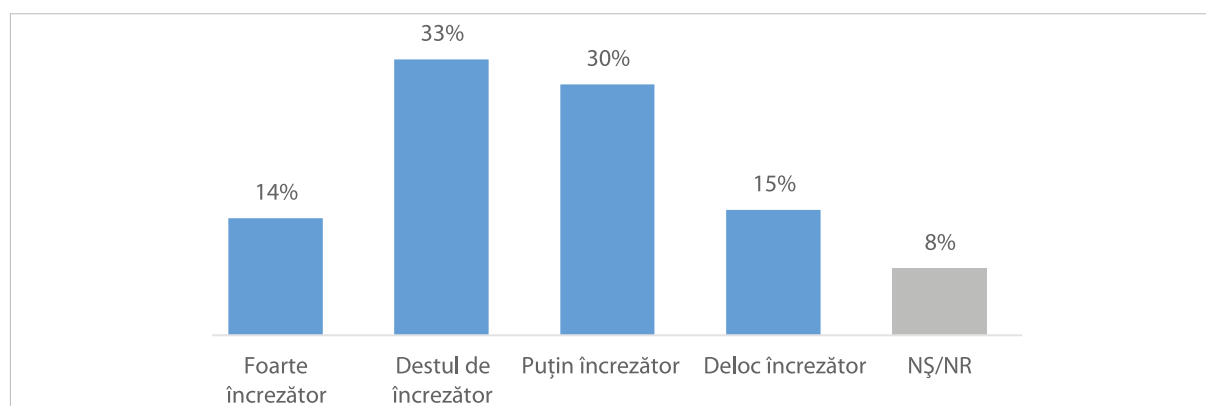
Figura 42.1. Care drept a fost vizat? Întrebare deschisă

Eșantion: 61 respondenți

Topul drepturilor și libertăților exercitate sau protejate de respondenți în urma activității informaționale desfășurate de autoritățile publice locale este dominat de dreptul la proprietate (29%), urmat de dreptul la protecție socială pentru grupurile vulnerabile (15%), dreptul la muncă (10%) și dreptul la o infrastructură decentă (8%) (Figura 42.1).

Figura 43. Cât de încrezător(oare) sunteți că informațiile furnizate de Primărie vă pot ajuta să vă apărați drepturile?

Nivelul de încredere că informațiile oferite de Primărie pot ajuta populația să își apere drepturile este în concordanță cu percepția privind măsura în care Primăria informează cetățenii despre drepturile omului. În ambele cazuri, ponderea respondenților cu percepții pozitive (47% se declară încrezători) este aproape egală cu cea a respondenților cu percepții negative (45% nu sunt încrezători) - Figura 43. Totodată, și ponderea percepțiilor extreme este relativ similară.

Percepția privind informarea oferită de Primărie în domeniul drepturilor omului corelează direct cu nivelul de încredere în utilitatea acestor informații pentru apărarea drepturilor: cu cât respondenții consideră într-o măsură mai mare că Primăria oferă informații despre drepturile omului, cu atât nivelul lor de încredere este mai ridicat.

În continuare, subiectul drepturilor omului la nivel local a fost explorat prin prisma mecanismelor de depunere a plângerilor, având în vedere nivelul de cunoaștere a acestora, receptivitatea autorităților, percepțiile privind confidențialitatea, experiența de utilizare a acestor mecanisme.

Datele relevă că fiecare al doilea respondent (51%) declară că este suficient de bine informat despre mecanismele de depunere a plângerilor la nivel local (Figura 44). Nivelul de cunoaștere este mai scăzut printre locuitorii din municipiul Chișinău, din mediul urban, cu nivel mic și mediu de studii, în rândul minorităților etnice și persoanelor neinformate despre drepturile omului.

În ceea ce privește confidențialitatea, 59% dintre respondenți cred că plângerile pot fi depuse în siguranță, cu respectarea confidențialității reclamantului. Neîncrederea sau necunoașterea acestui aspect este mai mare în Chișinău și regiunea Sud, mediul urban, printre persoanele cu nivel mic de studii.

Percepțiile privind receptivitatea autorităților indică faptul că 55% dintre respondenți consideră că angajații primăriei reacționează la plângerile depuse. Evaluări mai negative în acest sens au fost exprimate în proporție mai mare de respondenții din Chișinău și mediul urban, în rândul minorităților etnice.

În mod similar, 54% dintre respondenți consideră că angajații primăriei redirectionează plângerile depuse către instituțiile competente.

Figura 44. În ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații ...?

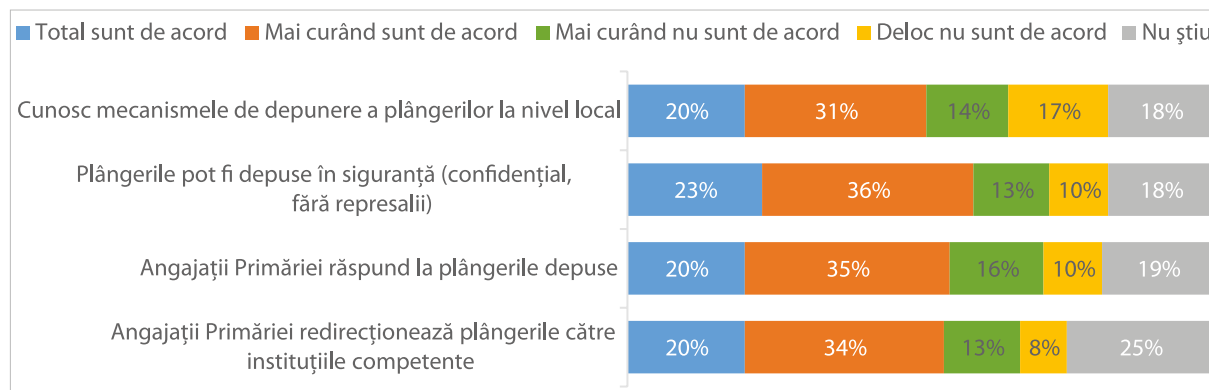
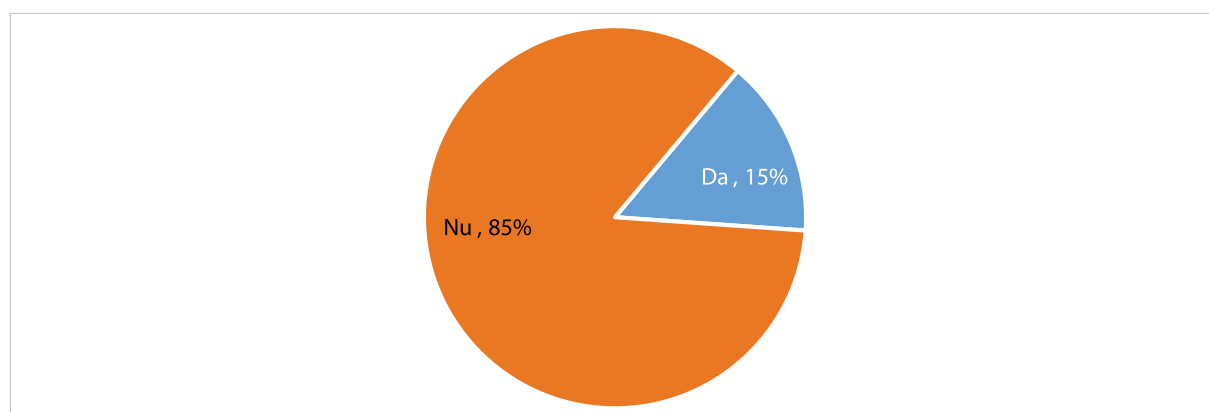

Figura 44 evidențiază o distribuție aproape egală a opiniilor respondenților pentru toate aspectele analizate. Aproximativ jumătate dintre respondenți au o apreciere pozitivă privind informarea, confidențialitatea plângerilor, receptivitatea autorităților publice locale și capacitatea acestora de a orienta petițiile către instituțiile competente, în timp ce cealaltă jumătate exprimă opinii contrare sau incertitudine.

Figura 45. În ultimele 12 luni, ați cunoscut pe cineva care a depus o plângere la Primărie?

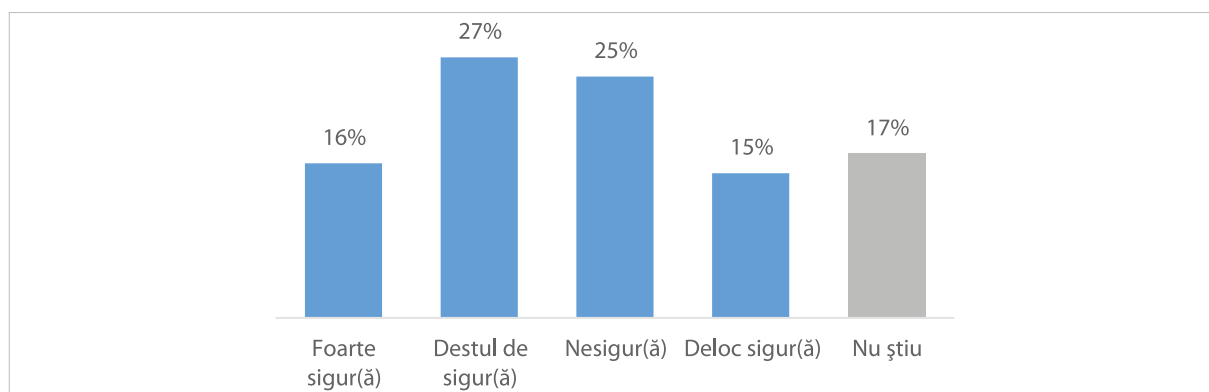
În ansamblu, aceste rezultate indică vulnerabilități atât la nivel de informare, cât și la nivel de încredere instituțională, cu implicații directe asupra accesului efectiv la mecanismele de protecție a drepturilor omului la nivel local.

15% din respondenți (sau fiecare al șaselea) cunosc persoane care au depus plângere la autoritățile publice locale în ultimele 12 luni.

Incidența acestor cazuri este mai mare în regiunea Centru, printre respondenții cu nivel înalt de studii și venit, în cazul gospodăriilor cu minori, persoanelor cu dizabilități și a persoanelor ale căror drepturi au fost încălcate în ultimii 2 ani.

Percepția dominantă privind siguranța mecanismului de reclamații este marcată de neîncredere sau incertitudine: 40% dintre respondenți declară că nu s-ar simți în siguranță în cazul depunerii unei plângeri și 17% nu au putut formula o evaluare (Figura 46).

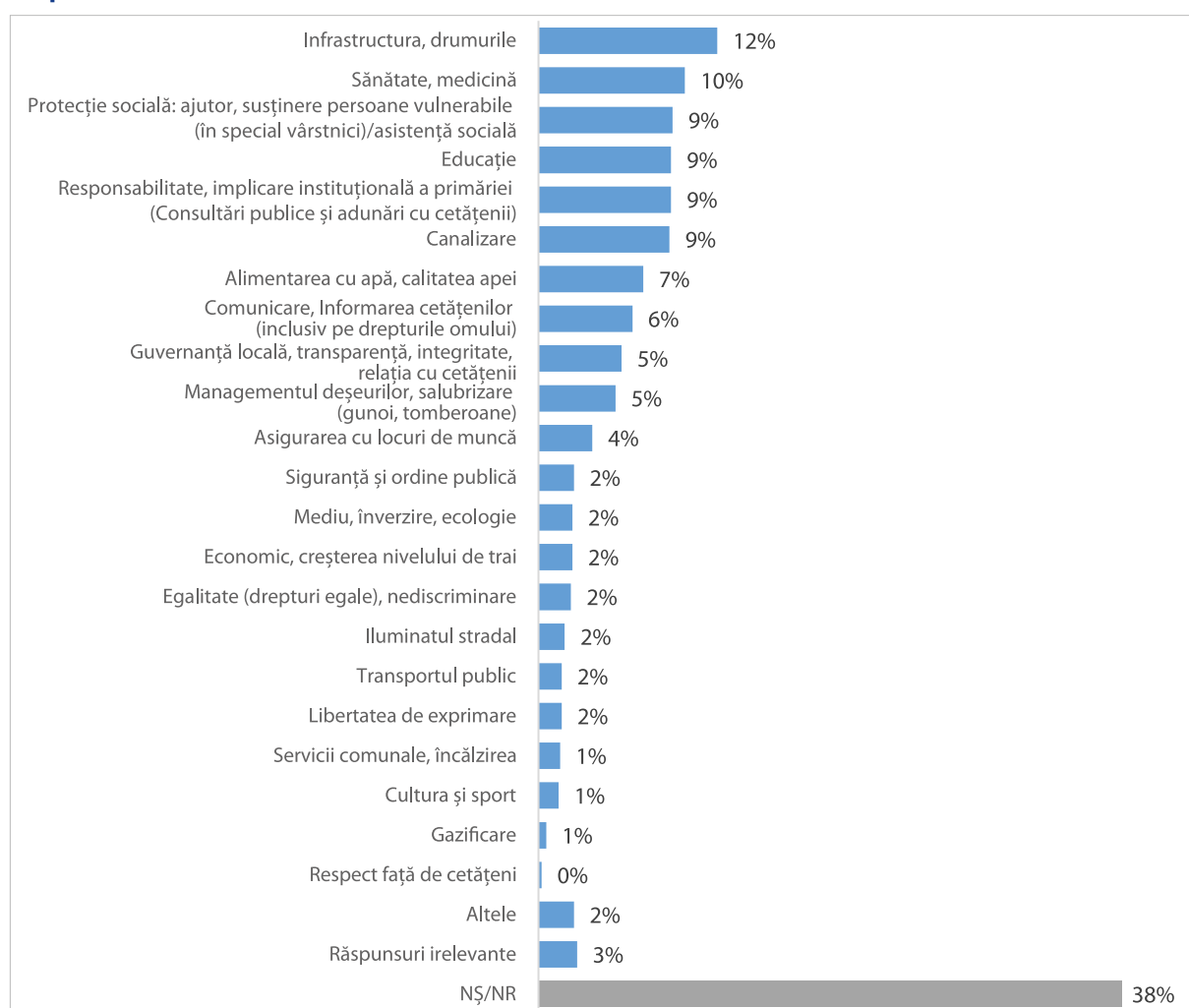
Figura 46. Cât de sigur(ă) v-ați simți dacă ați depune o plângere împotriva Primăriei?

Aceste percepții predomină la respondenții din municipiul Chișinău și regiunea Sud, locuitorii din mediul urban, precum și în rândul persoanelor în etate, persoanelor cu nivel scăzut de studii și venit, minorităților etnice și persoanelor neinformate despre drepturile omului.

Dincolo de percepțiile privind mecanismele de adresare a plângerilor și receptivitatea autorităților publice locale, respondenții au fost invitați să indice domeniile în care consideră necesare îmbunătățiri pentru o mai bună respectare a drepturilor omului. În acest context, domeniul principal la care populația se așteaptă să fie înregistrate progrese este, de departe, infrastructura (drumuri, canalizare, alimentare cu apă, managementul deșeurilor, iluminare stradală, transport etc.) -Figura 47.

Figura 47. Care ar fi primele trei domenii în care Primăria ar trebui să îmbunătățească respectarea drepturilor omului? Întrebare deschisă

Alte cinci domenii importante sunt sănătatea, protecția socială, educația, comunicarea și implicarea cetățenilor în procesul decizional.

3.2. Nivelul de transparență și accesul la informațiile de interes public la nivel local

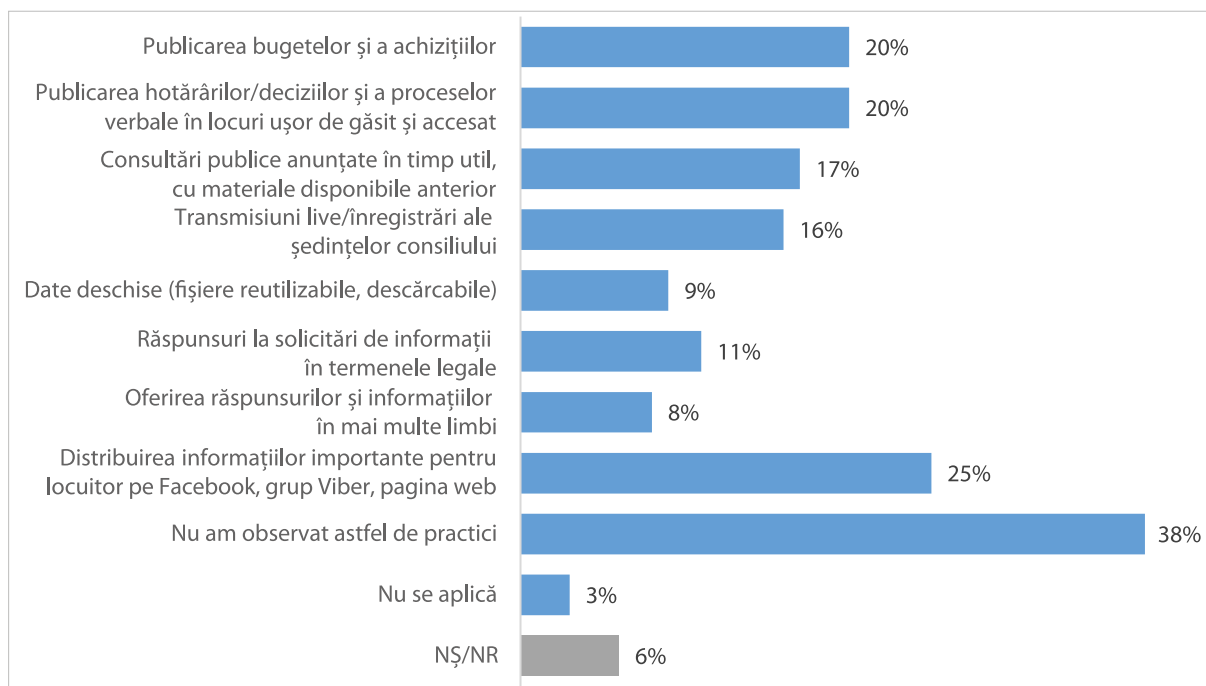
Acest capitol analizează percepțiile populației privind nivelul de transparență și accesul la informațiile de interes public la nivel local, cu accent pe practicile concrete implementate de autoritățile publice locale în relația cu cetățenii.

Datele relevă că 53% dintre respondenți au observat, în ultimele 12 luni, acțiuni întreprinse de autoritățile publice locale din localitatea lor în domeniul transparenței informaționale (Figura 48). În medie, acești respondenți au identificat 2,4 practici de transparență (din totalul de 8 măsurate) implementate de autoritățile publice locale.

Cele mai frecvent menționate măsuri de transparență la nivel local sunt: (i) distribuirea informațiilor de interes public în mediul online, prin rețele sociale sau pagini web (25%); (ii) publicarea bugetelor și a informațiilor privind achizițiile publice (20%); și (iii) publicarea hotărârilor/deciziilor și a proceselor-verbale în locuri ușor accesibile pentru cetățeni (20%).

La polul opus, cele mai rar întâlnite practici vizează publicarea sau furnizarea informațiilor în mai multe limbi (8%) și oferirea de date deschise (9%).

Figura 48. Care dintre următoarele practici de transparență le-ați observat în localitatea dvs. în ultimele 12 luni?

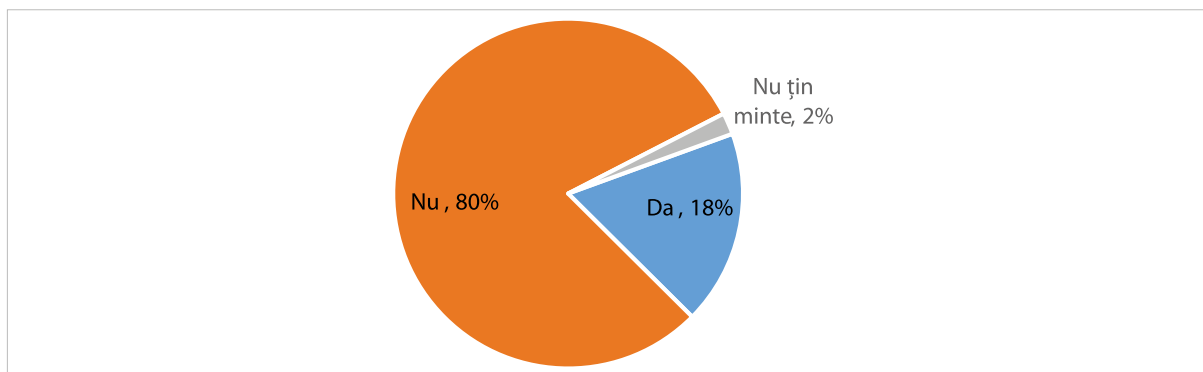

Transparența bugetară și a achizițiilor publice este raportată într-o măsură mai mare în regiunea Centru (27%) și este menționată mai frecvent de către tineri, persoanele cu un nivel înalt de studii și venit, etnicii români, persoanele angajate, precum și de respondenții care declară un nivel mai bun de informare privind drepturile omului.

În schimb, lipsa sau neobservarea acestor practici este raportată într-o proporție mai mare în mediul urban, inclusiv în municipiul Chișinău, precum și de către persoanele în etate, respondenții cu un nivel redus de studii și venit și reprezentanții minorităților etnice. Această tendință poate indica existența unor disparități în accesul la informație și în nivelul de vizibilitate al măsurilor de transparență implementate de autoritățile locale.

În ultimele 12 luni anterioare colectării datelor, aproape unul din cinci respondenți (18%) a solicitat cel puțin o dată informații de la autoritățile publice locale (Figura 49).

Figura 49. În ultimele 12 luni, ați solicitat informații de la Primărie?

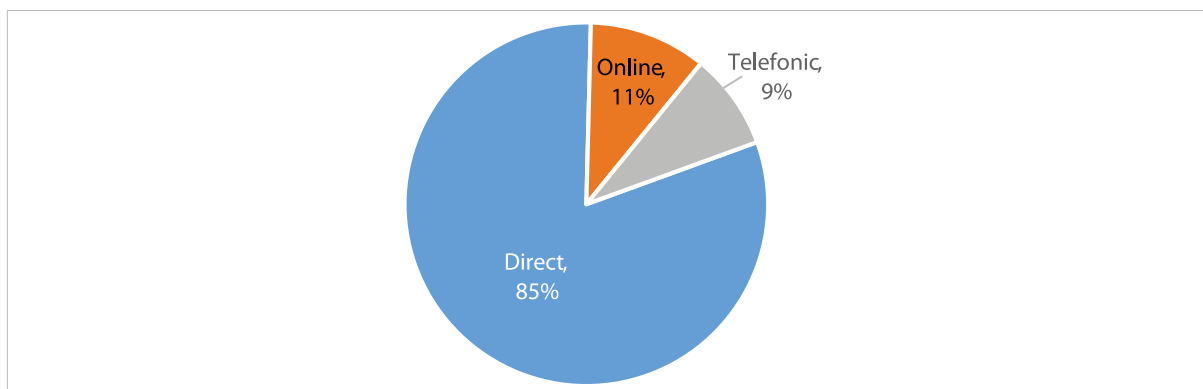

Cei mai activi în această privință au fost locuitorii din regiunea Centru (33% versus 7% din municipiul Chișinău), populația din mediul rural (25%), persoanele care se consideră informate despre drepturile omului (22%, față de 10% care nu se consideră informate).

În marea majoritate a cazurilor (85%), cetățenii au solicitat informații prin vizită directă la primărie. Aceasta rămâne, de departe, canalul dominant de comunicare cu administrația publică locală. (Figura 49.1).

Figura 49.1. Prin ce canale ați solicitat?

Eșantion: 180 respondenți

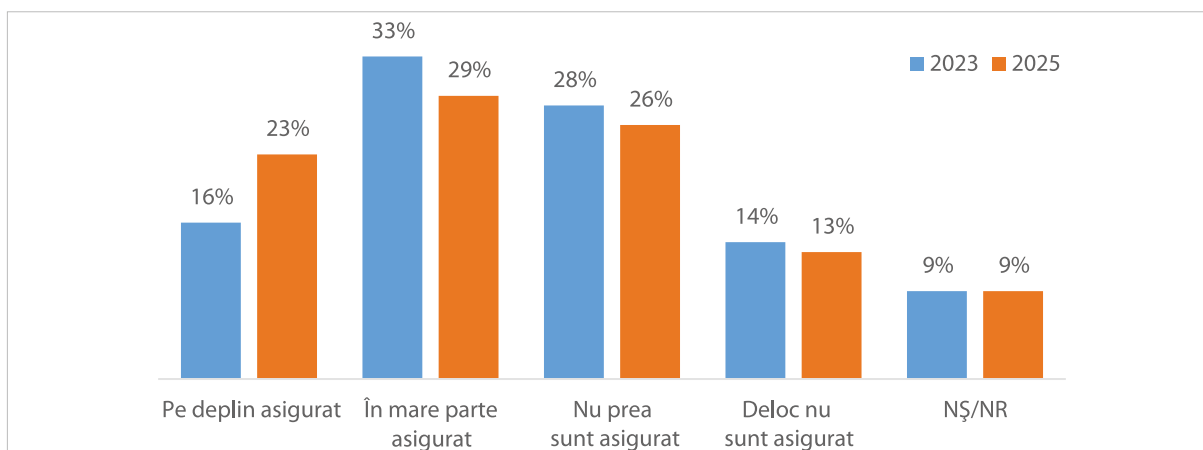
11% dintre respondenți au apelat la canalul online — în special locuitorii din Chișinău, din mediul urban și tinerii, categorii cu acces și familiaritate mai ridicate cu serviciile și tehnologiile digitale.

9% au apelat telefonic, profil caracteristic persoanelor cu dizabilități, pensionarilor, locuitorilor din regiunea Sud și din mediul rural.

Percepțiile populației privind dreptul de participare în procesul decizional la nivel local au fost aprofundate prin prisma a trei dimensiuni: gradul de asigurare a dreptului de participare a cetățenilor la luarea deciziilor în primărie, nivelul de participare efectivă la consultări publice, precum și calitatea interacțiunii dintre autoritățile locale și cetățeni, inclusiv nivelul de receptivitate a acestora.

La întrebarea dacă respondenților le este asigurat dreptul de participare la luarea deciziilor în cadrul autorităților publice locale nu se atestă o opinie dominantă: aproape jumătate dintre respondenți afirmă că acest drept le este asigurat în mare parte, în timp ce cealaltă jumătate fie neagă acest fapt, fie nu are o opinie clară în acest sens (Figura 50).

Figura 50. După părerea dvs., în ce măsură dvs. ca și cetățean vă este asigurat dreptul de participare la luarea deciziilor în cadrul administrației publice locale (primăria/consiliul local) în comunitatea dvs.?

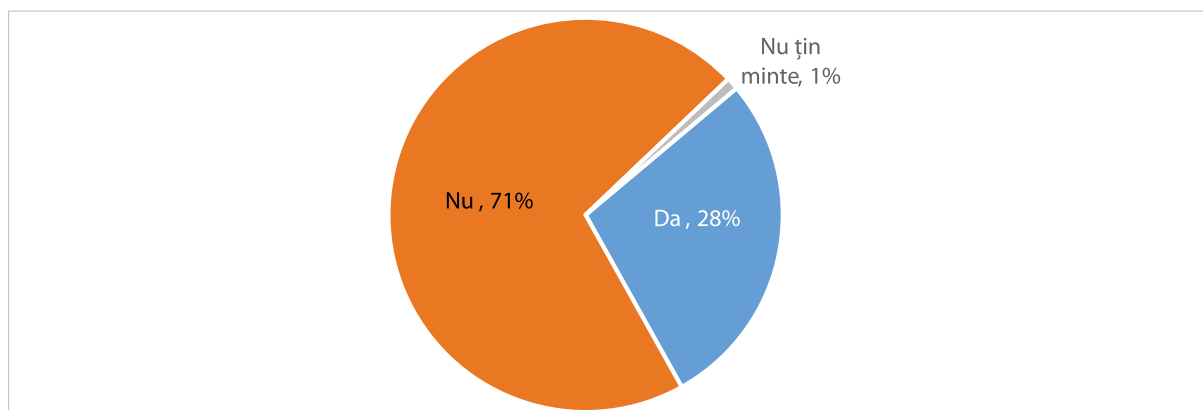

Nivelul de asigurare a acestui drept este perceput ca fiind mai scăzut în rândul respondenților din municipiul Chișinău, din mediul urban, în rândul persoanelor de vârstă medie și în etate, cu nivel scăzut de studii.

Comparativ cu studiul precedent, percepția generală nu s-a schimbat semnificativ: se atestă o ușoară creștere de 3 p.p. în favoarea celor cu opinie pozitivă. Singura diferență semnificativă este creșterea cu 7 p.p. a persoanelor care afirmă că acest drept le este asigurat în deplină măsură.

Fiecare al patrulea respondent afirmă că are experiență de participare la consultări publice sau cel puțin a urmărit ședințele Consiliului local (Figura 51).

Figura 51. Ați participat la o consultare publică sau ați urmărit ședințele Consiliului local?

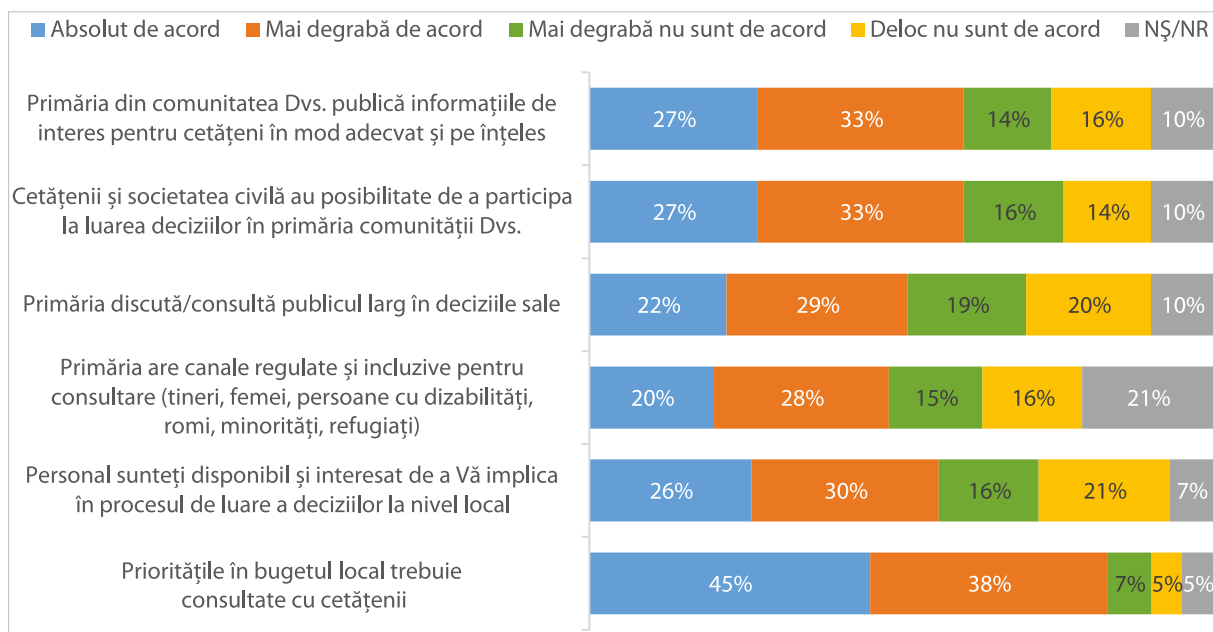

Participarea activă la procesul decizional este mai pronunțată în regiunea Centru (42%), în mediul rural (35%), printre persoanele cu nivel înalt de studii (37%) și venit (38%), în rândul grupului etnic majoritar (30%), persoanelor cu dizabilități (33%), persoanelor informate despre drepturile omului (35%).

Figura 52 ilustrează percepțiile populației generale privind interacțiunea cu autoritățile publice locale măsurată prin intermediul a șase afirmații. Rezultatele indică faptul că, pentru trei dintre acestea, predomină în mod clar percepțiile pozitive, în timp ce pentru celelalte trei opiniile sunt mai echilibrate, reflectând o distribuție relativ similară între evaluările pozitive și cele negative.

Dezideratul principal cu care este de acord majoritatea absolută a respondenților constă în faptul că prioritățile în bugetul local trebuie consultate cu cetățenii (83%).

Figura 52. Vă voi citi o serie de afirmații, iar dvs. vă rog să-mi spuneți dacă sunteți sau nu de acord cu ele.

Șase din 10 respondenți confirmă că autoritățile publice locale publică informațiile de interes pentru cetățeni în mod adecvat și pe înțeles și oferă cetățenilor și societății civile posibilitate de a participa la procesul decizional la nivelul primăriei din localitatea lor.

Pe de altă parte, doar 51% sunt de acord că autoritățile publice locale consultă locuitorii în privința deciziilor planificate și doar 48% confirmă că Primăria dispune de canale dedicate și incluzive pentru consultarea grupurilor sociale specifice.

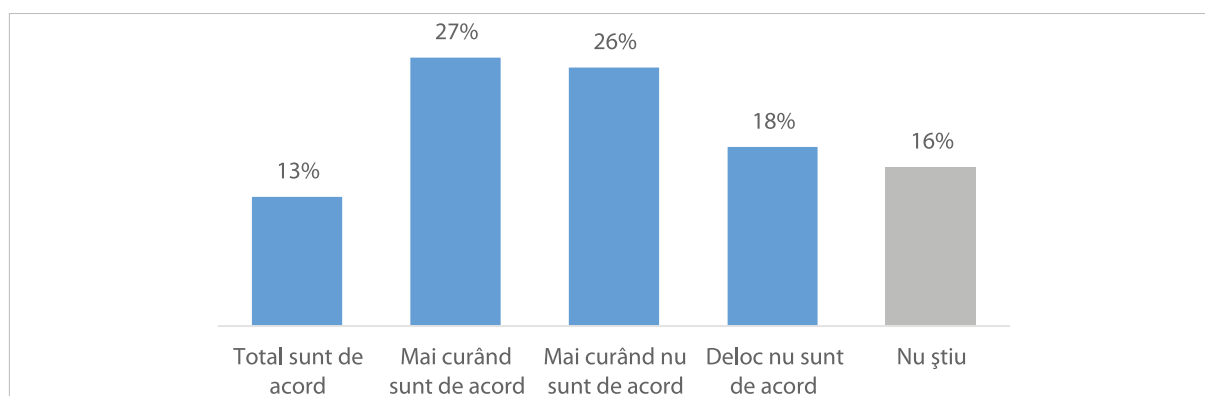
Altfel spus, autoritățile publice locale au performanțe mai bune la capitolul interacțiunii pasive (informarea) și performanțe mai slabe la capitolul interacțiunii active (implicarea) cu populația.

În altă ordine de idei, 56% dintre respondenți declară că sunt disponibili și interesați să se implice în procesul de luare a deciziilor la nivel local, deși anterior doar 28% au indicat această experiență (Figura 52). Nivelul de disponibilitate este mai mare în rândul populației din regiunea Sud, de vârstă medie, cu nivel înalt de studii, de sex masculin, persoanelor cu dizabilități.

Participarea cetățenilor la procesul decizional reprezintă un element important al bunei guvernări locale, însă impactul acesteia poate fi evaluat și prin modul în care deciziile adoptate se reflectă în politicile publice, alocarea resurselor și serviciile oferite comunității. În acest sens, politicile și serviciile locale centrate pe cetățean au un rol determinant, cu impact direct și tangibil asupra respectării și realizării efective a drepturilor omului, contribuind la asigurarea accesului echitabil la resurse, oportunități și servicii de calitate. Pornind de la această perspectivă, în continuare studiul a inclus o serie de întrebări menite să evalueze, pe de o parte, măsura în care bugetele autorităților publice locale sunt incluzive și orientate către nevoile populației și, pe de altă parte, percepția cetățenilor asupra calității serviciilor prestate la nivel local.

La subiectul incluziunii bugetelor locale în raport cu necesitățile grupurilor vulnerabile nu există o opinie clar dominantă: 44% dintre respondenți consideră că bugetele locale nu sunt incluzive, iar 40% susțin contrariul (Figura 53).

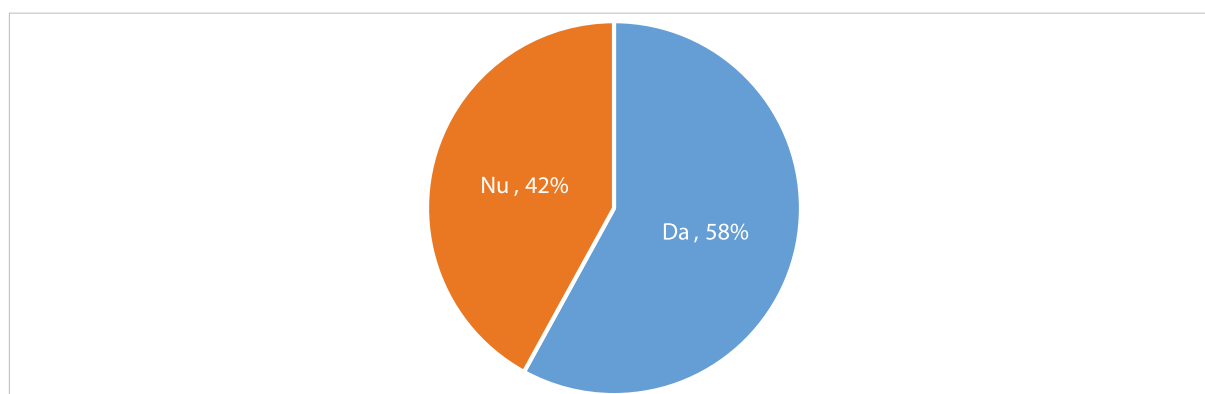
Figura 53. În ce măsură sunteți de acord cu afirmația: „Bugetul local ia în considerare nevoile grupurilor vulnerabile”?

Ponderea persoanelor cu percepții negative despre caracterul incluziv al bugetelor locale este mai mare în Chișinău și regiunea Nord, în rândul respondenților din mediul urban.

Majoritatea respondenților din categoria populației generale (58%) confirmă că au sesizat o îmbunătățire a serviciilor prestate de autoritățile publice locale în ultimele 12 luni (Figura 54).

Figura 54. În ultimele 12 luni, dvs. personal ați simțit vreo îmbunătățire a serviciilor prestate de primărie (apă, salubritate, condiții în grădiniță, iluminat etc.)?

Pe de altă parte, lipsa îmbunătățirilor a fost raportată în proporție mai mare de respondenții din municipiul Chișinău, din localitățile din mediul urban, persoanele de sex masculin, minoritățile etnice.

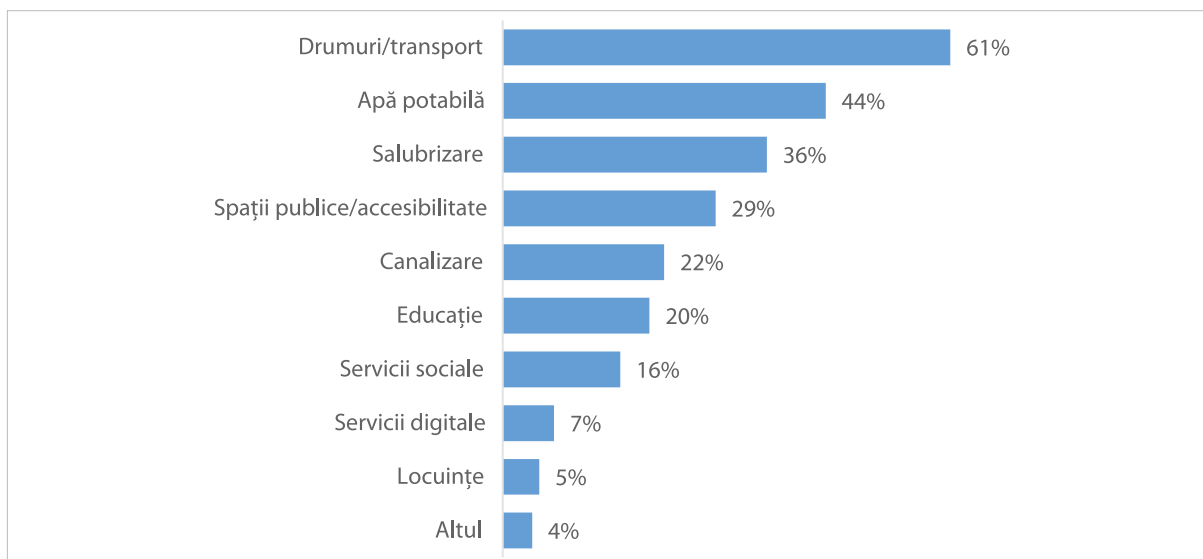
În percepția populației, domeniul infrastructurii rutiere și al transportului constituie principalul serviciu public față de care s-a resimțit o îmbunătățire a calității în ultimele 12 luni (61%) - Figura 55, această apreciere fiind mai pronunțată în rândul locuitorilor din municipiul Chișinău și din regiunea Centru.

În ierarhia serviciilor percepute ca fiind îmbunătățite urmează apa potabilă / apeductul (44%), serviciile de salubritate (36%) și amenajarea spațiilor publice (29%).

Îmbunătățirea calității apei potabile a fost semnalată aproape la același nivel în toate trei regiuni din afara mun. Chișinău, preponderent de către respondenții din mediul rural.

Figura 55. Specificați tipul de serviciu care a fost îmbunătățit. Răspuns multiplu

Eșantion: 583 respondenți care au indicat că au simțit careva îmbunătățiri

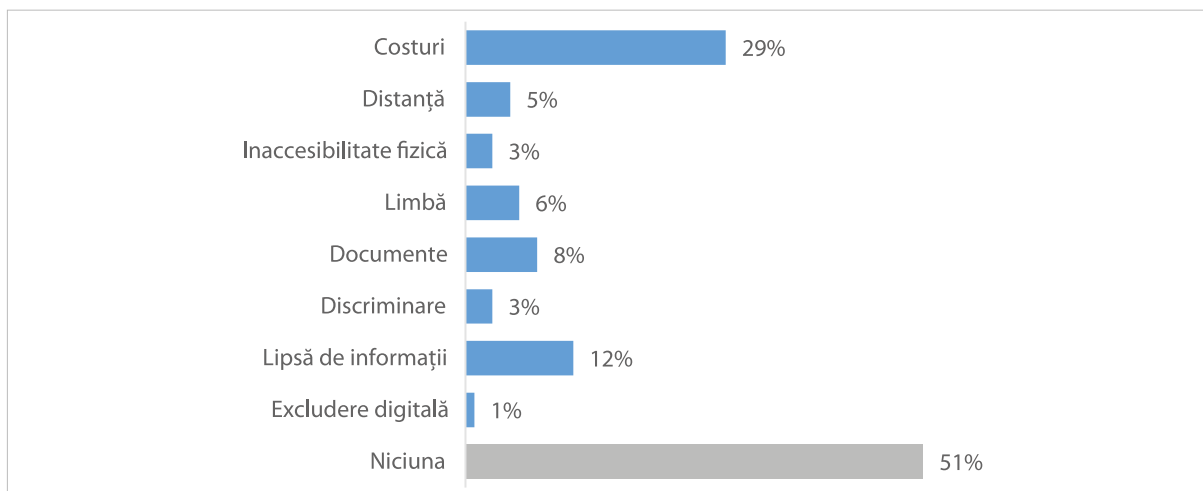

Îmbunătățirea serviciilor de salubritate a fost invocată în proporție semnificativ mai mare în regiunea Centru (50%), față de media de 30% în celelalte regiuni.

Referitor la ameliorarea spațiilor publice, percepțiile sunt semnificativ mai pozitive în municipiul Chișinău (47%) și în regiunea Centru (39%), în timp ce în regiunea Nord doar 9% dintre respondenți au remarcat îmbunătățiri.

Fiecare al doilea respondent declară că nu s-a confruntat cu nicio barieră în accesarea serviciilor publice locale în ultimele 12 luni (Figura 56).

Figura 56. Ce bariere ați întâmpinat în accesul la servicii publice locale în ultimele 12 luni? Răspuns multiplu

Cealaltă jumătate din respondenți invocă o serie de bariere. Principala barieră identificată, în mod clar dominant, o reprezintă costurile mari (29%), această percepție fiind mai accentuată în special în mediul urban și în rândul minorităților etnice.

Fiecare al zecelea respondent menționează lipsa sau insuficiența de informație ca impediment în accesarea serviciilor, situație întâlnită mai frecvent în rândul tinerilor și persoanelor care au experimentat încălcări ale drepturilor lor.

Dificultățile lingvistice au fost invocate de 6% dintre respondenți, în special din municipiul Chișinău, mediul urban, tinerii și minoritățile etnice.

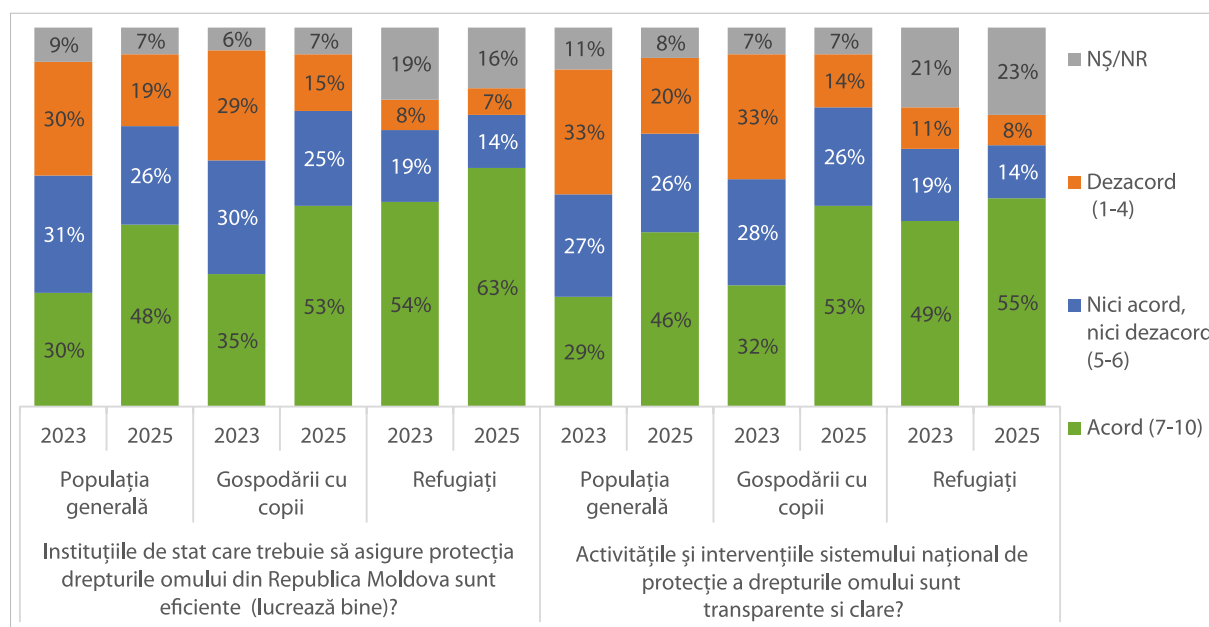
CAPITOLUL IV. Sistemul de protecție a drepturilor omului în Republica Moldova

Acest capitol examinează percepțiile populației privind sistemul național de protecție a drepturilor omului, analizat din perspectiva eficienței și transparenței instituționale, calității și alinierii politicilor din domeniu la standardele internaționale, precum și a experiențelor directe ale populației în raport cu încălcarea drepturilor și acțiunile întreprinse în consecință. Rezultatele sunt, în mare parte, prezentate în dinamică, prin raportare la edițiile anterioare ale studiului.

4.1. Percepții privind funcționarea sistemului de protecție a drepturilor omului

Datele indică faptul că fiecare al doilea respondent din categoria populației generale și din categoria părinților sau îngrijitorilor de copii minori apreciază pozitiv atât eficiența instituțiilor de stat responsabile de protecția drepturilor omului (în sensul că acestea „lucrează bine”), cât și nivelul de transparență a activităților și intervențiilor sistemului național de protecție a drepturilor omului (Figura 57). Persoanele strămutate exprimă într-o proporție mai mare evaluări pozitive privind eficiența acestor instituții (63%).

Figura 57. Pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „Totalmente dezacord”, iar 10 „Totalmente de acord”, în ce măsură sunteți de acord cu următoarele afirmații privind sistemul de protecție a drepturilor omului din Republica Moldova?

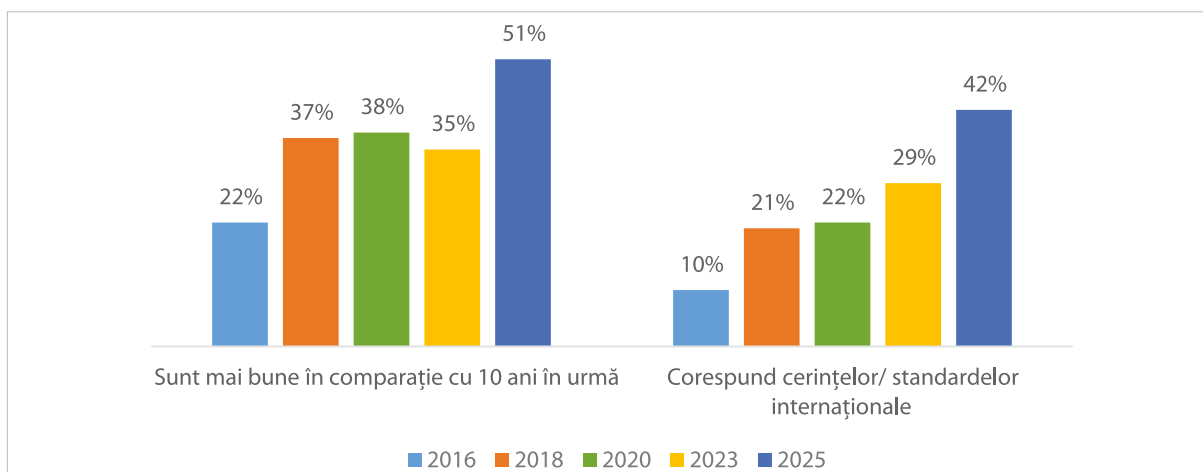

Comparativ cu studiul din 2023, percepțiile pozitive privind eficiența și transparența sistemului de protecție a drepturilor omului au crescut semnificativ, în special în cazul populației generale (+18 p.p. privind eficiența sistemului și +17 p.p. privind transparența activităților) și a gospodăriilor cu copii (+18 p.p. și, respectiv, +21 p.p.). Variațiile pozitive s-au produs preponderent din contul grupului de persoane cu percepții negative și mai puțin din contul celor cu percepții moderate.

Scorul mediu cu care este apreciată eficiența și transparența sistemului de protecție a drepturilor omului din partea populației generale este în valoare de 6,1 puncte pe scala de 10 puncte, ceea ce echivalează cu o apreciere moderat pozitivă. Aprecierea este semnificativ mai mică în rândul populației din Chișinău, din mediul urban, de sex masculin, cu nivel scăzut al venitului, în rândul minorităților etnice.

Figura 58. În ce măsură sunteți de acord că actualele politici în domeniul drepturilor omului ... (Sunt prezentate notele 7-10, opțiunea De acord)

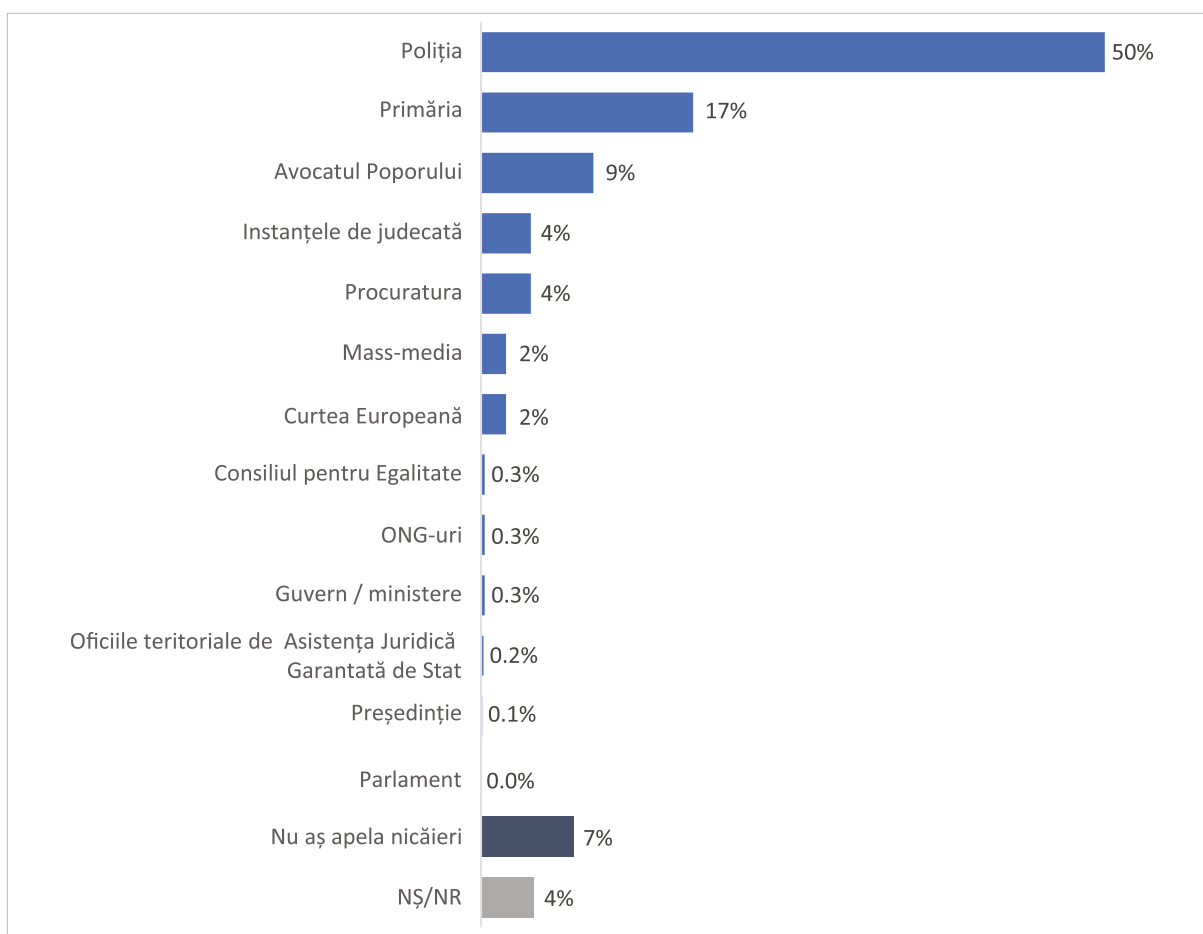
Scala de evaluare de 10 puncte, unde 1 înseamnă „Total dezacord”, iar 10 „Total de acord”

În concordanță cu rezultatele de mai sus, 51% dintre respondenții din categoria populației generale consideră că politicile actuale în domeniul drepturilor omului sunt mai bune comparativ cu 10 ani în urmă (în creștere semnificativă cu 16 p.p. față de studiul precedent), iar 42% sunt de acord că acestea corespund cerințelor internaționale (în creștere cu 13 p.p.) - Figura 58.

Scorul mediu cu care este apreciată concordanța politicilor cu standardele internaționale este în valoare de 5,8 puncte pe scala de 10 puncte, ceea ce echivalează cu o apreciere moderată. Aprecierea este semnificativ mai mică în rândul populației din regiunea Sud, din mediul urban, de sex masculin, de vârstă medie și în etate, cu nivel scăzut al venitului, în rândul minorităților etnice și a celor care au avut experiență de încălcare a drepturilor.

Figura 59. Unde ați apela în primul rând în cazul încălcării drepturilor dvs. sau a rudelor dvs.?

Pentru a înțelege nivelul de accesibilitate și încredere acordat mecanismelor de protecție a drepturilor omului, respondenții au fost întrebați către ce instituție s-ar adresa în primul rând în situația în care drepturile lor sau ale unei rude ar fi încălcate.

Potrivit datelor, Poliția rămâne a fi de departe principala entitate la care s-ar adresa cetățenii în primul rând (50%) - Figura 59.

Pe locul al doilea se plasează Primăria cu 17%, unde s-ar adresa în proporție mai mare locuitorii din afara municipiului Chișinău, din mediul rural, femeile, persoanele în etate, cu nivel scăzut de studii și al venitului, persoanele cu dizabilități.

Pe locul al treilea se plasează Avocatul Poporului cu 9%. La Avocatul Poporului sunt mai predispuși să apeleze locuitorii din municipiul Chișinău, femeile și persoanele în etate.

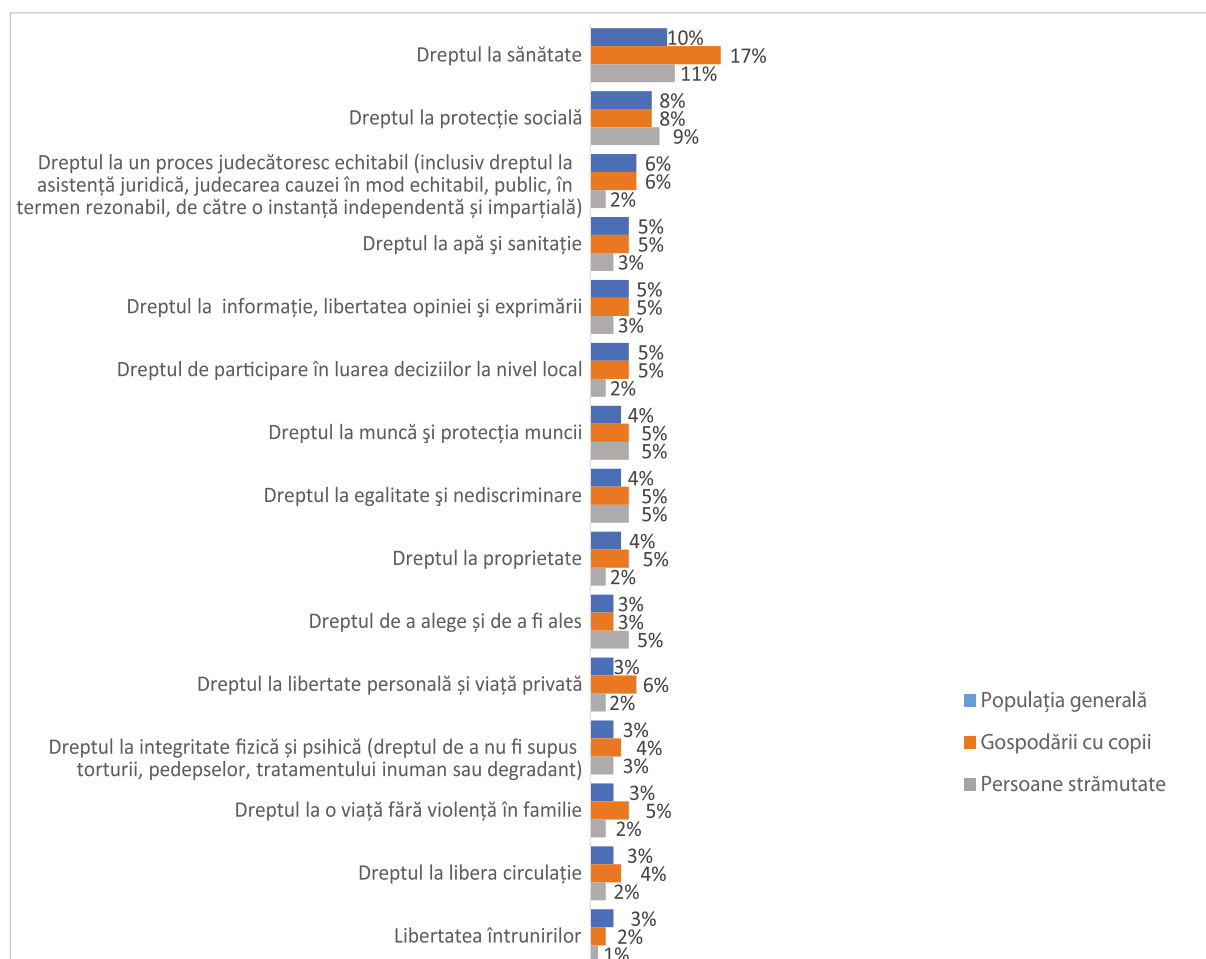
Comparativ cu studiul precedent a crescut ponderea persoanelor care ar apela la poliție (+4 p.p.), Primărie (+5 p.p.), Avocatul Poporului (+5 p.p.). Totodată, a scăzut semnificativ ponderea persoanelor care nu ar apela la nici o entitate (de la 16% în 2023 la 7% în 2025).

4.2. Experiențe privind încălcarea drepturilor omului și accesul la remedii

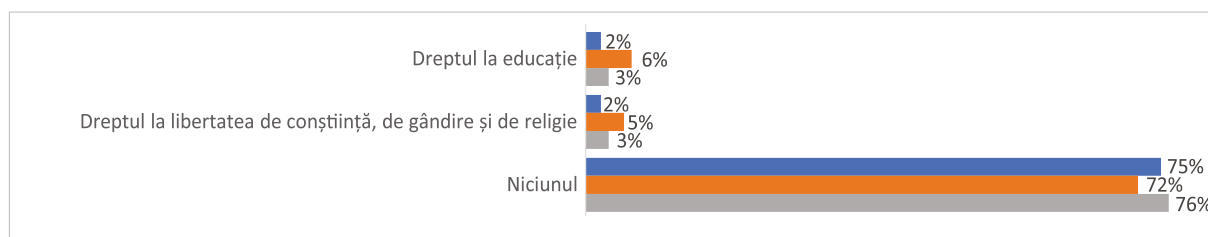
Fiecare a patra persoană din categoria populației generale (25%), din gospodăriile cu copii (28%) și din rândul persoanelor strămutate (24%) declară că s-a confruntat personal cu încălcarea drepturilor sale cel puțin o dată în ultimii doi ani (Figura 60). În medie, respondenții din categoria populației generale au raportat 2,9 drepturi încălcate, cei din gospodăriile cu copii – 3,4 drepturi încălcate, iar persoanele strămutate – 2,6 drepturi încălcate.

Incidența încălcării drepturilor omului a fost raportată în proporție mai mare de locuitorii din municipiul Chișinău (28%), din mediul urban (31%), persoanele de sex feminin (27%), tineri (29%), persoanele cu nivel înalt de studii (30%), reprezentanți ai minorităților etnice (30%, în special etnici găgăuzi), persoanele angajate în câmpul muncii (28%). Aceste diferențe sugerează variații diverse în experiența și, posibil, în gradul de conștientizare a drepturilor/încălcării acestora în funcție de profilul socio-demografic.

Figura 60. Ce drepturi vi s-au încălcat personal în ultimii 2 ani?

Continuarea figurii 60 la pagina 69

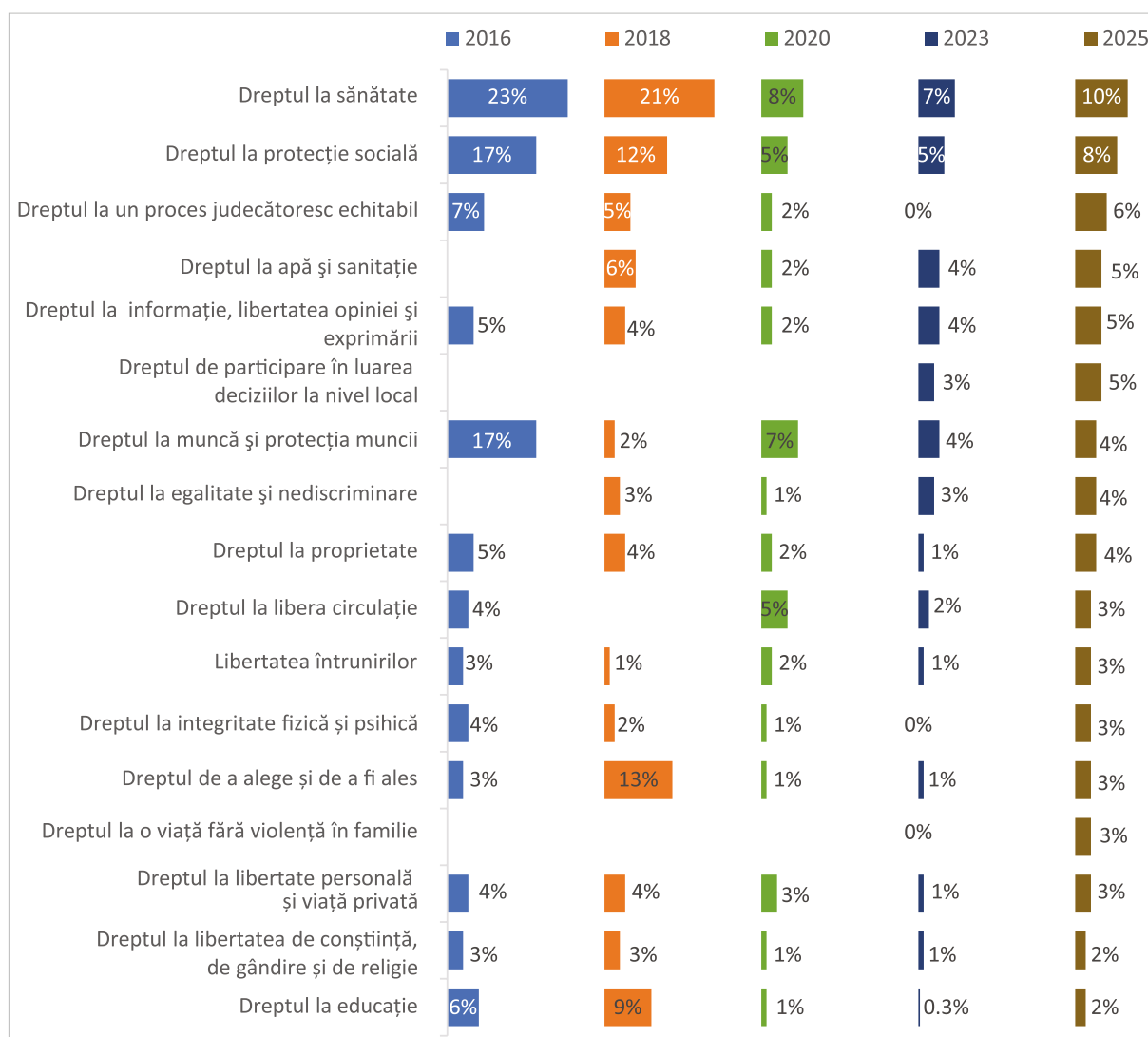
Principalele drepturi indicate ca fiind încălcate cel mai des în rândul populației generale sunt Dreptul la sănătate (10%), Dreptul la protecție socială (8%) și Dreptul la un proces echitabil (6%).

La un nivel ușor mai redus (5%) sunt Dreptul la apă și sanitație, Dreptul la informație, libertatea opiniei și exprimării și Dreptul de participare în luarea deciziilor la nivel local.

Toate cele trei categorii de respondenți au raportat incidențe similare ale încălcării diferitelor drepturi, cu o excepție în cazul dreptului la sănătate, unde gospodăriile cu copii indică o incidență semnificativ mai ridicată (17%). În cadrul acestui grup, încălcarea dreptului la sănătate este raportată mai frecvent în municipiul Chișinău, în mediul urban și în rândul gospodăriilor cu venituri scăzute.

Comparativ cu studiul precedent, incidența încălcării drepturilor omului în totalul populației a scăzut nesemnificativ: cu 2 p.p. pentru populația generală (de la 27% la 25%), cu 2 p.p. pentru gospodăriile cu copii (de la 30% la 28%) și cu 8 p.p. pentru persoanele strămutate (de la 32% la 24%).

Figura 60.1. Ce drepturi vi s-au încălcat personal în ultimii 2 ani? DATE COMPARATIVE (populație generală)

Gama drepturilor încălcate este mult mai largă în 2025 comparativ cu 2023 (Figura 60.1), precum și rata drepturilor încălcate: în 2023 rata era de 1,4 față de 2,9 în 2025 (în grupul persoanelor care au raportat încălcarea drepturilor).

În ediția curentă a studiului, toate drepturile analizate sunt raportate ca fiind încălcate într-o măsură mai mare comparativ cu edițiile precedente, cele mai semnificative creșteri fiind înregistrate în cazul dreptului la un proces judecătoresc echitabil (+6 p.p.), al dreptului la sănătate (+3 p.p.) și al dreptului la protecție socială (+3 p.p.).

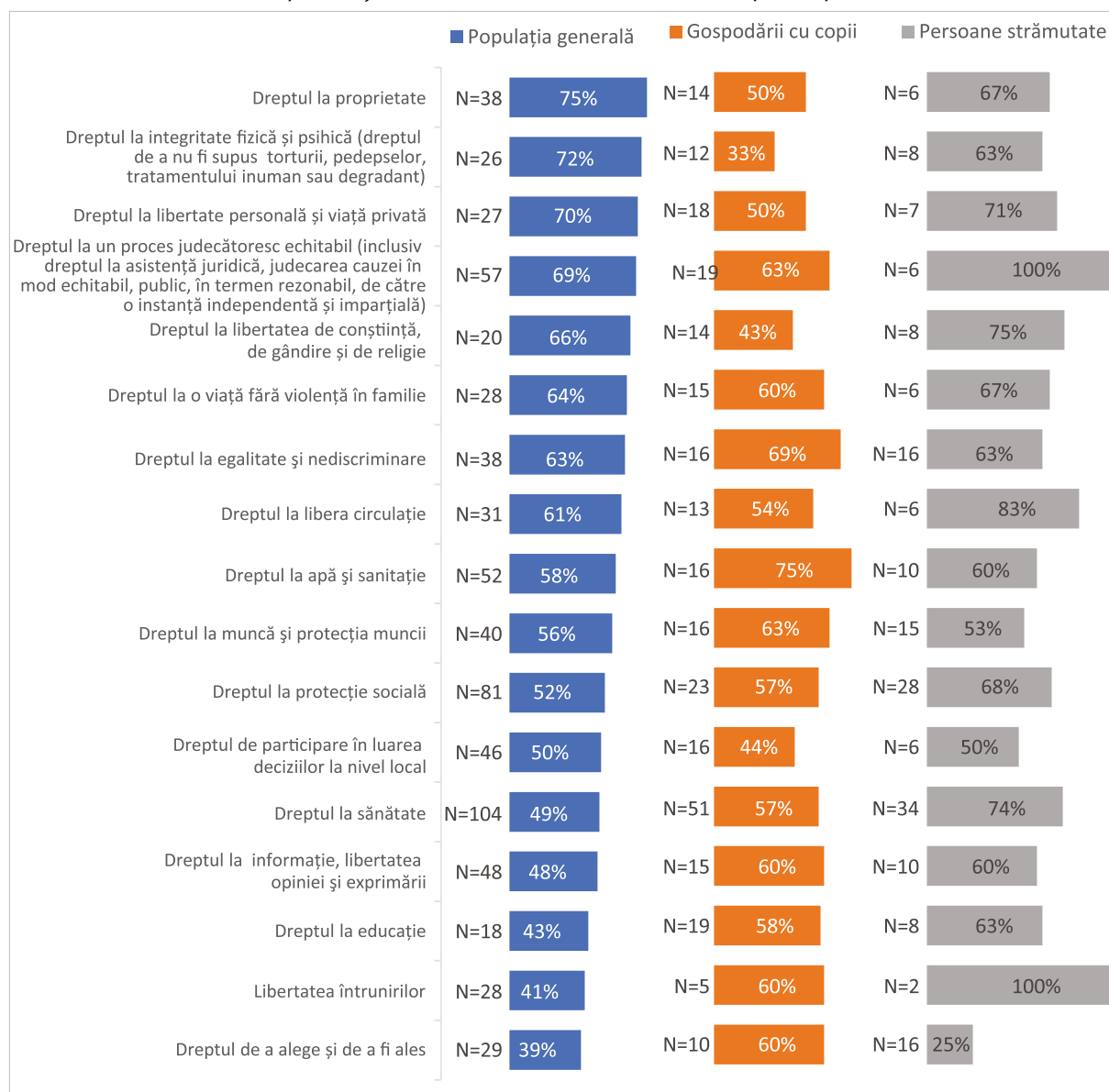
Dintre respondenții care au semnalat că le-a fost încălcat cel puțin un drept, majoritatea au întreprins cel puțin o acțiune pentru revendicarea acestuia: 58% în rândul populației generale, 66% în cazul gospodăriilor cu copii și 63% dintre persoanele strămutate.

Rata de revendicare a drepturilor în rândul populației generale este mai mare în Chișinău și regiunea Centru, în mediul urban, în cazul tinerilor, persoanelor cu nivel înalt de studii, persoanelor cu dizabilități.

Analiza pe tipuri de drepturi evidențiază că cele mai frecvent revendicate în rândul respondenților din categoria populației generale sunt Dreptul la proprietate (75%), Dreptul la integritate fizică și psihică (72%), Dreptul la libertate personală și viață privată (70%) și Dreptul la un proces judecătoresc echitabil (69%) - Figura 61. Semnificativ mai rar au fost revendicate Dreptul de a alege și de a fi ales (39%), Libertatea întrunirilor (41%) și Dreptul la educație (43%).

Figura 61. Ați încercat să vă revendicați/apărați drepturile respective când v-au fost încălcate?

N – semnifică numărul de respondenți care au indicat că le-a fost încălcat dreptul respectiv

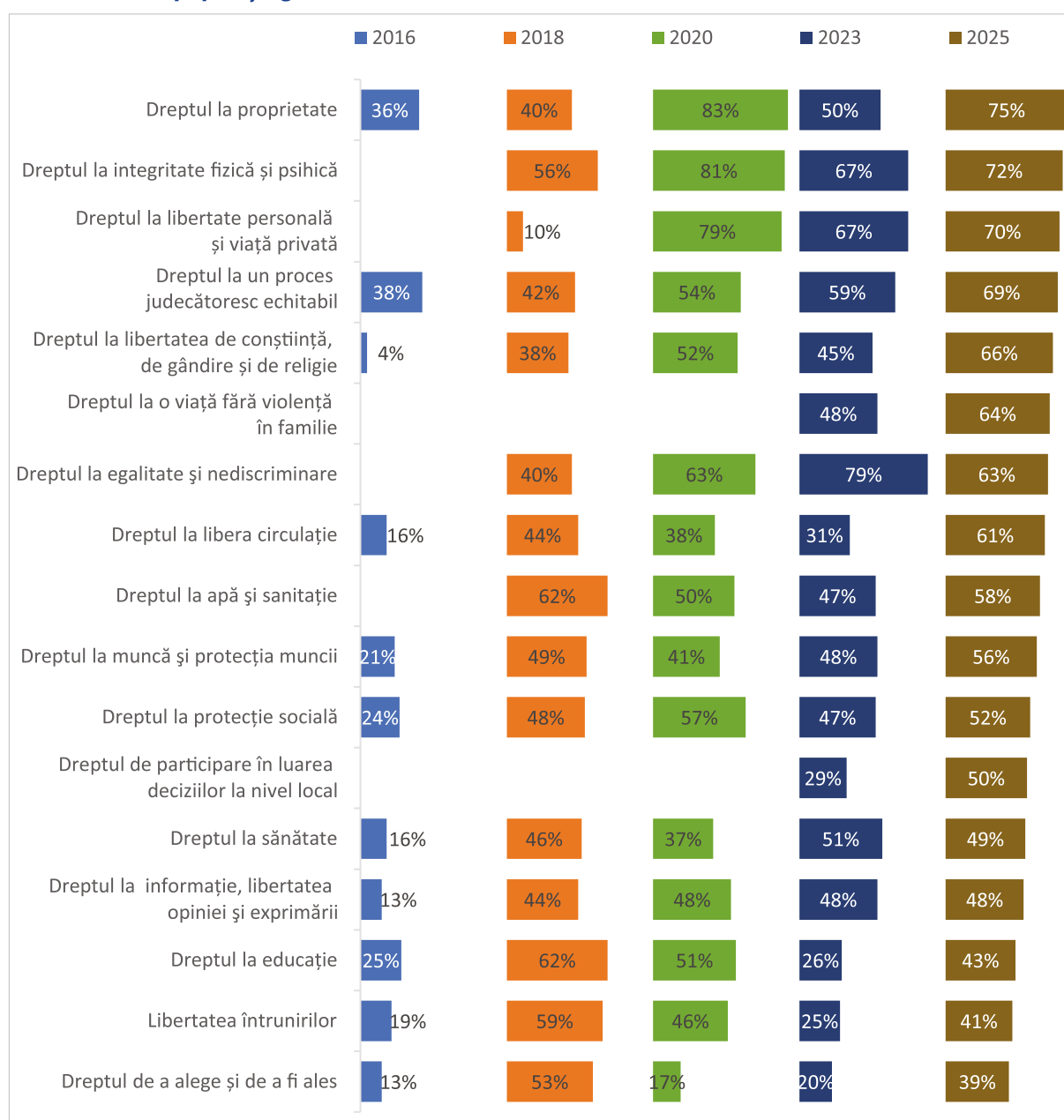
În cazul respondenților din cadrul gospodăriilor cu copii se remarcă o rată semnificativ mai mare a revendicării următoarelor drepturi: Dreptul la apă și sanitație (75%) și Dreptul la egalitate și nediscriminare (69%); în schimb, respondenții din acest grup tind să revendice într-o măsură mai redusă Dreptul la integritate fizică și psihică (33%), Dreptul de participare în luarea deciziilor la nivel local (44%).

În cazul persoanelor strămutate, o rată semnificativ mai mare a revendicării a avut loc pentru Dreptul la libertatea întrunirilor (100%), Dreptul la un proces judecătoresc echitabil (100%) și dreptul la libera circulație (83%). Semnificativ mai rar a fost revendicat Dreptul de a alege și de a fi ales (25%).

Comparativ cu studiul precedent, rata medie de revendicare a drepturilor încălcate a crescut de la 46% la 57% și este aproape de 3 ori mai mare față de studiul din 2016.

În funcție de tipul dreptului încălcat, rata de revendicare a crescut semnificativ aproape la toate drepturile ilustrate în Figura 61.1, dar în special pentru Dreptul la libera circulație (+30 p.p.), Dreptul la proprietate (+25p.p.), Dreptul la libertatea de conștiință, de gândire și de religie (+21 p.p.), Dreptul de participare în luarea deciziilor la nivel local (+21 p.p.) și Dreptul de a alege și de a fi ales (+19 p.p.).

Figura 61.1. Ați încercat să vă revendicați/apărați drepturile respective când v-au fost încălcate? DATE COMPARATIVE (populație generală)

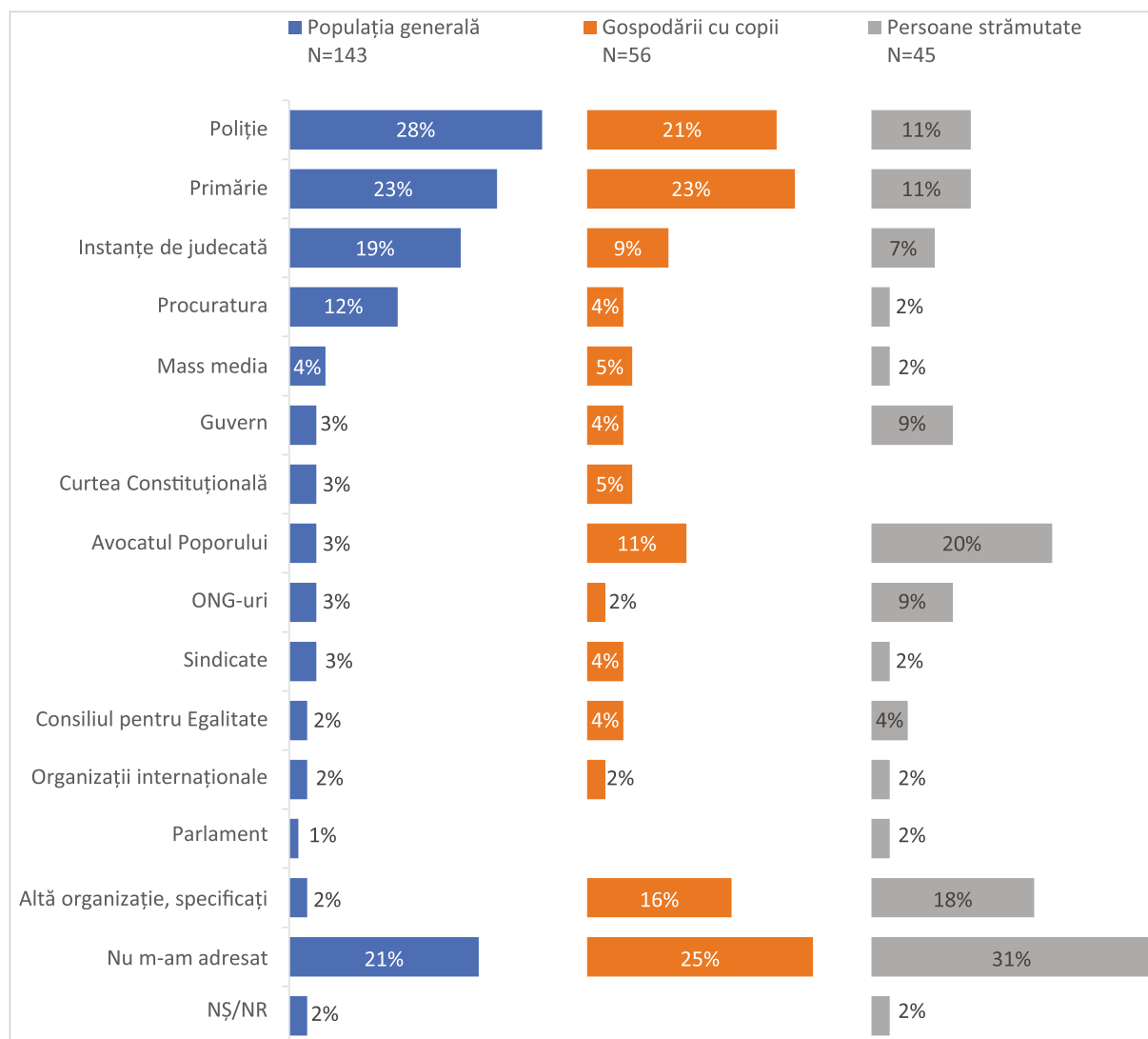

Rata de revendicare a scăzut semnificativ în cazul Dreptului la egalitate și nediscriminare (-16 p.p.), iar în cazul Dreptului la sănătate și Dreptului la informație, libertatea opiniei și exprimării a rămas aproape la același nivel.

În rândul populației generale, principalele instituții la care respondenții s-au adresat în cazul încălcării drepturilor sunt poliția (28%), primăria (23%) și instanțele de judecată (19%), fiind înregistrată și o pondere relevantă a adresărilor către procuratură (12%).

În cazul gospodăriilor cu copii, ierarhia este similară, însă cu ponderi mai reduse pentru unele instituții: poliția (21%), primăria (23%) și instanțele de judecată (9%), fiind remarcată, în schimb, o incidență mai mare a adresărilor către Avocatul Poporului (11%) (Figura 62).

Figura 62. În cazul în care v-ați adresat cu privire la încălcarea vreunui drept, la ce instituții ați apelat? Răspuns multiplu

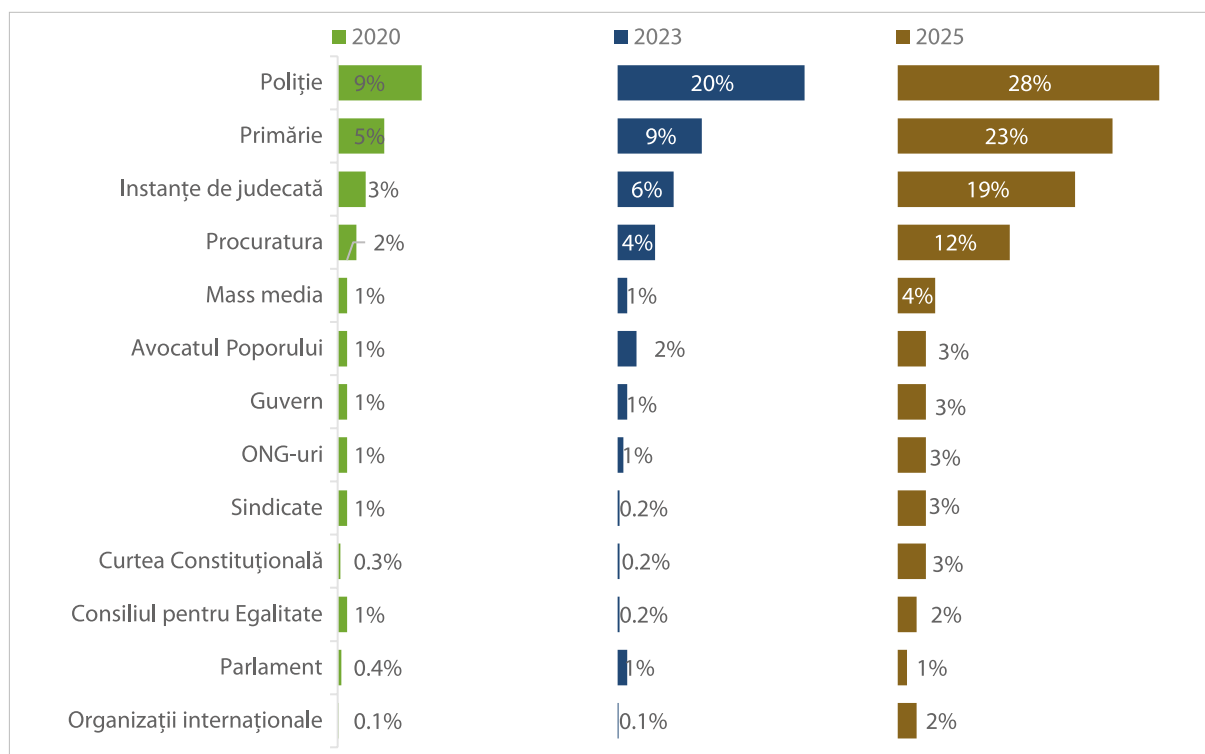

Tiparul adresărilor persoanelor strămutate în cazul drepturilor încălcate diferă de cel al populației generale. În primul rând, acestea s-au adresat Avocatului Poporului (20%). În rest, ponderi relativ apropiate ale respondenților s-au adresat altor instituții, precum Primăria (11%), Poliția (11%), Guvern (9%) dar și organizațiilor societății civile (9%).

Per total, dintre persoanele care au raportat încălcarea unui drept, o proporție semnificativă nu s-a adresat niciunei instituții: 21% în rândul populației generale, 25% în cazul gospodăriilor cu copii și 31% dintre persoane strămutate.

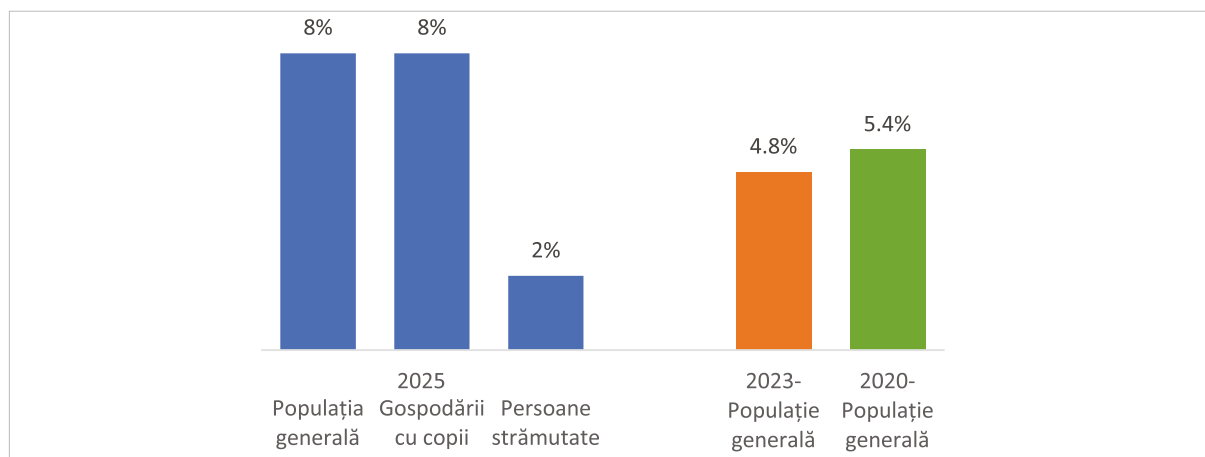
Comparativ cu studiul precedent, a crescut semnificativ incidența adresării practic la toate tipurile de instituții (Figura 62.1). Procentual, cele mai semnificative creșteri au fost înregistrate pentru adresările la Primărie (+14 p.p.) și instanțele de judecată (+13 p.p.).

Figura 62.1. În cazul în care v-ați adresat cu privire la încălcarea vreunui drept, la ce instituții ați apelat?
Răspuns multiplu DATE COMPARATIVE PENTRU POPULAȚIA GENERALĂ

Analizând creșterea relativă a ratei de adresare, cele mai mari majorări au fost înregistrate în cazul adresărilor către organizațiile internaționale (de 20 de ori mai mult), către Curtea Constituțională și către sindicate (de aproximativ 15 ori), precum și către Consiliul pentru Egalitate (de aproximativ 10 ori). Totuși, în valori absolute, ponderea adresărilor către aceste entități rămâne redusă comparativ cu instituțiile la care cetățenii se adresează cel mai frecvent, precum poliția.

Figura 63. V-ați adresat în ultimii 2 ani instanței de judecată?

Incidența adresărilor la instanțele de judecată în ultimii 2 ani a fost la nivel de 8% pentru populația generală și gospodăriile cu copii (Figura 63), comparativ cu 2% în cazul persoanelor strămutate.

Comparativ cu studiul precedent, incidența adresărilor a crescut cu 3 p.p. în cazul populației generale.

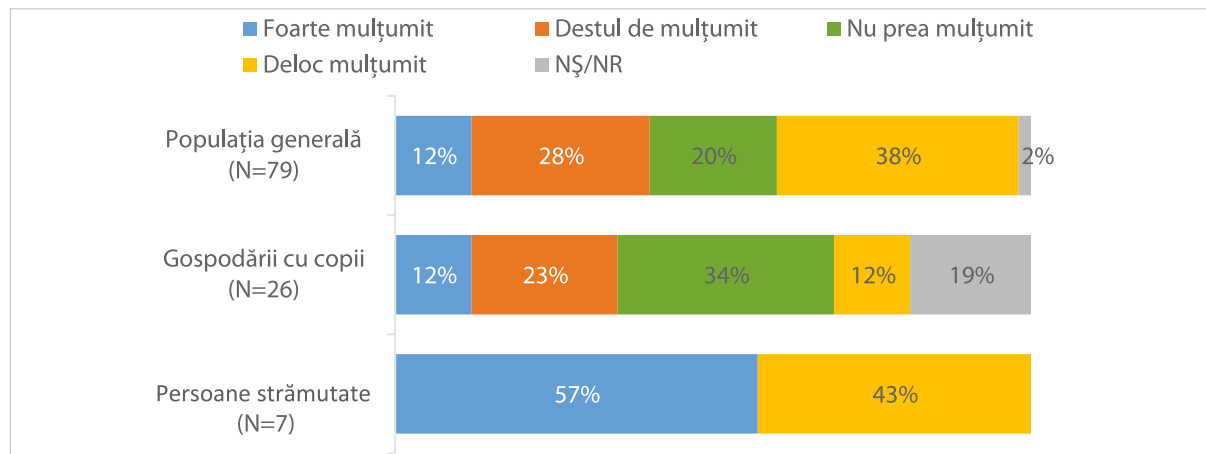
Incidența adresărilor la instanțele de judecată este mai mare printre locuitorii din Chișinău, în mediul urban, în rândul persoanelor de sex masculin.

Nivelul de satisfacție față de experiența interacțiunii cu instanțele de judecată rămâne redus. Majoritatea respondenților din categoria populației generale care au interacționat cu instanțele (58%) se declară nemulțumiți de această experiență. Proporții comparabile se înregistrează și în rândul gospodăriilor cu copii (46%) și al persoanelor strămutate (43%) (Figura 64).

Totodată, aproximativ 4 din 10 respondenți din categoria populației generale afirmă că nu sunt deloc mulțumiți de experiența avută, ponderea acestora fiind de aproape trei ori mai mare decât a celor care se declară foarte mulțumiți.

Figura 64. În cazul în care v-ați adresat instanțelor de judecată, cât de mulțumit(ă) ați rămas de această experiență?

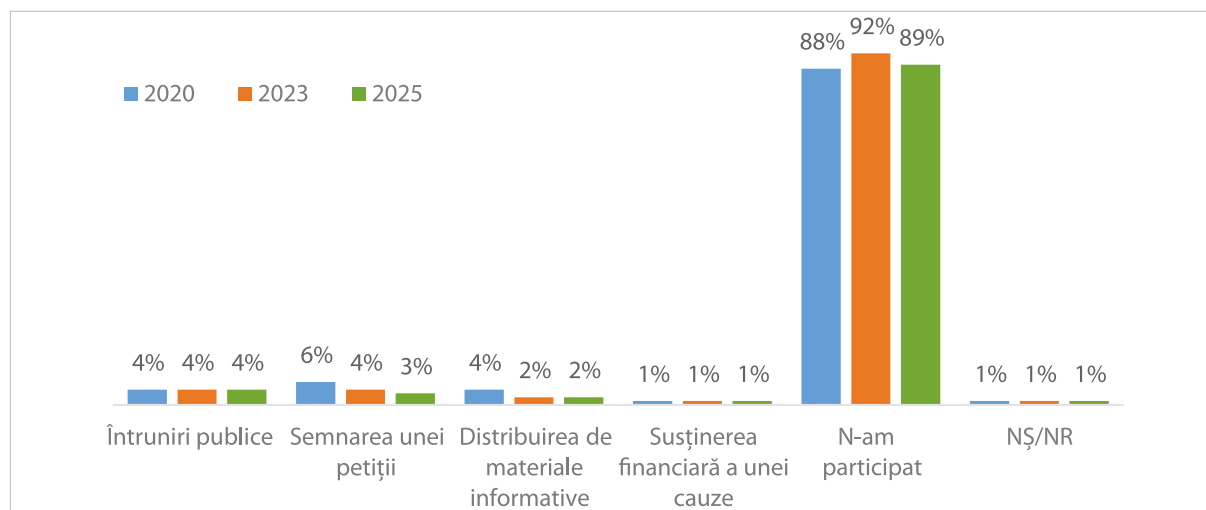
Eșantion: respondenți care au indicat că s-au adresat în instanțelor de judecată

Ponderea persoanelor care se declară deloc mulțumite de această interacțiune este semnificativ mai ridicată în municipiul Chișinău — de aproximativ două ori mai mare decât în celelalte regiuni ale țării. Niveluri mai ridicate de nemulțumire se regăsesc, de asemenea, în mediul urban, în rândul persoanelor vârstnice, al celor cu nivel înalt de studii și al minorităților etnice.

În ceea ce privește implicarea populației în activități de promovare și apărare a drepturilor omului, datele relevă un nivel redus de participare. Doar aproximativ 1 din 10 respondenți declară că a luat parte la cel puțin o astfel de activitate în ultimii doi ani (Figura 65).

Figura 65. În ultimii 2 ani, ați participat la o activitate de apărare a drepturilor omului?

Comparativ cu studiul precedent incidența participării a înregistrat o ușoară scădere de 3 p.p. Totuși, această variație se încadrează în marja de eroare a eșantionării și poate fi interpretată ca o stabilitate a nivelului de implicare în timp.

Niveluri mai ridicate de participare la activități de promovare și apărare a drepturilor omului se înregistrează în municipiul Chișinău și regiunea Centru, în rândul femeilor, al persoanelor cu nivel înalt de studii, al tinerilor, al celor care au experimentat încălcări ale drepturilor în ultimii doi ani, ceea ce sugerează o corelație între experiența directă, nivelul de informare și gradul de implicare civică.

CAPITOLUL V. Percepții privind drepturile copilului

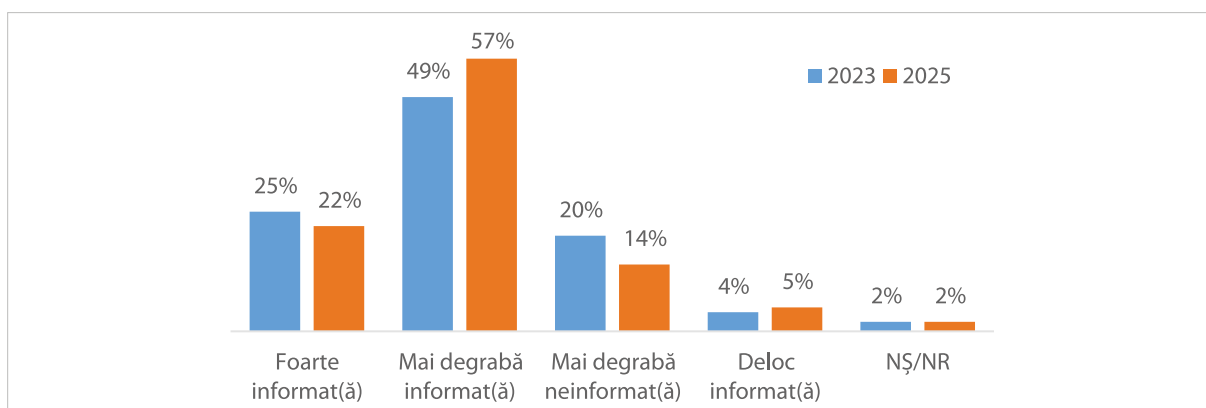
Rezultatele prezentate în secțiunea 5.1 reflectă exclusiv răspunsurile obținute de la respondenții din cadrul gospodăriilor cu copii incluse în eșantion.

5.1. Nivelul de informare privind drepturile copilului și percepțiile asupra respectării acestora

Secțiunea analizează nivelul de informare și percepțiile părinților cu privire la drepturile copilului, având în vedere rolul esențial pe care aceștia îl au în respectarea, promovarea și protecția acestor drepturi în familie și comunitate. Sunt examinate nivelul de cunoaștere a drepturilor copilului, percepțiile privind gradul de asigurare și respectare a acestora, inclusiv în cazul unor categorii vulnerabile.

Majoritatea respondenților din cadrul gospodăriilor cu copii (8 din 10 sau 79%) se consideră suficient de bine informați despre drepturile copilului (Figura 66).

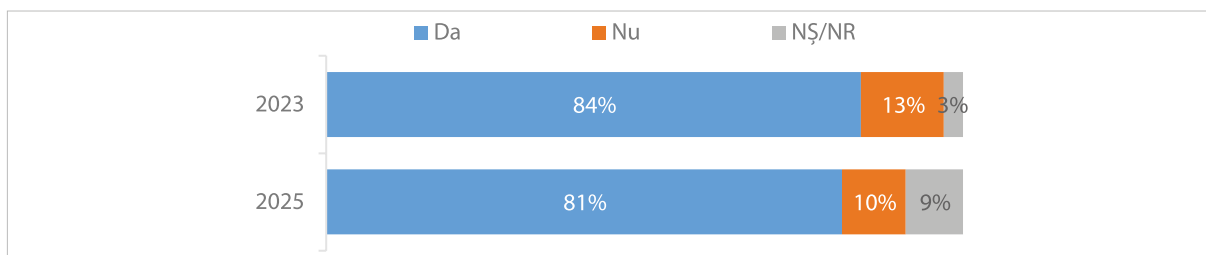
Figura 66. În ce măsură considerați că sunteți informat(ă) cu privire la drepturile copilului?

Nivelul de informare este semnificativ mai redus în regiunea de Sud (30%), în rândul taților (26%), al părinților cu un nivel scăzut de studii (25%), al persoanelor aparținând minorităților etnice (31%) și al persoanelor cu dizabilități (31%).

Comparativ cu studiul precedent nivelul de informare auto-apreciat a crescut cu 5%.

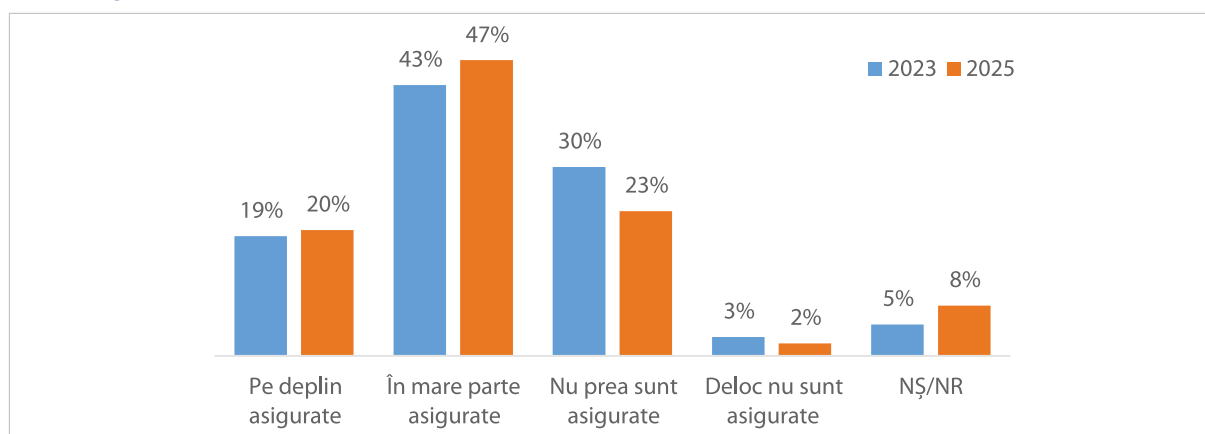
Figura 67. Credeți că informația despre drepturile copilului și posibilitățile de apărare a acestora este accesibilă?

8 din 10 părinți consideră că informația despre drepturile copilului și posibilitățile de apărare a acestora este accesibilă (clară, ușor de găsit și disponibilă în limba potrivită) (Figura 67).

Această percepție nu s-a schimbat semnificativ față de studiul din 2023.

Figura 68. După părerea dvs., în ce măsură copiilor în Republica Moldova le sunt asigurate drepturile și nevoile specifice?

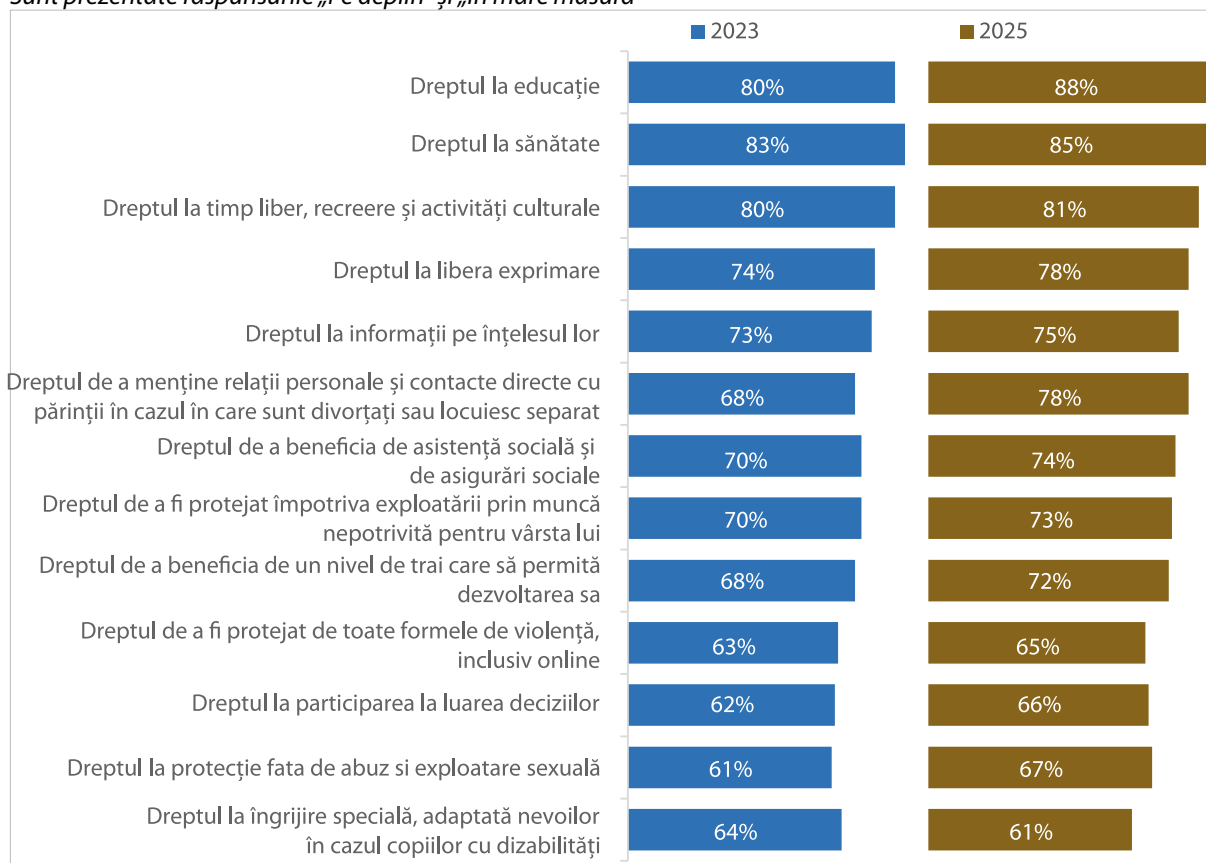
67% părinți (în creștere cu 5 p.p. față de studiul precedent) consideră că în Republica Moldova copiilor le sunt asigurate drepturile și nevoile specifice pe deplin sau în mare parte (Figura 68).

Percepțiile negative în acest sens sunt mai frecvente în rândul gospodăriilor din regiunea Nord, al părinților cu un nivel redus de studii și al persoanelor aparținând minorităților etnice.

În continuare, a fost evaluată percepția respondenților din cadrul gospodăriilor cu copii privind gradul de asigurare a 13 drepturi specifice în cazul copiilor (Figura 69). Aprecierea s-a realizat pe o scală de 4 puncte, unde 1 înseamnă „Pe deplin”, iar 4 „Deloc”. Rezultatele arată că, în medie, 74% dintre părinți consideră că cele 13 drepturi evaluate sunt asigurate în mare măsură sau pe deplin tuturor copiilor. Totuși, pentru niciunul dintre cele 13 drepturi această apreciere nu este împărtășită de 100% dintre părinții intervievați. Dintre drepturile evaluate, cele care beneficiază de cele mai favorabile aprecieri sunt Dreptul la educație, Dreptul la ocrotirea sănătății și Dreptul la odihnă, timp liber și activități recreative. La polul opus, dreptul perceput ca fiind cel mai puțin asigurat este Dreptul copiilor cu dizabilități la îngrijire specială adaptată nevoilor lor specifice.

Figura 69. Vă rog să apreciați în ce măsură tuturor copiilor din Republica Moldova le sunt asigurate următoarele drepturi?

Sunt prezentate răspunsurile „Pe deplin” și „În mare măsură”

Comparativ cu studiul precedent, percepția pozitivă privind gradul de asigurare a drepturilor copiilor a crescut, în medie, cu 4 p.p. O evoluție pozitivă a fost înregistrată pentru aproape toate drepturile analizate, singura excepție fiind dreptul la îngrijire specială, adaptată nevoilor copiilor cu dizabilități, pentru care se constată o diminuare a percepției pozitive cu 3 p.p.

Cele mai semnificative creșteri au fost înregistrate în cazul dreptului copilului de a menține relații personale și contacte directe cu ambii părinți atunci când aceștia sunt divorțați sau locuiesc separat (+10 p.p.), al dreptului la educație (+8 p.p.) și al dreptului la protecție împotriva abuzului și exploatării sexuale (+6 p.p.).

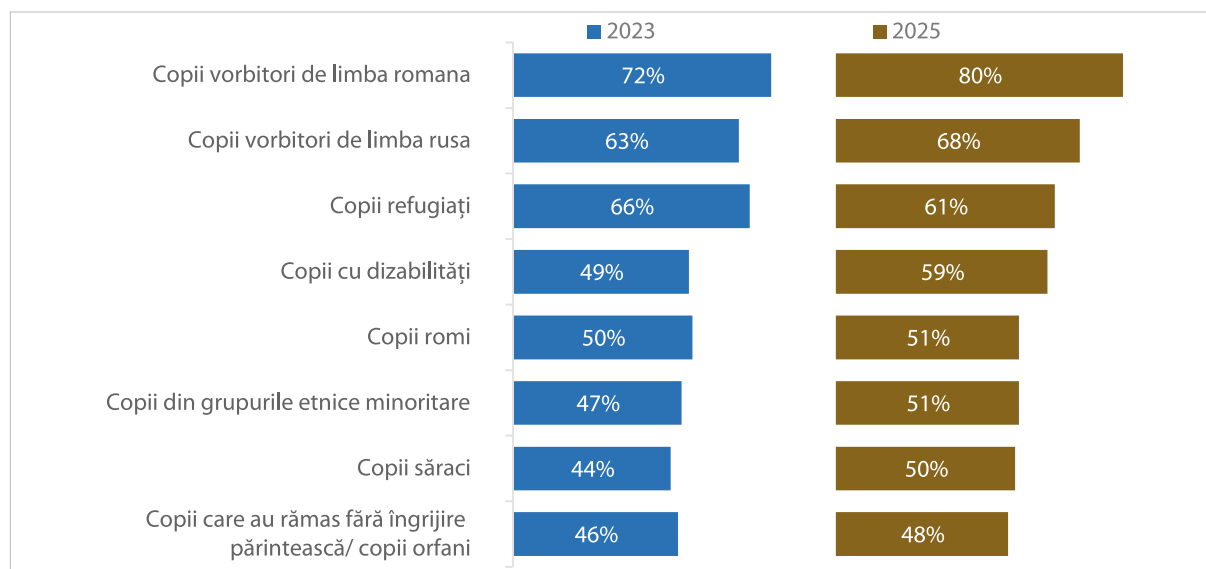
Cu toate acestea, la nivel general, doar unul din patru părinți consideră că drepturile copiilor sunt asigurate pe deplin tuturor copiilor.

În continuare, părinții au evaluat gradul în care sunt asigurate drepturile și nevoile specifice pentru 8 categorii de copii (Figura 70).

Potrivit rezultatelor, aceștia consideră că drepturile și nevoile specifice sunt asigurate într-o măsură mai mare în cazul copiilor vorbitori de limba română, al copiilor persoanelor strămutate și al copiilor vorbitori de limba rusă.

Figura 70. După părerea dvs., în ce măsură sunt asigurate în Republica Moldova drepturile și nevoile specifice ale următoarelor categorii de copii?

Sunt prezentate răspunsurile „Pe deplin” și „În mare măsură”.

Analiza comparativă cu rezultatele studiului precedent evidențiază o evoluție pozitivă a percepției privind gradul de asigurare a drepturilor și nevoilor specifice ale diferitelor categorii de copii, media răspunsurilor pozitive crescând de la 55% în 2023 la 59% în 2025. O dinamică pozitivă a fost înregistrată pentru aproape toate categoriile de copii analizate, singura excepție fiind copiii strămutați, pentru care se constată o diminuare de 5 p.p. Cele mai semnificative creșteri au fost înregistrate în cazul copiilor cu dizabilități (+10 p.p.), al copiilor vorbitori de limba română (+8 p.p.) și al copiilor care trăiesc în sărăcie (+6 p.p.).

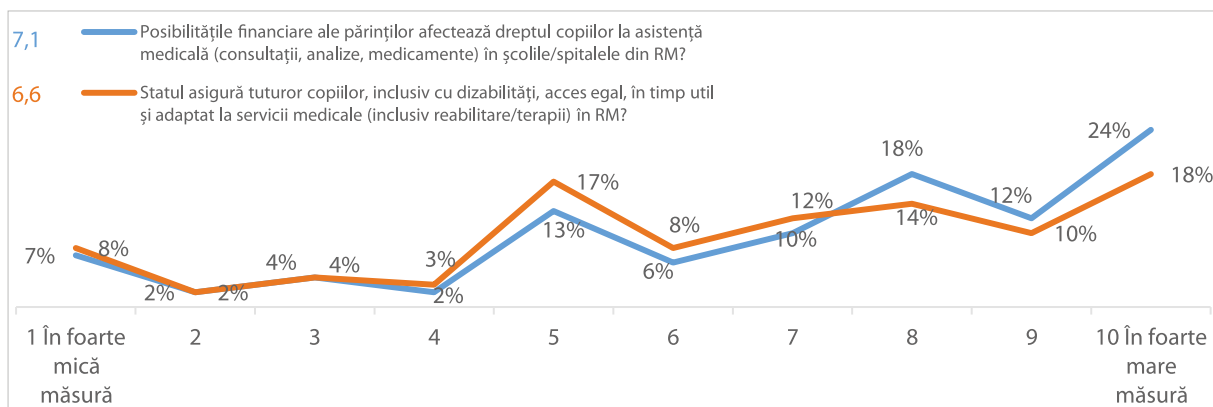
Cele mai vulnerabile categorii de copii continuă să fie copiii care au rămas fără îngrijire părintească/ copii orfani, copiii săraci, copiii din grupurile etnice minoritare și copiii romi.

Per total, doar 15% părinți, în medie, consideră că drepturile și nevoile specifice celor 8 categorii de copii sunt asigurate pe deplin.

ACCESUL COPIILOR LA ASISTENȚĂ MEDICALĂ ȘI EDUCAȚIE

În concordanță cu percepțiile exprimate de populația generală, 64% dintre respondenții din gospodăriile cu copii consideră că posibilitățile financiare ale părinților influențează în mare măsură accesul copiilor la servicii de sănătate și exercitarea dreptului acestora la asistență medicală. (Figura 71). Importanța atribuită acestui factor este reflectată și de scorul mediu de 7,1 puncte acordat pe o scală de la 1 la 10, valoare apropiată de cea înregistrată în rândul populației generale (7,4 puncte). Percepția privind impactul resurselor financiare asupra accesului la asistență medicală este mai pronunțată în municipiul Chișinău și regiunea Sud, în rândul persoanelor în etate și al reprezentanților minorităților etnice.

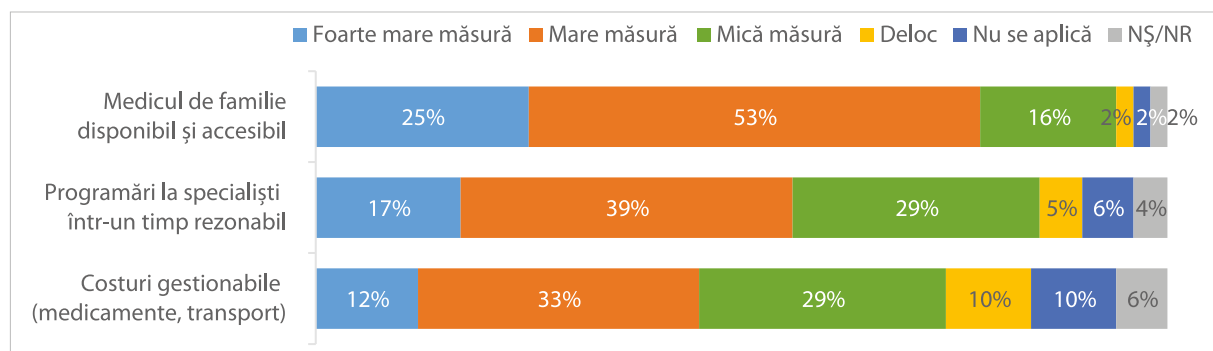
Figura 71. Evaluată pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „În foarte mică măsură” și 10 „În foarte mare măsură”, în ce măsură considerați că:

În altă ordine de idei, doar puțin peste jumătate dintre părinți (54%) consideră că statul asigură, în mare măsură, tuturor copiilor, inclusiv celor cu dizabilități, acces egal, oportun și adaptat la servicii medicale, inclusiv servicii de reabilitare și terapii (Figura 71). Acest aspect a fost evaluat cu un scor mediu de 6,6 puncte pe o scală de la 1 la 10, ceea ce indică o apreciere moderată a nivelului de asigurare a acestor servicii. Percepțiile mai puțin favorabile sunt întâlnite cu o frecvență mai mare în municipiul Chișinău și în mediul urban, precum și în rândul părinților de vârstă medie, al celor cu nivel înalt de studii și al reprezentanților minorităților etnice.

În continuare, accesul la asistență medicală a fost analizat în detaliu prin prisma a trei dimensiuni: disponibilitatea medicului de familie, posibilitatea de a obține programări la medicii specialiști într-un termen rezonabil și accesibilitatea costurilor serviciilor medicale (Figura 72). Dintre cele trei aspecte evaluate, cea mai favorabilă situație este înregistrată în ceea ce privește accesul la medicul de familie, 78% dintre respondenți declarând că acesta a fost disponibil într-o mare sau foarte mare măsură.

Figura 72. În ultimele 12 luni, în ce măsură au fost asigurate pentru copil/copiii dvs...?

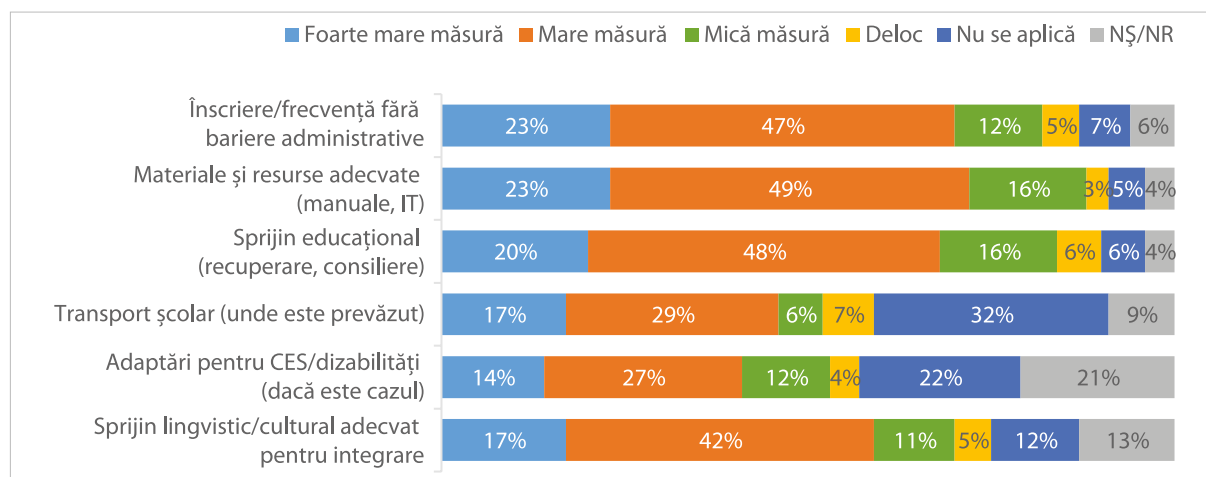

Accesul la programări în termene rezonabile la medicii specialiști a fost confirmat de doar 56% dintre părinții chestionați. Dificultăți mai pronunțate în acest sens sunt raportate de gospodăriile cu copii din municipiul Chișinău și din regiunea Nord.

Aspectul cel mai problematic rămâne însă accesibilitatea costurilor serviciilor medicale. Doar 45% dintre părinți au declarat că au beneficiat, în mare sau foarte mare măsură, de costuri gestionabile pentru serviciile medicale. Vulnerabilitatea este mai accentuată în rândul gospodăriilor cu copii din majoritatea regiunilor țării (cu excepția regiunii Sud), din mediul rural și al celor cu nivel redus al veniturilor.

Figura 73 prezintă percepțiile părinților cu privire la șase dimensiuni specifice ale accesului copiilor la educație.

Figura 73. În ultimele 12 luni, în ce măsură au fost asigurate la școala/grădinița copilului ...?

Dintre aspectele evaluate, cele mai ridicate niveluri de acces sunt raportate pentru asigurarea copiilor cu materiale și resurse educaționale adecvate (72%), absența barierelor administrative la înscrierea în instituțiile de învățământ (70%) și accesul la forme de sprijin educațional, precum activități de recuperare și consiliere (68%). Percepții mai puțin favorabile privind aceste trei dimensiuni sunt întâlnite mai frecvent în rândul gospodăriilor din municipiul Chișinău. Totodată, gospodăriile care au copii cu dizabilități se confruntă cu dificultăți sporite în ceea ce privește accesul la sprijin educațional, doar 35% dintre acestea declarând că beneficiază de astfel de servicii.

Asigurarea unui sprijin lingvistic și cultural adecvat pentru integrarea copiilor este confirmată, în mare sau foarte mare măsură, de 59% dintre părinți. Dificultăți mai pronunțate în această privință sunt semnalate de gospodăriile cu copii din regiunile Nord și Centru.

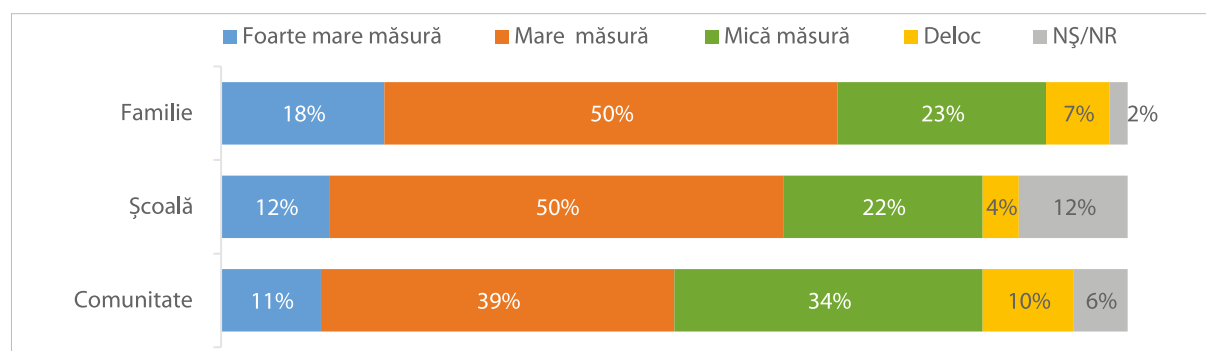
Cele mai puțin favorabile evaluări vizează asigurarea transportului școlar și adaptarea procesului educațional la necesitățile copiilor cu cerințe educaționale speciale sau cu dizabilități. Problemele legate de transportul școlar sunt raportate cu o frecvență mai mare în mediul rural, în timp ce, dintre gospodăriile pentru care adaptările specifice sunt relevante, 28% afirmă că acestea sunt asigurate în mică măsură sau deloc.

PARTICIPAREA COPIILOR LA PROCESELE DECIZIONALE

Participarea copiilor la procesele decizionale reprezintă un element esențial al educației civice și al dezvoltării unei culturi a drepturilor omului, fiind modelată în mod direct de mediul familial și de practicile parentale. În acest sens, analiza urmărește măsura în care copiii sunt implicați în luarea deciziilor la nivelul familiei, dar și la școală și în comunitate, ca indicator al exercitării dreptului la participare încă din copilărie.

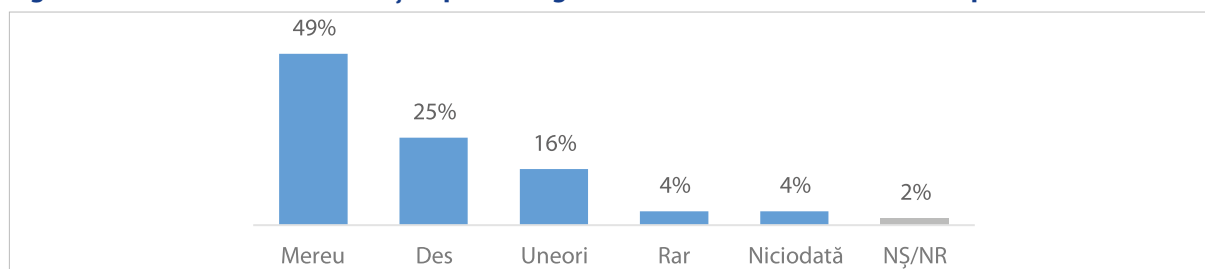
În acest context, 68% dintre părinții chestionați confirmă participarea propriilor copii la procesele decizionale din familie în mare sau foarte mare măsură (Figura 74). Niveluri mai reduse privind participarea copiilor la procesele decizionale în familie sunt înregistrate în regiunea de Nord (46%) și în familiile unde părinții au nivel redus și mediu de studii (36%).

Figura 74. În ce măsură copiii participă la procesele decizionale în...?

62% dintre părinți au raportat participarea activă a copiilor în procesele decizionale în cadrul școlii, iar la nivel de comunitate ponderea este de 50%.

Figura 75. Cât de des vă consultați copilul în legătură cu deciziile de familie care îl privesc?

3 din 4 părinți confirmă că se consultă întotdeauna sau des cu copiii lor în legătură cu deciziile de familie care îi privesc (Figura 75), ceea ce este în mare parte în concordanță cu datele din Figura 74.

Gospodăriile care se consultă cu copiii în proporție semnificativ mai mică provin din regiunea de Nord (34%) și mediul urban (27%).

5.2. PERCEPȚIILE COPIILOR PRIVIND DREPTURILE LOR

Secțiunea 5.2 este dedicată explorării percepțiilor copiilor despre drepturile lor.

Colectarea datelor a fost realizată prin intermediul a două discuții de grup: o discuție de grup cu copii în vârstă de 12-14 ani (9 participanți – 4 băieți și 5 fete din mediul rural și urban) și o discuție de grup cu copii în vârstă de 15-17 ani (9 participanți – 4 băieți și 5 fete din mediul rural și urban).

OPINII ȘI PERCEPȚII PRIVIND SIGURANȚA

Analiza discuțiilor de grup cu copiii (*adolescenți între 12–14 ani și tineri între 15–17 ani*) arată că „siguranța” este asociată preponderent cu protecția față de pericole, însă cu diferențe de conceptualizare între vârste. Adolescenții o descriu mai ales ca stare subiectiv-emoțională („liniște”, „pace”, „bucurie”), completată de comportamente de autoprotecție, în timp ce tinerii o definesc mai concret și mai normativ, raportând-o la spațiul de apartenență (familie, casă) și la repere precum drepturi și certitudine, ceea ce indică o orientare mai accentuată spre stabilitate și garanții formale.

În ambele grupuri, spațiul privat („acasă”, „în familie”) este perceput ca principal loc al siguranței, iar adolescenții menționează suplimentar micro-medii familiare (clasa, camera personală), sugerând extinderea percepției de siguranță către contexte cotidiene controlabile.

În familie...Acolo unde este familia...acasă. Lângă / alături de cei dragi...Lângă oamenii în care am încredere... prieteni foarte apropiați. Ambele DFG

Familia – în special părinții – este identificată ca principal actor de protecție de către respondenți. Adolescenții (12–14 ani) menționează mai frecvent și prietenii ca surse de sprijin, în timp ce tinerii (15–17 ani) evidențiază mai accentuat rolul poliției și al altor organe de ordine publică, conturând o perspectivă mai instituționalizată asupra siguranței. Diferența constă în faptul că adolescenții raportează siguranța predominant la sprijin interpersonal și confort psihologic, iar tinerii combină protecția familială cu garanții instituționale, deși dimensiunea instituțională apare, mai redus, și în discursul adolescenților.

Siguranța mi-o oferă părinții/familia, persoanele dragi...ambii părinți...tata și mama. Ambele DFG

Organele de securitate / organele de drept... polițiștii sau polițistul de sector. Ambele DFG

În ceea ce privește nesiguranța, respondenții o asociază în principal cu spațiile publice și mediile necunoscute, unde riscul este perceput ca rezultat al imprevizibilității și al lipsei de control. La 12–14 ani, nesiguranța este descrisă mai concret și situațional (de exemplu, pe stradă, în orașe mari, noaptea, în prezența animalelor periculoase sau în locuri necunoscute), inclusiv cu un răspuns divergent care indică percepții individuale distincte („mă simt în siguranță cam peste tot”). La 15–17 ani, accentul se deplasează către dimensiunea relațională a încrederii, fiind evidențiată mai ales nesiguranța generată de necunoașterea celorlalți.

Mă simt în nesiguranță în societate, în locurile publice, unde sunt mulți oameni necunoscuți... în locuri necunoscute, locurile străine pe care nu le cunoaștem. Ambele DFG

În stradă, unde văd mulți oameni care pot să mă urmărească sau animale periculoase... în diferite orașe mari, noaptea, în locurile în care nu am fost niciodată. DFG_1

În preajma persoanelor în care nu am încredere...persoane suspecte... în alte țări. DFG_2

CUNOȘTINȚE, PERCEPȚII ȘI PRACTICI PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR

Cunoștințe privind drepturile copilului

Analiza datelor calitative indică faptul că adolescenții și tinerii definesc „drepturile” preponderent ca libertate de acțiune și de exprimare, însă cu diferențe de conceptualizare între grupuri. Adolescenții raportează drepturile mai ales la experiența personală și nevoia de acceptare socială, în timp ce tinerii le formulează într-un registru mai normativ, asociindu-le cu responsabilitatea, garanții pentru condiții minime de viață și acces la oportunități.

Prin drepturi înțeleg ceva care ai voie să faci și nimeni nu te va judeca pentru asta... Când copilul are dreptul său și poate exprima ceea ce dorește el. DFG_1

Înseamnă să fii liber în a face ceva, fiind responsabil; garanția unor condiții minime pentru o viață decentă; posibilități. DFG_2

În ceea ce privește cunoașterea drepturilor copilului, ambele grupuri menționează predominant dreptul la educație, urmat de dreptul la protecție, la joacă și odihnă, la respect și la exprimarea opiniei, reflectând conștientizarea dimensiunilor-cheie ale bunăstării și participării copilului. Totodată, elevii de gimnaziu tind să formuleze drepturile în termeni concreți, legați de nevoi și contexte cotidiene (siguranță, familie, adăpost, joacă), pe când liceenii utilizează mai frecvent formulări abstracte, cu valențe juridice (viață privată, libertate, pace).

Dreptul la educație/la învățământ, dreptul de a învăța, de a frecventa o școală, dreptul la protecție/ la siguranță și adăpost, la joacă și odihnă, la respect și la opinie. Ambele DFG

Informarea despre drepturile copilului în școală

Respondenții apreciază predarea drepturilor copilului în școală ca fiind legitimă și necesară, aceasta fiind realizată în principal prin disciplinele „Educație pentru societate” și „Dezvoltare personală”. Elevii de gimnaziu accentuează necesitatea introducerii timpurii a temei, în vederea formării unei înțelegeri de bază a drepturilor și limitelor, fără a formula o analiză critică a eficienței demersului pedagogic.

Ni se predă despre drepturile copilului la educație pentru societate și la dezvoltare personală. Cred că tema este foarte importantă și ar trebui predată chiar mai devreme, ca să știe copilul ce are voie și ce nu are voie la vârsta lui. DFG_1

Liceenii, la rândul lor, evidențiază utilitatea lecțiilor în măsura în care drepturile sunt prezentate în corelație cu responsabilitățile și integrate în cadrul mai larg al drepturilor omului. Această perspectivă sugerează că eficiența este evaluată prin prisma clarității conținutului, a aplicabilității practice și a rolului formativ în orientarea comportamentelor responsabile. Totodată, convingerea existentă în societate că copiii nu au doar drepturi, ci și obligații, este reflectată și în modul în care unele cadre didactice predau drepturile copilului.

Se pune foarte mare accent pe drepturile copilului în concordanță cu obligațiunile pe care le are, intercalându-le în drepturile omului. Lecțiile sunt folositoare, ca să știm ce facem și să ne limiteze în acțiuni care ar trebui evitate. DFG_2

Percepții și practici privind respectarea drepturilor copiilor

În ansamblu, respondenții exprimă o percepție predominant pozitivă privind respectarea drepturilor copilului, apreciind că acestea sunt respectate în mare măsură, dar cu situații punctuale de limitare sau aplicare incompletă.

Totuși, se evidențiază diferențe între grupele de vârstă. Adolescenții evaluează respectarea drepturilor mai ales prin experiențe concrete din familie și școală (a fi ascultat, a-și exprima opinia, permisiuni pentru activități) și descriu limitările în termeni situaționali. În schimb, tinerii oferă evaluări mai nuanțate și generalizate, uneori cuantificate (70–80% vs 100%), și introduc factori explicativi, precum nivelul de informare al adulților. În discursul acestora apare mai frecvent referirea la limitarea dreptului la exprimare în mediul școlar.

Mă simt respectată deoarece părinții îmi ascultă opinia și îmi dau voie să merg unde am nevoie... Mă simt respectată când cei din jur mă ascultă, mă tratează corect și îmi respectă opiniile, iar la școală când mi se permite să răspund. DFG_1

M-am cerut afară să mă plimb cu prietenii, dar mama nu mi-a dat voie. DFG_1

Consider că drepturile cele mai importante sunt respectate (aproximativ 70–80%), însă unele nu sunt respectate de oameni care nu prea sunt informați despre aceste drepturi. DFG_2

Nu de fiecare dată sunt respectate, mai des sunt încălcate de profesori, ne întrerup sau intervin și ne completează răspunsul. DFG_2

Dreptul la educație

Per ansamblu, respondenții apreciază că dreptul la educație le este asigurat în mare măsură. Respectarea acestui drept este înțeleasă ca acces efectiv la școală, caracterul obligatoriu al învățământului și existența unui proces educațional funcțional. De asemenea, este asociată cu comportamentul adecvat al cadrelor didactice (claritatea predării, disponibilitatea de a răspunde la întrebări, absența discriminării) și cu sprijinul oferit de familie în realizarea activităților școlare. Totuși, se evidențiază diferențe între grupele de vârstă în modul de evaluare. Elevii din clasele gimnaziale formulează aprecieri predominant pozitive, centrate pe experiența directă și pe calitatea interacțiunii profesor–elev, precum și pe implicarea părinților. În rândul liceenilor, opiniile sunt împărțite: o parte consideră că dreptul la educație este asigurat pentru toți copiii, invocând rolul statului și al ministerului în garantarea condițiilor de acces, altă parte semnalează existența unor discrepanțe structurale care afectează echitatea, precum inegalitățile urban–rural (lipsa claselor liceale în unele localități), costurile de deplasare sau de studii, precum și barierele economice și informaționale.

În general, dreptul la educație este asigurat pentru toți copiii, deoarece aceasta este obligatorie, iar mulți părinți vor ca copiii lor să fie învățați și să aibă studii, îi ajută la teme. Profesorii predau temele, ascultă și răspund la întrebările pe care le punem...se respectă dreptul la educație, deoarece nu sunt discriminată în clasă și toți profesorii mă ascultă când ridic mâna. DFG_1

Consider că părinții ne asigură dreptul de educație, dar și statul/ministerul prin oferirea de condiții egale pentru toți și pentru a frecventa zilnic școală. DFG_2

Este asigurat în mare măsură, dar nu în mod egal pentru toți: la nivel urban este asigurat total, dar în rural – mai puțin. În unele sate acest drept este limitat: de exemplu nu au clase de a X-a, XI -a și a XII-a și nu pot obține studii liceale și nu toți au posibilitatea să meargă și să facă liceul sau colegiul la oraș. Ca să intre la buget trebuie să înveți foarte bine, iar pentru contract nu toți părinții au bani pentru a-l achita...există multe restricții din partea Guvernului, prin cenzurarea unei informații care nu se predă în școli sau în mediul online. DFG_2

Opinii privind necesitatea predării educației sexuale în școli

Majoritatea respondenților manifestă o atitudine favorabilă față de predarea educației sexuale în școli, percepută ca intervenție cu rol informativ și preventiv, menită să crească nivelul de protecție și responsabilizare a elevilor. Subiectul respectiv este asociat cu prevenirea situațiilor de risc (de exemplu, sarcini nedorite) și cu dezvoltarea unei înțelegeri mature a consecințelor comportamentelor sexuale. Elevii din clasele gimnaziale semnalează absența unei predări sistematice, tema fiind abordată sporadic (seminare, invitați, lecții de biologie), și subliniază necesitatea consolidării și intensificării abordării acestei tematici în cadrul procesului educațional, pentru susținerea dezvoltării personale.

Acest obiect nu ne este predat nici ca opțional, nici ca obiect de bază... au fost organizate de câteva ori seminare, unde veneau persoane competente care ne povesteau despre diferite situații... la ora de biologie ni s-a povestit ce înseamnă educația sexuală. Cred că ar fi potrivit și foarte util acest obiect, pentru ca copiii să fie informați și să nu facă greșeli... este necesar pentru dezvoltarea noastră. DFG_1

Liceenii susțin, la rândul lor, importanța predării educației sexuale, evidențiind rolul acesteia în responsabilizarea tinerilor și în compensarea lipsei de informare din familie. Totodată, aceștia apreciază că predarea ar trebui inițiată în clasele mai mari (începând cu a VIII-a). Unii elevi exprimă și o poziție rezervată privind amploarea conținuturilor, fiind evidențiată necesitatea menținerii unui echilibru între educația realizată în școală și cea oferită în familie.

Este foarte important să se predea această disciplină în școală pentru a elimina diferite cazuri neplăcute. De exemplu, sunt fete care nu au atins vârsta majoratului, dar sunt însărcinate, iar un om informat este un om protejat... Această materie trebuie să fie predată la clasele mari, de la a VIII-a în sus....dacă în familie nu sunt informați, atunci măcar în școală să fie informați... Predarea acestei materii ar spori responsabilitatea elevilor, făcându-i să înțeleagă că nu este doar un simplu act, ci o responsabilitate pe care trebuie să și-o asume. DFG_2

Este importantă, însă într-o anumită măsură. Uneori se insistă prea mult pe acest subiect. Trebuie să se predea, dar nu în cantități mari, și la școală această informație trebuie să fie completată cu detalii suplimentare la educația de acasă pe acest subiect. DFG_2

Dreptul la sănătate

Percepția privind asigurarea dreptului la sănătate este, în ambele grupuri, predominant pozitivă. Respondenții asociază acest drept cu accesul la servicii medicale: medici, spitale și servicii de urgență, precum și cu posibilitatea de a beneficia de consultații, diagnostic, tratament și controale gratuite.

Comparativ, elevii din gimnaziu tind să perceapă dreptul la sănătate ca fiind asigurat prin accesibilitatea generală și constantă a sistemului medical, punând accent inclusiv pe sprijinul familiei în acordarea primului ajutor. Liceenii formulează răspunsuri mai concrete și orientate spre situații specifice, evaluând dreptul la sănătate prin prisma eficienței și promptitudinii intervenției în cazuri de urgență.

Eu cred că dreptul meu la sănătate este accesibil, pentru că atunci când am probleme, mama îmi oferă primul ajutor, iar dacă este mai grav – mă duce la spital...dreptul la sănătate de multe ori este respectat, deoarece când mergi la spital sau la doctor, la medicul de familie – mereu ești primit și diagnosticat...controalele sunt gratuite. DFG_1

Este respectat: de exemplu fiind alergic la acul albinei, de urgență am fost transportat la spital unde mi s-a acordat primul ajutor... chiar și serviciul ambulator când este chemat, vine în scurt timp să-ți ofere ajutor. DFG_2

Totodată, în ambele grupuri sunt semnalate și experiențe negative, care indică limite în exercitarea efectivă a dreptului la sănătate, precum dificultăți de acces sau percepția lipsei de responsabilitate și implicare din partea unor medici.

Totuși, uneori accesul la medic poate să fie mai dificil... nu fiecare medic ia boala în serios, nu-și dau interesul. Ambele DFG

Exemplele oferite de elevi (acordarea primului ajutor în familie, prezentarea la medicul de familie, transportarea de urgență la spital) reflectă o înțelegere limitată a dreptului la sănătate, fiind centrată pe disponibilitatea și operativitatea serviciilor medicale. Copiii practic deloc nu au abordat, în contextul respectării acestui drept, despre mediul propice dezvoltării armonioase a copiilor, factorii determinanți, sociali și de mediu, ai sănătății (de ex. violența față de copii, alimentația, apa și sanitația, mediul fizic sigur, siguranța rutieră, educația pentru sănătate).

În ceea ce privește informarea pe înțelesul copiilor și adolescenților despre problemele de sănătate și tratament, se conturează o percepție mixtă. O parte dintre respondenți, din ambele grupuri, se declară mulțumiți de explicațiile primite, în special în relația cu medicul de familie și în cazul afecțiunilor simple. Totuși, în situații mai complexe, comunicarea este percepută ca fiind insuficientă sau prea tehnică, ceea ce determină apelarea la părinți (mai frecvent în rândul celor mai mici) sau la auto-informare online (mai frecvent în rândul adolescenților). De asemenea, sunt semnalate cazuri în care medicii specialiști sau cei din sectorul privat se limitează la prescrierea tratamentului, fără explicații detaliate.

Sunt foarte mulțumită de medicul de familie, pentru că încearcă să mă înțeleagă și să-mi explice clar, pe înțelesul, ce sunt pastilele și ce efect au... de fiecare dată sunt informată și mi se spune tot ce se întâmplă cu mine și ce trebuie să fac. Ambele DFG

De multe ori nu mi s-a explicat problema de sănătate, medicul limitându-se doar la prescrierea tratamentului și atunci întrebam părintele. DFG_1

Medicul de familie explică pe înțeles doar lucrurile simple, afecțiuni mai grave nu prea clar le explică și m-am informat de pe rețelele de socializare ...Medicii specialiști sau privați nu prea intră în detalii și nu explică suficient. DFG_2

Majoritatea elevilor din gimnaziu consideră că medicul are responsabilitatea de a informa direct pacientul, indiferent de vârstă, fiind menționată totuși și o opinie singulară potrivit căreia informația ar trebui transmisă prioritar părinților. Comparativ, în rândul elevilor de 12–14 ani discursul este mai polarizat și orientat spre dreptul la informare, în timp ce liceenii (15-17 ani) accentuează mai mult calitatea comunicării, respectiv gradul de claritate și profunzime al explicațiilor oferite de diferite categorii de medici.

Consider că medicul trebuie întotdeauna să-și informeze pacientul indiferent de vârstă sau statut social. DFG_1

Cred că medicul nu are voie să ne explice totul despre sănătatea noastră, fiind minori, dar este obligat să explice părinților, iar aceștia să ne lămurească nouă. DFG_1

Dreptul la odihnă

Experiențele respondenților privind respectarea dreptului la timp liber, joacă, odihnă și recreere sunt predominant pozitive, însă nuanțate în funcție de vârstă. Ambele grupuri indică existența oportunităților de recreere și a infrastructurii adecvate (parcuri, terenuri sportive, spații de relaxare, cluburi și activități extracurriculare), atât în mediul școlar, cât și în afara acestuia.

Avem multe locuri unde ne putem recrea, bea o cafea cu prietenii, localuri sportive, stadioane și terenuri de joacă. Avem parcuri speciale....Mai ales în Chișinău sunt multe locuri de distracție....Școala este dotată cu sală de sport și cluburi. Avem și cluburi de dezbateri, secții sportive, posibilități sunt, dar totul depinde de timp și de persoană. Ambele DFG

În rândul elevilor de gimnaziu, evaluările sunt mai uniforme favorabile și centrate pe accesul efectiv la activități recreative, fiind menționate flexibilitatea profesorilor și permisiunea familiei. În schimb, liceenii adoptă un discurs mai critic, evidențiind tensiunea dintre volumul ridicat de teme și proiecte (inclusiv în weekend) și timpul destinat odihnei. Cu toate acestea, și în acest grup sunt recunoscute oportunitățile oferite de școală (cluburi, secții sportive), care extind posibilitățile de petrecere a timpului liber, deși utilizarea lor este condiționată de disponibilitatea de timp.

Cred că îmi este asigurat acest drept și la școală și acasă. În timpul lecției profesorul poate să ne dea voie să ne odihnim mâna și să ascultăm lecția, iar acasă mi se permite să ies la plimbare pentru a mă recrea. DFG_1

Cred că dreptul la joacă, odihnă și recreere este asigurat, dar avem prea multe teme pentru acasă, iar odihna și recreerea sunt adesea întrerupte, având mai multe proiecte într-o săptămână. În timpul liber reușesc cu greu să mă odihnesc sau să fac sport și să petrec timp cu familia; unii profesori ne înțeleg și nu dau teme în weekend, dar alții pun presiune. DFG_2

Dreptul la protecție față de abuz și neglijare

Majoritatea respondenților apreciază că dreptul la protecție împotriva abuzului și neglijării este garantat, principalii actori de sprijin fiind familia și școala (cadrele didactice), completați de autorități, precum poliția și alte organe de drept. Diferențele apar în funcție de vârstă. Elevii din gimnaziu se raportează preponderent la rețeaua imediată de sprijin (părinți, profesori), cu referiri mai generale la intervenția autorităților. În schimb, liceenii manifestă o înțelegere mai structurată și instituțională a protecției, evidențiind mecanismele formale de sesizare (psiholog școlar, linii de asistență, canale de raportare) și rolul preventiv al mediului educațional.

Familia, părinții și profesorii sunt cei care ne protejează, dar și autoritățile, poliția. DFG_1

Este garantat, pentru că în școală avem profesori și directori adjuncți la care ne putem adresa oricând dacă se întâmplă ceva. În caz de complicații, putem apela la poliție, la părinți sau la psihologul din școală. Avem și linia fierbinte, deci sunt multe modalități de a ne apăra....În școală nu este suportat abuzul, bullying-ul sau violența, trăim într-un mediu prietenos. DFG_2

În contextul analizei mecanismelor de protecție față de abuz și neglijare, au fost examinate percepțiile privind rolul psihologului școlar și accesibilitatea serviciilor psihologice. Majoritatea respondenților au menționat existența unui psiholog în școală și cunoașterea posibilității de a apela la acesta, însă utilizarea efectivă a serviciilor este redusă. Ambele grupuri demonstrează o înțelegere adecvată a rolului psihologului, asociindu-l cu consilierea și suportul emoțional la nivel individual (dificultăți personale, încredere în sine), precum și cu gestionarea situațiilor relaționale și instituționale (conflicte, bullying, relația elev-profesor) și cu activități de prevenție și informare.

Diferențele apar la nivel de profunzime a conceptualizării: elevii de gimnaziu formulează descrieri mai generale, centrate pe ascultare și protecție în situații problematice, în timp ce liceenii conturează o perspectivă mai diferențiată, în care psihologul este perceput ca actor de intervenție, mediere (consiliere individuală, facilitarea soluționării conflictelor) și educație preventivă (lecții și prezentări tematice).

Rolul psihologului în școala noastră este să asculte elevii și să ne ajute în situații dificile, cum ar fi bullying sau alte probleme. Dacă nu mă simt sigur pe mine, pot merge la cabinet și să discut, pentru că este disponibil și mă încurajează. În același timp, știu că în cazuri grave poate informa profesorii pentru a ne proteja. DFG_1

Psihologul ajută cu problemele de la școală și ne susține în diferite situații. Avem acces la el oricând, putem vorbi și în particular; ne ajută la rezolvarea conflictelor și ne susține emoțional. De asemenea, organizează lecții și prezentări despre drepturile copilului, bullying, droguri, fumat și alte riscuri. DFG_2

În ceea ce privește accesibilitatea, serviciile sunt percepute ca formal disponibile în timpul programului școlar, în special în rândul elevilor din gimnazii. Totuși, apelarea la psiholog este frecvent substituită de alte persoane considerate mai accesibile (diriginte, profesori, părinți), iar în situații grave – de serviciile de urgență (112).

Eu cred că orice elev / profesor poate să se adreseze la psiholog, iar acesta este disponibil de la opt și jumătate, până la sfârșitul lecțiilor... în timpul lecțiilor putem să ne adresăm și la dirigintă sau la alți profesori, iar în afara orelor, la părinți, la prieteni apropiați sau să contactăm 112. DFG_1

În rândul liceenilor, motivația de a accesa consilierea este mai orientată spre dezvoltare personală și orientare în viață, însă sunt semnalate și limitări structurale, precum absența unui psiholog permanent în unele instituții, intervențiile fiind asigurate ocazional de specialiști externi.

M-am gândit să merg la psiholog ca să mă schimb în anumite lucruri, să văd ce greșesc și să aflu o altă opinie, a unui adult, ca să știu pe ce cale să merg în viitor. Credeam că mi-ar da sfaturi care m-ar ajuta să mă descurc în viață. DFG_2

La noi în școală nu este psiholog, dar a venit unul de la un centru din Orhei și am avut ocazia să merg la o consultație; am stat mai mult de vorbă. DFG_2

Cunoștințe și comportamente privind încălcarea drepturilor copilului

Respondenții din ambele grupuri asociază încălcarea drepturilor în mediul școlar cu interacțiunile cotidiene dintre elevi și cu anumite practici instituționale. Totuși, nivelul de conceptualizare diferă: elevii de gimnaziu descriu situații concrete și personalizate, accentuând în special încălcarea dreptului la siguranță în relația cu colegii, în timp ce liceenii manifestă un nivel mai ridicat de conștientizare și reflecție critică asupra normelor școlare. Aceștia din urmă identifică un spectru mai larg de drepturi afectate, precum libertatea de exprimare, confidențialitatea notelor și viața privată, inegalitatea de tratament (favoritism), precum și aplicarea arbitrară a regulamentului (ex. utilizarea telefoanelor), indicând ca actori atât cadrele didactice, cât și colegii (uneori și prietenii/părinții în afara școlii).

Consider că se încalcă des dreptul la recreere și uneori este și discriminare, de exemplu la regulile cu telefoanele, unde unora doar li se fac observații, iar altora li se ia telefonul cu forța. Cred că este încălcat și dreptul la liberă opinie și la confidențialitatea notelor, când profesorii citesc notele în fața clasei. De asemenea, dreptul la viața privată și la spațiul personal este neglijat, când colegii îți umblă prin geantă, fără să întrebe sau chiar părinții sau prietenii îți încalcă acest drept; uneori se încalcă dreptul la egalitate, de exemplu când unii elevi sunt favorizați pentru că sunt rude cu profesori și nu avem toți drepturi egale. De asemenea, se mai încalcă dreptul la o evaluare corectă, când notele sunt influențate de răspunsurile care convin profesorului. De exemplu, la lecție de geografie profesoara așteaptă să dăm răspunsuri doar din cunoștințele predate de ea. DFG_2

În ceea ce privește mecanismele de reacție la încălcarea drepturilor, ambele grupuri indică apelul la rețelele formale de sprijin din familie și școală, însă traseul diferă în funcție de vârstă. Elevii de 12–14 ani se bazează preponderent pe părinți și diriginte, iar conducerea școlii este implicată doar în situații percepute ca grave, ceea ce sugerează un nivel redus de autonomie în gestionarea conflictelor.

Dacă mi se încalcă drepturile, o sun pe mama sau pe tata și îi anunț, iar ei clarifică problema; la școală mă adresez la dirigintă, iar la director doar dacă este ceva grav. Cred că părinții pot explica mai bine situația și pot clarifica mai detaliat problema mea. DFG_1

În rândul liceenilor se evidențiază o strategie mixtă de reacție, care presupune, în primă instanță, tentativa de rezolvare autonomă sau confruntarea directă a situației, iar ulterior, în funcție de gravitate, apelul la diriginte sau administrație. Această conduită indică un nivel mai ridicat de autonomie și capacitate reflexivă, însoțit de o încredere moderată în eficiența mecanismelor instituționale de intervenție.

În caz că mi se încalcă drepturile la școală, mă adresez mai întâi dirigintei sau profesorului, apoi părinților, iar cel mai des merg la directorul adjunct, pentru că ea ne poate înțelege. Dacă este în societate, încerc să-i demonstrez persoanei că nu este corect ce face. DFG_2

De obicei încerc să rezolv problema de sine stătător, ca să arăt că pot ieși independent din situație, dar dacă este mai grav, mă adresez dirigintei. Consider că la administrația școlii nu prea se iau măsuri, de aceea prefer să discut cu diriginta. DFG_2

Ambele grupe de respondenți raportează un nivel moderat de cunoaștere a mecanismelor de sesizare a încălcării drepturilor, informația fiind transmisă prin diriginți, administrația școlii și activități educative (lecții tematice, ora de dezvoltare personală). Totuși, gradul de internalizare și utilizare a acestor mecanisme diferă în funcție de vârstă. Elevii de gimnaziu prezintă o cunoaștere predominant descriptivă, apelând la sprijinul cadrelor didactice pentru inițierea sau gestionarea adresărilor.

La noi în școală dirigintele și directorul adjunct ne-au explicat cum să procedăm în astfel de cazuri. DFG_1

Liceenii, în schimb, demonstrează o înțelegere mai clară a procedurilor formale (plângeri scrise, implicarea psihologului, utilizarea boxei pentru sesizări), însă utilizează rar aceste instrumente, preferând adesea soluționarea informală sau autonomă a situațiilor. De menționat că doar aproximativ jumătate dintre liceeni au raportat existența unei boxe pentru reclamații în instituția lor, ceea ce indică o implementare neuniformă a acestui mecanism.

La noi a venit poliția și ne-a explicat cum să procedăm în cazul încălcării drepturilor, mai ales a dreptului la libertate; putem scrie o plângere, iar directorul adjunct, împreună cu dirigintele, psihologul sau profesorul clarifică situația; avem o boxă pentru sesizări anonime, care se citește săptămânal, în ziua de luni, și se iau măsuri; suntem informați despre acestea în cadrul educației pentru societate, la ora de dirigenție sau chiar lecții speciale. DFG_2

Percepții privind riscurile Inteligenței Artificiale asupra drepturilor omului

Percepțiile privind impactul Inteligenței Artificiale (IA) asupra drepturilor omului variază în funcție de vârstă și de tipul riscurilor anticipate. În rândul elevilor de 12–14 ani se conturează un nivel mai ridicat de îngrijorare, centrat în special pe dreptul la viață privată și protecția datelor cu caracter personal. IA este asociată cu riscuri concrete precum utilizarea neautorizată a datelor, distribuirea informațiilor fără consimțământ, manipularea prin conținut fals (ex. videoclipuri), furtul de identitate sau impostura digitală. Totuși, apar și opinii izolate care minimizează aceste riscuri, argumentând că IA nu este programată să producă abuzuri și nu poate afecta drepturile în mod semnificativ.

Consider că Inteligența Artificială este un risc pentru drepturile omului, pentru că poate folosi datele fără permisiune, le poate da cui nu trebuie sau poate manipula prin videoclipuri false. Cineva se poate da drept o persoană apropiată și să obțină informații de la tine. Poate încălca drepturile dacă nu este folosită corespunzător și dacă pune informația din baze de date unde nu trebuie. DFG_1

În rândul tinerilor de 15–17 ani, atitudinea este mai nuanțată și mai puțin alarmistă, fiind identificate mai ales riscuri indirecte asupra dreptului la educație și la muncă. IA este percepută ca favorizând substituirea efortului intelectual și diminuarea gândirii critice, prin utilizarea facilă a răspunsurilor generate automat, precum și ca potențial factor de înlocuire a forței de muncă în anumite domenii.

Cred că ar încălca dreptul la educație și la muncă, pentru că mulți folosesc Inteligența Artificială ca să primească răspunsul direct, fără să învețe. Nu gândesc singuri, ci apelează direct la IA, iar asta duce la stagnarea gândirii critice. Cât privește dreptul la muncă, IA poate înlocui unele persoane, pentru că este tot mai dezvoltată și oamenii vor rămâne fără locuri de muncă. DFG_2

În ansamblu, deși majoritatea respondenților recunosc existența unor riscuri, există și o minoritate în ambele grupuri care consideră că IA nu afectează sau afectează doar marginal drepturile omului.

Nu cred că Inteligența Artificială poate încălca drepturile, pentru că nu este programată să facă abuz... nu afectează deloc drepturile omului, pentru că nu poate exprima emoții sau o opinie sinceră, așa cum poate un om; poate doar în lucruri mici poate afecta, dar nu în majoritate. Ambele DFG

PERCEPȚII PRIVIND FENOMENUL VIOLENȚEI

Cunoștințe privind fenomenul de violență

Violența este asociată preponderent cu bullying-ul, abuzul și agresiunea (fizică sau morală), fiind percepută totodată ca încălcare a drepturilor și ca manifestare a emoțiilor negative necontrolate. Unii respondenți evidențiază ambiguitatea anumitor comportamente, care pot fi interpretate de unii drept „glume”, dar resimțite de alții ca ofensatoare.

Prima idee care mi-a venit în gând este despre bullying ... abuz; bătaie, îmbrânciri sau palme, pe care unii le văd ca glumă, dar pentru alții sunt ofensatoare. DFG_1

Este agresiunea (fizică sau morală) față de o persoană, fiind nerespectate/încălcate drepturile sau chiar aceea persoană să fie abuzivă, încât să-ți faci răni sau daune, sau chiar și o criză după care nu poți să te restabilești; emoții negative necontrolate. DFG_2

Majoritatea participanților demonstrează un nivel bun de cunoaștere a diferitelor forme de violență – fizică, verbală, psihologică, sexuală, cibernetică și economică, iar tinerii de 15-17 ani operează o distincție explicită între dimensiunea verbală și cea nonverbală. Violența este percepută ca fiind mai frecvent întâlnită în spațiile

publice, în special în mediul școlar, unde sunt semnalate atât manifestări verbale, cât și fizice; totodată, sunt menționate și violența în familie și cea din mediul online.

Există jocul Roblox prin care mulți maturi în chat fac bullying la copii. DFG_1

Violența verbală este manifestată prin aruncarea de cuvinte negativiste și urât în adresa altor persoane, iar cea non-verbală este prin acțiunea fizică, îmbrâncirea sau lovire - violența fizică. Aceasta este întâlnită mai mult în locurile publice... în școală, mai frecvent violența verbală, dar și cea fizică. DFG_2

Violența față de copii este percepută ca un fenomen transversal, exercitat atât de adulți, cât și de alți copii, în contexte variate (familie, școală, spațiu public, mediul online). Cauzele invocate includ neînțelegerile, conflictele, diferențele de perspectivă, lipsa de respect și dorința de afirmare sau de atragere a atenției; în cazul părinților, violența este uneori interpretată ca modalitate de educație sau control, inclusiv în contextul abuzului de alcool. O opinie izolată reflectă o percepție idealizată asupra părinților, negând posibilitatea ca aceștia să manifeste comportamente violente. Tinerii de 15–17 ani formulează explicații mai nuanțate, făcând referire și la dimensiunea intergenerațională a violenței.

În școală pot manifesta violență profesorii față de elevi și a elevilor mai mari față de elevii mai mici. Ambele DFG

Orice om poate manifesta violență, chiar și părinții, străinii din stradă. Iar ceea ce duce la violență sunt neînțelegerile, conflictele...unii aplică violența pentru a crea impresia că sunt mai puternici sau pentru a atrage atenția celorlalți, fiind lipsiți de ea și de iubire în familie. DFG_1

Însăși copiii pot manifesta violență între ei din cauza opiniilor diferite; între colegi de clasă; frați între frați, dacă nu se acceptă așa cum sunt; violența se regăsește între generații, din cauza diferenței de perspectivă; părinții aplică violența ca modalitate de a educa și de a controla copilul, dar mai frecvent din cauza abuzului de alcool. DFG_2

Eu cred că violența apare din diferențe de perspectivă și din lipsa de respect între elevi și profesori. DFG_2

Consider că părinții nu manifestă violență față de copii, deoarece ei sunt cei care te promovează și te încurajează. DFG_2

Căile de raportare și sprijin în situații de violență

În ceea ce privește mecanismele de raportare, ambele grupuri indică drept primă opțiune adresarea către adulți de încredere din mediul școlar (diriginte, profesori, psiholog, conducerea instituției), dar și părinți. De asemenea, sunt menționate canale formale de intervenție, precum polițistul de sector, apelul la 112 sau completarea unei fișe de sesizare.

Aș spune și profesorului de educație pentru societate să aibă grijă de colegul implicat. Dacă nu se rezolvă, pot să mă adresez polițistului de sector sau sun la 112. DFG_1

Tinerii de 15–17 ani disting mai clar între violența din școală și cea din familie și evidențiază rolul părinților ca primă instanță de sprijin, demonstrând un nivel mai structurat de cunoaștere a mecanismelor instituționale de intervenție. Separat, sunt menționate și resurse informale, precum sprijinul colegilor mai mari sau al unor profesori de referință.

În primul rând, trebuie să spunem părinților, iar dacă violența este în familie – să ne adresăm la poliție. La școală putem merge la dirigintă, psiholog sau director și să scriem o fișă de sesizare ori să mergem direct la poliție, iar în cazuri grave putem apela și linia fierbinte. DFG_2

Se poate adresa unui elev mai mare, care să-l ajute să iasă din conflict. DFG_2

Surse de informare privind violența

Majoritatea respondenților apreciază nivelul de informare privind violența ca fiind, în general, adecvat, informația fiind transmisă atât în familie, cât și în școală, în special în cadrul disciplinei „Educație pentru societate”. Totuși, sunt semnalate limite de eficiență, generate de discrepanța dintre expunerea la informație și internalizarea acesteia de către elevi.

Cred că suntem destul de informați, pentru că suntem informați și de părinți, iar la școală, mai ales la educația pentru societate, vorbim des despre bullying și despre pericole. Totuși nu toți atrag atenție acestor informații. Ambele DFG

Tinerii de 15–17 ani menționează suplimentar implicarea periodică a poliției în activități de prevenire, sugerând o expunere mai sistematică la mesaje instituționale, în timp ce o opinie izolată din grupul 12–14 ani consideră informarea insuficientă, invocând implicarea redusă a școlii.

Anul trecut au venit polițiști la școală și am discutat despre discriminare, bullying și violență; la fiecare două săptămâni poliția ne explică despre consecințele violenței în școală și pe stradă. DFG_2

Eu cred că în liceul nostru nu este suficientă informație despre acest subiect, pentru că profesorii și dirigintele vorbesc prea puțin despre această temă. DFG_1

În viziunea tinerilor, comunicarea despre violență ar trebui să urmeze o abordare integrată, cu un rol primar al familiei și consolidare prin școală, prin transmiterea unor mesaje coerente privind consecințele violenței și alternativele non-violente. Este preferată implicarea specialiștilor și utilizarea unor metode interactive și aplicate, bazate pe exemple concrete și materiale video.

Eu cred că, în primul rând, părinții trebuie să ne informeze de mici, de acasă, că violența nu este bună și nu arată cât de puternic ești, apoi și profesorii trebuie să ne explice și să ne dea exemple, iar specialiștii care vin cu filmulețe interactive și cazuri concrete ne pot informa într-un mod mai interesant și clar. DFG_2

Eficiența informării este asociată cu utilizarea unor canale de diseminare adaptate consumului media al copiilor, în special rețelele de socializare și conținutul audiovizual interactiv (video-uri scurte, animații, mesaje integrate în reclame sau programe pentru copii). Respondenții susțin un model multi-actorial de informare, care implică specialiști, cadre didactice, părinți și inițiative publice, asigurând coerență între mediul online, școală, familie și mass-media tradițională.

Informația despre violență ar trebui să fie promovată în primul rând pe rețelele de socializare, prin proiecte și videoclipuri interactive, atractive și pe înțelesul copiilor; în reclame, în desene animate sau la pauzele publicitare ale programelor pentru copii, ca mesajele să ajungă la cât mai mulți; profesorii, diriginții și părinții ar trebui să informeze copiii, iar campaniile desfășurate să fie promovate peste tot – la școală, online și în mass-media. DFG_2

IMPLICAREA ÎN PROCESUL DECIZIONAL

Cunoștințe privind participarea copilului

Adolescenții și tinerii asociază conceptul de participare cu implicarea activă, însă nivelul de conceptualizare diferă în funcție de vârstă. Adolescenții o raportează preponderent la implicarea în activități concrete (concursuri, competiții, proiecte) sau la intervenția în situații punctuale, inclusiv conflicte. În schimb, tinerii definesc participarea ca implicare conștientă, contribuție activă, asumare de rol și exercitare a dreptului la opinie, ceea ce reflectă o înțelegere mai matură a participării ca dimensiune a exercitării drepturilor și a implicării civice.

Eu cred că participarea înseamnă să te implici direct și activ în activități, concursuri sau discuții, să îți expui gândurile; să intervii atunci când este nevoie, de exemplu într-un conflict, anunțând un adult sau sunând la 112. DFG_1

Pentru mine înseamnă să contribui, dându-ți stăruința și dedicația; să îți asumi un rol activ; asumarea dreptului la opinie prin participarea la discuții. DFG_2

Opiniile privind participarea copiilor la proteste sunt diferențiate în funcție de vârstă și de natura protestului. Elevii din gimnaziu adoptă o perspectivă restrictivă, invocând lipsa maturității și vulnerabilitatea la influențe externe.

Eu cred că copiii nu ar trebui să participe la proteste, pentru că sunt minori, nu au opinia pe deplin dezvoltată și pot fi ușor influențați sau presați de maturi. DFG_1

Liceenii, la rândul lor, exprimă o poziție condițională, acceptând participarea la proteste care vizează direct interesele copiilor (educație, drepturi proprii), dar resping implicarea în proteste exclusiv politice, considerate neadecvate minorilor, ceea ce indică o delimitare, în înțelegerea respondenților, între participarea civică și implicarea politică.

Copiii pot participa la proteste, pentru că au dreptul să își exprime opinia și să fie contra la lucruri care le încalcă drepturile... dacă protestul ține de școală și de propriile interese, este binevenit; dar când este vorba de politică, nu ar fi necesară participarea lor, mai ales în Piața Marei Adunări Naționale. DFG_2

În ceea ce privește solicitarea opiniilor, adolescenții de 12–14 ani menționează consultări limitate, centrate pe decizii școlare imediate (activități, jocuri, proiecte). Tinerii de 15–17 ani raportează implicarea în decizii cu impact personal și educațional mai amplu (alegerea traseului după gimnaziu, planuri de viitor, decizii familiale), ceea ce sugerează un nivel mai ridicat de recunoaștere a autonomiei și a participării ca drept efectiv.

Eu cred că ni se cere opinia mai ales la școală, la ore sau în proiecte de grup, de exemplu când alegem o activitate, de exemplu de Anul Nou, iar ultima dată mi s-a cerut opinia când am decis împreună ce activitate să facem. Ambele DFG

În continuarea studiilor după gimnaziu - la colegiu sau liceu; ce specializare și ce activități extrașcolare vreau; ce candidat aș dori să văd în calitate de președinte al consiliului elevilor. Mereu avem dreptul la o decizie care ne vizează. DFG_2

Practici privind implicarea copiilor în procesul decizional

Marea parte a respondenților apreciază pozitiv nivelul de implicare a elevilor în procesul decizional, în special prin intermediul Consiliului elevilor, al funcțiilor de reprezentare (șef de clasă) și al consultărilor realizate prin sondaje sau ședințe. Aceștia menționează că sunt consultați în planificarea activităților și în diverse aspecte organizatorice la nivel de școală.

Fac parte din Consiliul elevilor și particip la planificarea activităților, discutăm problemele cu directoarea și ne exprimăm opiniile, de exemplu la alegerea uniforme, a alimentației la cantină sau organizarea spectacolelor și activităților de sărbători; sunt șef de clasă, iar opinia mea contează la deciziile care țin de școală; în școală se postează foarte des sondaje unde se cere părerea elevilor pe anumite aspecte, iar deciziile conduc la îmbunătățirea școlii. De obicei suntem consultați în ședințe sau prin consiliu. Ambele DFG

Totuși, apar și opinii critice, mai ales în rândul tinerilor de 15–17 ani, care consideră că unele hotărâri sunt prestabilite de conducerea instituției, iar consultarea elevilor este limitată, în special în cazul deciziilor de ordin organizatoric. O opinie separată a semnalat și percepții de inechitate în procesele de selecție, precum alegerea șefului de clasă.

Există cazuri în care deciziile sunt deja stabilite de administrație; consider că opinia mea nu este prea des întrebată, mai ales în deciziile administrative ale școlii. Ambele DFG

Uneori simt o discriminare la alegerea șefului de clasă, unde sunt favorizați cei cu note bune și nu toți elevii sunt implicați egal. DFG_2

În contrast, toți participanții raportează un nivel ridicat de implicare în deciziile familiale care îi privesc (organizarea timpului liber, deplasări, activități comune), procesul fiind descris ca unul cooperativ și consensual, cu o consultare constantă a copiilor.

În familia mea suntem implicați în deciziile care ne privesc. Când trebuie să mergem la bunica la țară, mama ne întreabă de fiecare dată (pe mine și frații) dacă nu avem alte planuri; părinții ne ascultă opinia când plecăm undeva, când mergem în vacanță sau facem planuri, iar la final decidem împreună ce este mai potrivit pentru toți. Ambele DFG

Respondenții exprimă o atitudine favorabilă față de consiliile elevilor, percepute ca structuri necesare și funcționale, iar mulți declară că sunt membri ai acestora. Consiliile sunt valorizate ca mecanisme de reprezentare a intereselor elevilor, de dezvoltare a abilităților sociale și de facilitare a dialogului cu administrația.

Fac parte din consiliul elevilor și cred că este foarte important, pentru că ne ajută să ne dezvoltăm, să colaborăm și să luăm decizii, iar prin consiliu se aude și opinia elevilor, nu doar a profesorilor, existând o legătură directă cu administrația școlii. DFG_1

Tinerii de 15–17 ani oferă exemple mai diversificate de activități (evenimente, sondaje, proiecte educaționale și extracurriculare, parteneriate), sugerând o înțelegere mai matură a rolului consiliului ca instrument de participare reală și influență asupra mediului școlar.

La noi consiliul elevilor este foarte activ, organizează seri de film, carnavaluri, baluri, expoziții și concursuri, face sondaje anonime despre problemele elevilor și propune soluții. Participăm la proiecte și competiții, avem playlist muzical ales de elevi, activități sportive și întâlniri cu persoane cunoscute din diverse domenii. Consiliul contribuie la dezvoltarea școlii și reprezintă dorințele și interesele elevilor. DFG_2

Dreptul la vot: cunoștințe și percepții

În cadrul studiului au fost analizate percepțiile copiilor și tinerilor privind dreptul de vot. Astfel, dreptul de a vota este asociat cu posibilitatea de a face o alegere și de a-ți exprima opinia, cu un accent mai pronunțat pe responsabilizare, conștientizarea consecințelor și influențarea viitorului personal și comunitar în rândul tinerilor de 15–17.

Dreptul de a vota înseamnă să aleg (de exemplu, un consiliu sau un președinte); să-mi asum o alegere, deoarece am văzut și la școală, la alegerea șefului clasei, că poate apărea chiar și corupție; să fac o alegere atât pentru mine, cât și pentru clasa / comunitatea mea. Dreptul de a vota este foarte important, de exemplu în școală, unde opiniile elevilor sunt consultate prin consiliul elevilor; este ca o modalitate de a-mi expune opinia. DFG_1

Dreptul de a vota înseamnă dreptul de a alege viitorul, cum va fi mai bine pentru tine; înseamnă să-mi iau responsabilitatea în mâinile mele și să fiu conștient de consecințele care pot urma; acest drept îl exersăm în școală, unde prin bugetarea participativă elevii aleg ce proiect merită să fie bugetat. DFG_2

Majoritatea respondenților sunt împotriva scăderii vârstei de vot la 16 ani, invocând maturitate civică insuficientă, informare politică limitată, capacitate redusă de evaluare critică și vulnerabilitate la influență și manipulare; în rândul tinerilor apar punctual propuneri de amânare a votului chiar după 18 ani, condiționată de autonomie socială, experiență și asumarea consecințelor deciziilor publice.

Consider că tinerii de 16 ani nu ar trebui să aibă drept de vot, deoarece sunt mai naivi și uneori nu votează cu intenții serioase; nu sunt suficient de informați despre politică; pot fi neinteresați, iar votul lor poate fi mai ușor manipulat și insuficient gândit. Ambele DFG

Chiar aș solicita ca dreptul de vot să fie oferit mai târziu, la 20-22 de ani, deoarece chiar mulți tineri de 18 ani încă nu cunosc bine politica, iar cei de 16 ani cu atât mai puțin; unii nici la 18 ani nu au o mentalitate suficient de coaptă; doar la 18–19 ani tinerii încep să lucrezi, cunosc mai bine realitatea și înțeleg mai clar de ce are nevoie țara și comunitatea. DFG_2

În percepția copiilor, în special a celor de 15–17 ani, subiectul participării la vot este abordat sistematic în școală, preponderent în cadrul disciplinei *Educație pentru societate*, completat prin activități în cadrul altor discipline precum *Dezvoltarea personală (dirigenție)*. Abordarea este descrisă ca neutră și orientată procedural, vizând explicarea funcționării procesului electoral, principiile votului responsabil, criteriile de informare critică și importanța participării civice. Totodată, elevii de gimnaziu menționează practici de vot la nivel școlar (de exemplu, alegeri în Consiliul Elevilor), care le oferă experiențe directe de participare și familiarizare cu procedurile electorale.

În școală se discută despre participarea la vot, mai ales la Educație pentru societate vorbim despre vot și votare; profesorul explică cum se desfășoară procesul de vot, discutăm despre argumente pro și contra de ce să votăm/să nu votăm; cum să alegem și să votăm responsabil, cum să ne informăm despre candidați; se discută și la orele de dirigenție. DFG_2

Chiar am participa la vot pentru alegerea elevilor care reprezintă școala, alegerea președintelui Consiliului elevilor; la noi cam 50/50 dintre întrebări se decid prin vot: se votează pentru uniforme, excursii, activități. DFG_1

Practici și intenții de vot

Intențiile declarate privind participarea la vot la împlinirea vârstei de 18 ani indică un nivel relativ ridicat de disponibilitate civică, în special în rândul tinerilor de 15–17 ani, unde predomină o intenție clară de participare. În grupul 12–14 ani se conturează o poziționare mai ambivalentă, alternând între intenția de participare și tendința de abținere, justificată prin percepția unei informări insuficiente și teama de a lua o decizie greșită. În ansamblu, intenția de participare electorală este susținută de interesul civic, asumarea responsabilității și dorința de a influența direcția de dezvoltare a comunității și a țării.

Cu siguranță aș merge la vot, pentru că mă interesează ce se întâmplă în țară, vreau să știu cine este la conducere, să am încredere în persoana aleasă și să contribui la evoluția țării, ca să nu ajungă „pe mâini rele”; pentru că fiecare vot contează; este important pentru a crea un viitor frumos pentru toți; vreau să-mi aleg singur viitorul, nu să mi-l aleagă altcineva pentru mine. Ambele DFG

Probabil nu aș merge la vot, deoarece la 18 ani nu cred că aș fi suficient de informată ca să iau decizia cea mai bună; nu aș vrea să pun în pericol viitorul țării din lipsă de informare. DFG_1

Adolescenții și tinerii raportează o cunoaștere de bază a modalităților alternative de vot (vot prin internet și vot prin corespondență), însoțită de o atitudine predominant precaută. Evaluările sunt ambivalente: respondenții

recunosc avantajele de accesibilitate și comoditate (în special pentru diaspora, persoane cu mobilitate redusă și tineri), dar exprimă neîncredere în securitatea tehnologică (riscuri de fraudă, manipulare digitală și utilizarea boților). În consecință, majoritatea consideră votul tradițional drept opțiunea cea mai sigură și legitimă în prezent.

Am auzit despre votul electronic, folosind un sistem securizat și votul prin corespondență. Cred că votul electronic ar fi mai comod și mai accesibil, mai ales pentru tineri, fiind mai ușor să-și dea votul; modalitățile alternative ar eficientiza procesul de votare, mai ales pentru persoanele din diaspora și cele care nu se pot deplasa. Ambele DFG

Votul online poate fi o alternativă, dar nu mi se pare suficient de sigur, deoarece poate fi falsificat (roboți, persoane competente în IT); la fel și votul prin corespondență; sistemul actual de votare la urne este cea mai sigură metodă, iar oamenii au mai multă încredere în votul exprimat direct. Ambele DFG

Sursele de informare invocate sunt preponderent școala (Educație pentru societate și Dezvoltare personală), completate de mass-media în rândul tinerilor.

Despre aceste modalități de vot am fost informați la școală, la lecțiile de Educație pentru societate și la Dezvoltare personală. Ambele DFG

COPII APĂRĂTORI AI DREPTURILOR OMULUI

Nivelul de cunoaștere a conceptului „Copii Apărători ai Drepturilor Omului”

Conceptul „Copii Apărători ai Drepturilor Omului” este, în mare parte, necunoscut în rândul adolescenților de 12–14 ani, care îl interpretează intuitiv prin raportare la ideea generală de protejare și susținere a drepturilor și nevoilor oamenilor. În schimb, tinerii de 15–17 ani, chiar dacă nu recunosc explicit termenul ca noțiune formală, oferă interpretări mai elaborate, asociindu-l cu copii informați și implicați civic, care își cunosc drepturile, le promovează prin exprimarea opiniei, participare publică și voluntariat și solicită recunoașterea vocii lor în procesele decizionale. Aceste elemente reflectă atât înțelegerea lor asupra conceptului, cât și modalitățile concrete prin care consideră că un copil poate contribui la apărarea drepturilor.

Eu cred că Copii Apărători ai Drepturilor Omului sunt copii care susțin drepturile și arată că ele sunt necesare și trebuie respectate. Ambele DFG

Sunt copii informați despre drepturile omului; care își cunosc drepturile, își exprimă opinia și sunt întrebați și ascultați; asociez termenul cu voluntarii care apără drepturile prin campanii și popularizează drepturile omului. DFG_2

Forme de implicare și practici de apărare a drepturilor în rândul copiilor

Elevii din clasele gimnaziale percep apărarea drepturilor într-un registru predominant interpersonal, centrat pe exprimarea opiniei, solidaritate și intervenție în situații concrete (de exemplu, bullying), prin apel la adulți de referință. Această perspectivă reflectă o înțelegere a apărării drepturilor la nivel micro-social, mai degrabă decât ca inițiativă structurată sau mecanism instituționalizat de advocacy, spre deosebire de respondenții din licee.

Copiii pot apăra drepturile prin exprimarea propriei opinii; pot interveni în cazuri de bullying, să anunț diriginta, să apăr un coleg ofensat sau bătut și să susțin și să cooperez pentru a opri situația. DFG_1

Participarea la activități de promovare a drepturilor este prezentă în ambele grupuri, în special prin proiecte și discuții în cadrul disciplinei „Educație pentru societate”. Totuși, nivelul de implicare diferă: adolescenții de 12–14 ani se limitează în principal la activități desfășurate în clasă, în timp ce tinerii de 15–17 ani descriu forme mai diversificate și proactive, inclusiv organizarea de lecții informative, mese rotunde, ceea ce indică un grad mai ridicat de inițiativă și asumare a rolului civic.

Am participat la școală cu proiecte, discuții în vederea susținerii drepturilor; am făcut proiecte la educația pentru societate. DFG_1

Împreună cu profesoara de educație pentru societate am organizat o activitate despre drepturile copilului pentru elevii din școală; împreună cu colegile am organizat o lecție informativă pentru elevii din clasa a V-a și a VII-a; am participat la o masă rotundă pe subiect; la caravana de Crăciun pentru familii nevoiașе și am arătat că respectăm dreptul fiecărui copil la hrană și stabilitate. DFG_2

Implicarea activă a copiilor în apărarea și promovarea drepturilor este susținută de toți respondenții, fiind percepută ca legitimă într-un context democratic. Diferențele apar la nivel de argumentare: adolescenții

accentuează dimensiunea formativă și contribuția viitoare la societate, în timp ce tinerii formulează o poziție mai normativă și responsabilizantă, raportând implicarea la protejarea propriilor drepturi în prezent și la construirea unui mediu social echitabil, ceea ce sugerează un nivel mai avansat de internalizare a responsabilității civice.

Eu cred că, indiferent de vârstă, fiecare are o opinie și, trăind într-o țară democratică, contează ca și copiii să fie implicați, pentru că ei sunt viitorul țării, se dezvoltă prin asta și vor contribui la o societate mai bună.
DFG_1

Eu cred că copiii ar trebui să se lupte pentru drepturi, pentru că asta ține de prezentul și viitorul lor, totul se bazează pe drepturi și pe libera opinie. Sunt de acord să promovăm drepturile, pentru că sunt drepturile noastre și, dacă nu avem grijă noi de ele, atunci cine, iar astfel putem ajuta familia și pe cei din jur și crea un mediu social plăcut. DFG_2

CAPITOLUL VI. Nivelul de conștientizare și exercitare a drepturilor omului în rândul persoanelor strămutate

Notă: În cadrul studiului, termenul „persoane strămutate” este utilizat într-un sens larg, incluzând atât persoanele refugiate care dețin un statut oficial de protecție, cât și persoanele venite din Ucraina care nu beneficiază de un asemenea statut. Toți respondenții din această categorie sunt persoane strămutate din Ucraina.

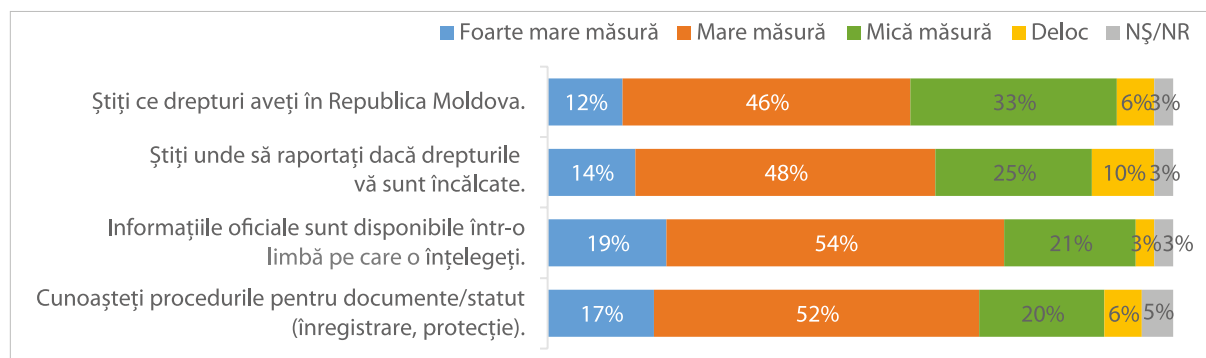
Capitolul prezent se bazează exclusiv pe răspunsurile oferite de persoanele strămutate și examinează nivelul de cunoaștere a drepturilor de care acestea beneficiază în Republica Moldova, gradul de informare cu privire la instituțiile la care se pot adresa în cazul încălcării acestor drepturi, precum și sentimentul de siguranță în raport cu mecanismele și autoritățile specializate în protecția drepturilor omului. Totodată, capitolul analizează o serie de aspecte și anumite drepturi în procesul de integrare și incluziune socială, inclusiv accesul la educație, accesul pe piața muncii, protecția împotriva discriminării, sentimentul de apartenență și incluziune în comunitate.

Persoanele strămutate asociază drepturile omului, în principal, cu legea și cu ansamblul normelor care reglementează viața cotidiană, fiind frecvent invocate idei precum ordinea, disciplina, respectul și egalitatea. În același timp, drepturile omului sunt înțelese și în termeni concreți, prin raportare la accesul la sănătate, protecție și muncă.

Pentru mine înseamnă ordine, disciplină, lege și drepturi, Constituție; reguli de viață și drepturile (la sănătate, la protecție, la muncă); înseamnă respect și egalitate, drepturi egale pentru toți. Ambele DFG

7 din 10 persoane strămutate cunosc suficient de bine procedurile pentru formalizarea statutului lor și confirmă accesibilitatea informațiilor necesare în limba pe care o cunosc (Figura 76).

Figura 76. Spuneți-ne vă rog, în ce măsură ...?

Cunoașterea drepturilor în calitate de persoană strămutată în Republica Moldova se structurează, predominant, în jurul unui nucleu de bază relativ stabil: dreptul de ședere, accesul la educație, asistență medicală, dreptul la muncă și accesul la asistență juridică. Mai rar, sunt menționate dreptul la ajutor material, accesul la servicii publice și dreptul la protecție. Unele răspunsuri reflectă și percepția că persoanele strămutate beneficiază de drepturi apropiate de cele ale populației locale, cu excepția dreptului la vot.

Am dreptul la ședere în Republica Moldova; la servicii medicale și la asistență medicală de urgență, la educație pentru copii (școală, grădiniță), la angajare (muncă); am acces la asistență juridică. Ambele DFG

Am dreptul la ajutor material: am primit cărbuni și lemne; la protecție și la viață; dreptul de acces la servicii publice (inclusiv fiscale și alte servicii de stat); avem multe drepturi similare cu ale cetățenilor Republicii Moldova. Cred că singura limitare este dreptul de a alege/vota și, posibil, unele programe din sănătate; în rest, aproape toate le avem. DFG_4

La nivel general, persoanele strămutate declară un nivel mediu de informare despre drepturi, cu opinii împărțite între respondenți. Majoritatea afirmă că cunosc doar aspectele de bază ale drepturilor lor, în timp ce

informațiile mai specifice, mai ales cele privind migrația, protecția temporară, asigurarea medicală, locuința, serviciile comunale, facilitățile și ajutoarele, rămân insuficient cunoscute.

Nu sunt informată pe deplin, cred că în proporție de 50%-60%; cunosc baza, dar multe nuanțe îmi scapă, mai ales despre migrație, sănătate, chestiuni juridice, locuință și servicii comunale; îmi lipsește informația despre viitorul șederii și al protecției temporare: dacă se va prelungi, ce statut vom avea și cum va fi cu asigurarea medicală/poliță; nu am informații clare despre facilități, compensații și ajutoare; mulți au fost scoși de la plățile Organizației Națiunilor Unite și nu știm după ce criterii. Ambele DFG

Sunt informată cam în proporție de 80%, dar ceva totuși îmi scapă. DFG_3

Sursele de informare utilizate cel mai frecvent sunt rețelele sociale, grupurile online ale refugiaților, sesiunile informative, juriștii, voluntarii, platformele specializate și, mai rar, autoritățile locale, punctele de frontieră și centrul de plasament pentru refugiați, informațiile fiind recepționate preponderent în limba rusă. Informațiile în limba ucraineană sunt accesate în principal prin intermediul grupurilor comunității ucrainene de pe platforma Viber. În ceea ce privește claritatea informațiilor, acestea sunt evaluate în general, pozitiv, însă persistă rezerve legate de credibilitate și de dificultatea de a obține explicații complete fără suport specializat.

Cel mai des iau informații din rețelele sociale; de la întâlniri cu juriști (mai ales când eram în centru); din sesiuni informative, de pe diverse site-uri, platforme/pagini, precum „Moldova Dopomoga”; grupuri de refugiați pe Facebook, Viber, Telegram - „Ucrainenii în Moldova”, „Mama în Moldova”, „Chișinău mama”; prin voluntari și broșuri despre drepturi. Informațiile sunt toate în rusă. Ambele DFG

Nu este mereu clară informația oferită; m-am adresat suplimentar juriștilor pentru clarificare; la serviciul migrație ni s-a explicat foarte bine statutul și actele necesare și ne-au ajutat la înregistrare. DFG_3

Persoanele strămutate exprimă, în ansamblu, o percepție mai degrabă favorabilă, dar nu lipsită de rezerve, asupra respectării drepturilor omului în Republica Moldova. O parte semnificativă a respondenților consideră că aceste drepturi sunt, în linii mari, respectate, iar accesul la servicii esențiale, precum sănătatea, educația, munca sau protecția, este perceput ca relativ funcțional, în lipsa unor experiențe directe de încălcare.

Consider că în Moldova, în principiu, drepturile omului și drepturile noastre ca refugiați sunt respectate; dacă ceri ajutor, îl primești; mă simt în siguranță aici, trăiesc în liniște și cred că aș fi tratat ca orice localnic, la necesitate; nu am văzut încălcări directe. Ambele DFG

În același timp, alți respondenți semnalează că respectarea drepturilor nu este uniformă, fiind afectată de bariere administrative, practici informale, corupție și aplicarea inegală a normelor, în special în domeniul sănătății, protecției, ocupării forței de muncă și în relația cu poliția, unde sunt relatate și experiențe de încălcare.

Per ansamblu, nu se conturează o tendință clară de ameliorare, ci mai degrabă imaginea unui cadru în care drepturile sunt, în mare parte, recunoscute formal, dar aplicarea lor rămâne uneori inegală și inconsistentă.

Am simțit că mi s-a încălcat dreptul la servicii medicale: medicul a refuzat vaccinul copilului; există corupție și cumătrism, iar uneori lucrurile se rezolvă prin cunoștințe; am întâlnit încălcări mai ales la protecție și în relația cu poliția: cereri de bani, refuz de a lua plângeri, lipsa traducătorului; sunt probleme la angajare și la asigurarea medicală: nu toți angajează oficial, iar unii plătesc taxe, dar nu primesc poliță. Ambele DFG

În opinia persoanelor intervievate, grupurile mai puțin informate în privința drepturilor persoanelor strămutate sunt, în principal, persoanele vârstnice/pensionarii, locuitorii din mediul rural sau din localități îndepărtate și persoanele cu dizabilități, în special cele cu mobilitate redusă. Mai rar, sunt menționate mamele cu copii și persoanele mai puțin interesate să caute informații. Potrivit respondenților, aceste diferențe sunt explicate mai ales prin accesul digital limitat (telefoane simple, dificultățile de folosire), dar și prin lipsa de timp și accesul dificil la sesiunile informative.

Cred că pensionarii și cei din afara Chișinăului sunt mai puțin informați, pentru că informația circula mai mult în capitală; cei din localități mai îndepărtate sunt mai puțin conectați chiar și la grupurile online existente; mulți din pensionari nu folosesc smartphone-uri, în plus, mulți nu se descurcă cu tehnologia și aplicațiile; persoanele cu dizabilități / cu mobilitate redusă sunt mai puțin informate, din cauza accesului mai dificil la informație și servicii. Ambele DFG

Mamele pot fi mai puțin informate, pentru că nu au timp să meargă la întâlniri; unii oameni nu sunt informați pentru că nu vor/nu sunt motivați. DFG_4

În ceea ce privește respectarea drepturilor copiilor în instituțiile de învățământ, respondenții descriu, în general, experiențe pozitive. Instituțiile sunt percepute ca oferind sprijin practic, inclusiv soluții lingvistice și, uneori, suport material, ceea ce reflectă preocuparea pentru integrarea și bunăstarea copiilor.

Din câte văd, în instituțiile de învățământ se acordă atenție drepturilor copiilor, iar copiii noștri sunt tratați foarte bine la școală. Ambele DFG

În ceea ce privește nivelul de cunoaștere a drepturilor în comunitatea în care locuiesc, persoanele strămutate îl apreciază, pe o scală de la 1 la 5, ca fiind moderat, dar neuniform, scorul 4 fiind indicat cel mai frecvent. Respondenții explică această evoluție prin creșterea treptată a gradului de informare odată cu durata șederii în Republica Moldova, pe baza experienței directe și a informațiilor oferite de diverse instituții și surse de sprijin.

Acum aș evalua la 4, dar acum un an în urmă era 3, iar acum doi ani - 2: cu cât stăm mai mult timp aici, cu atât aflăm mai multe; încă nu cunosc toate drepturile, dar în mare parte știu ce îmi trebuie; în centrul unde am stat ni s-au explicat drepturile. Ambele DFG

Totuși, o parte semnificativă apreciază nivelul de cunoaștere la 2-3, invocând informarea insuficientă, necunoașterea unor aspecte juridice și dificultățile de înțelegere a unor domenii specifice, precum sănătatea, taxele sau activitatea de afaceri. În ansamblu, se observă o tendință de îmbunătățire față de anul precedent, însă cunoașterea drepturilor rămâne parțială și concentrată în special pe aspectele de interes imediat.

Aș spune că acum e 2, maximum 3, înainte era chiar 1; mă consider slab informat și nu cunosc toate drepturile; am multe întrebări și nu cunosc toate nuanțele, mai ales legat de mașină, partea medicală și business; sunt aici de curând și încă îmi este greu să cunosc tot; știu mai bine ce mă interesează, iar ce nu mă interesează acum cunosc mai puțin. Ambele DFG

Persoanele strămutate exprimă opinii diferite cu privire la responsabilitatea pentru informarea despre drepturile omului și mecanismele de apărare a acestora. O parte importantă dintre respondenți atribuie rolul principal instituțiilor publice care interacționează direct cu refugiații/persoanele strămutate, în special primăriei, Inspectoratului General pentru Migrație, structurilor specializate pe domenii și juriștilor din centre. În același timp, alți respondenți consideră că informarea depinde și de responsabilitatea individuală, persoana fiind cea care trebuie să caute activ informațiile necesare.

Cred că rolul principal îl are primăria din localitatea unde locuiesc; serviciul de migrație are un rol-cheie pentru statut și proceduri; în unele centre sunt juriștii; pentru fiecare domeniu sunt structuri aparte. Ambele DFG

Cred că nimeni nu e obligat să ne informeze, trebuie să căutăm și să întrebăm singuri. Ambele DFG

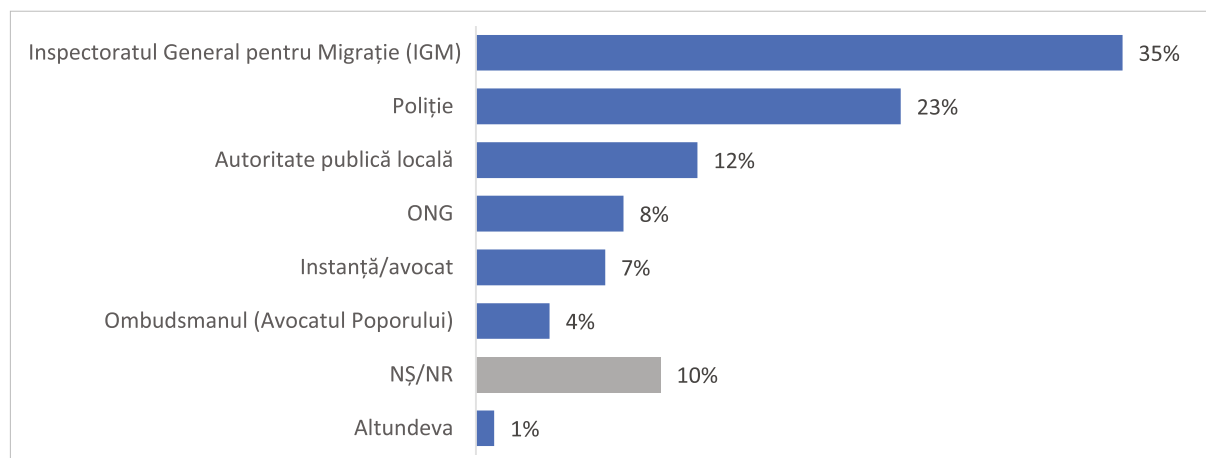
La un nivel mai concret, este menționată și necesitatea creării unui serviciu dedicat nevoilor persoanelor strămutate, precum și a unei implicări coordonate a autorităților din Republica Moldova și Ucraina, inclusiv a ambasadei, percepută ca sursă oficială și credibilă de informare.

Consider că ar trebui să existe un serviciu separat pentru problemele noastre (școală, medicină etc.). DFG_3

Ar trebui să se implice și statul Republica Moldova și statul Ucraina în informare. Un rol important ar trebui să îl aibă ambasada, ca sursă directă de informare. DFG_4

Instituțiile principale la care s-ar adresa persoanele strămutate în cazul când le sunt încălcate drepturile omului sunt Inspectoratul General pentru Migrație (35%) și organele de poliție (23%) - Figura 77.

Figura 77. Dacă ați avea o problemă privind drepturile dvs., unde v-ați adresa mai întâi?

La societatea civilă s-ar adresa în proporție mai mare persoanele strămutate din Chișinău, cu nivel înalt de studii și persoanele cu dizabilități.

Persoanele strămutate indică un nivel relativ bun de orientare instituțională în cazul apariției unor probleme legate de drepturi. Respondenții afirmă că știu unde pot apela, menționând în special liniile verzi și liniile fierbinți destinate refugiaților, ONG-urile care oferă asistență juridică, poliția, serviciul 112, administrația publică locală și, în unele cazuri, ambasada. Prima orientare este, de regulă, spre suportul juridic și consultativ, mai curând decât spre instituțiile formale de protecție.

Avem toate numerele salvate, există și linia verde pentru refugiații din Ucraina (0800, apel gratuit). De asemenea, există o linie fierbinte. Chiar am și apelat la aceste linii pentru clarificări, nu doar în conflicte; în primul rând m-aș adresa la ONG-uri cu juriști, pentru că oferă consultații și te ghidează: știu de organizații/centre juridice, de ex. CDA (Centrul de Drept al Avocaților), care oferă consultații juridice gratuite, iar pentru persoane cu dizabilități cunosc organizații speciale; în situația e extremă, merg direct la poliție sau sun 112, fie la organele de drept; în cazuri foarte grave, m-aș gândi și la ambasadă. Pentru probleme interne în comunitate aș apela la polițistul de sector și administrația publică locală. Ambele DFG

Încrederea în mecanismele de protecție se situează, în general, la un nivel moderat-înalt, majoritatea respondenților evaluând-o cu 4 sau chiar 5 din 5. Această apreciere se bazează în principal pe experiențe directe pozitive, în care informațiile au fost explicate clar, iar poliția, juriștii și ONG-urile au fost percepuți ca accesibili și utili. Totuși, unii respondenți exprimă un nivel mai redus de încredere, invocând incertitudinea privind funcționarea concretă a acestor mecanisme sau influența unor cazuri negative cunoscute din spațiul public. Per ansamblu, încrederea pare să fie susținută în special de contactul direct cu actorii de sprijin și de claritatea intervențiilor oferite.

Cred că 4 din 5, sau chiar 5, pentru că mereu există o rezervă: oamenii sunt diferiți și pot exista și angajați necorespunzători. Totuși, încrederea e bună. Când am apelat, mi s-a explicat totul clar; polițistul de sector vine destul de des, organizează întâlniri și oferă informații, iar juriștii/ONG-urile pe care le cunosc chiar ajută oamenii. Ambele DFG

Între 2-3, pentru că nu poți fi sigură. Din știri văd și cazuri negative, ceea ce îmi scade încrederea; între 3 și 4, pentru că nu știu exact cum funcționează mecanismele. Ambele DFG

În ceea ce privește întrebarea referitoare la ce ar putea crește nivelul de încredere, nu au fost formulate răspunsuri directe. Cu toate acestea, logica răspunsurilor sugerează că încrederea ar putea fi consolidată prin experiențe directe pozitive și repetate, printr-un răspuns prompt și previzibil al instituțiilor, precum și prin mai multă transparență și claritate privind modul de funcționare a mecanismelor de protecție.

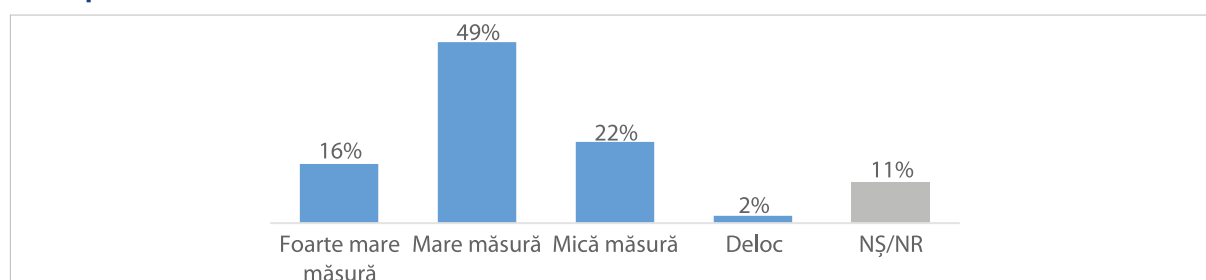
Sentimentul de siguranță în comunitate și percepția protecției împotriva violenței, torturii sau relexor tratamente sunt, în general, ridicate. Majoritatea respondenților afirmă că se simt în siguranță acasă, pe stradă și în transport, descriind comunitatea ca fiind mai ordonată, mai liniștită și mai previzibilă decât mediul din care provin. Relația cu forțele de ordine este evaluată pozitiv mai ales în baza unor experiențe lipsite de complicații, în care solicitările au fost acceptate și soluționate relativ rapid. Totuși, apar și unele rezerve, legate în special de eficiența intervenției poliției în anumite situații și de percepția existenței unor practici de corupție.

Mă simt mult mai protejată aici decât în Ucraina. În comunitate e liniște și ordine, lăsăm lucruri afară și nu dispar. Mă simt în siguranță pe stradă, inclusiv seara, nu am avut incidente serioase; am avut doar situații minore (neînțelegeri) și nu am simțit probleme; când mi-am pierdut pașaportul, la poliție am depus cerere și s-a rezolvat rapid, fără complicații; când am căzut, imediat cineva a venit să mă ajute să mă ridic; când întreb ceva pe stradă, oamenii îmi explică. Ambele DFG

Observ o problemă de corupție la poliția rutieră, mai ales privind amenzile; uneori mă neliniștesc câinii (de exemplu când trec un pod ziua și sunt mulți câini). Ambele DFG

2/3 din persoanele strămutate se simt în mare sau foarte mare măsură în siguranță să se adreseze autorităților pentru probleme legate de drepturile lor (Figura 78).

Figura 78. În ce măsură vă simțiți în siguranță să vă adresați autorităților pentru probleme legate de drepturile Dvs.?

Sentimentul de siguranță este semnificativ mai scăzut în cazul respondenților de sex masculin.

Răspunsurile persoanelor strămutate arată că aceștia beneficiază de forme variate de sprijin, care acoperă în special asistența medicală, educația, sprijinul juridic, cazarea, alimentarea, ajutorul financiar și asistența umanitară. În general, experiența de accesare a acestui sprijin este descrisă pozitiv, mai ales în cazul obținerii protecției temporare și al ajutorului oferit prin centre, organizații umanitare, biserici sau grupuri online. Totuși, sunt exprimate și unele rezerve privind modul de acordare a ajutoarelor, fiind semnalate situații de inconsistență, lipsă de transparență și tratament perceput ca inadecvat în procesul de evaluare.

Am beneficiat de sprijin pentru medicină și educație; de sprijin juridic, precum și de cazare și alimentare; ajutor financiar de la ONU; Am primit sprijin umanitar prin biserici, inclusiv ședințe psihologice, se oferă pachete cu produse și haine; primesc sprijin din partea grupurilor online și răspunsuri rapide la întrebări; ajutor pentru perioada rece și mi-au schimbat ferestrele și ușile (cu sprijinul Consiliului Norvegian pentru Refugiați). Ambele DFG

La depunerea cererii la serviciul de migrație nu am avut probleme, iar protecția temporară am obținut-o fără dificultăți, dar am observat diferențe în acordarea ajutoarelor: un bărbat din centru, cetățean rus, primește ajutor, iar mai mulți ucraineni, chiar și persoane singure, nu primesc; Am avut o experiență negativă la evaluarea pentru ajutor: mi s-a refuzat sprijinul, iar operatorul s-a comportat incorect. Ambele DFG

Satisfacția față de condițiile de locuire este neuniformă. O parte importantă a respondenților se declară mulțumiți de condițiile de bază, precum siguranța, încălzirea, apa și dotările esențiale, chiar dacă locuințele nu oferă un nivel ridicat de confort. Pentru această categorie, principala problemă o reprezintă costul foarte ridicat al chiriei, perceput ca disproporționat în raport cu condițiile oferite și dificil de acoperit din veniturile disponibile. În același timp, alți respondenți, în special cei din localități apropiate de regiunea transnistreană sau din centre de cazare, semnalează probleme legate de instabilitatea utilităților, lipsa reparațiilor, umezeală, mucegai și condiții sanitare precare. În zonele din proximitatea regiunii transnistrene este menționat și riscul întreruperilor de gaz și energie electrică.

Sunt mulțumită de condițiile de bază: avem căldură, apă, gaz, frigider, TV și ne simțim în siguranță, chiar dacă nu e „lux”. Problema principală este prețul chiriei: este foarte scump (de la 300 euro pentru 2 camere s-a ajuns la 600–700 euro în unele zone). Cu salariul minim nu poți acoperi chiria și cheltuielile. Ambele DFG

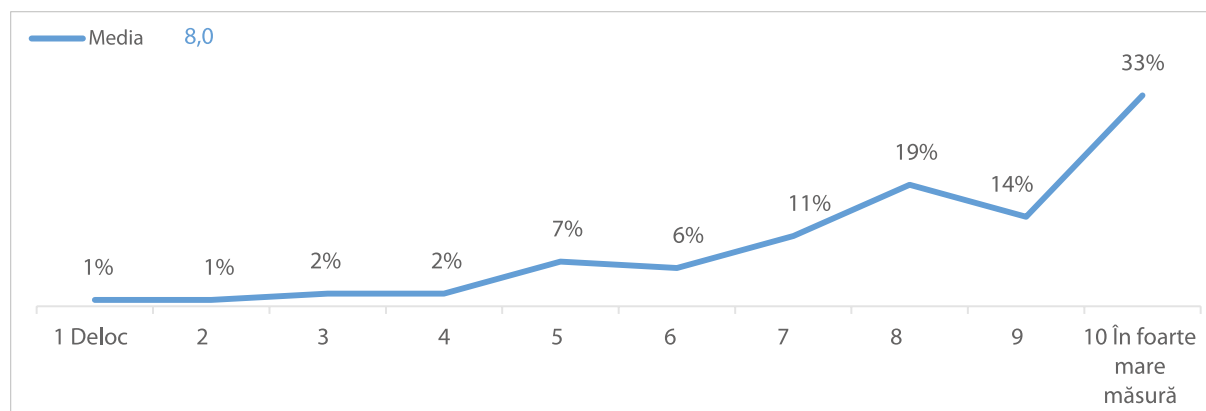
Sunt relativ mulțumit, dar depinde de zonă: locuiesc într-un sat lângă Transnistria, nu este gaz stabil și lumină; iarna trecută nu a fost încălzire. Acum avem gaz, ne descurcăm. Am strictul necesar (căldură, lumină), dar lipsește reparația; În centru se poate trăi, dar căldura e mai mult noaptea; uneori nu avem apă și avem o problemă majoră cu umezeala și mucegaiul; nu am condiții bune, WC-ul este afară, iar apa o iau din cisterna. Ambele DFG

Aspecte privind dreptul la educație

Majoritatea persoanelor strămutate au o percepție pozitivă asupra accesului refugiaților/persoanelor strămutate la educație și servicii esențiale în Republica Moldova: 77% au evaluat acest acces cu note între 7 și 10. Nota medie acordată este 8,0, indicând o apreciere predominant pozitivă (Figura 79).

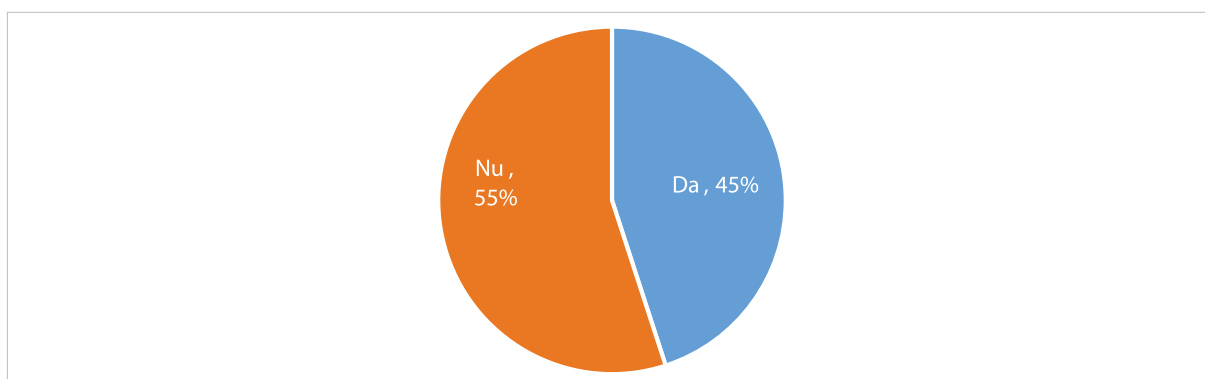
Figura 79. Pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „Deloc” și 10 „În foarte mare măsură”, în ce măsură considerați că, în Republica Moldova, persoanele strămutate au acces egal și în timp util la educație și servicii esențiale (sănătate, locuință, sprijin social)?

Categoria „Nu știu/Non-răspuns” (4%) nu este reprezentată în grafic.

Percepțiile mai moderate sau negative în această privință sunt mai frecvent întâlnite în rândul persoanelor strămutate care locuiesc în municipiul Chișinău, al celor din mediul urban, al persoanelor tinere și al celor cu un nivel scăzut al veniturilor.

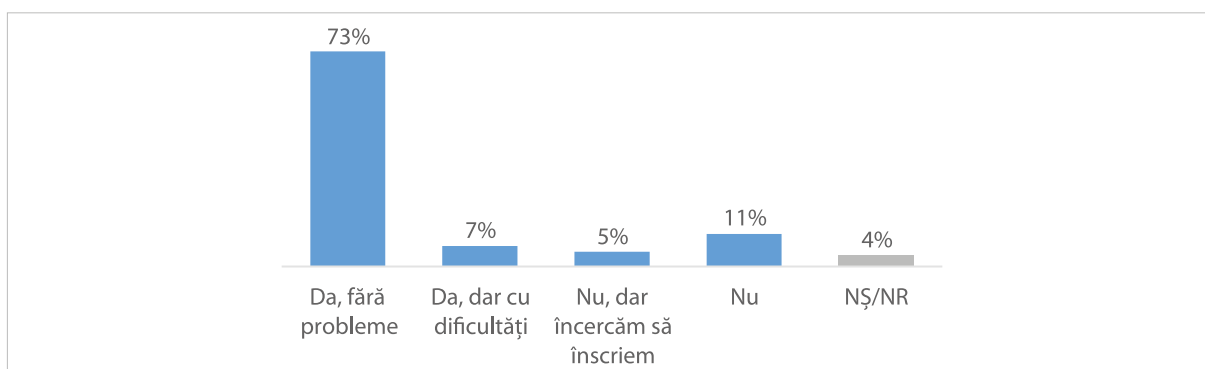
Figura 80. Aveți în grijă copii cu vârsta sub 18 ani?

Aproape fiecare al doilea respondent din categoria persoane strămutate chestionat are în grijă copii minori (Figura 80), în special persoanele din regiunea de Sud și din mediul rural.

Figura 81. Copiii au fost înscriși la educație (grădiniță/școală) în Republica Moldova și frecventează?

Eșantion: 136 respondenți care au menționat că au copii

80% dintre persoanele chestionate care au copii minori declară că au reușit să îi integreze în procesul educațional (Figura 81), majoritatea absolută realizând acest demers fără dificultăți.

Persoanele strămutate care au copii apreciază, în general, că dreptul acestora la educație este asigurat, iar respectarea acestuia este înțeleasă în termeni practici, prin acces efectiv la școală sau grădiniță, tratament echitabil, integrare fără discriminare și, uneori, prin măsuri suplimentare de sprijin. În majoritatea cazurilor, înscrierea la școală este descrisă ca un proces accesibil și lipsit de dificultăți majore din partea instituțiilor de învățământ.

Consider că dreptul la educație este asigurat, pentru că nu am întâmpinat obstacole: am depus actele, am completat o cerere, iar copilul a mers la școală la 1 septembrie; nu mi s-a cerut nimic complicat; înscrierea a fost prietenoasă și deschisă. Directorul și secretara au fost receptivi, ne-au spus și despre ajutorul de 1000 lei pentru copii, copilul primește și alimentație gratuită, iar școala fiind în altă localitate, vine autobuzul zilnic și îl ia; băiatul face școală în Moldova cu predare în rusă. Ambele DFG

În calitate de student mi-am putut continua studiile fără dificultăți: m-am înscris la universitate, am primit informații despre acte și specialități; studiez într-o grupă rusă și mă simt integrată. DFG_4

Totuși, unii respondenți semnalează dificultăți de ordin administrativ, lingvistic și de adaptare. Sunt menționate complicații la transferul din sistemul ucrainean în cel moldovenesc, iar în cazul educației preșcolare și al localităților mici, bariera lingvistică devine un obstacol important, pe fondul lipsei grupelor sau claselor cu predare în limba rusă. În unele situații, aceste dificultăți conduc la renunțarea la integrarea în sistemul local și la orientarea spre soluții alternative (de ex. școlarizarea online în Ucraina sau frecventarea unei instituții din regiunea transnistreană). Aceste probleme par mai puțin pronunțate în orașele mari, unde opțiunile lingvistice sunt mai diversificate.

Am auzit că unele familii au avut dificultăți la transfer, deoarece se cer dosarele personale; au apărut și complicații legate de dorința de a rămâne înscriși în ambele sisteme; personal, am avut dificultăți de acces

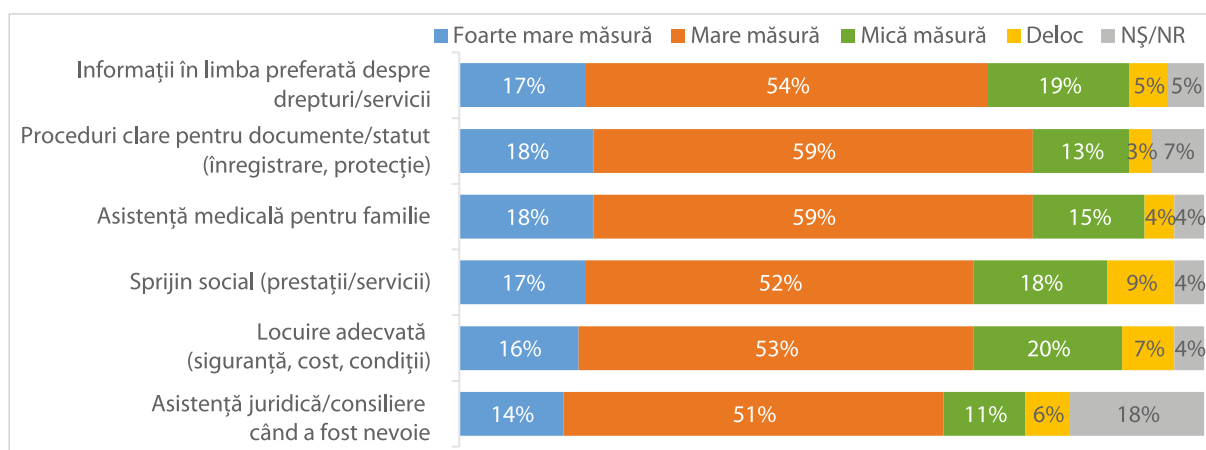
la grădiniță, unde ni s-a refuzat locul, fiind doar grupe române; înscrierea la grădiniță a fost o problemă din cauza limbii - în Criuleni nu sunt grupe rusești. O situație similară s-a întâmplat cu o altă familie din centru, care și-au dat copilul la o școală moldovenească, el fiind singurul ucrainean din clasă, astfel că nu înțelegea multe lucruri, iar învățătoarea vorbea slab rusa. Iar situația s-a încheiat prin faptul că anul acesta au înscris-o din nou în clasa întâi, online, la o școală ucraineană... Cred că în orașele mari (Chișinău, Bălți, Comrat) accesul e mai ușor, pentru că există clase/grupe ruse; în localități mici, unde nu există astfel de opțiuni, bariera lingvistică poate deveni problema principală, iar părinții nu pot sprijini copilul la teme dacă nu cunosc limba. Ambele DFG

Aspecte privind accesul la unele servicii: medicale, sociale, informaționale și juridice

În ceea ce privește accesul la informații, 7 din 10 persoane strămutate intervievate au confirmat un grad ridicat al accesului la informații în limba preferată despre drepturi/servicii, locuire adecvată și asistență juridică și socială (Figura 82).

Referitor la disparitățile teritoriale și socio-demografice, răspunsurile denotă următoarele: respondenții din municipiul Chișinău și regiunea Sud invocă în proporție mai mare accesul redus la sprijin social și locuință adecvată.

Figura 82. În ce măsură considerați că, în ultimele 12 luni, ați avut acces la următoarele servicii/condiții?

Asistența juridică este mai problematică pentru respondenții din mediul rural.

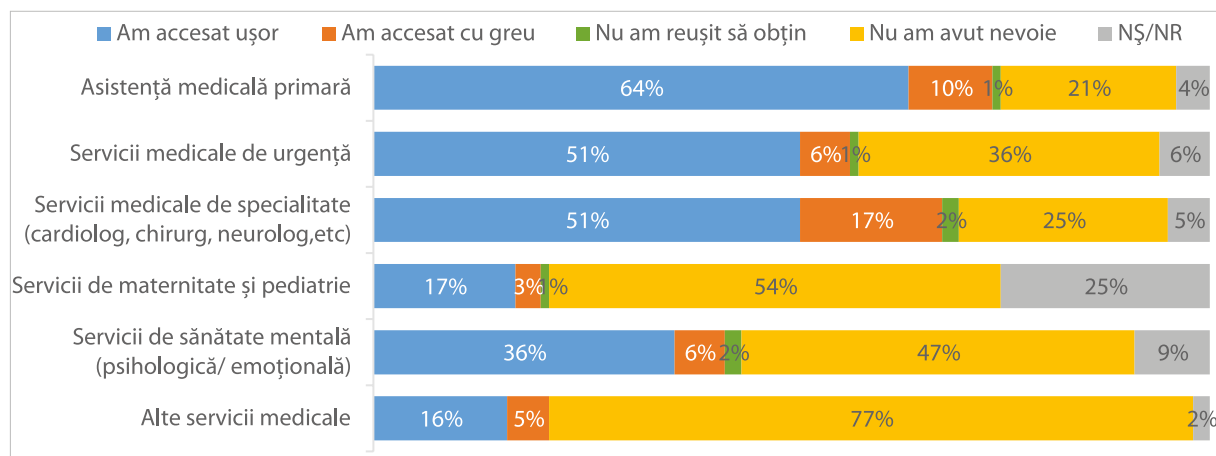
Accesul la servicii medicale este perceput mai problematic în rândul femeilor.

Accesul la informații despre drepturi și servicii în limba preferată este mai problematic pentru refugiații și persoanele strămutate care locuiesc în regiunea Centru.

Figura 83 ilustrează percepțiile persoanelor strămutate privind accesul la servicii medicale specifice în ultimele 12 luni.

Rezultatele obținute atestă un nivel înalt de acces la toate serviciile medicale măsurate, în situațiile când persoanele strămutate au avut nevoie de ele. În medie, 8 din 10 persoane le-au accesat fără dificultăți. Relativ mai problematic a fost accesul la servicii medicale de specialitate (17% s-au confruntat cu anumite dificultăți în accesarea lor).

Figura 83. În ce măsură considerați că, în ultimele 12 luni, ați avut acces la următoarele servicii/condiții?

Dreptul la asistență medicală este perceput, în general, ca fiind asigurat, în special prin accesul la medicul de familie, la serviciile de urgență și, în unele cazuri, la specialiști și spitalizare. Respondenții relatează experiențe pozitive privind accesul efectiv la servicii, inclusiv în cazul persoanelor cu dizabilități, dar semnalează și limitări importante legate de costuri, accesul la medicamente, investigațiile suplimentare, care rămân adesea în sarcina pacientului. Totodată, sunt menționate dificultăți administrative și de organizare, precum probleme cu rețetele, timpi mari de așteptare și necesitatea de a insista pentru anumite investigații.

Acum dreptul la asistență medicală este respectat, iar problemele pe care le-am avut s-au rezolvat: am medic de familie, iar unele medicamente le iau gratuit; am avut o experiență bună: medicul de familie m-a orientat la specialist, iar la policlinică mi-a fost suficient pașaportul; mama este persoană cu dizabilitate și are acces la servicii medicale, iar ambulanța a venit fără probleme de mai multe ori. Am fost și internăți; când e nevoie fac analize, nu e o problemă, dar costurile rămân. Ambele DFG

Am întâmpinat dificultăți la farmacii cu rețetele: una a declarat că nu au medicamentul, alta a solicitat rețeta electronică, iar ulterior au invocat termenul expirat al rețetei. Astfel, prefer să mă adresez la InterSOS, unde mi se eliberează gratuit rapid rețetele; tratamentul necesar pentru spate mi l-au acordat, dar medicamentele le-am cumpărat din banii mei. Mi-au spus că nu sunt fonduri pentru a le oferi gratuit; Am avut o experiență neplăcută cu așteptarea: pentru o adeverință medicală necesară la școală am stat în rând 2 ore, în timp ce alte persoane erau primite imediat cum veneau; în anumite zone (de ex. Varnița) este greu să te înscrii la medic de familie: sunt puțini medici și nu sunt locuri; Chiar și cu poliță, uneori trebuie să insiști pentru investigații: unii medici nu vor să trimită la ecografie sau alte examinări și invocă bugetul limitat. Investigațiile - RMN/CT/ radiografie au fost cu plată, iar injecțiile gratuite. Ambele DFG

În același timp, respondenții subliniază că drepturile pacientului nu sunt respectate întotdeauna în mod uniform, în special în ceea ce privește informarea clară despre serviciile gratuite sau eligibile, ceea ce generează confuzie și interpretări eronate ale drepturilor.

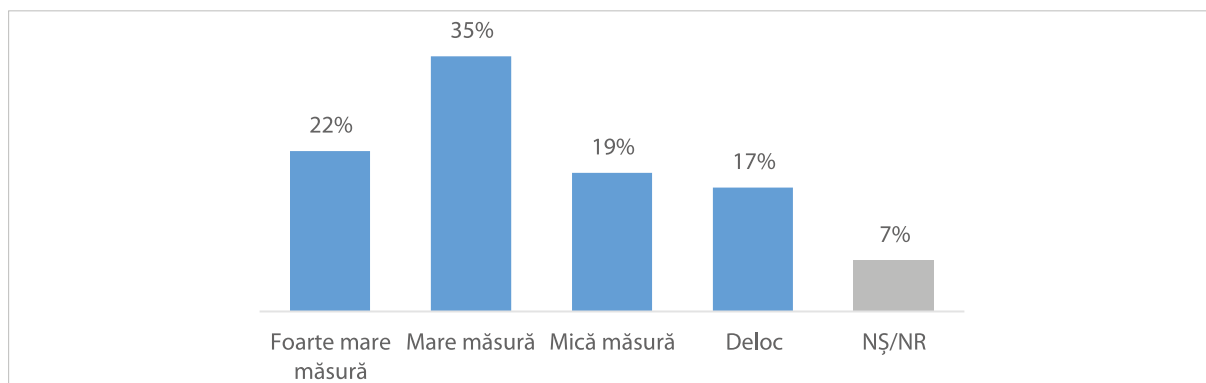
Nu întotdeauna mi se explică clar ce mi se cuvine: uneori mi s-a spus că anumite servicii nu ni se cuvin pe protecție temporară, iar atunci când medicul de familie a fost înlocuit de altul, mi-a oferit mai multe servicii și mi-a clarificat că unele proceduri (de ex. fizioterapie) erau, de fapt, gratuite. DFG_4

Aspecte privind dreptul la muncă

Următoarele două figuri prezintă percepțiile persoanelor strămutate despre dreptul la muncă în Republica Moldova.

57% dintre respondenți consideră că dreptul și posibilitatea reală de a munci în Republica Moldova le sunt asigurate în mare sau în foarte mare măsură (Figura 84).

Figura 84. În ce măsură considerați că aveți dreptul și posibilitatea reală de a munci?

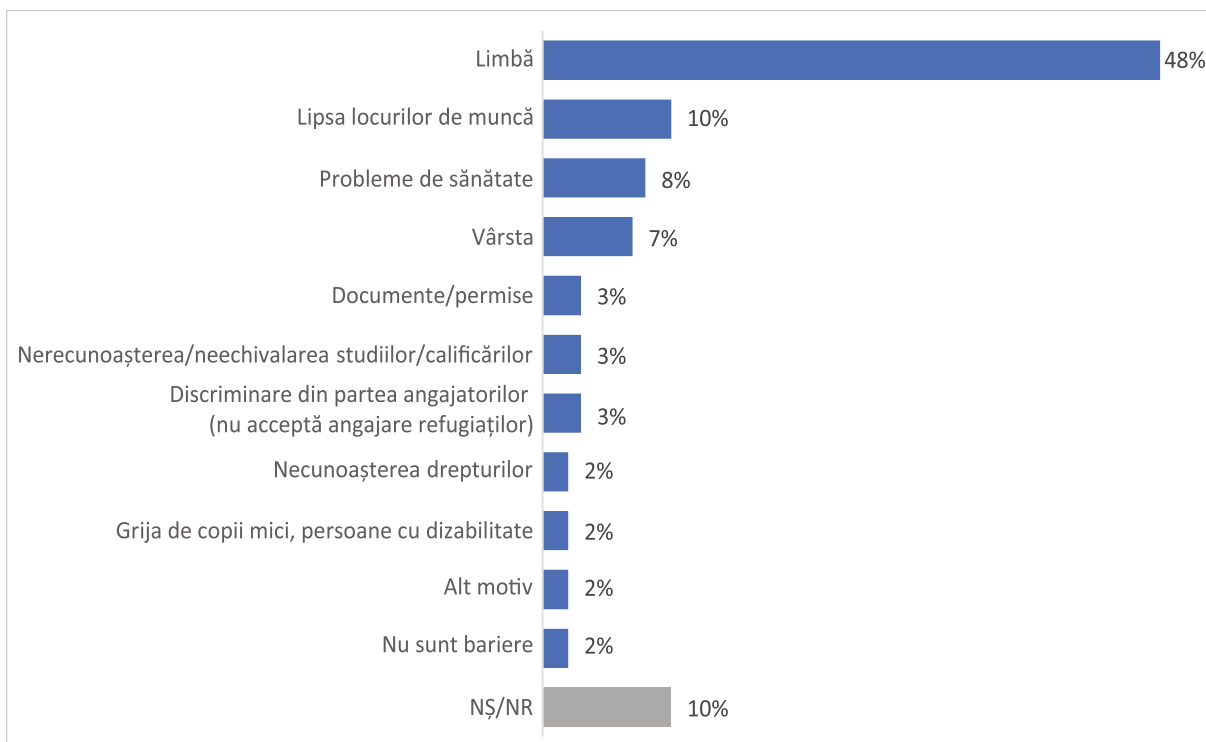

Percepțiile negative privind accesul la dreptul la muncă sunt mai frecvente în rândul respondenților din regiunea Nord, al celor din mediul urban, al persoanelor în etate și al celor cu un nivel redus de instruire.

Principala barieră în calea angajării este, de departe, necunoașterea limbii române, menționată de aproximativ fiecare al doilea respondent din rândul persoanelor strămutate (Figura 85), în special de cei care se află în municipiul Chișinău și regiunea Centru.

Alte obstacole semnificative identificate sunt insuficiența oportunităților de angajare, problemele de sănătate și vârsta.

Figura 85. Care este cea mai mare barieră pentru angajare?

Persoanele strămutate percep dreptul la muncă ca fiind doar parțial asigurat: deși acesta este recunoscut inclusiv în condițiile protecției temporare, exercitarea lui efectivă este limitată de numeroase obstacole practice. Printre dificultățile cel mai frecvent menționate se numără angajarea neoficială, cerințele suplimentare impuse de unii angajatori (de ex. recunoașterea diplomelor, prezentarea permisului de ședere), nepotrivirea dintre calificările deținute și ofertele disponibile, precum și barierele lingvistice, care restrâng accesul la locuri de muncă calificate. Totodată, respondenții semnalează constrângeri legate de transport, costurile ridicate ale relocării, salariile mici, lipsa de răspuns din partea angajatorilor și barierele de vârstă. La acestea se adaugă condițiile de muncă uneori precare, tratamentul inadecvat la locul de muncă și funcționarea ineficientă a mecanismelor de recalificare profesională.

Avem dreptul la muncă chiar și cu protecție temporară, dar mulți angajatori cer permis de ședere; unii angajatori evită angajarea oficială a ucrainenilor. M-am angajat în calitate de ajutor de bucătar neoficial,

pe perioadă de probă, dar durează aproape un an; salariile sunt foarte mici; stresul și comunicarea agresivă (țipete, supraveghere, indicații contradictorii) m-au făcut să plec; am lucrat la o cafenea, dar era frig și fără încălzire; aproape peste tot se cere cunoașterea limbii, fără ea doar munci necalificate poți obține; Transportul este o barieră, ultimul autobuz din Chișinău pleacă devreme (ex. 18:40). Dacă lucrezi până la 19:00, nu mai ajungi acasă, iar în Chișinău chirile sunt greu de suportat; trimit CV-ul și nu primesc feedback; apar și bariere de vârstă („căutăm până la 30 ani”). Ambele DFG

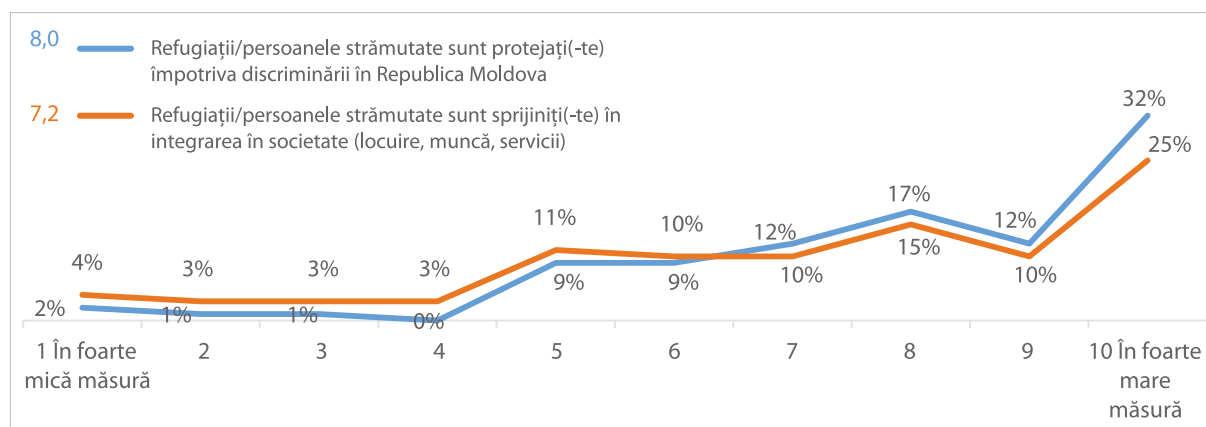
Centrele de ocupare propun recalificare, dar cursurile fie nu au pornit, fie nu este finanțare, ne-au spus să așteptăm. DFG_3

În continuare, au fost analizate percepțiile persoanelor strămutate privind nivelul de protecție împotriva discriminării și sprijinul acordat pentru integrarea în societate, ca elemente ale incluziunii sociale și ale respectării drepturilor acestora.

Aprecierea privind protecția împotriva discriminării este înaltă, obținând scorul de 8 puncte pe o scală de evaluare de 10 puncte. 73% dintre respondenți consideră că sunt în mare măsură protejați împotriva discriminării (Figura 86). Mai vulnerabili în fața discriminării se simt persoanele tinere, care se află în municipiul Chișinău și persoanele cu nivel scăzut de studii.

În ceea ce privește sprijinul pentru integrarea în societate, evaluările sunt ușor mai rezervate (moderate), scorul mediu fiind de 7,2 puncte. 60% dintre respondenți consideră că beneficiază de suportul necesar în mare măsură. Sentimentul de vulnerabilitate în acest domeniu este mai pronunțat în rândul respondenților tineri, de sex feminin, care se află în municipiul Chișinău și persoanele cu nivel scăzut de studii.

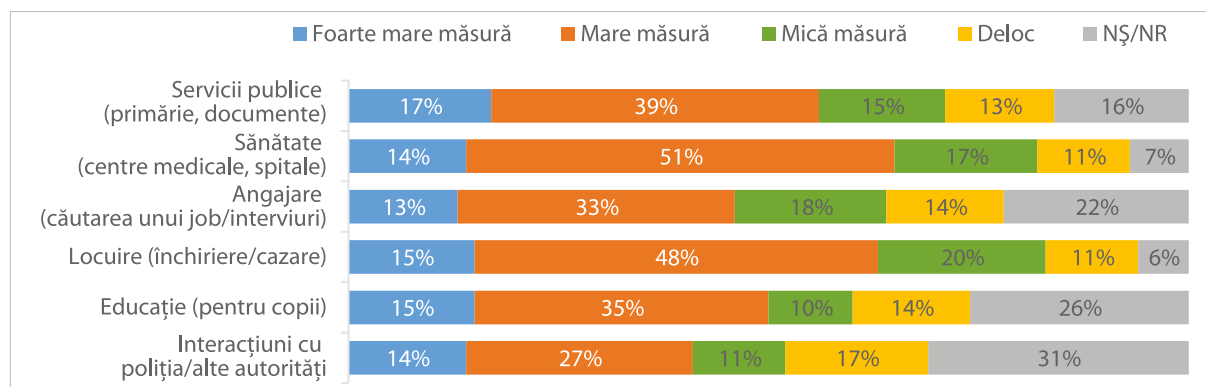
Figura 86. Evaluări pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „În foarte mică măsură” și 10 „În foarte mare măsură”, în ce măsură considerați că:

Deși 3/4 dintre respondenți au apreciat pozitiv protejarea lor împotriva discriminării, în medie, doar fiecare al doilea a confirmat experimentarea unui tratament nediscriminatoriu în diferite contexte (Figura 87).

Tratamentul egal a fost confirmat în proporție mai mare în interacțiunea cu serviciile medicale și accesul la locuință (2/3 dintre respondenți).

Figura 87. În ce măsură ați întâlnit tratament egal în Republica Moldova (fără discriminare) în următoarele contexte?

Experiențele de tratament discriminatoriu au fost raportate cel mai frecvent în contextul pieței muncii și al interacțiunii cu organele de menținere a ordinii publice ori cu alte autorități.

Percepțiile asupra grupurilor vulnerabile și a discriminării sunt mai degrabă nuanțate decât generalizate în raport cu persoanele strămutate. Respondenții identifică drept grupuri mai expuse romii, copiii mici și persoanele afectate de bariere lingvistice. Discriminarea este asociată în principal cu stereotipurile sociale, dificultățile de comunicare și atitudinile comunității gazdă. O categorie distinct menționată este cea a persoanelor de peste 50 de ani, percepute ca fiind „între categorii” și, prin urmare, mai expuse riscului unui acces inegal la sprijin. În schimb, persoanele cu dizabilități sunt percepute ca beneficiind de atenție și sprijin instituțional adecvat, fără a fi semnalate forme evidente de discriminare. Per ansamblu, nu se conturează percepția unei discriminări sistematice față de persoanele strămutate, însă sunt evidențiate riscuri sporite pentru anumite categorii aflate la intersecția mai multor vulnerabilități.

Din ce am văzut, persoanele cu dizabilități au fost tratate cu atenție la intrare: la vamă/serviciul de migrație erau ajutați (de ex. cu scaun cu roțile), ceea ce mi-a lăsat impresia că nu există discriminare. Copiii mici pot fi vulnerabili, iar experiența lor depinde mult de atitudinea părinților locali față de refugiați și de modul cum își educă propriii copii; Bariera de limbă poate genera discriminare, mai ales pentru cei care nu vorbesc româna și nu pot comunica ușor; romii sunt printre cei mai discriminați, din cauza stereotipurilor persistente (asociere cu furtul etc.); am observat că ei se confruntă frecvent cu discriminare. O categorie vulnerabilă sunt și oamenii de 50+, deoarece nu mai sunt nici persoane cu copii mici, dar nici pensionari, și astfel pot avea dificultăți de încadrare în programe de ajutor. Ambele DFG

Experiențele personale de discriminare sunt menționate relativ rar, majoritatea respondenților afirmând că nu s-au confruntat direct cu astfel de situații sau că au întâlnit doar manifestări minore, de ordin cotidian, într-un context perceput, în general, ca empatic. Totuși, apar și relatări punctuale despre tratament diferențiat în accesul la locuințe, angajare, servicii bancare, servicii publice și în interacțiunile de zi cu zi, discriminarea fiind asociată mai ales cu originea ucraineană, statutul juridic și bariera lingvistică. În cele mai multe cazuri, respondenții nu au raportat formal aceste situații, preferând soluții practice alternative, evitarea conflictului sau adaptarea individuală.

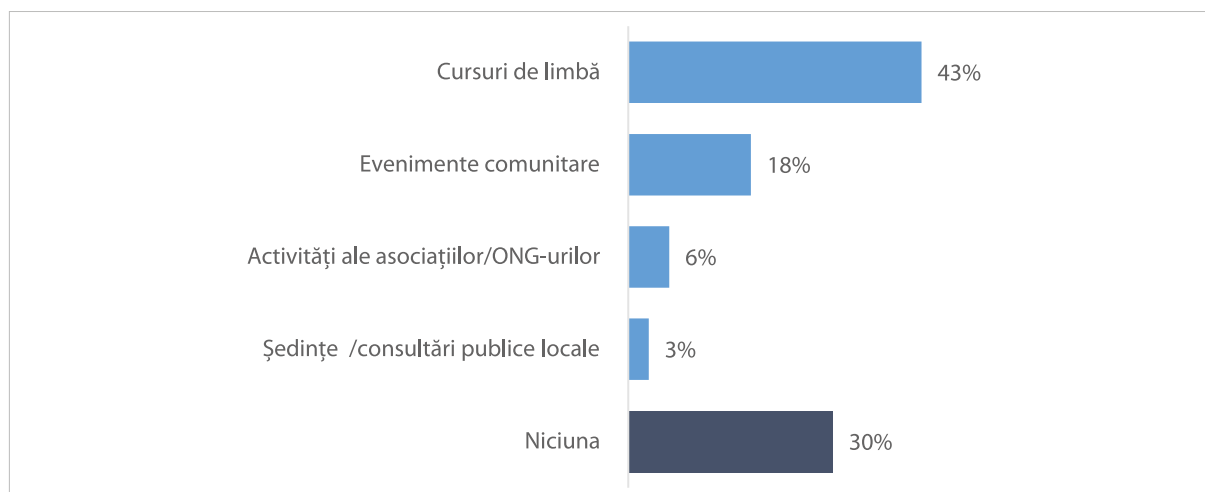
Per ansamblu, discriminarea este percepută mai degrabă ca sporadică și contextuală decât ca fenomen sistemic, manifestându-se în special acolo unde se intersectează statutul de refugiat/persoană strămutată, limba și dependența de servicii sau resurse controlate de alții.

Uneori intervine factorul uman, dar la nivel de stat nu am simțit discriminare, dimpotrivă, mai multă empatie față de noi; în orașele mici unii proprietari nu vor să dea apartamente ucrainenilor: spun direct nu, fără explicații, precum și că în unele zone, precum Popeasca, nu vor să vândă locuințe ucrainenilor. La angajare am simțit reticență; odată la policlinică m-am simțit cu adevărat „străină”, când pentru o adeverință la școală am așteptat ore întregi; în transport, când i-am făcut observație unui bărbat beat, acesta a reacționat jignitor, spunându-mi în rusă „se vede că ești ucrainean obraznic”; la bancă nu au vrut să-mi emită cardul de salariu, deși am prezentat toate actele; la Serviciul Fiscal un angajat cu funcție a avut o atitudine jignitoare, spunându-mi: „voi, din Ucraina, sunteți problematici”; unii s-au purtat urât pentru că nu vorbeam româna. Totuși, nu am intrat în conflict, am încercat să înțeleg și să învăț. Ambele DFG

Nivelul de informare al persoanelor strămutate cu privire la dreptul la protecție împotriva violenței și la modalitățile de solicitare a ajutorului este, în general, bun, iar informația disponibilă este apreciată ca suficientă. Respondenții menționează că au beneficiat de sesiuni de informare, în special pe tema violenței de gen, în cadrul cărora au primit explicații despre instituțiile și serviciile la care se pot adresa. Poliția și serviciul 112 sunt percepute ca principale puncte de acces la sistemul de protecție, iar unii respondenți cunosc și existența liniilor fierbinți sau a unor centre specializate, precum „Casa Mărioarei”.

Consider că suntem suficient de bine informați despre violența de gen. Am avut multe programe de informare (traininguri/lecții), și ni s-a explicat clar unde să ne adresăm, oferindu-ne și numere de telefoane. În situații de urgență, pot apela 112 și mă direcționează către serviciul necesar; știu că există o linie fierbinte, avem și numărul local; cunosc un punct de referință pentru femei - centrul „Casa Mărioarei”, pentru femei. Ambele DFG

Figura 88. De când vă aflați în Republica Moldova, ați participat la vreuna dintre următoarele activități?

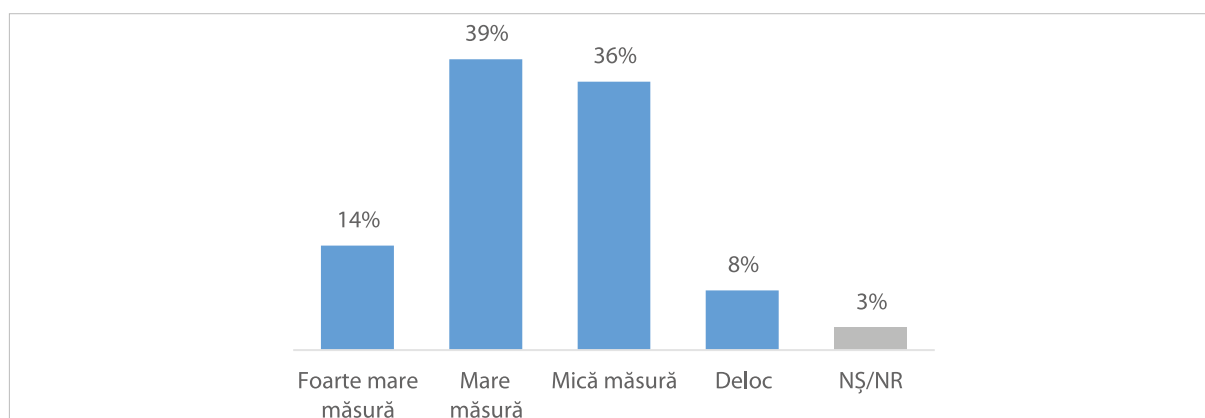

În contextul integrării în societate, 70% dintre respondenți au confirmat participarea la diferite activități.

Cursurile de limbă reprezintă cea mai accesată formă de participare, fiind menționate de 43% dintre respondenți (Figura 88). Interesul pentru aceste activități este mai pronunțat în rândul persoanelor din regiunea Centru și municipiul Chișinău, al celor din mediul urban, al respondenților cu vârsta de până la 60 de ani și al persoanelor cu un nivel înalt de studii.

Participarea la evenimente comunitare ocupă locul al doilea ca frecvență (18%), fiind raportată mai des de respondenții din municipiul Chișinău și regiunea Sud, precum și de cei cu un nivel înalt de studii.

Figura 89. În ce măsură simțiți că faceți parte din comunitatea locală?

Fiecare al doilea respondent din categoria persoanelor strămutate se simte, în mare sau foarte mare măsură, parte a comunității locale (Figura 89). Acest sentiment de apartenență este mai pronunțat în rândul respondenților din regiunea Centru și Sud, din mediul rural, în rândul tinerilor, persoanelor angajate.

Respondenții din categoria persoanelor strămutate indică un nivel de integrare mai degrabă moderat, dar diferențiat în funcție de durata șederii, stabilitatea condițiilor de viață și capacitatea de adaptare. Unii se consideră bine integrați, invocând relațiile sociale construite, participarea la activități comunitare și proximitatea culturală sau lingvistică față de contextul local, exprimând totodată intenția de a se stabili cu traiul în Republica Moldova. Alții se autoevaluează la un nivel mediu de integrare, menționând că, deși viața cotidiană este relativ funcțională, persistă obstacole precum bariera de limbă, dificultatea găsirii unui loc de muncă pe specialitate, lipsa unei locuințe stabile și sentimentul de provizorat. În situațiile de integrare redusă predomină sentimentul de înstrăinare, relaționarea limitată mai ales la cerul altor persoane strămutate și dificultatea adaptării emoționale.

Eu îmi dau 5: am deja studii, prieteni și mă simt integrată. Încerc să particip la evenimente; Moldova mi se pare apropiată ca mentalitate; mă simt acceptată și mă gândesc că aș putea rămâne aici, dacă aș avea muncă stabilă și locuință. Particip la activități pentru refugiați (masterclass-uri, traininguri), unde sunt invitați și localnici și astfel ne cunoaștem și păstrăm legătura. Am participat la Ziua Limbii, Ziua Vinului. Bariera de limbă e mică în viața de zi cu zi: chiar dacă cineva nu știe rusa, ne înțelegem din gesturi; oamenii sunt deschiși la contact. Ambele DFG.

Mă simt integrat undeva pe 3, totuși sunt dificultăți: nu găsesc lucru pe specialitate, există barieră de limbă și alte obstacole (casa nu e a mea) și adaptarea e mai grea; pentru mine e 2 - mă trezesc și simt că totul e străin și nici locuință stabilă nu am și comunic mai mult cu ucrainenii din centru. Ambele DFG

Sugestii și recomandări

Ca informații insuficient acoperite, persoanele strămutate menționează în special aspectele legate de viitorul protecției temporare, accesul la serviciile medicale și costurile acestora, asigurarea medicală, precum și criteriile și deciziile privind plățile și compensațiile. În opinia respondenților, aceste informații ar trebui comunicate mai sistematic, în limbile română, rusă și ucraineană, prin intermediul grupurilor online oficiale sau comunitare, al instituțiilor relevante, precum serviciul de migrație și primăria, dar și prin sesiuni interactive cu specialiști.

În același timp, respondenții indică trei direcții principale de acțiune prin care comunitatea locală ar putea sprijini mai eficient integrarea persoanelor strămutate:

- **Sprijin locativ și material:** respondenții menționează necesitatea locuințelor sociale, a compensațiilor sau subvențiilor pentru chirie, a ajutorului financiar pentru cheltuielile de trai și a sprijinului sezonier pentru încălzire și energie.

Să ofere sprijin pentru locuință (locuințe sociale (cămine) / reducerea poverii chiriei); să asigure plăți sociale - compensații/subvenții pentru chirie (plăți pentru acoperirea parțială a costurilor locative) ar fi un mare ajutor pentru mulți; ajutor material/financiar, în special pentru cheltuielile de trai și locuință; sprijin sezonier de iarnă (lemne/ajutor pentru încălzire, compensații la energie). Ambele DFG

- **Facilitarea accesului la muncă:** este evidențiată nevoia unui sprijin real pentru angajare, în special pentru persoanele afectate de bariera lingvistică, precum și crearea unor oportunități de muncă accesibile în comunitate sau în centre, inclusiv activități practice și ateliere.

Să faciliteze accesul la muncă, prin oferirea de sprijin real la angajare, mai ales pentru cei care sunt de 2-3 ani aici și nu se pot angaja din cauza barierei lingvistice; să creeze oportunități de lucru comunitar/în centre (cantină, spălătorie, curățenie): chiar și cu salarii mici, oamenii ar fi ocupați și ar câștiga ceva, în loc să stea fără activitate; să organizeze niște activități practice/ateliere, lucru „cu mâinile”. Ambele DFG

- **Cursuri de limba română:** respondenții consideră necesară organizarea unor cursuri de limbă accesibile, relevante pentru angajare și adaptate nevoilor lor, precum și reluarea programelor publice care au fost întrerupte.

Să ofere cursuri de limba română accesibile și relevante pentru angajare. Ne-am înscris de mai multe ori și nu au prins; să reia programele publice de cursuri de limbă care s-au închis, deoarece oamenii așteaptă relansarea lor. Ambele DFG

CAPITOLUL VII. Situația drepturilor omului în regiunea transnistreană

Capitolul respectiv este dedicat evaluării drepturilor omului în regiunea transnistreană, în felul în care sunt percepute din afara regiunii, și analizei lacunelor sistemice și a implicațiilor politice.

Colectarea datelor a fost realizată prin intermediul interviurilor aprofundate cu 6 experți și practicieni din domenii relevante selectați de Consiliul Europei și Oficiul Avocatului Poporului.

NIVELUL DE INFORMARE PRIVIND DREPTURILE OMULUI ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ

Percepția experților asupra nivelului de informare

Per ansamblu, experții apreciază că nivelul de informare a populației din regiunea transnistreană privind drepturile omului este foarte scăzut, iar adesea descris ca inexistent. Explicațiile converg spre existența unui mediu informațional izolat, dominat de surse externe (rusești) sau operate local, spre prezența redusă a surselor de informare ale Republicii Moldova și spre restrângerea sau descurajarea activităților de informare de către autoritățile *de facto*. Totodată, sunt semnalate diferențe teritoriale, care sugerează o distribuție neuniformă a accesului la informație: nivelul de informare apare relativ mai ridicat în unele localități, în special urbane, și mai redus în zonele rurale sau izolate.

Nivelul de informare este aproape zero; mulți nu știu unde se pot adresa pe teritoriul aflat sub jurisdicția Republicii Moldova, iar mass-media noastră practic nu lucrează în regiune. Acolo informarea lipsește, iar administrația de la Tiraspol nici nu este interesată să informeze populația despre drepturile sale. IA_1, IA_3, IA_4, IA_6

Oamenii din regiune au crescut în spațiul informațional rusec și se percep mai degrabă ca parte a lumii ruse, iar situația este alimentată de propaganda televiziunilor rusești și de prezența foarte slabă a Republicii Moldova în spațiul informațional local. IA_3

Există diferențe între urban și rural, dar și de la o localitate la alta. În Bender, nivelul de informare este mai bun, iar în localitățile mai îndepărtate, mai ales în mediul rural, oamenii sunt mai puțin informați. IA_5

Separat, un expert atrage atenția că accesul limitat la informație este agravat și de complexitatea procedurilor legale, precum și de cunoașterea insuficientă a mecanismelor instituționale cât și de dezvoltarea insuficientă a acestor mecanisme pentru persoanele din regiunea transnistreană.

Din experiența mea, mulți cetățeni de pe malul stâng se adresează la Căușeni, mai ales pe subiecte de tutelă, adopție și acte pentru copii, pentru că documentele din stânga Nistrului nu sunt recunoscute, iar unii specialiști nici nu cunosc suficient procedura. IA_2

În ceea ce privește evoluția din ultimii 2–3 ani, experții formulează evaluări diferențiate. O parte dintre aceștia apreciază că nivelul de informare a înregistrat o ușoară îmbunătățire, plasându-l la un nivel redus spre moderat (scoruri de 3–4), pe fondul intensificării circulației informației prin rețele interpersonale, al creșterii mobilității populației și al extinderii accesului la surse publice și digitale. În cadrul acestei perspective, unii experți operează și o distincție între sursele de informare, considerând că informarea provenită din partea autorităților *de facto* este practic inexistentă, în timp ce accesul la surse publice instituționale permite conturarea unei tendințe lente de creștere.

Eu aș da un patru cu minus. În ultimii 2–3 ani, oamenii au început să cunoască mai mult și tendința este în creștere, pentru că se auto-informează, prin prieteni, cunoscuți și alte surse. Se vede și din faptul că tot mai mulți oameni din regiune vin spre Chișinău la muncă, inclusiv medici, asistente și profesori, ceea ce le oferă mai mult acces la informație; Oamenii deja cunosc că pot să se adreseze și știu unde să vină, pe când anterior căutau și nu știau unde să se adreseze. Informațiile circulă din om în om. IA_1, IA_2

Eu aş diferenţia. Dacă să mă refer la informarea din partea structurilor neconstituţionale, atunci este zero. Dar dacă să mă refer la informaţia din spaţiul public, inclusiv cea furnizată de instituţiile statului, atunci aş califica-o la nivel de 2-3. Totuşi este în creştere, fiindcă există şi accesul la informaţii în internet. Situaţia s-a îmbunătăţit puţin odată cu apariţia postului Moldova 1 în grila de televiziune, iar asta le oferă o sursă zilnică de informare. IA_5, IA_6

În schimb, alţi experţi consideră că progresele sunt minime sau nesemnificative în raport cu tabloul general, evaluând nivelul de informare la valori foarte joase (0–2 puncte) şi apreciind că nu se poate vorbi despre o creştere substanţială a gradului de cunoaştere la nivelul populaţiei.

Cred că e între unu şi doi, mai degrabă doi. Chiar dacă astăzi informaţia circulă rapid prin Telegram şi internet, asta nu înseamnă neapărat un nivel înalt de informare sau o schimbare reală de percepţie în rândul populaţiei. IA_3

Eu aş pune chiar 0, pentru că nu există informare, nu văd nicio creştere în acest sens. IA_4

Astfel, diferenţa majoră de opinii nu priveşte doar intensitatea evaluării, ci şi interpretarea tendinţei generale: unii experţi identifică o creştere modestă, în timp ce alţii consideră că stagnarea rămâne caracteristica dominantă.

Vulnerabilitatea informaţională este percepută ca fiind mai pronunţată în rândul persoanelor vârstnice, al celor cu nivel educaţional mai redus, cu experienţă socială şi profesională limitată, precum şi al celor slab conectaţi la surse diverse de informare, inclusiv al persoanelor cu dizabilităţi. În acelaşi timp, unii experţi subliniază că nivelul de informare nu poate fi explicat exclusiv prin apartenenţa la o anumită categorie socio-demografică, ci depinde şi de resursele individuale, de capacitatea de înţelegere şi de gradul de conştientizare. În mod punctual, este semnalată şi o implicare redusă a femeilor în procesele de auto-informare.

Cu cât persoanele sunt mai în vârstă, cu atât sunt mai puţin informate şi mai puţin interesate să se informeze. IA_3, IA_5, IA_6

În general, toate grupurile, inclusiv persoanele cu dizabilităţi, sunt insuficient informate. Depinde de la caz la caz: poate fi un tânăr cu dizabilitate care nu conştientizează şi nu este la curent, iar o persoană în vârstă, aptă şi cu un nivel intelectual mai înalt să fie mai informată. IA_2, IA_6

Persoanele care nu au acces la internet sunt cel mai puţin informate şi cumva total dezinformate; implicarea femeilor în a se informa este practic zero. IA_4, IA_6

În funcţie de gen nu există diferenţă... cei mai informaţi sunt oamenii mai şcoliţi, mai umblaţi prin alte ţări, cei care muncesc, au o afacere sau au mai mult contact cu alţi oameni cunosc cât de cât. IA_1

În privinţa cauzelor, opiniile converg în principal asupra efectelor unui mediu informaţional închis, dominat de surse operate la nivel local sau slab diversificate, precum şi asupra capacităţii reduse de filtrare critică a conţinutului. Unii experţi insistă, suplimentar, asupra nivelului redus de educaţie civică şi media, precum şi asupra accesului limitat la informaţie în limba română.

Problema sunt sursele de informare - sursa lor principală rămâne televiziunea şi radioul, care în stânga Nistrului sunt preponderent ruse sau locale şi oamenii se află în această bulă de informare. Deci, problema cea mai mare este propaganda locală. Chiar dacă acum au acces şi la postul public (naţional) de televiziune, acesta este în mare parte în limba română, rămânând în continuare limitaţi în accesul la informaţie. IA_1, IA_3, IA_4, IA_5, IA_6

Principalele cauze sunt lipsa specialiştilor care să ofere informaţii şi asistenţă juridică şi faptul că acolo nu se lucrează cu cadrul nostru legal (de exemplu Legea 140 şi legislaţia privind drepturile copilului). IA_2

Lipsa deprinderilor de a naviga în spaţiul online şi a găsi de sine stătător informaţia necesară ar fi o problemă. IA_5

Văd în continuare probleme serioase de educaţie media (mulţi nu delimitează clar sursele media veridice şi de încredere), de acces la informaţie în limba română. IA_6

Diferenţele de opinie vizează mai ales rolul limbii: pentru unii experţi, aceasta reprezintă un obstacol important în accesarea surselor disponibile, în timp ce pentru alţii dificultatea majoră ţine mai curând de înţelegerea conţinuturilor, de interesul pentru informare şi de absenţa unor mecanisme de sprijin explicativ.

Nu consider limba o barieră. Problema este mai mult de nivelul de înţelegere (unde să caute, cum să înţeleagă terminologia juridică) şi de lipsa oamenilor instruiţi care să explice; pot apărea neclarităţi din felul în care diferite instituţii media interpretează aceleaşi acţiuni. IA_2, IA_3, IA_5

Cred că contează nu doar limba, ci şi lipsa de interes şi diferenţele de cultură dintre noi. IA_3

Accesibilitatea informației și canalele percepute ca funcționale

Opiniile experților indică faptul că accesibilitatea informațiilor relevante rămâne limitată și inegal distribuită, evaluările oscilând între percepția unei accesibilități parțiale și constatarea unor curențe structurale în adaptarea informației la nevoile diferitelor categorii de populație. O parte dintre experți consideră că, în prezența accesului la internet și a unui sprijin minim din partea familiei sau a rețelei apropiate, barierele de acces pot fi depășite relativ ușor. În schimb, alți experți formulează evaluări mult mai critice, insistând asupra absenței unor mecanisme instituționalizate de accesibilizare a informației pentru persoanele cu dizabilități și asupra excluderii acestora din circuitul public al comunicării.

Nu cred că sunt bariere mari de acces la informație și nici o cenzură prea strictă nu există. Dacă persoana are internet și un dispozitiv electronic, poate găsi și traduce foarte ușor orice document sau prevedere, inclusiv în rusă sau ucraineană. Chiar și pentru persoanele în vârstă sau cu dizabilități, de obicei există un nepot, un vecin sau altcineva care le poate ajuta, iar eu nu consider că limba este o piedică, pentru că informația poate fi explicată și tradusă ușor. IA_2, IA_3, IA_5

Lipsește chiar și limbajul accesibil pentru persoanele cu dizabilități, iar ele sunt practic excluse din viața publică din regiune. Nu există interpreți mimico-gestuali sau alte forme reale de accesibilizare. IA_4, IA_6

Totodată, nerecunoașterea deplină a limbii române este semnalată ca un factor suplimentar care restrânge accesul la informare.

Consider că, în regiune, informațiile practic lipsesc. Limba română nici nu este recunoscută ca limbă – este doar așa-numita „moldovenească”. IA_4

Printre cele mai funcționale canale de informare, experții evidențiază în principal canalele informale, în special platformele digitale și comunicarea directă. De asemenea, unii evidențiază rolul important al organizațiilor neguvernamentale și al programelor de sprijin, percepute ca actori relativ mai credibili și mai eficienți în furnizarea informației, inclusiv datorită serviciilor concrete pe care le oferă.

La etapa actuală, în Transnistria cel mai bine funcționează rețelele sociale. Prin ele informația ajunge mai ușor și mai bine la oameni; comunicarea directă, face-to-face, este cea mai eficientă. IA_1, IA_5, IA_6

Cred că mai bine funcționează ONG-urile, precum Promo-LEX, și programele medico-sociale cu care colaborăm. Avem legătură cu asociații obștești din stânga Nistrului, inclusiv cu organizația „Nadejda”, care se ocupă de protecția femeilor și tinerelor, și cu programe de protecție medicală și socială. IA_2, IA_5

Un expert subliniază, totodată, că eficiența canalelor de informare trebuie analizată diferențiat, în funcție de profilul socio-demografic al publicului, ceea ce presupune utilizarea unor modalități adaptate diferitelor categorii de vârstă.

Depinde de grupul de populație pe care vrem să-l atingem și trebuie folosite pârghii diferite. Pentru vârstă medie – rețelele sociale (Facebook, Telegram), pentru grupurile mai în vârstă – televiziunea, radio și centrele comunitare, iar pentru tineri – ONG-urile. IA_3

Măsuri recomandate pentru creșterea accesibilității informației

În opinia experților, creșterea accesibilității informației presupune o intervenție mai activă, mai coerentă și mai bine adaptată contextului local, structurată în jurul câtorva direcții principale:

- Diversificarea și extinderea canalelor de comunicare, prin consolidarea prezenței surselor de informare ale Republicii Moldova în regiune și prin utilizarea combinată a canalelor audiovizuale, digitale, instituționale și comunitare, perspectivă susținută de majoritatea experților.

În primul rând, televiziunea și radioul nostru trebuie să fie prezente acolo - trei-patru canale - și să fie vizibile și ședințele Guvernului și Parlamentului care merg online. Eu cred că oamenii trebuie să audă din prima sursă ce se întâmplă în Republica Moldova. Contează mult și informarea în limba rusă, de exemplu inițial știrile în română și apoi în rusă; Ar trebui de folosit un mix de canale: rețele sociale, canale oficiale, ONG-uri și comunicare fizică în instituțiile unde ei vin (de exemplu secțiile de pașapoarte din Varnița, Coșnița etc.) - cu pliante și informații în două limbi; este nevoie de o conlucrare mai multidimensională și mai pro-activă din partea statului. IA_1, IA_4, IA_5, IA_6

- Prezentarea informației într-o formă clară, etapizată și adaptată nevoilor concrete ale populației.

Mai ales ar ajuta informația explicată clar, pe pași, ca oamenii să știe din start unde să vină, pentru ce vin și cum este procedura. IA_2

- Elaborarea de ghiduri practice, materiale bilingve, puncte unice de informare și servicii de orientare specializată.

Ar ajuta mediatori și punctele unice de informare. De exemplu, Oficiul Avocatului Poporului din Varnița este un punct la care oamenii se adresează nu doar pe subiecte ale Ombudsmanului, ci și pentru alte necesități, în absența altor puncte de informare. Sunt necesare ghiduri practice clare despre cum pot accesa serviciile de pe malul drept, precum și un call center dedicat pentru oamenii de acolo, cu persoane instruite care vorbesc rusa. IA_6

- Consolidarea comunicării directe cu populația, inclusiv prin activități comune.

Mai eficiente ar fi activitățile comune – culturale, sportive, între tineretul nostru și tineretul lor. Eu cred că este una când încerci să formezi omul prin mass-media și altceva când el vine, te vede, comunică direct și își schimbă percepțiile. IA_3, IA_5

- Facilitarea accesului jurnaliștilor și al altor actori independenți de informare în regiune.

Chișinăul trebuie să condiționeze accesul jurnaliștilor în regiune: jurnaliștii din Chișinău să poată merge liber în regiune, la fel și societatea civilă și organizațiile, ca să poată face activități de informare. IA_4

În ansamblu, răspunsurile experților sugerează că sporirea accesibilității informației depinde de o implicare mai consistentă a statului, inclusiv prin mecanisme dedicate de orientare, mediere lingvistică și comunicare continuă cu populația din regiune.

NIVELUL DE RESPECTARE A DREPTURILOR OMULUI ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ

Principalele încălcări ale drepturilor omului și categoriile vulnerabile

Studiul a examinat și dimensiunea respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană. În acest context, experții au semnalat, pentru ultimele 12 luni, un set de încălcări și riscuri majore. În funcție de frecvența menționărilor, acestea se referă la:

- presiunile asupra dreptului la educație în limba română;

Dreptul la educație este pus sub presiune, inclusiv prin presiunile asupra unor manuale (de exemplu manualul nou de istorie) în școlile cu predare în limba română. Părinții și profesorii sunt chemați la Securitate pentru a declara că acesta este fals, nu există grădinițe cu predare în limba română, iar instituțiile existente nu se pot dezvolta; majorări de tarife pentru școlile cu predare în română. IA_1, IA_4, IA_5, IA_6

- limitările severe ale libertății de circulație;

Dreptul la libera circulație este afectat din cauza nerecunoașterii actelor, inclusiv și prin faptul că jurnaliștii și autoritățile de pe malul drept ajung foarte greu în regiune și chiar în instituțiile controlate de Chișinău (poliție, penitenciare, școli cu predare în limba română). De asemenea, restricțiile și controalele abuzive la circulație și transport. IA_1, IA_2, IA_3, IA_5

- restrângerea libertății de exprimare și asociere;

În primul rând, dreptul la opinie și la libera exprimare este limitat la maxim: pentru gesturi sau opinii critice oamenii ajung să fie condamnați, inclusiv persecutați pentru folosirea cuvântului „Transnistria”, impunându-li-se să spună „Prednistrovie”, astfel îi reduc pe toți la tăcere. De asemenea, activitățile civice, educația electorală și proiectele pe drepturile omului sunt interzise, fiind tolerate doar campanii strict pe sănătate (TB, HIV/SIDA etc.); ONG-urile practic nu pot activa. IA_4, IA_5, IA_6

- nerespectarea dreptului la limbă și la traducere în procedurile judiciare;

Despre proces echitabil nici nu putem vorbi: procesele judiciare se duc doar în rusă. Am avut și o plângere pe acest subiect: persoanei nu i s-a asigurat traducător, iar asta este o încălcare gravă de procedură și a dreptului la limbă, care poate duce la nulitate. IA_3, IA_4

- restrângerea și sancționarea exercitării dreptului de acces la justiție.

Este încălcat accesul la justiție: oamenii din stânga Nistrului sunt pedepsiți dacă se adresează la poliție, procuratură, instanțe de pe malul drept sau la instanțele internaționale (de exemplu CtEDO). IA_5, IA_6

La acestea se adaugă insecuritatea juridică generată de nerecunoașterea actelor și a efectelor juridice produse în regiune, cu consecințe directe asupra vieții de familie, a patrimoniului și a exercitării unor drepturi civile fundamentale.

Însăși faptul că actele emise de autoritățile din stânga Nistrului nu sunt recunoscute nici de autoritățile Republicii Moldova, nici de alte state, le creează probleme majore. De exemplu, hotărârile privind încuviințarea adopției, decăderea din drepturile părintești sau stabilirea domiciliului copilului după divorț nu au valoare juridică în afara regiunii. IA_2, IA_3

Experții apreciază că expunerea la încălcări este determinată în mare măsură de raportarea indivizilor la autoritățile *de facto* și de gradul lor de vizibilitate socială. Astfel, categoriile considerate deosebit de expuse sunt persoanele care manifestă inițiativă civică, contestă ordinea existentă sau mențin legături funcționale cu instituțiile de pe malul drept, perspectivă susținută de majoritatea respondenților. Totodată, unii experți evidențiază vulnerabilitatea accentuată a persoanelor LGBTQI+, expuse stigmatizării, represiunii sau excluderii, iar alții atrag atenția asupra dezavantajării celor care nu se încadrează în modelul lingvistic și etnocultural dominant.

Riscul apare pentru oricine încearcă să acționeze, să fie activi - care traversează, procură ceva, aduc marfă, organizează ceva - indiferent de apartenență; cei care nu sunt de acord cu viziunea celor de la putere și se opun deciziilor luate, expunându-se critic în adresa autorităților neconstituționale sunt primii care suferă. IA_1, IA_4, IA_5, IA_6

Cele mai expuse încălcărilor, cu siguranță, sunt persoanele LGBTQI+, dar și aliații lor, pentru că există așa-zisă legislație care le incriminează orientarea sau susținerea, dar și persoanele aflate în detenție. IA_3, IA_4, IA_6

Cred că sunt minoritățile etnice și lingvistice, deoarece acolo totul este în rusă și sunt favorizate mai ales persoanele de etnie rusă, iar ceilalți sunt impuși să citească, să învețe și să facă totul în rusă. IA_3, IA_6

Separat, sunt menționați prioritar copiii, persoanele cu dizabilități și femeile însărcinate, iar o altă opinie extinde aria vulnerabilității și asupra persoanelor în vârstă, persoanelor strămutate și persoanelor aflate în detenție.

În primul rând, copiii sunt grupa cea mai vulnerabilă în fața încălcării drepturilor omului din regiunea transnistreană. De asemenea, foarte vulnerabile sunt persoanele cu dizabilități, mai ales cele care nu se pot deplasa, sunt limitate sau ținute la pat și nu au acces la informații. Aș include aici și femeile însărcinate. IA_2

RESPECTAREA DREPTURILOR CIVILE ȘI POLITICE ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ

Libertatea de exprimare, asociere, întrunire și funcționarea mass-media

Per ansamblu, experții caracterizează regiunea drept un spațiu cu restricții sistematice asupra libertății de exprimare, asociere și întrunire, precum și asupra funcționării pluraliste a mass-mediei. Aceștia indică inexistența garanțiilor minime pentru exprimarea publică a opiniilor divergente și pentru activitatea surselor independente de informare, ceea ce reflectă un control asupra circulației informației și o limitare a participării civice.

Eu o evaluez ca fiind la un nivel foarte scăzut. Aici, doi oameni au vrut să-și spună părerea și deja nu mai sunt în viață. IA_1, IA_3, IA_5, IA_6

Nu există libertate de exprimare sub nicio formă. Mulți oameni înțeleg asta și nu riscă să facă acțiuni, pentru că știu cazuri când cineva a încercat și a ajuns înțemnițat, iar persoanele care încearcă să organizeze întruniri sunt persecutate; Avem multe cazuri de deținuți politici pe care i-am eliberat și care încă sunt acolo; ultimul caz, de exemplu, este Vadim Pogorlețchi; Nu există instituții media în stânga Nistrului diferite de cele controlate de regim sau de holdingul Sheriff. Mass-media este controlată aproape 100%. IA_3, IA_4, IA_6

Asigurarea dreptului la vot

Exercitarea dreptului la vot de către locuitorii regiunii transnistrene este evaluată ca fiind mai degrabă garantată formal, decât susținută prin condiții efective de participare egală și informată. În opinia dominantă, participarea electorală este afectată de constrângeri indirecte, acces inegal la informație relevantă și intervenții contextuale ale autorităților *de facto*, factori care diminuează autonomia opțiunii electorale și caracterul liber al participării.

Formal, acces la alegerile de pe malul drept, le este asigurată, fiind cetățeni ai Republicii Moldova, iar la vot vin mai ales o categorie mai informată, iar mulți sunt profund îndoctrinați și au acces limitat la informație despre alegeri, jurnaliștii, partidele și observatorii electorali neavând acces în regiune; Cunosced că anterior au existat cazuri când autoritățile de acolo blocau cetățenii să voteze, iar în ultimul timp nu mai creează impedimente directe, dar se observă influențare și propagandă pentru anumiți candidați, ceea ce viciază procesul, pentru că oamenii merg fără să cunoască candidații. IA_1, IA_3, IA_4, IA_5, IA_6

Totodată, sunt raportate variații ale posibilităților de participare în funcție de perioadă și de contextul politic, precum și existența unor îmbunătățiri punctuale.

Depinde despre ce alegeri vorbim. La alegerile organizate de autoritățile neconstituționale, nu sunt impedimente în participare. La alegerile din Republica Moldova, situația a fost diferită: uneori oamenii erau verificați și descurajați la punctele de trecere, alteori erau îndemnați să iasă masiv la vot ca să influențeze rezultatul; în ultimul timp, din câte cunosc din mass-media, nu a fost acces suficient și mulți nu au avut posibilitatea să se deplaseze pe malul drept. IA_2, IA_5

În ultimii ani s-a schimbat ceva pozitiv: deținuții din penitenciarele 8 și 12 din Bender au putut participa la vot, pentru că nu li s-au mai pus obstacole ca înainte. IA_1, IA_3

Libertatea de circulație și obstacolele administrative

Majoritatea experților apreciază că libertatea de circulație este afectată în principal de bariere administrative și practici de control care depășesc funcția obișnuită de verificare, generând costuri suplimentare, incertitudine și restrângeri ale mobilității cotidiene a persoanelor și bunurilor. În această logică, consecințele sunt resimțite transversal, influențând accesul la muncă și servicii. Separat, unii experți interpretează această situație ca manifestare a unui blocaj politic și instituțional mai amplu.

Obstacolul principal sunt controalele și restricțiile de la posturile lor - oamenii li se verifică actele și li se cer taxe nejustificate, ilegale, doar pentru a trece, indiferent că sunt din partea dreaptă sau stângă a Nistrului; oamenii mai cumpără aici ceva produse, iar ei le spun: „n-ai dreptul, nu se permite să aduci carne din Moldova”; sunt relaxate sau nu se cer deloc actele doar în perioade de sărbători; mulți întâmpină dificultăți în deplasarea la serviciu în partea dreaptă sau pentru a beneficia de alte servicii aici. IA_1, IA_3, IA_4, IA_5

Aceste posturi sunt ilegale și contravin Constituției Republicii Moldova și prevederilor acordului de încetare a focului din 1992. Remedierea situației ar însemna eliminarea acestor posturi, iar asta ține de ordin politic, însă Parlamentul și Președinția depun efort minim în luarea de măsuri pentru facilitarea libertății de circulație. IA_6

În contrast, o poziție minoritară susține că dificultățile se reduc semnificativ atunci când persoanele dețin documentația necesară și respectă cerințele procedurale în vigoare.

Dacă persoana dispune de acte în regulă, nu există obstacole. Spre Bender treci prin două puncte de control – unul al Republicii Moldova și apoi al părții transnistrene – și se verifică la ambele părți. IA_2

Garanțiile privind dreptul la un proces echitabil și protecția împotriva torturii și a relelor tratamente în locurile de detenție

Opinia dominantă a experților indică o evaluare puternic negativă a garanțiilor privind procesul echitabil și a protecției împotriva torturii/relelor tratamente în locurile de detenție. Aceștia consideră că absența controlului extern, a accesului autorităților constituționale și a mecanismelor independente de monitorizare reduce substanțial posibilitatea verificării directe a situației și, implicit, a prevenirii și sancționării abuzurilor. În același timp, dependența mecanismelor de apărare de structurile locale este apreciată ca un factor care compromite protecția efectivă a drepturilor persoanelor private de libertate.

Experții semnalează riscuri sistemice ridicate privind tratamentul aplicat deținuților, amplificate de accesul limitat la asistență juridică, la servicii medicale, la contactul cu familia și la verificări externe credibile. Totodată, unii insistă asupra caracterului formal și vulnerabil al apărării juridice, întrucât reprezentarea și vizitele de monitorizare ar funcționa sub constrângeri semnificative, ceea ce reduce eficacitatea acestora. În acest context de acces restricționat și monitorizare insuficientă, riscul de tortură este apreciat ca ridicat și posibil răspândit, pe baza experienței profesionale invocate și a mărturiilor foștilor deținuți.

Nu avem date și nici acces să vedem direct ce se întâmplă în locurile de reclusiune din regiunea transnistreană și nu există mecanisme de monitorizare. Nu am avut dosare pe condiții inumane, dar sunt sigur că tortura în detenție se întâmplă și e foarte răspândită; există mărturii ale celor care au trecut prin penitenciarele din stânga Nistrului. Condițiile sunt foarte proaste, asistență medicală nu există; activând în poliție, cunosc în ce stare au fost aduși unii miniștri de-ai lor (Cuzmiciov și Ghervaziuc). IA_1, IA_3, IA_4, IA_5, IA_6

Nu cred că există garanții reale la proces echitabil și nici protecție efectivă a deținuților împotriva torturii/relelor tratamente, deoarece autoritățile constituționale nu au acces în zonă. Nu există acces real la avocați, iar ei nu-și pot face apărarea liber, pentru că li se poate retrage licența. Deținuții nu pot fi vizitați liber nici de instituțiile internaționale: uneori OSCE are acces, dar limitat și în prezența structurilor de forță; reprezentantul

OAP din Varnița a intrat prima dată doar la o singură persoană, iar demersurile noastre ca medicul, avocatul, alți specialiști să viziteze deținuți sunt, de regulă, respinse. Uneori nici familia nu are acces, mai ales în dosare cu tentă politică sau de denigrare. IA_5, IA_6

RESPECTAREA DREPTURILOR SOCIALE ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ

Accesul la educație

Accesul la educație în limba română, precum și situația grupurilor lingvistice non-dominante este caracterizat ca marcat de un dezechilibru structural între existența formală a unor opțiuni de școlarizare și condițiile restrictive în care acestea funcționează. O parte dintre experți recunosc prezența unor forme de acces și a unor resurse minime de funcționare, însă subliniază că acestea nu se traduc într-o egalitate efectivă față de oferta educațională dominantă. În schimb, alți experți descriu situația ca fiind accentuat problematică, evidențiind constrângeri administrative persistente, limitări curriculare și presiuni care afectează stabilitatea și dezvoltarea instituțiilor educaționale respective.

Din câte cunosc, manualele există și sunt livrate de pe malul drept, deci acum nu e o problemă la capitolul manuale; e clar că nu este la fel de liber ca în limba rusă, dar totuși există; există acces la educație în limba română, mai ales la Tiraspol. IA_1, IA_2, IA_6

Este destul de problematic. Există pe alocuri câteva grupe „în limba moldovenească”, dar cu grafie chirilică, fără materiale didactice reale. Este o încălcare gravă a accesului la limba română/limba maternă, pentru că grafia îngreuează accesul... oamenii de acolo sunt tratați ca niște minorități și asta este o presiune administrativă constantă; au fost tentative de a închide școlile, li se impun tarife energetice cu circa 100% mai mari decât școlilor subordonate Tiraspolului, se exercită presiuni asupra cadrelor didactice și elevilor. În plus, sunt presiuni legate de manualele de istorie: de exemplu părinții cu copii de la liceul „Lucian Blaga” din Tiraspol au fost impuși să semneze declarații că manualul conține falsuri istorice și promovează nazismul, iar unii au ajuns să-și retragă copiii. IA_3, IA_4, IA_5

Accesul la sănătate

Majoritatea respondenților evaluează critic accesul efectiv la servicii medicale în regiune, semnalând limite structurale și o tendință de deteriorare. Aceștia consideră că accesul este constrâns de factori teritoriali, de degradarea capacității instituțiilor medicale și de orientarea unei părți semnificative a cererii către serviciile medicale disponibile pe malul drept. În această perspectivă, dificultățile sunt asociate cu funcționarea deficitară a infrastructurii, insuficiența de resurse umane și creșterea dependenței populației de alternative oferite de malul drept, percepute ca mai eficiente și mai accesibile. În contrast, o opinie minoritară nu confirmă existența unor probleme acute privind accesul la servicii medicale.

Cred că accesul este limitat și costurile sunt foarte majorate; oamenii sunt legați strict de raion (dacă satul ține de Grigoriopol, Tiraspolul nu îi primește, chiar și cu ambulanța). Din câte cunosc, au probleme mari cu cadrele (salarii mici, condiții dezaastroase), de aceea mulți medici migrează în Republica Moldova. Mulți se înregistrează la policlinici de pe malul drept și folosesc serviciile de aici, fiind net superioare și compensate; la Varnița sunt înregistrate circa 16 mii de persoane din Bender și Tiraspol, iar în raionul Dubăsari – circa 5 mii. IA_1, IA_3, IA_5, IA_6

Nu au fost plângeri la noi că în regiune nu ar avea acces la servicii de sănătate. IA_2

Accesul la protecție socială

Accesul la protecție socială pentru persoanele vulnerabile este descris ca fiind puternic condiționat procedural, marcat de formalism, de necesitatea regularizării statutului și de disparități substanțiale între sprijinul disponibil în regiune și cel oferit pe malul drept. În opinia dominantă, pentru multe categorii vulnerabile, accesul efectiv la beneficii și servicii devine realizabil în special atunci când persoanele pot interacționa cu instituțiile constituționale, care asigură nu doar prestații, ci și ghidare administrativă, precum și suport juridic și psihosocial, în funcție de necesități. Totodată, este menționată existența unor mecanisme pragmatice de coordonare între cele două maluri, orientate spre evitarea suprapunerilor în acordarea prestațiilor, ceea ce sugerează o anumită funcționalitate tehnică la nivel operațional.

Chiar dacă acolo se acordă un oarecare ajutor, este unul formal: sumele sunt foarte mici pentru o persoană vulnerabilă, iar calitatea serviciilor sociale lasă de dorit; totul este politizat și se limitează mult la ajutorul

holdingului Sheriff. Mulți vin la noi, în Moldova, se legalizează aici și își clarifică situația prin linia fierbinte de la CNAS: li se deschide cont sau li se perfectează card și, dacă întrunesc condițiile, primesc prestații (de exemplu, indemnizația unică la naștere de circa 21 mii lei, alocațiile pentru creșterea copilului); la nevoie, le oferim și asistență juridică și psihologică; am văzut un fenomen masiv de transferare a dosarelor de pensie către instituțiile noastre, iar pensia minimă la noi este mai mare decât la ei; pensionarii mai au și facilități (transport, plafonări la comunale, medicamente). IA_1, IA_2, IA_5, IA_6

Din câte cunosc, există o colaborare, mai mult semi-oficială, între organele de protecție socială de la noi și de la ei ca să nu fie dublate pensiile și alocațiile: dacă se perfectează la noi, nu se mai perfectează la ei și invers. IA_3

Protecția împotriva violenței domestice: evaluarea aplicării standardelor legale ale Republicii Moldova

În opinia intervievaților, standardele legale ale Republicii Moldova privind protecția împotriva violenței domestice au o aplicabilitate redusă în stânga Nistrului, iar asigurarea protecției efective rămâne, în cea mai mare parte, condiționată de accesul la instituțiile și serviciile de pe malul drept. O parte dintre respondenți semnalează existența unor intervenții punctuale de sprijin pentru persoanele afectate, asigurate în principal prin actori externi sau prin structuri constituționale (mai vizibile în Bender). Totuși, aceste intervenții sunt descrise ca discontinue și nu echivalează cu existența unui cadru local funcțional și coerent, capabil să ofere protecție completă și continuă.

Cunosc că există unele organizații care oferă asistență socială victimelor violenței: sprijin psihologic și juridic, posibil și plasament; serviciile vin prin UNDP sau Crucea Roșie, dar cadrul nostru legal de protecție nu funcționează acolo; cât am activat ca procuror-șef, victimele veneau la instituțiile din Moldova, pentru că doar aici putem porni dosar penal și emite ordonanță de protecție. IA_2, IA_3, IA_4, IA_6

Chiar dacă în instituțiile noastre pornim o procedură, deseori nu se ajunge la finalitate, fiindcă nu avem acces la toate acțiunile în regiune. În Bender se pot face parțial unele proceduri, deoarece acolo există și poliția Republicii Moldova pe perimetru; în restul localităților monitorizarea este practic imposibilă. Știu că sunt prevăzute regulamente, dar, din experiența mea, aplicarea este slabă și cazurile sunt mai degrabă individuale. IA_5

Egalitate și nediscriminare: mecanisme și limite

Per ansamblu, experții apreciază că mecanismele de nediscriminare din regiunea transnistreană sunt fie inexistente, fie profund nefuncționale. Opinia dominantă sugerează că structurile prezentate drept instrumente de protecție au un rol preponderent formal, fără a asigura garanții efective împotriva tratamentului inegal, în special în cazurile asociate cu poziționări critice față de autoritățile de facto sau cu apartenența la categorii percepute ca „incomode” pentru acestea. În acest context, riscurile de discriminare sunt considerate a fi amplificate de absența unor mecanisme independente de prevenire, sesizare și remediere, precum și de lipsa unui spațiu civic autonom capabil să monitorizeze sistematic și să conteste abuzurile.

Cred că mecanismele de nediscriminare sunt mai mult formale; careva ONG-uri există, dar sunt de fațadă, deoarece activează doar cu permisiunea Ministerului de Securitate din regiune. Ei au un Ombudsman, dar este angajat al statului și, din câte știu, primul Ombudsman a fost chiar fostul șef al miliției din Bender din perioada războiului din 1992; ei sunt decși că fac totul corect, iar la orice critică reacționează cu respingere și nu acceptă să fie învățați sau evaluați din exterior; dacă nu ești împotriva autorităților de acolo și nu te expui critic, ești cumva lăsat să-ți trăiești viața, dacă totuși te expui critic, garanție nu îți dă absolut nimeni; IA_3, IA_5, IA_6

Percepții privind mecanismele de protecție și revendicare a drepturilor

Opiniile experților indică o evaluare pragmatic-sceptică a fezabilității mecanismelor de remediere pentru victime, fiind conturată o ierarhizare relativ clară a instrumentelor disponibile. În perspectiva dominantă, mecanismele internaționale (CtEDO, OSCE, comitete ONU) sunt percepute ca preponderent indirecte, având mai ales rolul de constatare și validare a încălcărilor, cu capacitate limitată de a produce remedii efective. În contrast, rezultatele considerate mai productive sunt asociate cu intervenții politico-instituționale și cu instrumente ale Republicii Moldova (Ombudsman, inclusiv prin intermediul reprezentanței Varnița, Guvern, Biroul de reintegrare), însă funcționarea acestora este descrisă ca punctuală, dependentă de context și de negociere, mai degrabă decât de proceduri stabile și previzibile.

Din perspectiva mea, mecanismele internaționale (CtEDO, OSCE, comitetele ONU) pot cel mult constata încălcări, dar nu asigură, în practică, reabilitarea efectivă a victimelor, iar apelarea la ele poate fi chiar

riscantă pentru locuitorii din regiune. Din ce am văzut, eliberările și intervențiile au fost posibile mai ales prin mecanisme politice și prin instrumente ale Republicii Moldova (Ombudsmanul – inclusiv Varnița, Guvernul, Biroul de reintegrare), însă acestea funcționează punctual și cu impact limitat. IA_3, IA_4, IA_5

O poziție moderat-positivă, exprimată de o parte a respondenților, sugerează că mecanismul Ombudsmanului și rețelele de asociații pot genera soluții în cazuri individuale, în special acolo unde există canale de comunicare și proximitate operațională (de exemplu, Varnița/Bender). În același timp, este formulată și o apreciere categoric negativă, potrivit căreia un mecanism fezabil de remediere practic nu există, iar sprijinul efectiv este transferat către ONG-uri (Memoria, Promo-LEX), pe fondul unei cooperări instituționale minime sau inexistente.

Există reprezentanți care lucrează cu Ombudsmanul și cu asociații; deși greu, mecanismul funcționează și persoanele sunt susținute. Cooperarea Chișinău–Tiraspol e mai mult neoficială, prin convorbiri și întâlniri punctuale; oamenii din Tiraspol/Slobozia și Bender se adresează reprezentanței Oficiului Avocatului Poporului de la Varnița și, prin conlucrare, se pot soluționa cazuri (de ex., plasarea în tutelă a cinci copii). Ar trebui o conlucrare mai deschisă și mai strânsă. IA_1, IA_2

Nu există un mecanism fezabil de remediere, iar oamenii din stânga Nistrului sunt lăsați pe cont propriu. Mult suport vine de la ONG-uri (Memoria – sprijin psihologic/medical; Promo-LEX – asistență juridică), iar cooperarea reală între autoritățile de pe malul drept și structurile din stânga Nistrului practic nu există. IA_6

Factorii principali care inhibă revendicarea drepturilor includ climatul de insecuritate, anticiparea unor consecințe negative asupra vieții personale și patrimoniale, precum și încrederea redusă în eficiența sesizărilor. Opinia dominantă sugerează că doar persoanele aflate în situații-limită sau cele cu resurse sporite de reziliență recurg la mecanisme de apărare, în timp ce majoritatea evită demersurile formale din cauza riscurilor percepute și a absenței garanțiilor efective de protecție.

Oamenii sunt descurajați de neîncredere, temeri și frică; la avocat și mai departe la CtEDO ajung, de regulă, doar cei care nu mai au ce pierde – mai ales persoane aflate în detenție sau cu ani mulți de executare. Pentru restul, frica de guvernarea de acolo și de posibile represalii (persecuții și lipsire de avere și bunuri) îi oprește să își revendice drepturile. IA_1, IA_2, IA_3, IA_4, IA_5

Îi descurajează și lipsa de protecție din partea autorităților publice naționale și frica de a fi persecutați și lipsiți de toate averile și bunurile pe care le au acolo. IA_4, IA_6

Suplimentar, sunt menționate constrângerile materiale și informarea insuficientă privind instituțiile competente, care diminuează mobilizarea, mai ales în lipsa unor canale accesibile de sprijin juridic și civic.

O barieră este și costul: asistența avocatului este scumpă. Există și avocați garantați de stat, dar nu sunt siguri că persoanele din stânga Nistrului pot primi asistență juridică gratuită, doar dacă se adresează la autoritățile noastre. IA_2

Descurajează și lipsa de informație: chiar și când oamenii vor să se adreseze, nu știu unde. De obicei vin la Promo-LEX, iar în rest sursele de informare sunt puține. IA_4

LACUNE SISTEMICE/IMPLICAȚII POLITICE ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ

Defecte sistemice care întrețin încălcarea drepturilor omului

Răspunsurile experților conturează un diagnostic convergent, în care persistența încălcărilor drepturilor este alimentată de un cumul de vulnerabilități structurale, situate atât în interiorul zonei de pe malul stâng, cât și la nivelul capacității de intervenție și răspuns a autorităților constituționale la încălcările din regiunea transnistreană.

- ▶ Instituții și justiție nefuncționale, model de guvernare rigid în regiune: funcționare pe tipare moștenite, cu o cultură rezistentă la schimbare, cu instanțe fără autonomie reală și fără control judiciar credibil.
- ▶ Regim coercitiv și impunitate: concentrare de putere, restrângerea pluralismului și administrarea discreționară a vieții publice, susținute de resurse insuficiente și de prezențe militarizate; lipsa consecințelor pentru abuzuri favorizează reproducerea lor.

Defectele de sistem pornesc de la caracterul autoritar al regimului de la Tiraspol și controlul total al regiunii pe toate dimensiunile. La asta se adaugă lipsa de resurse, prezența militară ilegală care le susține comportamentul și impunitatea: nu există pedeapsă și nici consecințe pentru încălcările sistematice ale drepturilor omului. IA_6

- Cadru normativ incert privind răspunsul autorităților constituționale la necesitățile populației din regiune și abuzurile autorităților *de facto*, în viziunea experților, acesta ar consta în: nerecunoașterea actelor, procedurile greoaie și competențele inegale în gestionarea cazurilor complexe reduc accesul la servicii și protecție, cu impact pronunțat asupra copiilor vulnerabili.

Dacă o persoană nu are acte, în Republica Moldova i se limitează practic toate drepturile (școală, medic de familie, vaccin, plăți), afectând mai ales copiii vulnerabili: fără IDNP nu putem acorda prestații și servicii, chiar și cu custodie/plasament. Problema se agravează prin nerecunoașterea actelor din stânga Nistrului, mai ales pe adopții: familiile reiau procedurile de la zero până la obținerea IDNP, proces de durată (peste un an, uneori aproape doi). În plus, nu toți specialiștii cunosc procedurile și se informează din mers. IA_2

- Coordonare interinstituțională slabă: funcționare variabilă a formatelor de lucru, narative de culpabilizare și lipsa unei intervenții consecvente, ceea ce limitează soluțiile sistemice.

Cred că depinde de coordonarea dintre grupurile de lucru care se întâlnesc și ce specialiști sunt acolo. Defectul este că ei întotdeauna văd Republica Moldova vinovată în tot, mai ales persoanele vorbitoare de limba rusă... asigurarea drepturilor omului va fi posibilă doar dacă toate organele vor fi sub jurisdicția Republicii Moldova. IA_1

- Deficit de responsabilizare penală și de coordonare strategică a statului.

Defectele sunt investigarea inefficientă a faptelor penale din regiune și lipsa de acțiune a procuraturii noastre, lipsă de viziune și strategie la nivel de Guvern. IA_4

- Capacitate limitată a Chișinăului de a acționa în regiune: lipsa accesului operațional împiedică finalizarea procedurilor administrative/penale, iar dependențele și vulnerabilitățile de negociere reduc efectul politic al intervențiilor.

Defectul principal în sistemul național este lipsa accesului în regiune. Autoritățile nu pot efectua procese administrative sau penale până la capăt, ca să ducă o situație la final. Chișinăul a fost foarte vulnerabil în procesul de reglementare, mai ales din cauza dependenței energetice de malul stâng, iar abia în ultimii patru ani lucrurile s-au modificat puțin. IA_5

Drepturile omului în contextul proceselor politice și răspunsul autorităților constituționale

În ansamblu, experții descriu o interdependență puternică între situația drepturilor omului și dinamica proceselor politice (negocieri, măsuri de încredere, reintegrare), considerând că evoluțiile din sfera dialogului influențează direct atât nivelul de protecție, cât și posibilitatea instituirii unor remedii durabile. Opinia dominantă susține că îmbunătățirile sustenabile nu pot fi obținute prin intervenții izolate sau prin soluționări ad-hoc, ci necesită o abordare orientată spre probleme structurale, inclusiv prin condiționalități formulate clar, aplicate consecvent și verificate credibil în cadrul negocierilor.

Legătura trebuie să fie una clară: în regiune trebuie să funcționeze organele și instituțiile Republicii Moldova și legea Republicii Moldova. Nu socot corect purtarea de discuții cu organe neconstituționale. La noi chiar și infractorului i se respectă drepturile, iar la ei a rămas izolatorul și metodele lor de convingere. Fără avansarea proceselor politice, situația nu se schimbă; trebuie condiții de sistem, nu de tipul „vreți gaz – eliberați-l pe Vasilică/Petrică” sau a poziției OSCE „prioritar e dialogul”. Doar abordarea pe probleme de sistem duce la un mecanism viabil de apărare a drepturilor omului în regiune... dar putem începe de la oameni, ei fiind importanți – orice deținut politic. IA_1, IA_3, IA_4

Totodată, o opinie subliniază că încălcările drepturilor pot fi utilizate ca pârgă de presiune în negocieri, ceea ce fragilizează protecția persoanei și o subordonează logicii tranzacționale. În paralel, o altă poziție avansează o soluție mai categorică, plasând remedierea în extinderea efectivă a cadrului instituțional și juridic constituțional asupra regiunii.

La moment, drepturile omului sunt folosite ca armă în negocieri de către structurile de la Tiraspol: ca să obțină ceva, încalcă drepturi (școli, fermieri, libera circulație, sancțiuni pentru utilizarea denumirii „Transnistria”); principalul e să fie în vizor. IA_5

Condiționalitățile ar soluționa dacă ar fi impuse și respectate consecvent, dar procesul a fost viciat și a discreditat condiția. S-au convenit condiții (ex. înapoierea sediilor liceului din Râbnîța), dar nu s-au respectat, iar gazul continuă să fie livrat. Aceasta arată o poziție slabă de negociere și incapacitatea autorităților constituționale de a-și menține condițiile. IA_6

Prin urmare, diferențele dintre experți nu vizează existența legăturii dintre drepturi și politică, ci modalitatea de gestionare: fie prin condiționare și corecții graduale ale procesului politic, fie printr-o repoziționare fermă a raportului dintre drepturi, autoritate și reglementare.

În ceea ce privește răspunsul autorităților constituționale la încălcările drepturilor din regiune, evaluările sunt polarizate, atât pe dimensiunea angajamentului, cât și pe cea a promptitudinii și eficienței, însă se conturează câteva tendințe comune. O poziție relativ frecventă indică faptul că există angajament și reacție la nivel operațional în cazurile sesizate, dar că eficiența rămâne limitată de constrângeri externe, de caracterul predominant reactiv al intervențiilor și de capacitatea redusă de a asigura remedii consecvente. O altă linie de opinie accentuează existența unor intervenții efective atunci când cazurile ajung în atenția instituțiilor competente, sugerând că acestea sunt preluate și gestionate procedural.

La suta de procente există un răspuns imediat din partea administrației de la Chișinău; unele cazuri se soluționează repede, altele mai greu, depinde de situație; dacă sunt sesizări, dacă se solicită suport, cazurile nu sunt ignorate (ex., MMPS și structura teritorială de pe malul drept au făcut legătura cu Tiraspolul). IA_1, IA_2

Există angajament: instituțiile comunică și documentează toate cazurile, dar eficiența depinde mult de suportul internațional, fiindcă negociem cu Moscova, nu cu Tiraspolul. IA_5

În contrast, evaluările cele mai critice descriu răspunsul drept întârziat, insuficient anticipativ și dependent de presiune publică sau de actori externi pentru activarea instituțională, iar un expert plasează eficiența într-o dependență directă de contextul politic mai larg. Astfel, clivajul principal se produce între cei care evaluează răspunsul prin existența reacției la sesizări și cei care îl apreciază prin capacitatea sa de a preveni, influența și remedia în mod sistemic încălcările.

Noi nu reacționăm nici prompt, nici eficient la toate încălcările, din lipsa de pârghii; pârghiile de influențare sunt limitate. IA_3

Eu consider că răspunsul autorităților e reactiv, întârziat și ineficient, din lipsă de viziune, voință politică și înțelegere; Guvernul pasează cazurile către ONG-uri. IA_4

Autoritățile reacționează doar sub presiune publică, a Promo-LEX sau a mass-mediei, și sporadic, la cazuri extrem de grave; pe o scară 1–5, aş pune 1. IA_6

Implicații politice interne ale recomandărilor în domeniul drepturilor omului

Experții apreciază, în general, că promovarea unor recomandări aliniate standardelor europene privind drepturile omului în regiunea transnistreană nu ar produce costuri politice interne majore, ci ar testa capacitatea autorităților de a formula și menține o poziție coerentă, consecventă și bine argumentată în raport cu regiunea. O parte dintre respondenți minimizează riscul unei reacții negative, considerând că problema nu este opoziția publică, ci insuficiența fermității instituționale și ezitarea decizională. O altă opinie subliniază lipsa unei orientări strategice, care slăbește consistența acțiunii statului și îl face mai vulnerabil la instrumentalizări conjuncturale.

Nu trebuie să se opereze cu recomandări. Regiunea este teritoriul Republicii Moldova și trebuie să se opereze ferm cu sancțiuni foarte clare pentru încălcări, iar persoanele responsabile să fie trase la răspundere. IA_4, IA_5

Problema de bază este că nu știm ce vrem cu Transnistria și nu avem un concept viabil de conviețuire; nu există o strategie asumată, doar populism și măsuri punctuale. IA_3

Invocarea riscurilor e mai mult o scuză a autorităților de la Chișinău de a nu acționa decât un risc real. Acum riscurile sunt minime, regiunea fiind total dependentă economic și energetic de malul drept. IA_6

În eventualitatea apariției unor tensiuni, experții insistă asupra necesității unei comunicări publice echilibrate, fundamentate pe informare clară, dovezi și justificări credibile, pentru a menține sprijinul social și a evita tensiunile inutile. Totodată, este subliniată nevoia unei poziționări instituționale mai ferme și a unui cadru strategic explicit, asumat și operațional.

Cred că riscul politic intern se gestionează prin comunicare corectă, echilibrată și amplă, ca oamenii să cunoască unde poate apela, unde se poate adresa și ce poate obține. IA_1

Când vom avea o viziune clară referitor la regiune: federație, confederație, stat unitar sau modelul Găgăuzia și ea va continua de la un guvern la altul, atunci se poate avansa. IA_3

Dacă venim cu dovezi și statistici, și argumentăm deciziile, cred că recomandările nu vor produce un efect negativ și pot fi susținute în spațiul public. IA_5

SUGESTII ȘI RECOMANDĂRI PRIVIND DREPTURILE OMULUI ÎN REGIUNE

Recomandări privind eficientizarea coordonării între autoritățile constituționale și organizațiile societății civile

În opinia experților, eficientizarea coordonării între instituțiile publice și organizațiile societății civile în gestionarea dosarelor privind drepturile omului din stânga Nistrului presupune o cooperare mai stabilă și formalizată, bazată pe responsabilități clar delimitate, canale operaționale directe și proceduri previzibile de lucru. Accentul cade pe instituționalizarea contactelor (liste oficiale de specialiști, date de contact funcționale), desemnarea unor persoane/structuri specializate și reducerea dependenței de soluții informale sau intervenții ad-hoc. Totodată, este subliniată necesitatea corelării coordonării interinstituționale cu comunicarea directă și regulată cu populația vizată, precum și adaptarea capacității administrative la volumul și specificul cazurilor.

Este nevoie de conlucrare directă între autorități, cu date de contact clare (email, telefon) între ministerele de pe malul drept și cel stâng, pe domenii; contactele nu sunt afișate și e frică să se comunice deschis. Ar trebui o circulară cu poșta electronică și contactele specialiștilor din Tiraspol, ca să soluționăm cazuri direct. IA_2

Eu cred că avem nevoie de o instituție/oficiu care să coordoneze comunicarea cu locuitorii de pe malul stâng și de majorarea numărului de funcționari care să se ocupe exclusiv de problemele lor. IA_5

Recomand acțiuni și luări de poziție comune și comunicare directă cu oamenii de acolo, fără structurile separatiste; negocierile să existe în paralel cu comunicarea directă. Ar ajuta un punct unic de contact, termene clare de răspuns și un responsabil desemnat. IA_6

Pentru îmbunătățirea monitorizării și raportării încălcărilor în următoarele 6–12 luni, experții au formulat un set de propuneri, sintetizate în acțiunile de mai jos:

1. Dezvoltarea canalelor de raportare sigure și confidențiale (linie verde și/sau portal), care să permită sesizarea fără riscul identificării sau sancționării.

De deschis o linie verde, confidențială și un portal de raportare, ca oamenii să poată raporta fără să fie observați și fără riscul de răspundere penală pentru adresări. IA_3, IA_5, IA_6

2. Asigurarea unor garanții minime de securitate și protecție pentru persoanele care raportează încălcări.

Fără securitate și proces echitabil oamenii nu se adresează; sunt necesare măsuri de protecție (ex. legea privind statutul de strămutați intern) și acțiuni împotriva autorităților separatiste. IA_5, IA_6

3. Desemnarea unor responsabili/structuri dedicate pentru cazurile din stânga Nistrului (specialist dedicat sau birou specializat la nivel teritorial).

Trebuie un specialist/birou dedicat cazurilor din Transnistria, cu linii de contact, care să lucreze doar cu persoanele din Transnistria și să mențină liniile de contact cu autoritățile de acolo; avem cazuri zilnic și citări dese la Judecătoria Căușeni. IA_2

4. Elaborarea unei strategii clare și întărirea coordonării interinstituționale, inclusiv prin mecanisme comune de lucru și asumare instituțională.

Biroul de reintegrare și ministerele trebuie să aibă o misiune și o strategie clară de monitorizare și să colaboreze. IA_4

5. Consolidarea comunicării directe și a încrederii cu populația din stânga Nistrului.

Pentru informații obiective trebuie un canal de comunicare cu oamenii din regiune (linii roșii/verzi), dar ei vor comunica doar dacă au încredere; autoritățile și ONG-urile trebuie să sporească încrederea prin comunicare pro-activă. IA_6

6. Abordări structurale/politice (ex. reintegrarea și subordonarea instituțiilor cadrului constituțional / extinderea controlului constituțional - IA_1, IA_5.

Măsuri pentru facilitarea accesului rapid la remedii efective

Opiniile intervievaților privind facilitarea accesului rapid al victimelor la remedii efective sunt diferențiate. Totuși, majoritatea accentuează necesitatea consolidării informării, orientării și asistenței imediate pentru persoanele din stânga Nistrului, prin servicii juridice și sociale accesibile, suport lingvistic (inclusiv interpretariat) și puncte de contact ușor de identificat (centre/birouri de informare).

Pentru accesul rapid ar ajuta cursuri gratuite de limba română, centre/birouri de informare, asistență juridică garantată și interpreți; iar la moment toate acestea nu există. IA_1, IA_4

Trebuie cât mai multă informare (mass-media, Facebook, autorități) ca populația din stânga Nistrului să știe că poate accesa servicii juridice, asistență socială și psihologică pe malul drept: De exemplu, la Căușeni este un centru și pot beneficia; ar fi bine de reluat activitatea birourilor de informații (și mobil), cu specialiști (inclusiv din asistență socială), plus broșuri care să se transmită din om în om, mai ales în satele de la margine. IA_2, IA_5

O altă perspectivă subliniază că aceste măsuri își ating scopul numai dacă sunt susținute de baze legale și instituționale clare, care permit recunoașterea detențiilor ilegale, stabilirea statutului de victimă și aplicarea unor remedii reale, fără riscul revictimizării.

E nevoie de schimbare și ajustare a legislației naționale: să existe mecanisme clare de apărare și reabilitare a victimelor detențiilor ilegale; primul pas e să le calificăm statutul lor de victimă, ca să nu mai fie pedepsiți a doua oară. Sunt cazuri când după ce și-au ispășit pedeapsa acolo, sunt reținuți pe malul drept și ajung să ispășească pedeapsa și aici, neavând bază legală pentru recunoașterea detenției din instituții neconstituționale. IA_5, IA_6

În paralel, o poziție distinctă consideră că garanțiile necesare există deja în cadrul instituțional al Republicii Moldova, iar problema principală este utilizarea efectivă a mecanismelor existente de către beneficiari.

În Codul de procedură sunt prevăzute toate măsurile și noi le garantăm: acces la justiție, asistență juridică garantată și, dacă e nevoie, translator; nu am auzit să se întoarcă spatele. IA_3

Astfel, diferența de opinii se conturează între cei care prioritizează extinderea informării și a serviciilor de sprijin și cei care insistă asupra ajustărilor sistemice ale cadrului normativ și ale mecanismelor de protecție, pentru a asigura remedii efective și sigure.

Pe final, experții concluzionează că agenda drepturilor omului este subordonată negocierilor și presiunilor: Tiraspolul încearcă să reducă riscurile juridice pentru elite, iar Chișinăul este perceput ca având deficite de comunicare și reacții insuficiente. Ei pledează pentru trecerea de la intervenții reactive la măsuri coerente și condiționate (inclusiv prin partenerii de dezvoltare), dublate de instrumente interne aplicate efectiv (comunicare directă, cadru pentru persoane strămutate intern, criterii clare).

Sunt scăpări din partea statului la capitolul relații/comunicare cu structurile de la Tiraspol. Cred că partenerii de dezvoltare trebuie să condiționeze suportul de respectarea drepturilor omului, fiindcă ei le încalcă continuu, dar au acces la fonduri și la tribuna internațională. IA_5

Autoritățile nu mai pot invoca lipsa controlului ca scuză: avem mecanisme, dar nu sunt aplicate și nu sunt funcționale. Nu există nicio scuză să nu comunici direct cu oamenii din stânga Nistrului sau să nu faci o lege privind persoanele strămutate intern; dacă se tem de mulți solicitanți, trebuie să formuleze criterii clare (persecuție reală, risc de privare de libertate, dovezi concrete). Statul s-a complăcut și a devenit un spectator absent la ce se întâmplă cu oamenii din stânga Nistrului. IA_6

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Concluzii specifice pentru componenta cantitativă

- ▶ Deși 70% dintre respondenți consideră că drepturile omului sunt încălcate frecvent în Republica Moldova, datele evidențiază o tendință pozitivă în evaluarea evoluției situației pe termen lung. Ponderea persoanelor care apreciază că **respectarea drepturilor omului** s-a îmbunătățit a crescut de la 18% în 2023 la 24% în 2025.
- ▶ Majoritatea respondenților (63%) se consideră **informați cu privire la drepturile omului**, însă accesul efectiv la informație continuă să fie afectat de bariere practice, precum lipsa timpului și complexitatea limbajului utilizat. Aceste obstacole limitează aprofundarea cunoștințelor și înțelegerea deplină a drepturilor și mecanismelor de protecție existente.
- ▶ Există o convingere aproape unanimă în rândul populației generale (9 din 10 respondenți) că **fenomenul corupției afectează respectarea și exercitarea drepturilor omului**, aproape fiecare al doilea respondent declarându-se pe deplin convins de acest lucru. Această percepție se menține constantă în timp, fără schimbări semnificative comparativ cu studiul precedent.
- ▶ Exercițarea efectivă a unor drepturi fundamentale, precum **dreptul la ocrotirea sănătății și dreptul la educație**, este percepută în mare măsură prin prisma accesului la serviciile corespunzătoare. Studiul evidențiază o accentuare a percepției privind disparitățile economice în accesul la serviciile de sănătate, ponderea celor care consideră că veniturile influențează accesul la aceste servicii crescând de la 55% la 65% în ultimii doi ani. Aceste rezultate sugerează că resursele economice continuă să reprezinte un factor determinant în realizarea efectivă a unor drepturi fundamentale.
- ▶ În pofida persistenței percepției barierelor financiare în accesul la servicii medicale, se remarcă evoluții pozitive atât la nivelul percepțiilor sociale, cât și al evaluării sistemului de sănătate. Astfel ponderea medie a persoanelor care consideră că **dreptul la ocrotirea sănătății** este asigurat a urcat semnificativ, de la 13% în 2016 la 50% în 2025. Totodată, încrederea în sistemul/polița de asigurare medicală a crescut cu 12 p.p., deși percepțiile privind capacitatea acestuia de a răspunde pe deplin necesităților reale ale populației rămân moderate.
- ▶ Unul dintre cele mai pozitive rezultate ale studiului vizează percepția asupra respectării **dreptului la muncă și a protecției muncii**. Ponderea persoanelor care consideră că acest drept este asigurat a crescut semnificativ, de la 39% în 2023 la 60% în 2025. Aspecte esențiale, precum existența unui contract individual de muncă, plata salariului la timp și tratamentul egal la locul de muncă, sunt evaluate ca fiind asigurate în mare măsură atât de populația generală, cât și de persoanele strămutate. Aceste rezultate indică o îmbunătățire a percepției privind respectarea drepturilor în câmpul muncii și funcționarea mecanismelor de protecție a salariaților.
- ▶ Peste jumătate dintre respondenți consideră că **sistemul de ajutor social** funcționează în mod transparent și că sprijinul acordat ajunge la persoanele care au cea mai mare nevoie de acesta. Totuși, în pofida îmbunătățirii percepțiilor privind capacitatea prestațiilor sociale de a asigura un nivel de trai decent comparativ cu anul 2023, când 73% dintre respondenți se declarau nemulțumiți, majoritatea (59%) continuă să considere că prestațiile sociale actuale sunt insuficiente pentru asigurarea unui nivel de trai decent.
- ▶ Majoritatea respondenților (peste 60%) consideră că **dreptul la un mediu înconjurător sănătos** este respectat în mare sau în foarte mare măsură în localitatea în care locuiesc. Deși principalele probleme de mediu identificate rămân aceleași, gravitatea percepută a acestora s-a redus în medie cu 16 p.p., ceea ce poate indica fie o ușoară ameliorare a situației, fie o gestionare mai eficientă a problemelor de mediu la nivel local. Totodată, puțin peste jumătate dintre respondenți (53%) exprimă încredere în modul în care autoritățile comunică informațiile privind riscurile de mediu.

- Rezultatele studiului evidențiază un decalaj semnificativ între percepția generală privind **respectarea libertății de exprimare** și experiența resimțită a exercitării acestui drept. Pe de o parte, 68% dintre respondenți consideră că libertatea de exprimare este respectată. Pe de altă parte, aproximativ două treimi dintre respondenți apreciază că este riscant să critice conducerea statului sau să se pronunțe asupra cazurilor de corupție. Totodată, percepțiile privind libertatea de a participa la acțiuni de protest s-au deteriorat comparativ cu studiul precedent, ponderea persoanelor care declară că nu se simt deloc libere să participe la astfel de acțiuni crescând cu aproximativ 10 p.p. În prezent, fiecare al doilea respondent afirmă că nu se simte deloc liber să participe la acțiuni de protest, ceea ce poate indica o diminuare a sentimentului de siguranță și libertate în exercitarea acestui drept.
- Se constată o îmbunătățire a percepțiilor privind **libertatea presei**, ponderea respondenților care consideră că libertatea de exprimare a jurnaliștilor este respectată crescând cu 10 p.p. față de studiul anterior.
- Sentimentul de **siguranță în comunitate** rămâne unul ridicat, între 80% și 90% dintre respondenți declarând că se simt în siguranță în localitatea în care locuiesc. Cu toate acestea, percepțiile privind protecția împotriva abuzurilor sunt considerabil mai rezervate: doar aproximativ jumătate dintre respondenți (47–49%) consideră că sunt protejați în mod efectiv împotriva violenței, torturii sau tratamentelor inumane și degradante. Totodată, 44% dintre respondenți apreciază că anumite categorii de persoane sunt expuse în mod frecvent unor astfel de abuzuri, ceea ce indică persistența unor preocupări legate de protecția efectivă a acestui drept.
- Deși 61% dintre respondenți consideră că **dreptul la egalitate și nediscriminare** este respectat, experiențele relatate sugerează că fenomenul discriminării rămâne larg răspândit. Astfel, 69% dintre respondenți declară că au fost martori ai cel puțin unui caz de discriminare în ultimul an.
- Percepțiile privind **egalitatea de gen** sunt predominant pozitive: 84% dintre respondenți consideră că femeile au oportunități egale cu bărbații.
- **Dreptul la vot** se numără printre drepturile cel mai bine respectate în percepția populației, 78% dintre respondenți apreciind că acesta este asigurat. Totodată, se observă o creștere a deschiderii față de metode alternative de vot, ponderea respondenților care consideră că cetățenii sunt pregătiți pentru votul prin corespondență a crescut cu 6 p.p., de la 13% în 2023 la 19% în 2025. În cazul votului prin Internet, această pondere s-a dublat, crescând de la 11% în 2023 la 22% în 2025. Cu toate acestea, majoritatea respondenților (70%) consideră că populația nu este încă suficient de pregătită pentru implementarea pe scară largă a unor astfel de metode.
- Rezultatele studiului indică un nivel ridicat de susținere pentru măsuri ferme de **combateră a corupției electorale**, aproximativ șapte din zece respondenți pronunțându-se în favoarea sancționării mai dure a acesteia. În același timp, se remarcă o opoziție majoritară față de reducerea vârstei de vot la 16 ani.
- Opiniile privind potențialul impact negativ al **Inteligenței Artificiale** asupra drepturilor omului sunt împărțite în proporții similare. Astfel, 36% dintre respondenți se declară deloc sau puțin îngrijorați, în timp ce aceeași proporție (36%) exprimă un nivel ridicat sau foarte ridicat de îngrijorare. Ceilalți 28% indică un nivel moderat de îngrijorare. Aceste rezultate sugerează că opiniile publice privind inteligența artificială sunt încă în proces de formare și că subiectul necesită o informare și o dezbatere publică mai amplă.
- Aproximativ jumătate dintre respondenți percep **primăria ca o sursă relevantă de informare** la nivel local. Cu toate acestea, doar 7% dintre respondenți declarând că au participat la activități de informare conduse de primărie. Totodată, 47% apreciază pozitiv rolul autorităților publice locale în protejarea drepturilor omului și cred că informațiile oferite de primărie pot ajuta populația să își apere drepturile, iar 6% dintre respondenți afirmă că, în urma informațiilor oferite de primărie, și-au exercitat sau protejat un drept ori au depus o plângere în acest sens.
- Deși peste jumătate dintre respondenți (53%) observă eforturi ale autorităților publice locale în materie de **transparență și informare publică**, interacțiunea cetățenilor cu acestea continuă să se realizeze preponderent prin canale tradiționale. Astfel, 85% dintre persoanele care au solicitat informații au făcut acest lucru prin prezentare fizică la primărie.
- Rezultatele evidențiază un potențial semnificativ de creștere a **participării civice la nivel local**. Deși doar 28% dintre respondenți declară că au participat până în prezent la ședințe publice, consultări sau alte forme de implicare comunitară, peste jumătate (56%) își exprimă interesul și disponibilitatea de a se implica pe viitor.

- Percepțiile privind **serviciile publice locale** au evoluat pozitiv, însă persistă preocupări legate de caracterul incluziv al acestora. Astfel, 58% dintre respondenți au observat îmbunătățiri ale serviciilor publice locale, cele mai frecvent menționate fiind cele legate de infrastructura rutieră (61%) și accesul la apă potabilă (44%). Rezultatele arată, de asemenea, că populația asociază în mod direct respectarea drepturilor omului cu accesul la infrastructura și serviciile publice de bază, precum drumurile, canalizarea și iluminatul public, considerate principalele priorități investiționale la nivel local. Cu toate acestea, 44% dintre respondenți apreciază că bugetele locale nu răspund în mod adecvat nevoilor tuturor categoriilor de populație.
- Persistă bariere de informare și încredere în raport cu **mecanismele locale de depunere a plângerilor**. Doar aproximativ jumătate dintre respondenți declară că știu cum să depună o petiție sau o plângere la nivel local. Totodată, 40% dintre cetățeni afirmă că nu s-ar simți în siguranță să formuleze o plângere împotriva autorităților publice locale, invocând temeri legate de eventuale consecințe.
- Percepțiile privind **sistemul național de protecție a drepturilor omului** au evoluat pozitiv comparativ cu studiul precedent. Astfel, jumătate dintre respondenți consideră că politicile actuale în domeniul drepturilor omului sunt mai bune decât cele existente acum un deceniu, ponderea acestora fiind cu 16 p.p. mai mare decât în studiul anterior. Totodată, percepția privind eficiența instituțiilor responsabile de protecția drepturilor omului a crescut cu 18 p.p., indicând o consolidare a încrederii publice în capacitatea acestora de a-și îndeplini funcțiile.
- Se observă o creștere semnificativă a gradului de **revendicare a drepturilor**, ponderea persoanelor care au acționat pentru a-și apăra drepturile crescând de la 46% la 57%, nivel de aproape trei ori mai mare decât în 2016. În același timp, percepțiile privind funcționarea justiției rămân rezervate: deși adresările în instanță au devenit ușor mai frecvente, 58% dintre cei care au avut o astfel de experiență se declară nemulțumiți de aceasta.

Referitor la drepturile copilului:

- Rezultatele sugerează o consolidare a rolului părinților în promovarea și protecția drepturilor copilului. Astfel, 80% dintre părinți declară că sunt **informați cu privire la drepturile copiilor** și consideră că informațiile relevante în acest domeniu sunt accesibile. 67% dintre părinți (în creștere cu 5 p.p. față de studiul precedent) consideră că în Republica Moldova copiilor le sunt asigurate drepturile și nevoile specifice pe deplin sau în mare parte. Totodată, se observă o implicare sporită a copiilor în procesele decizionale din familie, 74% dintre părinți afirmând că se consultă cu aceștia în luarea deciziilor care îi privesc.
- Situația economică a gospodăriei continuă să influențeze semnificativ accesul copiilor la anumite drepturi. Deși percepțiile privind respectarea drepturilor copilului au înregistrat o evoluție pozitivă comparativ cu studiul precedent (+4 p.p.), 64% dintre părinți consideră că resursele financiare ale familiei afectează în mod direct **accesul copiilor la servicii de sănătate**.
- În percepția respondenților, copiii orfani, copiii din familii cu venituri reduse și copiii romi continuă să se numere printre **categoriile cele mai vulnerabile** în ceea ce privește respectarea drepturilor copilului.
- Percepțiile respondenților indică un nivel relativ ridicat de asigurare a **dreptului la educație**. Cele mai favorabile evaluări vizează accesul la materiale și resurse educaționale adecvate (72%), lipsa barierelor administrative la înscrierea în instituțiile de învățământ (70%) și disponibilitatea formelor de sprijin educațional, precum activitățile de recuperare și consiliere (68%). În același timp, cele mai importante provocări rămân asigurarea transportului școlar și adaptarea procesului educațional la necesitățile copiilor cu cerințe educaționale speciale sau cu dizabilități.

Privind drepturile persoanelor strămutate:

- Percepțiile persoanelor strămutate indică un nivel relativ ridicat de siguranță și integrare în comunitățile gazdă, deși procesul de integrare continuă să fie însoțit de anumite provocări. Astfel, 65% dintre respondenți declară că se simt în siguranță să apeleze la autorități, principalele instituții de referință fiind Inspectoratul General pentru Migrație și Poliția. Totodată, opt din zece copii ai persoanelor strămutate sunt integrați în sistemul educațional din Republica Moldova. În plan social, peste jumătate dintre respondenți (53%) afirmă că se simt parte a comunității locale, iar 60% consideră că beneficiază de sprijinul necesar pentru integrare.

- Integrarea pe piața muncii continuă să reprezinte una dintre principalele provocări pentru persoanele strămutate. Aproape jumătate dintre respondenți (48%) identifică necunoașterea limbii drept principalul obstacol în accesarea oportunităților de angajare. Totodată, deși majoritatea persoanelor strămutate (73%) consideră că sunt protejate împotriva discriminării, experiențele de discriminare raportate se manifestă cel mai frecvent în contextul accesului la piața muncii și al interacțiunii cu instituțiile de ordine publică.

Concluzii rezultate din discuțiile cu copiii

- Drepturile și siguranța sunt înțelese la nivel general, dar exercitarea lor rămâne vulnerabilă în mediul școlar și în mecanismele de sprijin. Elevii de gimnaziu și liceu recunosc drepturile fundamentale, raportate la dimensiuni-cheie ale bunăstării copilului (printre care - educație, protecție, sănătate, odihnă, respect), iar siguranța este asociată preponderent cu protecția oferită de familie și, mai accentuat la 15–17 ani, de instituții publice (în special poliția). Totuși, sunt semnalate limitări în exercitarea drepturilor, în special restricții ale libertății de exprimare în școală, presiunea școlară asupra timpului de odihnă și prezența violenței (mai ales bullying) ca fenomen relevant în mediul educațional, indicând o diferență între cadrul normativ perceput și experiența cotidiană. Deși respondenții descriu rolul psihologului școlar în termeni adecvați (consiliere, sprijin emoțional, mediere a conflictelor și prevenție) și îl percep ca relativ accesibil în timpul programului, utilizarea efectivă a serviciilor rămâne redusă, elevii apelând mai frecvent la diriginte/profesor sau la familie, iar în situații grave fiind indicată și posibilitatea apelării Serviciului de Urgență 112.
- Școala este văzută ca sursă principală de informare civică, însă eficiența depinde de aplicabilitate, interactivitate și coerență între școală, familie și mediul online. Predarea drepturilor copilului, educația civică, discuțiile despre vot și informarea privind violența sunt percepute ca legitime și, în general, adecvate, fiind realizate mai ales în cadrul disciplinelor „Educație pentru societate” și „Dezvoltare personală”, uneori cu implicarea poliției în cadrul acestor lecții. Cu toate acestea, respondenții semnalează un decalaj între expunerea la informație și internalizarea acesteia, iar liceenii apreciază mai mult lecțiile atunci când drepturile sunt corelate cu responsabilitățile și susținute prin exemple aplicate; similar, informarea despre violență este considerată mai eficientă când folosește metode interactive și formate media adaptate.
- Participarea există, dar mecanismele formale sunt utilizate selectiv, iar instituțiile specializate sunt slab cunoscute. Participarea este asociată cu implicare activă și drept la opinie, iar elevii apreciază implicarea prin consilii și consultări, deși tinerii semnalează uneori consultare limitată și decizii prestabilite. În raportarea încălcărilor drepturilor și a violenței, nivelul de cunoaștere a mecanismelor este moderat și diferențiat pe vârste: elevii din gimnazii se bazează preponderent pe părinți și diriginte, iar liceenii recurg mai întâi la soluționare autonomă, utilizând rar instrumentele formale; în acest sens, absența menționării boxelor/cutiilor de reclamații sugerează vizibilitate și funcționalitate redusă a acestor instrumente la nivel instituțional. În paralel, instituțiile specializate (Avocatul Copilului/Ombudsman) sunt aproape necunoscute, iar conceptul „Copii apărători ai drepturilor omului” nu este internalizat ca noțiune formală, fiind interpretat mai degrabă intuitiv.

Recomandări

- Pentru creșterea respectării drepturilor în școală, se recomandă instituirea unor mecanisme funcționale de exprimare și valorificare a opiniei elevilor, precum consultări periodice prin chestionare/sondaje, ședințe regulate ale Consiliului elevilor cu procese-verbale și răspuns oficial al administrației, „cutie/portal de sugestii” (inclusiv anonim) și comunicarea transparentă a deciziilor („ce s-a decis și de ce”). Totodată, pentru protejarea dreptului la odihnă, se recomandă reechilibrarea volumului de sarcini școlare prin repere instituționale privind teme/proiecte și coordonare între profesori pentru a evita suprapunerea solicitărilor.
- Pentru creșterea utilizării suportului psihologic, se recomandă consolidarea accesibilității efective a serviciilor psihologice și reducerea barierelor de adresare, prin promovarea activă a serviciului, informare periodică despre rol și confidențialitate, aplicarea unui protocol clar de referire (diriginte–psiholog–administrație) și asigurarea unei prezențe stabile a psihologului, inclusiv prin acoperire interinstituțională în școlile unde serviciul lipsește/nu este permanent.

- Pentru creșterea eficienței educației civice și a mecanismelor de participare/raportare, se recomandă orientarea activităților spre componente aplicative și standardizarea procedurilor de sesizare, prin simulări și studii de caz, sesiuni „Întrebări & Răspunsuri” cu specialiști (poliție, psiholog, autorități locale, CEC) pe teme precum drepturi, vot, raportarea violenței, precum și prin ghiduri „pas cu pas” în limbile utilizate în școală, completate de informare explicită despre Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, inclusiv modalitățile concrete de accesare.

Concluzii rezultate din discuțiile cu persoanele strămutate

- Per ansamblu, datele conturează un nivel de cunoaștere a drepturilor și a mecanismelor de protecție din Republica Moldova care poate fi apreciat ca moderat, dar incomplet și inegal distribuit în rândul persoanelor strămutate. Situația observată nu indică o lipsă totală de acces la drepturi, ci mai degrabă un acces parțial și diferențiat, în care recunoașterea formală a acestora nu este întotdeauna însoțită de condiții suficient de clare și echitabile pentru exercitarea lor deplină. Niveluri mai reduse de informare se regăsesc în special în rândul persoanelor vârstnice, al celor din mediul rural sau din localități izolate și al persoanelor cu dizabilități, pentru care accesul la informație este limitat de bariere de mobilitate, acces digital redus sau dificultăți de comunicare. În general, respondenții cunosc drepturile esențiale, însă nivelul de informare devine mai fragil atunci când este vorba despre aspecte mai specifice, precum procedurile administrative, condițiile de eligibilitate pentru servicii și ajutoare, costurile efective ale unor servicii, compensațiile disponibile sau limitele concrete ale protecției temporare.
- În același timp, datele arată că persoanele strămutate se află într-o situație de integrare funcțională, dar fragilă. Pe de o parte, aceștia reușesc să acceseze o parte importantă a drepturilor și mecanismelor de sprijin, percep comunitatea ca fiind relativ sigură și apreciază, în general, existența unei anumite deschideri instituționale și sociale. Pe de altă parte, exercitarea efectivă a drepturilor rămâne adesea îngreunată de bariere administrative, lingvistice, economice și informaționale, mai ales în domenii precum munca, accesul la locuințe, accesul la unele servicii medicale. În consecință, integrarea persoanelor strămutate apare ca un proces real, dar inegal, în care accesul formal la drepturi nu garantează întotdeauna și exercitarea lor deplină în practică.

Recomandări

- Consolidarea informării accesibile și ținute prin comunicarea sistematică, clară și multilingvă a informațiilor despre drepturi specifice, servicii și mecanisme de protecție, cu accent special pe grupurile mai vulnerabile (persoane vârstnice, din mediul rural, persoane cu dizabilități).
- Reducerea barierelor practice de integrare prin extinderea cursurilor de limba română și prin măsuri mai eficiente de sprijin pentru accesul la muncă, locuință și servicii esențiale.

Concluzii rezultate din interviurile cu experți privind respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană

- Experții constată un nivel foarte scăzut și neuniform de informare despre drepturile omului în regiunea transnistreană, explicat printr-un spațiu informațional izolat, prezența redusă a surselor din Republica Moldova și a unor bariere suplimentare (distanță, proceduri complexe și, pentru unii, limba). În aceste condiții, informarea are loc preponderent prin canale informale (platforme digitale, comunicare directă) și prin ONG-uri, iar orice îmbunătățiri din ultimii 2–3 ani sunt descrise ca marginale și dependente de conectarea individuală la internet și de sprijinul rețelelor apropiate.
- În contextul unui spectru de încălcări recurente (educație în limba română, libertatea de circulație, exprimare/asociere, acces la justiție, privire de libertate și risc de tortură/rele tratamente, precum și vulnerabilități în domeniul sănătate și protecție socială), experții notează că revendicarea drepturilor rămâne limitată. Sesizarea încălcărilor este descurajată de insecuritate, anticiparea unor consecințe personale/patrimoniale, încrederea redusă în eficiența demersurilor, constrângeri materiale și informare insuficientă, ceea ce face ca acțiunile formale să fie inițiate mai ales în situații-limită. În plus, mecanismele de remediere sunt percepute ca neuniforme și dependente de context (instrumentele internaționale au un rol predominant constatativ, iar intervențiile interne/ale ONG-urilor mai ales punctuale), iar

răspunsul autorităților constituționale este evaluat ca preponderent reactiv și cu capacitate limitată de remediere sistemică. Persistența încălcărilor este atribuită unor deficite sistemice: instituții și justiție nefuncționale în regiune, impunitate, blocaje documentare și normative (inclusiv nerecunoașterea actelor), coordonare interinstituțională slabă, răspuns insuficient și capacitate limitată a Chișinăului de a interveni efectiv (lipsă de acces operațional și vulnerabilități de negociere).

Recomandări

- ▶ Pentru creșterea nivelului de informare privind drepturile omului în regiunea transnistreană, se recomandă consolidarea unei comunicări publice instituționalizate și adaptate, prin diversificarea canalelor (digital, audiovizual, comunitar și instituțional), elaborarea de materiale practice bilingve (RO/RU, după caz UA) de tip „pas cu pas” și instituirea unor puncte unice de informare (birouri fixe în zonele de proximitate și echipe mobile în localități rurale/izolate). Totodată, se recomandă asigurarea suportului lingvistic (interpretariat), astfel încât accesarea informației și a serviciilor să nu depindă de resursele individuale sau de rețele informale.
- ▶ Pentru stimularea sesizării încălcărilor și facilitarea accesului rapid la remedii, se recomandă crearea unor canale confidențiale și sigure de raportare (linie verde / portal), însoțite de proceduri clare de protecție a datelor și a identității, precum și de un mecanism de triere și orientare rapidă (management de caz) care să conecteze sesizarea cu servicii juridice, sociale și psihologice. Totodată, se recomandă comunicarea pro activă și transparentă a pașilor de urmat și a rezultatelor agregate (fără identificarea persoanelor), pentru consolidarea încrederii și reducerea percepției de risc, inclusiv prin timpi de răspuns asumați și acces facil la consiliere juridică.
- ▶ Pentru reducerea lacunelor sistemice și creșterea capacității de remediere, se recomandă formalizarea cooperării stat-ONG prin roluri delimitate, fluxuri de referire, contacte funcționale și reuniuni periodice, concomitent cu desemnarea unor responsabili/structuri dedicate cazurilor din stânga Nistrului la nivel central și teritorial.
- ▶ Totodată, se recomandă simplificarea și accelerarea procedurilor pentru cazuri vulnerabile (în special copii, persoane cu dizabilități, urgențe), inclusiv prin ghiduri procedurale unice și instruiți pentru funcționari, precum și ajustări legale/instituționale care să permită recunoașterea detențiilor ilegale, stabilirea statutului de victimă și aplicarea unor remedii efective, cu prevenirea revictimizării.
- ▶ În paralel, se recomandă integrarea consecventă a condiționalităților legate de drepturile omului în procesele politice, cu criterii clare, verificabile și monitorizate, pentru a evita abordările punctuale și a susține intervenții previzibile.

www.coe.int

Consiliul Europei este organizația lider în domeniul drepturilor omului pe continentul european. Aceasta include 46 de state membre, inclusiv toate statele membre ale Uniunii Europene. Toate statele membre ale Consiliului Europei au semnat Convenția Europeană a Drepturilor Omului, un tratat conceput să protejeze drepturile omului, democrația și preeminența dreptului. Curtea Europeană a Drepturilor Omului supraveghează punerea în aplicare a Convenției în statele membre.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE